

תמצית גפ"ת

מסכת חולין

תמצית גפ"ת

חולין

סיכום של דברי הגמ' עם רש"י ותוס', בצורה מסודרת וברורה,
מועיל לחזרה ולבהירות הסוגיות.

ניסן ה'תשע"ט

נערך מחדש ה'תשפ"ו

מודיעין עילית

ניתן להשיג חוברות "תמצית" גם על מסכתות-
ברכות, מסכתות סדר מועד, סדר נשים, סדר נזיקין, זבחים מנחות ונדה.
וכן תמצית משנה ברורה על חלקים א' ב' ג' וד'.
וכן תמצית תנ"ך ותמצית ספרי מוסר (שערי תשובה, מסילת ישרים, נפש החיים, וחזו"א אמו"ב).
נקודות מכירה בירושלים, בני ברק, ומודיעין עילית ועוד.
לפרטים 0527692282

מידי חודש יו"ל חוברות סיכום על הגמ' הנלמדת לפי סדר הדף היומי, ועל
משנה ברורה לפי סדר מבחני "דרשו", ניתן לקבל חוברות אלו בדואר
(תמורת דמי משלוח) או במייל A0527692282@gmail.com

כל הזכויות שמורות

נכתב לפום ריהטא בסדר לימוד דף היומי

הערות ותיקונים יתקבלו בברכה

לפרטים- 0527692282

מסכת חולין

מסכת חולין (שיש שקוראים לה 'שחיטת חולין' ולמסכת זבחים קוראים 'שחיטת קדשים') היא מסכת יסודית המלמדת הלכות רבות בדיני אכילת בשר חולין, ולמרות שהיא סודרה בסדר קדשים, רוב דיניה נוגעים גם בזמן הזה, כיון שהיא עוסקת בדיני חולין ולא בדיני קדשים, וההלכות הנלמדות מדברי המסכת מבוארות בשו"ע יורה דעה עד סימן קי"א.

המסכת עוסקת (פרקים א' ב') בדיני השחיטה של בהמות העומדות לאכילה, ובעוד רבים מדיני התר אכילת בשר בהמה, כגון מתי הבהמה טריפה ואסורה באכילה (פרק ג'), מהם סימני הטהרה של בעלי החיים המותרים באכילה (סוף פרק ג'), דיני עובר שנמצא במעי אמו לאחר שחיטתה (פרק ד'), איסור "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" (פרק ה'), מצות כיסוי דם בהמה לאחר שחיטתה (פרק ו'), איסור גיד הנשה (פרק ז'), איסור בשר בחלב דיני הכשרת הבשר מדם ותערובת איסור והתר (פרק ח'), דיני טומאת אוכלין בבשר שחוטא (פרק ט'), מתנות כהונה – זרוע לחיים וקיבה בבהמת חולין (פרק י'), ראשית הגז (פרק י"א), ושילוח הקן (פרק י"ב).

הכל שוחטים

מי כשר לשחיטת חולין, וביאור לשון 'הכל

שוחטים ושחיטתם כשרה' דמתני'

אסור לאכול בהמה חיה ועוף א"כ נשחטו כדין, והיינו שחתכו בסכין את שני הסימנים של הבעל חי, שהם הקנה (דרכו נושמים, ונקרא גם גרגרת) והושט (שדרכו עובר המאכל מבית הבלעיה אל הקיבה), או את רובם.

איסור אכילת בעל חי שלא נשחט נלמד מדכתיב "לא תאכלו כל נבילה", והשחיטה מתירתם באכילה דכתיב "וזבחת מבקרך ומצאנך".

הגמרא דנה האם לשון "הכל שוחטים" דמתני' משמע לכתחילה או לדיעבד, ומביאה כמה משניות שכתוב בהם לשון 'הכל' שלפעמים הכונה לכתחילה ולפעמים הכונה לדיעבד, אמנם במשנתנו הכונה לכתחילה, דהא תני 'ושחיטתם כשרה' דמשמע לדיעבד, והיינו שיש אופן שהכל שוחטים לכתחילה, ויש אופן ששוחטים רק בדיעבד, ויש בגמרא כמה שיטות את מי באה המשנה לרבות שהם שוחטים לכתחילה, ובאיזה אופן מדובר, ובאיזה אופן שחיטתם כשרה רק בדיעבד.

ויבאר בגמרא מה הדין לכתחילה ובדיעבד בשחיטת חרש שוטה וקטן, כותי, מומר (לתאבון, להקעים, לעבודה זרה, ולערלות), ומי שלא הוחזק שהוא שוחט כראוי או שאינו יודע הלכות שחיטה, ומדוע.

ב. מתני' – הכל שוחטים ושחיטתם כשרה, חוץ מחרש שוטה וקטן שמא יקלקלו את שחיטתם, וכולם ששחטו

ואחרים רואים אותם, שחיטתן כשרה. ואיתא בגמרא (י"ב:) שאין מוסרים לחרש שוטה וקטן חולין לכתחילה אפילו אחרים רואים אותם. רש"י שם. ולר"ת (תוד"ה שמא) קמ"ל שאין מוסרים להם לשחוט אפילו כדי להשליך לכלבים, שמא מותוך שיראו שמוסרים להם לשחוט יטעו להכשיר שחיטתם ולאכול ממנה.

שחיטה ע"י נשים – בהלכות ארץ ישראל איתא שנשים לא ישחטו מפני שדעתם קלה. ודעת התוס' (ד"ה הכל) שנשים שוחטות לכתחילה אפילו קדשים.

מה הכונה 'הכל שוחטין' –

לשון 'הכל...' אינו במשמע דווקא לכתחילה, (ומאיך תני 'ושחיטתם כשרה' שמשמע שזה לדיעבד), דהא תניא הכל מעריכים (שם אמר ערכי עלי, או ערך פלוני עלי, נדרו קיים. ו'הכל' בא לרבות אפילו מופלא הסמוך לאיש, אע"פ שהוא קטן עד שיהיה בן י"ג שנה ויום אחד), ונערכים (יש להם ערך כפי הכתוב בפרשה, ואפילו מוכה שחין שאינו שוה כלום להמכר בשוק), ונודרים (לומר דמי עלי, או דמי פלוני עלי), ונידרים (כל אדם השוה משהו ואמר דמי עלי או שאמר על אחר דמי פלוני עלי, נותן לפי מה שהוא נמכר בשוק, ואפילו אם אמר על תינוק פחות מבן חודש, שאם אמר ערכו עלי פטור, נותן דמיו לפי שוויו), והרי לכתחילה אין לידור, דכתיב "וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא" – הא אם תדור יהיה בך חטא, וכתיב "את אשר תדור שלם, טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם", וסובר ר"מ שמי שלא נודר עדיף ממי שנודר ומקיים נדרו וכוונת הפסוק טוב שלא תדור שמא תדור ולא תשלם, שהרגיל בנדרים בא לידי "לא יחל דברו". ולרבי יהודה אם משלם עדיף לידור, דמהפסוק משמע שעדיף לא לידור מאשר לידור ולא לשלם, אבל לידור ולשלם טוב משיניהם, אך גם לרבי יהודה רק באומר הרי זו שאם מתה או נגנבה אינו חייב באחריותה עדיף לידור ולקיים, אבל באומר הרי עלי לא שמא יפשע ולא יקיים. ומבואר שלרבי יהודה אין מעריכין ונודרים לכתחילה, שהרי זה דומה להרי עלי. וכתבו התוס' (ד"ה אבל) דהך סוגיא כלישנא בתרא דנדרים (י) דקאמר דפליגי בנודב, אבל ללישנא קמא פליגי בנודב אבל בנודב מודה רבי מאיר. וללישנא בתרא קסבר ר"מ דכיון דחייש קרא לתקלה בנדר, ה"ה בנדבה איכא למיחש לתקלה, דאפי' מביאה לעזרה ומקדישה יכול להנות ולמעול בה ולבוא לידי תקלה בכמה עניינים, (ומ"מ במדבר אכלו ישראל שלמים, שכיון שנאסרו באכילת בשר בצורה אחרת הוה כאילו ציווה המקום לאכול ע"י שלמים. וכן בשעת צרה שרי). ולרבי יהודה נמי משמע ליה קרא מיירי דווקא בנדבה, דבנדר לא מצי למימר דנודר ומשלם טוב, שהרי כתיב "וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא" הא אם תדור יהיה בך חטא. וללישנא קמא כוונת הכתוב שאם תדור אפשר שיהיה בך חטא אם לא תשלם.

אמנם מהא דתניא **הכל ממירין** (להביא בהמת קדשים אצל בהמת חולין ולומר שזו תמורת זו), אחד אנשים ואחד נשים, ו'הכל' בא לרבות יורש שממיר קרבן אביו אחרי מיתת אביו, אין ראיה שהכונה לדיעבד, שהרי אין ממירים לכתחילה דכתיב "לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב (תם) ברע (בעל מום) או רע בטוב", דהתם הא קתני טעמא שאין רשאי להמיר אלא

שהלכה כרבי (סוכה נ:). שאין עושים כלי שרת של עץ, שחיתת קדשים אינה צריכה כלי שרת.

ובמוקדשין לכתחילה לא ישחוט אפילו בסכין ארוכה, שמא יגע בבשר, והוא מוזהר מן התורה לא לטמא, דכתיב "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי" אלמא בעינן שמירה, ולכן גזרו בזה חכמים, (התוס' ד"ה ובמוקדשין) דנים אם כבר בעודה מפרנסת היא מקבלת טומאה, או שהחשש הוא שיגע בה אחרי הפירוס. עוד כתבו התוס' (ד"ה שמא) שאף שדם קדשים אינו מכשיר לקבלת טומאה, חיבת הקדש מכשרת, או דמיירי שהעבירה בנהר ועדיין משקה טופח עליה.

עוד כתבו התוס' שאין לגזור בטמא דילמא אתי לימשך בפנים, כדמצינו שאפילו טהור גמור לבן זומא דס"ל (יומא ל). שהכנס למקדש טעון טבילה אסור לשחוט בסכין ארוכה דלמא אתי לאמשוכי, בטמא חוששים לזה, דטמא מזהר זהיר ומיזכר. אי נמי נקט הכא שמא יגע בבשר משום דבעי למימר ואם שחט ואמר ברי לי שלא נגעתי שחיטתו כשרה. והקשו התוס' איך יתכן שתהא סכין ארוכה כ"כ, דהא מוקמי הכא אף בטמא מות, וטמא מות אסור להכנס אפילו לחיל, ואף אי מיירי בטמא שרץ הרי טבול יום אסור להכנס לעזרת נשים שהיא ארוכה קל"ה אמה. וכתבו שלשיטת ר"ת שלא גזרו היכא דנטמא בפנים ניהא, וכן לר"י שפירש דלא החמירו אלא בעזרת נשים שהוא מקום כניסה ויציאה, אבל בשאר מקומות יכול להכנס עד סמוך למחנה שכינה ממש, אתי נמי שפיר. וי"מ דהכא מיירי בבמה). ו'שחיטתם כשרה' היינו שאם שחט ואמר ברי שלא נגעתי שחיטתו כשרה. ו'חוץ מחרש שוטה וקטן' היינו שאפי' בסתם חולין אין להכשיר, שמא יעשו שהיה או דריסה או חלדה שיתבאר דינם בפרק ב'. (ולהגרמה ועיקור לא חיישינן, דמינכר, אמנם עיקור דסכין פגומה לא מינכר. תוד"ה שמא). ו'וכלם ששחטו ואחרים רואים אותם שחיטתם כשרה' היינו שטמא ששחט מוקדשין, ואפילו קדשי קדשים, אם אומר ברי שלא נגעתי כשר, אך אם אינו לפנינו לשואלו בדיעבד שחיטתו כשרה, אבל בלאו הכי אף שהעזרה היא רה"ר אין להקל מצד ספק טומאה ברה"ר, דשאני הכא שברוב הפעמים אינו יכול להזהר מליגע, ואי מיירי בבמה אתי שפיר. תוד"ה דליתיה.

והא דתניא כל הפסולים כגון זר ואונן וטמא ובעל מום וכדומה ששחטו שחיטתם כשרה, שהשחיטה כשרה בזרים ובנשים ובעבדים ובטמאים ואפילו בקדשי קדשים, (דכתיב "ושחט את בן הבקר לפני ד' והקריבו בני אהרן" – מקבלה ואילך מצות כהונה, לימד על שחיטת קדשים שכשרה בזרים וה"ה בשאר פסולים), ובלבד שלא יהיו הטמאים נוגעים בבשר. הכא עיקר, והתם תני טמא אגב שאר פסולים. או שהתם עיקר, והכא אידי דתנא טמא בחולין תני נמי טמא במוקדשין.

לאביי 'הכל שוחטין' בא לרבות שחיטת כותי, שאם ישראל עומד על גביו יכול לשחוט לכתחילה כיון שהכותים החזיקו במצות שחיטה, אמנם אם הישראל רק יוצא ונכנס, לא ישחוט לכתחילה דאע"פ שהוחזקו בה לעצמם, אינם מקפידים אם ישראל יאכלו נבילות, דלית להו "לפני עיור לא תתן מכשול" אלא כמשמעו שלא יתן אבן בדרך עיור להפילו, ואם שחט יחתוך כזית בשר ויתן לכותי לאכול, ורק אם הוא אוכל מותר לאכול משחיטתו כיון שלעצמו הוא זהיר בשחיטה. אבל בחרש שוטה

שאם המיר מומר ושתייהן קדושות, ולוקה ארבעים משום לא ד"לא ימיר", (ואף דכתיב גם "לא יחליפנו" אינו לוקה שמונים, דחד בשלו וחד בשל חבריו. תוד"ה וסופג). והטעם עוקר את משמעות 'הכל', והכונה שדין תמורה נוהג בהכל. רש"י. ור"ת (תוד"ה התם) מבאר דנקט הכל ממירים דמשמע לכתחילה לאשמועינן שאפילו המיר במזיד, דהיינו לכתחילה, מומר, דלא תימא ארבעים בכתפיה וכשר.

ב: והא דתניא הכל חייבים בסוכה לאתויי קטן שאינו צריך לאמו, הכל חייבים בציצית לאתויי קטן היודע להתעטף, היינו לכתחילה, ד'הכל חייבים' ודאי משמע לכתחילה.

והא דתניא **הכל סומכים** - לאתויי יורש אחד האנשים ואחד הנשים, הכונה לכתחילה, דהא כתיב "וסמך ידו ונרצה" והוא מחויב במצוה בעל כרחו, ומבואר ש'הכל' משמע לכתחילה ומשמע דיעבד.

רב אשי שואל שמזה המשנה לא כתבה רק ששחיטתם כשרה דמשמע דיעבד, מבואר שהכל שוחטין היינו לכתחילה, וצ"ב מתי כשרים לכתחילה.

לרבה בר עולא 'הכל שוחטין' בא לרבות שטמא יכול לשחוט חולין שנעשו על טהרת הקודש, והיינו למי שקיבל עליו לאכול חולין בטהרה כמו קודש, כדי להרגיל עצמו בטהרת קדשים, שאם יאכל שלמים או תודה יהיה בקי בשמירתם, דס"ל לתנא שדינם כקודש ומדברנן אין לטמאם, ולכן יקח סכין ארוכה וישחט באופן שלא יגע בבשר. וכתבו התוס' (ד"ה טמא) שאין איסור לטמא לשחוט חולין רגילים, ואף שאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל, היינו דווקא בפירות ששייך בהם תרומה, ואפי' יהא אסור לטמא גופו באוכלים טמאים כדדרשינן "והתקדשתם והייתם קדושים" - אזהרה לבני ישראל שיאכלו חוליהן בטהרה, מ"מ יכול לטמאותם ולאוכלם בימי טומאתו.

ג. ומיירי בטמא שרץ שהוא ראשון לטומאה, ואין סכין שהוא כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה, (דלא מצינו בתורה דמקבל טומאה מראשון ושני אלא אוכל ומשקה, דכתיב "כל אשר בתוכו יטמא" וסמין ליה "מכל האוכל אשר יאכל" - אוכלים ומשקים מיטמאים מאויר כלי חרס שהוא ראשון ועושה למה שבתוכו שני, ואין כלי מיטמא מאויר כלי חרס, שאם היה כלי נתון בתוכו ונטמא החיצון השני טהור), אבל בטמא מות הרי חרב דינה כחלל עצמו להיות אבי אבות הטומאה, (דכתיב "בחלל חרב"), ואם נגעה באב הטומאה דינה כאב הטומאה, והיא מטמאה את הבשר להיות ראשון, (אמנם אפילו ללא דין חרב הרי הוא כחלל, הסכין נעשית ראשון והבשר שני, ורבותא קאמר שהבשר הוי ראשון. וראשון ושני אין מטמאים כלים).

או דמיירי בטמא מות ששחט בקרומית של קנה בדוקה שזה פשוטי כלי עץ שאינם מקבלים טומאה, והיא כשרה לשחיטה, (וכן בצור או בזכוכית). וכתבו התוס' (ד"ה כגון) דמיירי בקרומית שתיקנה ועשאה כעין כלי, דהא בעינן כלי לשחיטת קדשים, כדילפינן (לעיל פ"ב:) מדכתיב "ויקח את המאכלת לשחוט את בנו". ואף

וקטן אפי' בדיעבד שחיתתם פסולה, שמא ישהו או ידרסו או יחלידו.

רבא חולק על אביי ומוכיח שאף בישראל יוצא ונכנס יכול הכותי לשחוט לכתחילה, כמו שלגבי יין א"צ לשבת לשמור מהעכו"ם שנמצא בחנות ומספיק להיות יוצא ונכנס, (ואביי מחלק שביין הוא לא נגע ובשחיטה הוא נגע וכהרף עין יכול לשהות או לדרוס, ולכן לא מספיק יוצא ונכנס).

רבא מבאר ש'הכל שוחטין' היינו אף כותי כשהישראל יוצא ונכנס, ואם לא היה יוצא ונכנס מותר רק בדיעבד היכא שאכל הכותי כזית בשר, ובחרש שוטה וקטן אסור אף בדיעבד.

הגמ' שואלת על אביי ורבא על מה מדובר בסיפא שאם אחרים רואים אותם השחיטה כשרה, והרי כותי שוחט לכתחילה, וחרש שוטה וקטן מוזכרים כבר ברישא.

ג. רב אשי מבאר שהכל שוחטין בא לרבות שחיטת מומר

לתאבון (-שכשאינו מוצא היתר אוכל נבילות), וכמו שאמר רבא שאפשר לבדוק את הסכין ולתת לו לשחוט, דאם אין לו סכין בדוק לא יטרח לחפש, אבל כשיש לו לא שביק היתרא ואכיל איסורא. (וכתבו התוס' (ד"ה בודק) דלא חיישינן שמא ישהו וידרוס, דלא שביק היתרא ואכיל איסורא, ואפילו לא יאכל ממנה מותר, דחייש "לפני עור" אפילו אם אין אחר עומד על גביו ולא יוצא ונכנס, ויוצא ונכנס לא מועיל במומר, דאינו חושש שיבדקו אחריו את הסכין, מפני שהוא מחזיק את עצמו כישראל לכל דבריו, אבל בכותי הדין שונה, דאם ישראל יוצא ונכנס לא בעי בדיקת סכין, דמרתת, ואם אין ישראל יוצא ונכנס אפילו בדיקת סכין לא מועילה, דחיישינן שמא שהה ושמא דרס, דלא חייש "לפני עור". וצריך לבדוק הסכין במומר ולהיות יוצא ונכנס גבי כותי, ואין להניחם לשחוט ואח"כ לבדוק את הסכין במומר או לתת כזית בשר לכותי, דחיישינן דלמא משתלי ואכיל). (ואביי סובר שלא מועילה בדיקה. ורבא עצמו באמת מעמיד כרב אשי, והנ"ל בשם רבא הוא לדבריו דאביי). ואם לא בדק לא ישחוט לכתחילה, ואם שחט יבדוק אחריו, ואם הסכין יפה מותר לאכול משחיטתו. אבל חרש שוטה וקטן אפילו בדיעבד אם בדקו את הסכין ונמצאת כשרה אין שחיטתם כשרה, שמא ישהו או ידרסו או יחלידו כיון שאינם יודעים להזהר בזה. ומומר להכעיס אסור לאכול משחיטתו אפילו כשנמצאת סכיניו יפה, דהוא מועד לנבל בכונה בידים. וס"ל לרב אשי שכותים גירי אריות הם. וכתבו התוס' (ד"ה קסבר) שאף שגירי אריות וחלומות הם גרים גמורים (יבמות כ"ד:), היינו כשמתגיירים לגמרי מפחד אריות, אבל הכותים לא נתגיירו לגמרי, דכתיב "את ד' היו יראים ואת אלוהיהם היו עובדים", וממילא שחיטתם פסולה כשחיטת עכו"ם. ומ"ד גירי אמת הם קסבר שאח"כ נתגיירו לגמרי.

הגמ' שואלת על רב אשי על מה מדובר בסיפא שאם אחרים רואים אותם השחיטה כשרה, והרי אם הסכין אינו בדוק יש לחוש ששחט בסכין פגומה, וחרש שוטה וקטן כבר מוזכרים ברישא.

רבינא מבאר שהכל שוחטין היינו שמומחים (-שיודעים הלכות שחיטה) יכולים לשחוט אע"פ שאינם מוחזקים - שלא שחטו לפנינו ג' פעמים לראות שיש להם כח ואינם מתעלפים בשחיטה שיבואו לידי שהיה, או שאינם יודעים לאמן את ידיהם לכך. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה אע"פ) דמייירי שאין אנו יודעים אי גמיר או לא, אבל אם אנו יודעים דלא גמיר אפילו בדיעבד שחיטתו פסולה, ומומחה היינו שיודע הלכות שחיטה, ואם אין יודעים אם הוא מומחה לכתחילה לא ישחוט, ואם שחט בודקים אם הוא יודע הלכות שחיטה, ורק אם הוא יודע מותר לאכול משחיטתו, (ואף איתא בברייתא ("ב. שרוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם, יש בזה מחלוקת תנאים. תוד"ה ואם. והקשו התוס' (ד"ה דליתיה) שמשמע שאם אינו יודע הלכות שחיטה אין אוכלים משחיטתו אפילו כשאחרים רואים ששחט היטב, ולקמן ("ב. מבואר שמותר), אבל חרש שוטה וקטן אפי' בדיעבד ויודעים הלכות שחיטה אין שחיטתם כשרה, דתמיד הם מוחזקים לקלקל כיון שאין בהם דעת, שמא ישהו או ידרסו או יחלידו. (והאמוראים הנ"ל חולקים וסוברים שרוב המצויים אצל שחיטה הם מומחים וא"צ לבדוקם. רש"י. ושוחטים אף לכתחילה. תוד"ה רוב). ללישנא בתרא רבינא מבאר שהכל שוחטין היינו שמי שמוחזק בשחיטה ששחט יפה כמה פעמים ולא קלקל שוחט לכתחילה אפי' אינו מומחה, ואם לא שחט ב' וג' פעמים לא ישחוט שמא יתעלף - לשון עייפות וחלישות הלב, שאינו יכול לראות מכת חרב וסכין אפי' בבהמה, ואם שחט ואמר ברי לי שלא נתעלפתי שחיטתו כשרה, וחרש שוטה וקטן אפי' בדיעבד לא ישחוט שמא ישהו או ידרסו או יחלידו. (והאמוראים הנ"ל סוברים שאין חוששים שנתעלף).

הגמ' שואלת על רבינא על מה מדובר בסיפא שאם אחרים רואים אותם השחיטה כשרה, והרי אם אין ידוע אם הוא מומחה מספיק לבדוק, וללישנא בתרא הרי מספיק לומר ברי לי שלא נתעלפתי, וחרש שוטה וקטן מוזכרים כבר ברישא. והגמ' מתרצת דאייירי שאינו לפנינו לבדוק או לשואלו.

דין כותים בשחיטה ובשאר מצוות

הכותים הם גויים שהביא מלך אשור מכותה ומארצות אחרות, והושיבם בערי שומרון אחרי הגלות את עשרת השבטים. ד' שלח בהם אריות שהיו הורגים בהם, ובגלל כך הם התגיירו (אבל המשיכו לעבוד עבודה זרה, וי"א שאח"כ נתגיירו לגמרי, אמנם בהמשך קלקלו מעשיהם), ונחלקו תנאים ואמוראים האם גירותם חלה או לא, וכן נחלקו לגבי מה אפשר לסמוך עליהם מפני שהם זהירים בזה, ובמה אינם זהירים וא"א לסמוך עליהם. וע"ע לקמן (ה: ו:). מתי ומדוע אסרו שחיטת כותי וכדומה.

ד. איתא בברייתא ששחיטת כותי כשישראל עומד על גביו מותרת לכתחילה, ואם שחט בלי ישראל על גביו, יחתוך כזית בשר ויתן לכותי לאכול, ורק אם הוא אוכל מותר לאכול משחיטתו. וכן אם יש לכותי מחרוזת של צפורים

שחוטות, נותן לו לאכול ראשו של אחד מהם, ורק אם אכל מותר לאכול משחיטתו. וצריך שהכותי לא יראה מאיזה צפור מביא לו, דאל"כ יש לחוש שרק אותה שחט כראוי, וכן צריך למסמס את החתיכה, שמא יש לכותי סימן בה. ואם הישראל יוצא ונכנס, לאב"י אין שחיטתו כשרה, ולרבא שחיטתו כשרה.

ואין לחוש שהכותים סוברים שאין שחיטה לעוף מן התורה דכתיב "וזבחת מבקר ומצאנך", ושחיטת עוף נלמדת בהיקש, דכיון שהחזיקו בשחיטה החזיקו להכשירים, דמהאי טעמא אין חוששים לשהיה דרסה חלדה הגרמה ועיקור.

מצת כותי- לתנא קמא מצת כותי מותרת באכילה ואין חוששים שזה חמץ, (וכתבו התוס' (ד"ה מצת) שכיון שגזרו על פיתם מפני שביטלו את בנין בית המקדש, ודין זה נאמר גם אחרי שהפסיקו לעבוד ע"ז, מיירי הכא בעיסה של ישראל שהכותי עשה ממנה מצה), ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח בלילה הראשון שחובה לאכול מצה דכתיב "בערב תאכלו מצות", כיון דבקיאי בשימור לשם מצה, ובלילה הראשון של פסח צריך לאכול כזית מצה שהשימור נעשה בה לשם מצה. (ומיירי שלא אכל הכותי מצה אחרת כל הלילה, דאל"כ חוששים שמא לא שמר לשם מצה, שהרי הם חשודים על 'לפני עור'. תוס' שם). ולרבי אליעזר מצת כותי אסורה אפי' באכילה, כיון דאינם בקיאים בדקדוקי מצוות, וממילא אינם בקיאים בשימור להבחין בין שימור לסידוק ובין הכסיפו פניו ללא הכסיפו פניו. ולרשב"ג כל מצוה שהחזיקו בה הכותים אע"פ שאינה כתובה בפירוש בתורה, הרבה מדקדקים בה יותר מישראל וכשעושים לצורך עצמם יכולים אנו לסמוך עליהם.

ביאור המחלוקת- לת"ק אין לסמוך עליהם במצוה שלא כתובה אף אם החזיקו בה, אבל במצוה שכתובה אפשר לסמוך עליהם אף אם לא החזיקו בה, ולר"א אין לסמוך עליהם אפי' במצוה הכתובה וגם החזיקו בה, ולרשב"ג אפשר לסמוך עליהם אם החזיקו בה אף שאינה כתובה. וכתבו התוס' (ד"ה איכא) שבגיטין (י.) מבואר שנחלקו גם במצוה כתובה שלא החזיקו בה, שלת"ק מהני ולרשב"ג לא מהני.

שחיטת מומר

יהודי שרגיל לעבור על עבירות מסוימות במזיד נחשב 'מומר'. ויש בזה כמה סוגים: א' מומר לתאבון, והיינו שעובר עבירות רק לצורך מילוי תאוותיו או לתועלת ממונית. ב' מומר להכעיס, והיינו שעובר עבירות מתוך רשעות אפילו כשאין לו בזה תועלת. ג' מומר לעבודת כוכבים, והיינו שהוא עובד ע"ז, אפילו אם עובד בצניעא ואפילו אם מקיים את שאר המצוות. ד' מומר לחלל שבת בפרהסיא, והיינו בפני עשרה יהודים. ה' מומר לכל התורה, והיינו שעובר על כל או רוב מצוות התורה, אפילו אינו עובד ע"ז ואפילו אינו מחלל שבת.

ולהלן יבואר באיזה מומר ובאיזה אופן מותר לאכול משחיטתו, ובאיזה מומר אסור לאכול משחיטתו בגלל שדינו כנכרי או בגלל שחוששים שיש פסול בשחיטתו.

מומר האוכל נבילות לתאבון, לרבא מותר לתת לו סכין בדוקה לשחוט, ולאכול משחיטתו, דלא שביק התירא ואכיל איסורא. אבל בסכין שאינה בדוקה לא, כיון שהמומר לא יטרח למצוא סכין אחרת אם לא תהיה הסכין כשרה.

ד: הגמ' מוכיחה את דינו של רבא מהא דמבואר בברייתא שחמץ של עוברי עבירה שאין מבערים חמץ בפסח מפני ההפסד, מותר (לרש"י באכילה, ולתוס' (ד"ה מותר) מותר רק בהנאה, אבל באכילה אסור משום שגזרו על פת עכו"ם, ולר"ת מיירי בבצק עכו"ם שלא גזרו לאוסרו באכילה) מיד לאחר הפסח אע"פ שלא שהה בכדי לאפות חדש, (לתוס' (ד"ה מותר) מיירי בזמן שיכלו ללוש אחר הפסח, שהרי לרבי יהודה חמץ של עכו"ם שעבר עליו הפסח אסור בהנאה) מפני שהם מחליפים בשל עובדי כוכבים, כיון שהם יכולים לאכול של היתר, ואע"פ שע"י ההחלפה נמצא שהם נהנים מחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח שהוא אסור בהנאה, מ"מ כל מה שהם יכולים להמעיט באיסור הם עושים, ולישראל אחר שלוקח מהם אין שום איסור, דאיסור הנאה לא תופס חליפיו חוץ מעבודת כוכבים הקדש ושביעית, (וכתבו התוס' (שם) שחליפי איסורי הנאה אסורים מדרבנן, ומה שמצינו (ע"ז נ"ד:)) שהמקדש בדמי ערלה האשה מקודשת, דווקא באשה שרי משום פריה ורביה, אי נמי לא אסרו אלא בדבר הניכר ונראה. והמקדש אשה בשעות דרבנן וחמץ דרבנן, חוששין לקדושיה, ואם בא אחר וקידשה חוששים לקידושי שניהם), ובין אם נאמר שזה לשיטת רבי יהודה שחמץ שעבר עליו הפסח אסור מדאורייתא, דמבואר שלא שביק התירא ואכיל איסורא, ובין אם נאמר שזה לשיטת ר"ש שחמץ אחר הפסח דרבנן, מ"מ משמע שודאי הם מחליפים, ואם בדרבנן לא שביק התירא ואכיל איסורא, כ"ש בדאורייתא.

מומר לערלות כשר לשחיטה, למ"ד מומר לדבר אחד לא הוא מומר לכל התורה. ועל מחמת שמתו אחיו מחמת מילה פשיטא דכשר דאנוס הוא. וכתבו התוס' (ד"ה שמתו) דמיירי שנימולו אחרי היום השמיני, דאי לאו הכי שמא מתו מחמת שלא נבלע בהם הדם [וימולו אותו כשיבלע בו הדם], אי נמי מיירי שאחיו נימולו ביום השמיני וראו שנבלע בהם הדם.

מומר לעבודת כוכבים- לרב ענן מותר לאכול משחיטת מומר לעבודת כוכבים (והא דאיתא לקמן (י"ג.) ששחיטת מין לעבודת כוכבים, מיירי דווקא במי שעובד עבודת כוכבים תמיד [-כומר לעבודה זרה]. תוד"ה מומר), שכן מצינו ביהושפט מלך יהודה שהיה צדיק גמור שנהנה מסעודת אחאב ואחאב וסייעתו מצינו שעבדו עבודת כוכבים, אבל לא מצינו שפקרו לענין נבילה, וי"ל שיצא דעבודה זרה תקיף עליהו, דכתיב "ויזבח לו אחאב צאן ובקר לרוב ולעם אשר איתו ויסיתוהו לעלות אל רמות גלעד" ואין הסתה אלא באכילה ושתייה (מלבד הסתה דאיירי בקב"ה שאין אכילה לפניו, כהא דכתיב "ותסיתני בו בבלעו בחינם").

ואין לומר שרק שתייה, ובאותו זמן עדיין לא נאסר סתם יינם שלא ראינו שניסכוהו לעבודת כוכבים שיאסר משום "ישתו יין נסיכם", וסתם יינם של עכו"ם הוא מ"ח דבר שנחלקו תלמידי שמאי

והלל, אבל לא אכל משחיתתו, דאין דרך המלך לשתות בלי לאכול, אי נמי כתיב "ויזבח... ויסתהו". ואין לומר שהשוחט היה עובדיה, דכתיב "לרוב", ועובדיה לא היה מספיק לשחוט כ"כ הרבה כלום. ואין לומר שה"שבעת אלפים... אשר לא כרעו לבעל" שחטו, שהרי הם התחבאו מאיזבל. ואין לומר שאנשי אחאב היו כשרים והם שחטו וכיון שהיו בבית אחאב הם לא פחדו מאיזבל, שהרי עובדיה היה ממונה על בית אחאב והיה צדיק גמור, דכתיב "מושל מקשיב על דבר שקר כל משרתי רשעים", ומפסוק זה לומדים גם שמשרתי יהושפט היו צדיקים (ולכן א"א לומר שיהושפט עצמו אכל משל עובדיה, ומשרתי אכלו משל משרתי אחאב).

ה. ואין לומר שיהושפט ואנשיו אכלו משחיתת עצמם, דלא היה יהושפט מרחיק עצמו מאחאב כלל משום חשד, ומבואר שאע"פ שהוא מומר לעבודת כוכבים אינו מומר לכל התורה, דכתיב "ומלך ישראל ויהושפט מלך יהודה יושבים איש על כסאו מלובשים בגדים בגורן פתח שער שומרון" והיינו שישבו בחיבה וריעות כישיבת סנהדרין שאינם חושדים זה את זה שהיא כחצי גורן עגולה כדי שיראו זה את זה לשמוע איש את חברו ולהתווכח זה עם זה עד שתצא ההוראה כהלכה, דאם ישבו בשורה אין בני ראש השורה רואים את אלו שיושבים בסוף, (ולא ישבו בעיגול שלם כדי שיהיה מקום לבוא ולצאת), שהרי שער שומרון לא היה גורן.

אבל מהא דכתיב "כמוני כמוך כעמי כעמך" אין ראיה, שהרי הא דכתיב "כסוסי כסוסין" ודאי אין הכונה אלא שמה שיקרה לסוסי יקרה לסוסין, וא"כ ה"ה שהכונה שמה שיקרה לי ולעמי יקרה לך ולעמך.

ומהא דכתיב "והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבוקר ולחם ובשר בערב", ואמר רב שהביאו לו מבית המטבחיים של אחאב, אין ראיה ששחיתת מומר לעבודת כוכבים שחיתתו כשרה, דעל פי הדיבור שאני שהקב"ה התירו לו לפי שעה, דכתיב "ואת העורבים ציויתי שם לכלכלך", (וכתבו התוס' (ד"ה על) שהדיבור התיר לו גם את האיסור של בשר שנתעלם מן העין, וגם את האיסור לאכול משחיתת טבחי אחאב). ועורבים היינו עורבים ממש, דלא מסתבר שקרה ששני האנשים שהביאו היה שמם עורבים. ואין לומר שנקראו עורבים על שם מקומם - צור עורב, כדמצינו ש"נערה" היינו מן נעורן, דא"כ עורביים מיבעי ליה כדי שלא יטעו בעורבים ממש. (אבל היכא דליכא למיטעי שייך לכתוב עם י' אחת. תוד"ה עורביים).

איתא בברייתא שמומר שחיתתו כשרה. הגמ' אומרת שאין להביא מזה ראיה לרבא שמומר אוכל נבילות לתאבון שחיתתו כשרה, ד"ל דאירי במומר לעבודת כוכבים, אבל מומר לשחיטה עצמה פסול, דכיון דדש ביה, דמי ליה כהתירא. ומאידיך אין ראיה לרב ענן שמומר לעבודת

כוכבים כשר, ד"ל שפסול, דכל הכופר בעבודת כוכבים כמודה בכל התורה, והכונה מומר לאותו דבר, וכרבא.

והנה לגבי קרבנות מצינו שמקבלים קרבנות מפושעי ישראל (-מזידים) כדי שיחזרו בתשובה, דכתיב "מן הבהמה" להביא בני אדם שדומים לבהמה, והיינו ממומר לדבר אחד. (אמנם הא דכתיב "אדם ובהמה תושיע ד'" היינו בני אדם שהם ערומים בדעת ומשימין עצמם כבהמה, דכתיב אדם ובהמה יחד, אבל הא דכתיב "זרע אדם זרע בהמה" היינו לגריעותא, כיון שחילקם לזרע נפרד). אבל אין מקבלים קרבנות ממומר לנסך יין ולחלל שבת בפרהסיא, דכתיב "מכם" ולא כולכם, (ומזה מבואר שמומר לעבודת כוכבים דינו כמומר לכל התורה, ודלא כרב ענן), אבל באומות מקבלים מכולם דכתיב "מכם" בכס חילקתי ולא באומות.

ה: וכן מצינו לגבי חטאת, שלת"ק מומר אין מקבלים ממנו חטאת, דכתיב "מעם הארץ" פרט למומר. ור"ש לומד מדכתיב "אשר לא תעשינה בשגגה ואשם" שדווקא השב מידיעתו שאם היה יודע שזה אסור לא היה חוטא מביא חטאת, ונ"מ במומר לאכול חלב והביא קרבן על הדם ששגג בו, ואילו היה יודע שזה דם לא היה אוכלו, שלת"ק הוא מומר ואין מקבלים ממנו, ולר"ש כיון שהוא שב מידיעתו לגבי דם מקבלים ממנו, אבל בסתם מומר לפי שניהם אין מקבלים ממנו, ואפילו שוגג, שהרי אם היה יודע מתחילה ג"כ היה אוכלו, ואינו שב מידיעתו. וכתבו התוס' (ד"ה מעם) שגם לת"ק מומר לדבר אחד מקבלים ממנו קרבן וכדלעיל, והכא 'מומר לאכול חלב' הכונה שהוא מומר לכל התורה חוץ מזה, ובה נחלקו ת"ק ור"ש אם מביא קרבן על הדם. עו"ל דדווקא בחלב ודם פליגי, מפני שהם שוים, שבשניהם יש כרת והם עולים לגבוה ונאמרו בלאו אחד "כל חלב וכל דם לא תאכלו", והמחלוקת היא שלת"ק מומר לחלב נחשב גם מומר לדם, דמה שאינו אוכלו זה מפני שנפשו קצה לאכול דם, אבל מומר לאחד משאר איסורים פשיטא שמביא קרבן על הדם, ולר"ש אפילו מומר לאכול חלב מביא קרבן על הדם. עוד כתבו התוס' (ד"ה אינו) שאם בשעת הבאת הקרבן אינו חוזר בתשובה אין מקבלים ממנו קרבן לכו"ע, דהוי זבח רשעים, ו'אינו שב מידיעתו דר"ש הכונה על זמן האכילה.

ומה שצריכים פסוק גם בחטאת וגם בעולה, משום דהו"א שחטאת לא מקבלים כיון הוא לכפרה וכיון שדעתו לחזור על עבירתו במזיד ורק בזה איתרמי ששגג ולא הזיד אינו בר כפרה, אבל עולה שזה דורון מקבלים, ומאידיך י"ל שעולה לא מקבלים כיון שאינו חייב בו ואינו דרך ארץ לקבל ממנו דורון, דכתיב "זבח רשעים תועבה", אבל חטאת שהוא חייב בה מקבלים, קמ"ל.

מי אסר את הכותים

כפי שהובא לעיל מיד אחרי גירותם של הכותים, עוד בימי בית ראשון, היתה מחלוקת אם גירותם חלה, ונ"מ גם אם מותר לאכול משחיתתם, אמנם גם לסוברים שגירותם חלה, בהמשך הדורות אסרו חכמים לאכול משחיתתם, וכדלהלן.

תלמיד היודע שאין רבו יודע לענות לו, יבין מעצמו ולא ישאל שלא לביישו, ואם הוא בעל נפש ומתאוה לשאול תקנתו שיפרוש ממנו.

דין תערובת דמאי

אין הקב"ה מביא תקלה לידי צדיקים. ומעשה ברב אסי שאכל ביצים המצומקות (-צליות הרבה, מלשון מצטמק ויפה לו) שטרפום ביין דמאי, ולא שם לב שיש כאן תערובת דמאי, ונתברר שאף שאין לקחת יין דמאי ולתתו לתוך המוריין או האלונתית, וכן בכרשינים או בעדשים המעורבים בתבלין, מ"מ אם כבר נתערבו מותרים.

הנותן לאשת עם הארץ עיסה לאפות או קדירה לבשל ונתן לה את השאור או התבלין, א"צ לחשוש לשאור והתבלין שבה משום שביעית ומשום טבל שמה החליפה ונתנה משלה, מפני שאין חשודים על גזל, (וכתבו התוס' (ד"ה אינו) דטבל לא קאי אתבלין, דתבלין אינו חייב במעשר, אמנם שביעית נוהגת אף בתבלין, שהרי שביעית נוהגת גם במאכל בהמה), אבל אם אמר לה שתעשה לו השאור והתבלין משלה, חושש שהשאור והתבלין שבה הם שביעית או טבל.

הגמ' שואלת שכאן מבואר שגם כשהדמאי מעורב אסור, ולעיל נתבאר שמוותר. והגמ' מתרצת שלהביא לה הוי כמו לערב מתחילה דהא על פיו עשתה ונעשית שלוחו. ורפרם מתרץ ששאור ותבלין כיון שעשויים לטעמא אינם בטלים כיון שהם מתקנים הכל. והוא עיקר.

עוד שואלת הגמ' שכאן מבואר שלא חוששים שתחליף לעיסה שלה, ומאידך מצינו שהנותן לחמותו או לפונדקית צריך לעשר את מה שהוא נותן לה שמא תאכלנו ונמצא נותן לפניה מכשול, ואת מה שהוא לוקח ממנה, מפני שהיא חשודה להחליף את מה שמתקלקל. והגמ' מתרצת שרק מפני שהיא רוצה בתקנת בתה ובושה מחתנה חוששים שתחליף, שכוונתה לטובה, ובפונדקית חוששים שהיא מורה התר ואומרת 'בר בי רב ליכול חמימא ואנא איכול קריא', והיינו שמחליפה לטובת הבר בי רב כדי שיאכל חמימא, אבל על הגזל, כגון לאדם נכרי, אינה חשודה להחליף, ובשכנתו שאינה חוששת בתקנתו אינה חשודה על גזל. רש"י. והתוס' (ד"ה התם) מבארים שכוונתה לרעה שהוא יאכל קריא והיא תאכל חמימא, ומורה היתר מפני שהיא טורחת בשבילו, אבל בשכנתו אין לחוש אע"פ שטורחת בשבילו, דדרך שכנים לטרוח זה בשביל זה.

1: ומה שמצינו שאסור לאשת חבר לטחון עם אשת עם הארץ תבואה של עם הארץ, בזמן שהיא טהורה דכיון שהיא נוגעת חוששים שמא תשכח ותאכל, ואם היא טמאה שזוהרת מליגוע, לת"ק מותר, ולרבי שמעון בן אלעזר אסור מפני שאשת עם הארץ נותנת לה לאכול, ומבואר שהיא חשודה לגזול משל בעלה ולהאכיל את חברתה, ואשת חבר אע"פ שאינה רגילה לאכול גזל או דבר שאינו מעושר, חיישין לשכחה, דעביד אינש

רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שחיטת כותי ואסרוה, והיינו אף כשישראל עומד על גביו (דאי לאו הכי מה החידוש), דס"ל כר"מ דחייש למיעוטא ואסר את יין הכותים משום שמצא דמות יונה בראש הר גריזים שהיו עובדים אותה ונעשו מומרים לעבודת כוכבים אף שרוב הכותים לא היו מהר גריזים. ר"מ חייש למיעוטא גבי קטן וקטנה לא חולצים ולא מייבמים, אמרו לו לר"מ יפה אמרת לא חולצין - איש כתיב בפרשה, מפני מה לא מייבמין, אמר להן קטן שמא ימצא סריס קטנה שמא תמצא איילונית ונמצאו פוגעים בערוה, ולא אמר רוב קטנים אינם סריסים. וכתבו התוס' (ד"ה בראש) דאיתא במדרש שהיונה היתה מהע"ז שהטמין יעקב תחת האלה בהר בשכם.

מיהו רבן גמליאל שאסר שחיטת כותי- לרש"י הכונה לרבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא, וזה היה לאחר חתימת המשנה. ולתוס' (ד"ה ר"ג) הכונה לרבן גמליאל דיבנה, שאף שהיה לפני ר"מ, כיון שר"מ אמר כך להדיא תלו בו את הדבר, ולפ"ז ר" דייבנה סובר שכותים גירי אמת הם, דלפני התקנה שחיטתם היתה מותרת, ודלא כרש"י (עירובין ס"א:): שכתב שר"ג דיבנה סובר שכותים גירי אריות הם.

רבי יוחנן ורב אסי אכלו משחיטת כותי כשישראל עמד על גביו או ע"י שחתך כזית ונתן לו לאכול, ומסתבר ששמעו על תקנת רבן גמליאל ולא קיבלוה, דאם נאמר שלא שמעו אבל אם היו שומעים היו מקבלים, הרי אפילו לבהמתם של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה שתאכל הבהמה דבר האסור לה, כמבואר לקמן לגבי חמורו של רבי פנחס בן יאיר, וכ"ש לצדיקים עצמם שלא יגרם השטן לצדיקים שום דבר עוון בשוגג. רש"י. והתוס' (ד"ה צדיקים) כתבו שדווקא במילי דאכילה אין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים, דגנאי הוא לצדיק שאוכל דבר אסור, (שהרי לגבי שאר איסורים מצינו שר' יהודה בן טבאי הרג עד זומם (מכות ה:), ורבי ישמעאל קרא בשבת והטה (שבת י"ב:). ולענין לגרום לאחרים לאכול איסור, יש גירסא בכתובות (כ"ח:): שגם בזה אין הקב"ה מביא תקלה על ידם (לענין שהעלו עבד לכהונה על פיו של רבי אליעזר ברבי יוסי, ובהכרח שרק רצו לעשות זאת), אמנם ברוב ספרים לא גורסים שם את השאלה שאין הקב"ה מביא תקלה ע"י צדיקים.

1. רבי יצחק שמע שאין בין הכותים שומרי תורה, וסיפר זאת לרבי אבהו, ורבי אבהו סיפר זאת לרבי אמי ורבי אסי, ולא זזו משם עד שעשאו כעובדי כוכבים גמורים לשחיטה ויין נסך, ואף שכבר ר"מ ור"ג גזרו על זה ר"מ על היין ור"ג אחרי על השחיטה, אז לא קיבלו כיון שהיו רגילים עם הכותים, ועכשיו שהיו יכולים לפרוש קיבלו, וכן דינם כעכו"ם גמורים שאינם יכולים לבטל רשות ולתת רשות אם הם דרים במבוי, ואפילו נתן להם במתנה אין רשותו מבוטלת, אלא צריך לשכור מהם רשות, וכדמצינו שישראל מומר המשמר שבתו בשוק בפרהסיא, אע"פ שהוא מומר לחללו ביצניא, הרי הוא כישראל, ואם לא עירב עם שכניו בחצר או במבוי מבוטל ונותן רשות, באמירת רשותי קנויה לך או רשותי מבוטלת לך, בלא לזכות בקנין חליפין, משא"כ אם אינו משמר שבתו בשוק, וכן בעכו"ם.

דמינשי ואכיל מאי דיהבי ליה, אבל לתת לאחרים אי לאו דחשודה ורגילה בגזל לא תשכח. הגמ' מבארת ששם היא חושבת שמוותר לתת כמו ששור אוכל ממה שהוא דש וכיון שהיא מסייעת לה היא חושבת שזה לא גזל. רש"י. והתוס' (ד"ה אשת) הקשו שמשנה זו נשנית בטהרות ולא בדמאי, ולא משמע שהנדון משום תבואת עם הארץ, ועוד דמוותר לקבל מן הנשים דבר מועט (לא רק לענין צדקה) מפני שהבעל לא מקפיד, ואין בזה משום גזל, ועוד איך מותר לאשת חבר לטחון עם אשת עם הארץ, והרי היא מסייעת בידי עוברי עבירה [שתאכל בלי לעשר]. ולכן ביארו ר"ח ור"ת דמייירי בתבואה של חבר ומשום חשש טומאה, דבזמן שאשת עם הארץ מחזקת עצמה כטמאה מותר מפני שהיא נזהרת לא ליגע, אבל בזמן שהיא מחזקת עצמה לטהרה אסור, ולרבי שמעון בן אלעזר אסור גם בזמן שמחזקת עצמה לטמאה, מפני שחברתה שמחזיקה עצמה לטהרה נוגעת ונותנת לה.

קדושת בית שאן

רבי יהושע בן זרוז בן חמיו של ר"מ העיד שר"מ אכל ירק בלי לעשר בבית שאן, ומכח זה התיר רבי את בית שאן כולה. חברו עליו אחיו ובית אביו ואמרו לו, מקום שאבותיך ואבות אבותיך נהגו בו איסור אתה תנהוג בו התר, דרש להם מקרא זה שנאמר על חזקיהו המלך "וכתת נחש הנחושת אשר עשה משה, כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו" והרי אסא ויהושפט ביערו כל ע"ז שבעולם ולמה לא ביערוהו, אלא מקום הניחו לו אבותיו להתגדר (- להתגדל) בו, (והם סברו שכיון שנחש הנחושת נעשה על פי הדיבור אסור לבערו, אבל על ביעור ע"ז גמורה לא אומרים שהניחו לו מקום להתגדר. תוד"ה אלא), אף אני מקום הניחו לי אבותי להתגדר בו.

חוב תרומות ומעשרות בחו"ל - לרש"י אכלו בבית שאן ירק ופירות האילן בלי מעשר. וקס"ד דקסבר ר"מ שבית שאן אינה מארץ ישראל, ודווקא מעשר דגן נוהג מדרבנן בחו"ל כיון שבארץ הוא דאורייתא, אבל מעשר ירק דבארץ גופיה דרבנן לא גזור מידי בחוצה לארץ, דאם בית שאן היא מא"י, אע"פ שרבי מאיר ורבי היו אחר חורבן הא קיימא לן מעשר דגן דאורייתא וירק דרבנן, דקדושה אחרונה דעזרא קדשה אף לעתיד לבא, כדקתני התיר רבי את בית שאן מכלל דשאר מקומות נוהג בהן. והתוס' (ד"ה והתיר) כתבו בשם ר"ת שמעשר נוהג בחו"ל בכל המינים, אבל דמאי אינו נוהג בחו"ל, והכא מייירי בדמאי. ומהירושלמי הביאו שבידק אין נוהג בחו"ל לא מעשר ולא תרומה, ובשאר פירות נוהגת רק תרומה גדולה, ובדגן תירוש ויצהר נוהג גם מעשר. וכתבו התוס' שעכשיו לא מפרשים תרומות ומעשרות בחו"ל וסומכים על דברי הירושלמי 'אמר ר' יוחנן רבותינו שבגולה היו מפרשים תרומות ומעשרות עד שבאו הרובים ובטלו'. ולר"ת אין השדות נחשבות שלנו להתחייב במעשר מפני שנותנים מהם מס. וי"מ דהא דאיתא בירושלמי דמכזיב ולהלן פטור מן הדמאי, לאו דוקא דמאי אלא אף מן הודאי, ועל זה אנו סומכים.

1. מכאן לת"ח שאמרו דבר הלכה, שאין מזיחין (-מבדילים) אותו משמועתו לומר חזור בך (כמו "ולא יזח החושן מעל האפוד"), וי"א שאין מזניחים אותו (-אין משקצים את דבריו),

(כמו "כי לא יזנח לעולם ד'"), וי"א שאין מזיחים אותו לומר גאוותן גרמה לך, שלא היטית אוזן לשמוע דבר כהלכתו מפי רבך, לישנא אחרינא אין מגביהין ומסלקין אותו מדבריו, (כדתניא 'משרבו זחוחי' (-גבוהי) הלב שלא דקדקו לשמוע מפי רבם כפי הצורך אלא סמכו על ליבם, רבו מחלוקות בישראל').

ואף דכתיב "ולא הוריש מנשה את בית שאן" וכו' אלא הניחו למס עובד ויושבים ביניהם, ורואים מזה שהוא מארץ ישראל, מ"מ הרבה כרכים כבשום עולי מצרים וקדשום בקדושת הארץ, ולא כבשום עולי בבל לקדשם בשניה, וסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא לעתיד לבוא כשגלו בימי נבוכדנצר, והניחום מלקדשם כדי שיהיה מותר לחרוש ולזרוע שם בשביעית שאינה נוהגת בחו"ל, ויסמכו עליהם עניים בשביעית ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני, ומה שקידשו בבית שני לא בטלה קדושתם בחורבן הבית, דכתיב "והביאך אל ארץ אבותיך וירשתה" - ירושה ראשונה ושניה יש להם שבטלה ירושה ראשונה ונקראת שניה ירושה אבל ירושה שלישית אין להם שהשניה לא פסקה הלכך בימי רבי נהגו איסור בארץ.

ואף שר"מ אכל רק עלה שזה אכילת עראי המותרת גם בארץ, מ"מ אכלו מאגודה, והאגידה קובעת למעשר ואסור באכילת עראי. ואין לומר דלא אדעתיה, דאם לבהמתם של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה, כ"ש לצדיקים עצמם. ואין לומר שעיסר עליהם ממקום אחר, דלא נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף - מחובר, ואסור לחבר להפריש ממה שאינו לפניו, דשמא אותו שהוא סומך עליו אינו בעין, שנאבד או נרקב, ונמצא אוכל טבלים. ואין לומר שנתן עיניו בצד זה ואכל בצד אחר, שהרי גברא רבה רבי יהושע קמסהיד עליה וודאי דקדק בדבר. וכתבו התוס' (ד"ה ודילמא) שדווקא במדומע שכבר נתקן מועיל ליתן עיניו בצד זה ולאכול בצד אחר, אבל בטבל רגיל לא.

מעשה דרבי פנחס בן יאיר

רבי פנחס בן יאיר הלך לפדות שבויים, והגיע לנהר גינאי ואמר לו שיחלוק מימיו, אמר לו (שמא הכונה לשר של ים, או שרפב"י היה מחשב בליבו שבגלל זה אינו חולק לו מימיו. תוד"ה אמר) אתה הולך לעשות רצון קונן ואני הולך לעשות רצון קוני שכל הנחלים הולכים אל הים מגזירת המלך, אתה ספק עושה אני ודאי עושה, אמר לו רפב"י שאם לא יחלוק הוא יגזור שלא יעברו בו מים לעולם, וחלק לו מימיו, ואח"כ אמר לו רפב"י שיחלוק גם לאדם שהיה נושא חיטים למצות משום המצוה דכתיב "ושמרתם את המצות" דמתחילת טחינה והרקדה בעי שימור לשם מצוה, וגם להחזיק טייעא משום שהיה בן לוייתם. ואמר רב יוסף שרפב"י כוחו גדול כמשה וס' רבוא, שחלק לו הנהר מימיו.

2. כשהגיע לאכסניא נתנו לחמורו שעורים ולא אכל אף שניפו אותם וניקו אותם בידיהם, עד שעשרם, ואף שהלוקח לבהמה (או לזרע או קמח לעורות או שמן לנר או לסוך כלים) פטור מדמאי, מ"מ היכא שלקחום מתחילה

לאדם, אין לתתם לבהמתו או לבהמת חבירו בלי לעשר. אבל לא היו בקליפתם, דא"כ לא נתחייבו במעשר עד שיתמרחו בכרי, ומאכיל לבהמה חיה ועוף עד שימרח, דכל אכילת בהמה חשיב אכילת עראי.

ובדרכו שאל אותו רבי אם רצונו לסעוד אצלו ואמר הן, ושמוח רבי כיון שלא היה רפב"י רגיל להנות משל אחרים, ואמר לו רפב"י שאינו מוזר הנאה מישראל, אלא שישאל קדושים הם, יש שרוצה ואין לו ואינו רוצה להכביד עליו, ויש שיש לו ואינו רוצה אע"פ שאמר בא וסעוד, וכתב "אל תלחם" (תסעוד) לחם רע עין", (ומ"מ נקראים קדושים מפני שמזמן את חברו לאכול אצלו מפני הבושה. תוד"ה ויש), ואתה יש לך ואתה רוצה, (ומימיו לא בצע ברכת המוציא על פרוסה שאינה שלו, ומיום עמדו על דעתו לא נהנה מסעודת אביו), אמנם כיון שהוא ממחר למצוה יבוא לאכול אצלו בחזרתו מהמצוה.

כשחזר רפב"י בא לרבי וראה אצלו פרדות לבנות, ואמר לו שאין יסעד כשיש אצלו מלאך המות, (שהרי נקרא שמן "מים" מפני שאימתם מוטלת על הבריות, ואין רפואה למכתם, והיינו באלו שראשי רגליהם לבנות), אך אמר לו שאין למזכרם משום "לפני עיור", וגם לעכ"ם אסור למכור בהמה גסה, ואין להפקירם משום שיזיקו יותר ע"י שלא יהיו נשמרות, ואין לעקור פרסותיהם משום צער בעלי חיים, ואין להורגם משום בל תשחית.

והרבה רבי להפציר בו וגבה טורא בינייהו. בכה רבי ואמר שאם בחייהם כך שדא הקב"ה שיכנס בפתח של הפרדות ויפרוש ולא יעבור על דעתו הראשונה שאין דרכו לסעוד משל אחרים, במיתתם על אחת כמה וכמה, שהרי גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, כדכתיב "וישליכו את האיש רשע היה ולא ניתן להקבר אצל צדיק" בקבר אלישע וכו' ויחי ויקם על רגליו" (ואילו בחייו הוצרך אלישע לשים פיו על פיו ועיניו על עיניו לבקש רחמים כדי להחיות את בן השונמית. רש"י. ולתוס' ד"ה גדולים) לומדים ממה שבחייהם נוגעים בצדיקים כמה רשעים ויושבים אצלם, ובמיתתו לא היה לו רשות להתעכב אצלו). ואין לומר שזה מכח ברכת אליהו שיהיה פי שניים ממנו, שהרי "על רגליו עמד ולביתו לא הלך" וכדי לקיים את ברכת אליהו היה צריך להחיותו ממש כמו שעשה אותו שהחיה אליהו, וברכת אליהו כבר התקיימה במה שריפא את צרעת נעמן, דמצורע חשוב כמות, שנאמר בצרעת מרים "אל נא תהי כמות".

"אין עוד מלבדו" - אפי' כשפים אם אין גזירה מלפניו אינם מריעים לאדם, ומכח זה אמר רבי חנינא לאשה שרצתה לעשות לו כשפים שאינו חושש מכך, והיינו ברבי חנינא דנפיש זכותיה, אבל בעלמא אמר רבי יוחנן למה נקרא שמו כשפים, מפני שמכחישים פמליא של מעלה.

אין אדם נוקף - נוגף אצבעו מלמטה אא"כ מכריזים עליו מלמעלה. ודם ניקוף מרצה כדם עולה, והיינו בגודל ימין מפני שמצטער הרבה ובניקוף שני, ובהולך לדבר מצוה.

שחיטה ונגעים בסכין או שפוד מלובן

ת. ליבן סכין באור ושחט בה כשרה, ולא אמרינן שזה שריפה ולא שחיטה, מפני שהחוד חותך לפני שהבהמה נכית מן החום, ואין הסכין נוגעת בצדדים (דנימא שהסכין שרפה שם לפני שנשחטו רוב סימנים, ושריפה הוי כנקב ונעשית טריפה. וכתב התוס' ד"ה והא) שמשמע מכאן שאם בשעת שחיטה ניקב הושט כנגד מה ששחט הבהמה טריפה), מפני שבית השחיטה (-החתך מצידי הסכין מכאן ומכאן) מתרחב, ורק חוד הסכין נוגע בסימנים.

המכה אדם בשפוד מלובן ועלה שם נגע, הגמ' מסתפקת אם הנגע נדון משום שחין, כמו כל מכה בכח אפילו בלא חבורה, דבכל מכה הבשר מתחמם מיד בגלל ההכאה וזה גורם לשחין, מעץ או אבן, או שהטמין ידו בגפת (-פסולת של זיתים) והוא חם מאד מאיליו ונכונה, או מחממי טבריה (שמא גם רבי יוסי שמוחשיב את חמי טבריה לתולדות האור לענין שבת משום דחליף אפתחא דגהינום, מודה דנדון משום שחין ולא משום מכוה כיון שזה אור בידי שמים. תוד"ה בחמי טבריה), או מכל דבר שאינו מחמת האור (לאתויי עופרת ממקום שמביאים אותה שהיא חמה), או שהנגע נדון משום מכוה כמו חבורה מחמת גחלת (-פחם שלא כבה) או רמץ (-אפר חם) או סיד רותח או גיפסית רותח או כל דבר הבא מחמת האור (לאתויי חמי האור).

ואף ששחין ומכוה שניהם מטמאים ע"י שיער לבן (ולא כנתק שסימן טומאתו בשיער צהוב), ופסיון - אם הנגע פשה, (דבסוף שבוע ראשון מטמא או בשיער לבן או אם פשה, וכן בתחילה מטמא בשיער לבן. תוד"ה מטמאים), בשבוע אחד, ואין בהם הסגר שני (כמו שיש בשאת ובספחת שמא יפשה ויחליטנו), אלא אם עמד בעיניו בשבוע הראשון פוטרו והולך, מ"מ יש חילוק ביניהם לענין שאין מצטרפים זה עם זה לשיעור נגע. ואם השחין קדם למכוה או איפכא, ביטל האחרון את הראשון.

והנ"מ לענייננו היא אם היה חצי גריס שחין וליבן שפוד והכה בו ויצא עוד חצי גריס, אם אומרים שהחבטה קודמת להרע לו לאדם לפני החום וממילא החום מבטלו והוי מכוה, ואינם מצטרפים, או שהחום קודם והמכה מבטלת את החום, והוי שחין ומצטרף לחצי גריס השני.

ואין להוכיח ממה ששחיטה בסכין מלובנת כשרה, דחידוד שאני שמתוך שהוא חד אין הבל האור שבו חזק ותחיתו קודמת להבלו.

וכן הא דתני ליבן שפוד והכה בו נדון משום מכות אש, מייירי דברזייה מיברז - שלא הכהו בכח אלא דקרו, ואין כאן חבטה אלא הבל, אבל היכא דאיכא חבטה י"ל שהיא מגיעה אחרי ההבל ומבטלת את ההבל.

דיני סכין השחיטה

בבשר בדוחק בלע. וכיון שלא נפסקה ההלכה בזה, וזה איסור דאורייתא, עבדינן לחומרא, דבשל תורה הולכים אחר המחמיר, ומ"מ לכתחילה לא ישחוט.

כתבו התוס' (ד"ה אגב) שריב"ם היה מצריך לאחר שניקרו את החלב מהבהמה, לחזור ולקלוף בכל המוקומות שחתך בסכין, מפני שהסכין בלע מן החלב אגב דוחקא דסכינא, וכן כשמביאים בשר מטבחי עכו"ם הצריך לקלוף בכל מקום שחתך העכו"ם בקופיץ שלו או בסכינא. ויש למצוא טעם על המנהג שלנו שנהגו להקל, ושמצא לא אמרינן 'אגב דוחקא דסכינא בלע' אלא בבית השחיטה שהוא רותח קצת, אבל בלאו הכי לא, וכן מוכח מהגמרא לקמן.

סכין ששחט בה טריפה נחלקו בזה רב אחא ורבינא, אחד מהם סובר שהסכין צריכה הגעלה ברותחין מפני שבלעה שמנונית הטרפה, (לרש"י דווקא שמנונית נבלעת בסכין למרות שהוא קשה, אבל דם אינו נבלע בסכין קשה. ולתוס' מה שבכשרה לכו"ע מספיק הדחה בצונן הוא רק לענין לשחוט בה פעם נוספת, ואע"פ שהסכין מלוכלך בהרבה דם, בלאו הכי יש הרבה דם בבית השחיטה ואינו נבלע משום דאידי דטריד למיפלט לא בלע, אבל חתוך בה רותח אסור אפילו אם שחט בה בהמה כשרה), (ואפילו הכי בשחט בהמה כשרה לא אומרים שבלעה אבר מן החי לפני גמר השחיטה, כיון שהמקום נעשה חם רק בסוף השחיטה, ואז זה מותר), והשני סובר שמספיק הדחה בצונן דבית השחיטה צונן והסכין לא נתחמם ולא בלע. ולהלכה מספיק הדחה בצונן, או לקנח בבד ישן וקשה. ודווקא בסכין של היתר נפסקה ההלכה להיתירא שלא נאסר בבליעה זו, דקשה הוא לבלוע, אבל בסכין דאיסורא לא נפסקה הלכה להיתירא, מפני שהסכין אסורה והבשר רך לבלוע.

וכתבו התוס' (ד"ה והלכתא) דהא דמבואר בע"ז (עו): שסכין של עכו"ם צריך נעיצה י' פעמים בקרקע כדי לחתוך בו צונן, שאני הכא ששחט בה טריפה באקראי בעלמא, אבל בשל עכו"ם שחותכים בו איסור תמיד, נדבקת בו השמנונית ואינה יוצאת ממנו בלא נעיצה. ולר"ת שם מדובר בסכין שחתך בה רותח, והכא קסבר בית השחיטה צונן. ולדבריו הא דאיתא לקמן (ק"א): אמר שמואל סכין ששחט בה אסור לחתוך בה רותח, ומבואר שם דלא מהני הדחה, ומבואר ששמואל סובר שבית השחיטה רותח, י"ל דשאני התם שהאיסור הוא מחמת הדם, ושאני דם דמישרק שריק, ומ"מ אסור לחתוך בה רותח או אפילו צונן בלא הדחה או קינוח מפני רוב הדם שעל הסכין, דבהרבה דם לא אמרינן דם מישרק שריק.

טבח צריך שיהיו לו ג' סכינים, אחת לשחיטה ולא יעשה בה דבר אחר שמא תיפגם ויבוא לשחוט בלי בדיקה, ואחת לחיתוך בשר, ואחת לחיתוך חלבים למכור בשוק, ולא יחתוך בסכין אחת בשר ואח"כ חלבים (וכשירצה לחזור ולחתוך בה בשר יזכור להכשירה. תוד"ה וליתקן). גזירה שמא יחתוך חלבים ואח"כ בשר, אבל כיון שהצריכו שני סכינים, יהיה לו היכר ביניהם ע"י שעושה בה סימן. וכן צריך שיהיו לו שני כלים של מים, אחד להדחת בשר ואחד להדחת חלבים, ולא ידיח בכלי אחד בשר ואח"כ חלבים, שמא ידיח חלבים ואח"כ בשר, ויהיו המים מפוטמות מן השמנונית ע"י שפשוף הידים, ואע"פ שצונן

סכין של עבודת כוכבים שמשתמשים בה לקרבנות של עבודת כוכבים, והיא אסורה בהנאה דכתיב "אבד תאבדון", מותר לשחוט בה, מפני שהשחיטה מקלקלת את הבהמה, שהרי בחייה היא שוה יותר שהיא עומדת לג' דברים: לגדל ולדות ולחרישה ולאכילה, ואינו נהנה מהסכין. (אמנם השוחט בשבת בחוץ לעבודת כוכבים חייב משום תיקון כל דהו שתיקן להוציאה מאיסור אבר מן החי, אע"פ שקלקלו יותר מתיקונו, דמלאכת מחשבת אסרה תורה, ולכן נתכוין, אבל בע"ז כל שקלקלו יותר מתיקונו זה לא נחשב שנהנה. תוד"ה מותר), אבל אם היא מסוכנת שהוא נהנה, דאם לא ישחטנה תמות, אסור לשחוט בסכין זה. ואסור לחתוך בה בשר, משום דהוי תיקון דאחר ששחטה לכך היא עומדת, אא"כ חותך חתיכות טובות כגון ירך וכתף וזה העומדות למתנה לאדם חשוב, והחיתוך מפסידם.

ואיירי בסכין שחתך בה עצים לע"ז, או סכין ישנה שליבנה באור, אבל חדשה שלא חתכו בה מעולם אינה נאסרת עד שיעבוד בה, (שאף שנחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא לגבי עבודת כוכבים עצמה אם היא אסורה מיד או כשיעבדו אותה, בכלים לכו"ע אינם אסורים עד שישתמשו בהם לעבודת כוכבים), וישנה שלא ליבנה אסרת מחמת שמנונית האיסור של נבילה שנבלעו בסכין.

דיני הגעלה בסכין - כתבו התוס' (ד"ה שלבנה) דהא דתנן בע"ז (ע"ה): שאפשר להכשיר סכין ע"י נעיצה עשר פעמים, היינו לחתוך בה צונן, אבל הכא דבעי ליבון היינו לרותח, והא דמשמע בפסחים (ל): דסגי בהגעלה, אמר ר"ת דשאני חמץ דהיתירא בלע, והא דקאמר רב אשי (שם) שהיה עושה סכינים חדשים, הוא החמיר על עצמו. ועוד אמר ר"ת דהכא מיירי בסכינים גדולים שצולים בהם בשר, וכיון שתשמישם על ידי האור בעי ליבון, ובפסחים מיירי בסכינים קטנים. וסכינים ישנים לקונים מהעכו"ם, דעת ריב"ם שצריכים ליבון, מפני שדרך העכו"ם לתקן בהן נר שדולק בו חלב, וגם מהפכים בהן בשר על גבי גחלים וחותכים, ולר"ת כיון שאין עיקר תשמישם לכך לא חיישין דלמא אתרמי ועבד הכי, ועוד אפילו אתרמי סגי בהגעלה, דכל מה שסופו לפלוט על ידי רותחין פולט בהגעלה ראשונה, והתוס' כתבו שלא הכל נפלט בהגעלה הראשונה, אלא הוא פולט תמיד בכל הגעלותיו, ככלי חרס דלא סגי ליה בהגעלה, ולא אמר כל מה שעתידי לפלוט פולט בהגעלה ראשונה.

ח: השוחט בסכין של עכו"ם לרב צריך לקלוף את מקום

השחיטה מפני שנבלע משמנונית האיסור, (לתוס' ד"ה השוחט) הטעם הוא משום הבלוע בסכין, ומיירי שיודעים שהסכין בת יומה, דאי לאו הכי סתם כלי עכו"ם אינם בני יומם), ולרבה בר בר חנה מספיק להדיח במים. הגמ' אומרת שאין הכרח שנחלקו אם בית השחיטה רותח ובלע או שהוא צונן והיינו שאין החום של בית השחיטה חזק בשביל לבלוע, ומ"מ בעינן הדחה כיון שנתקנח שם שמנונית אע"פ שלא נבלע בבשר, שא"א לדופני הסכין בלא שמנונית. ד"ל שלכו"ע בית השחיטה רותח, ורבב"ח סובר דאידי דטרידי סימנים לאפוקי דם לא בלעי. וי"א שלכו"ע בית השחיטה צונן, ורב סובר שאגב דוחקא דסכינא שמשפשו

אינו נבלע, מ"מ הוא ידבק בבשר מבחוץ, אבל כיון שהצריכו שני כלים יהיה לו הכר ביניהם.

אין להניח כסלים שחלב הכליות דבוק בהם על הבשר, מפני שהחלב מתחמם וזב על הבשר ונבלע בבשר, (והיינו דווקא מיד לאחר ניתוח קודם שהבשר הצטנן, אבל אחר שנצטנן אין לחוש, כדכתיב "וינחו את החלבים על החזות". תוד"ה לא), אבל בכסלים עצמם אין לחוש לזה, מפני שיש קרום המופסיק בין החלב לבשר הכסלים, והוא אותו קרום שאנו נוטלים מן הכסלים, והוא עב וחזק, והחלב נבלע בו אבל אינו נבלע כ"כ שיהא עובר לבשר שתחתיו, אמנם הקרום שמעל הבשר אינו מועיל לזה, כיון שהוא מתפורר מחמת משמוש ידי הטבח.

ט. תלמיד חכם צריך ללמוד כתיבה שמא יצטרך לחתום שמו אם ישב בדיו או בעדות, ושחיטה - לאמן ידו לכך אע"פ שהוא בקי בהלכותיה, ומילה, וי"א אף קשר של תפילין שיש בזה אומנות שעשוי כמו את ד', כדי שיהיה נראה בתפילין אותיות ש-ד-י, הש' חקוקה בקמטי התפר, ורצועה קטנה כפולה ותלויה כעין י', והקשר עשוי כעין ד', וברכת חתנים וציצית, ולמ"ד הראשון א"צ לדעת דברים אלו מפני שהם מצויים וממילא כולם בקיאים בהם וא"צ לימוד דמעצמו יהיה בקי בהם.

כתבו התוס' (ד"ה ואידך) שרבינו אליהו הצריך לקשור את התפילין בכל יום, ור"ת דקדק מכאן שאין צריך, וכן מבואר בעירובין (צ"ז).

טב שאינו יודע הלכות שחיטה, והיינו שהייה באמצע השחיטה כדי שחיטת בהמה, דרסה - התזת הראש בבת בלא להוליך ולהביא את הסכין, חלדה - שתחב הסכין לתוך הצואר לפני ששחט הסימנים, הגרמה - שהסכין יצאה מחוץ למקום הכשר לשחיטה, ועיקור שעקר וחתך את אחד הסימנים בלי שחיטה, אסור לאכול משחיטתו. ואף שכל הלכות אלו שנויות במשניות וממילא פשוט שמי שלא בקי בהם אסור לאכול משחיטתו, קמ"ל שמואל שאף אם שחט לפנינו פעמיים או שלש, מ"מ יש לחוש שתיפסל שחיטתו ולא ידע ויאכילה לנו.

לתוס' (ד"ה כולו) עיקור הכונה ששחט בסכין פגומה או במגל, דפסול משום דאין הם שוחטים אלא חונקים. ובה"ג פירש שנעקר הסימן ונשחט מחוץ למקומו, ולדבריו מה שנעקר הסימן לא מטרף את הבהמה, אלא שכן הלכה למשה מסיני שאין שחיטה מועלת בסימן שמוט הנשטט חוץ למקום חיבורו בין בושט בין בקנה, ואפילו עוף שהכשרו בסימן אחד אם נשטט האחד אין שחיטה מועלת בשני.

שיעור שהיה לר"ש הוא בכדי שיבדוק השוחט את הסכין (אם הוא חכם ואין בעיר חכם ממנו, דצריך השוחט להראות את הסכין לחכם העיר מפני כבוד החכם). וכתבו התוס' (ד"ה כדי) שאע"פ שיש סכין גדולה וסכין קטנה משערים לכל בהמה בסכין שיש בה כמלוא צואר וחוף לצואר כמלוא צואר.

חזקת איסור או התר בבהמה

בהמה שיש ספק בשחיטתה - השוחט בהמה צריך שיבדוק הסימנים אחר השחיטה לראות אם נשחטו כראוי, ואם לא בדק הרי הבהמה בחזקת איסור, דאמר רב הונא בהמה בחייה בחזקת איסור אבר מן החי עומדת, וממילא א"א להוציאה מידי איסור מכח שחיטה מסופקת, עד שיודע לך במה נשחטה. ולענין טומאות נבילה (שטריפה שחוטת אינה מטמאה), לר"א אינה מטמאה כיון שלא היתה בחזקת טומאה דבשר מן החי אינו מטמא, (וכיון שברוב הפעמים שוחט כדן והיא מותרת מדאורייתא, לא החמירו לעשותה כנבילה. תוד"ה ואסורה), ולתנא דברייתא מטמאה.

בהמה שיש חשש שהיא טריפה - עוד אומר רב הונא שבהמה שנשחטה הרי היא בחזקת התר עד שיודע לך במה נטרפה, ואע"ג שיש ריעותא בחזקת התר, כגון שבא זאב ולקח הבני מעים והחזירים כשהם נקובים, דמשום חזקת התר אין חוששים שבמקום שנקב כבר היה נקב. ואף אם יש שם הרבה נקבים שלא במקום שיניו, מסתבר שתולים את כל הנקבים בזאב. תוד"ה אמר.

ט: אי חמירא סכנתא מאיסורא -

הגמ' שואלת שלגבי סכנה כגון צפור המנקרת תאנה, או עכבר המנקר אבטיחים, חיישין שנקבה במקום נקב הנחש ואסור משום סכנה, ולמה בהחזירים זאב כשהם נקובים כנ"ל אין חוששים שבמקום נקב נקב. ורב הונא מתרץ שחמירא סכנתא מאיסורא.

רבא שואל שאם מצינו בסכנה שחוששים שבמקום נקב נקב, ה"ה שיש לחוש לכך באיסורים, דספק איסורא נמי לחומרא.

ואין להוכיח שחמירא סכנתא מאיסורא, ממה שבאיסור מים שנשארו מגולים בלילה, אף במקום ספק אם שתה מהם נחש חיישין, ואילו ספק טומאה ברשות הרבים טהור. מפני שזה לימוד מיוחד מסוטה שברה"ר ספיקו טהור, וגזירת הכתוב היא, שהרי ברשות היחיד ספיקו טמא, ובכל ספק איסור אזלינן לחומרא שמא יעבור על האיסור. בסוטה שקינא לה בעלה אל תיסתרי עם פלוני, אם נסתרה היא נאסרת לבעל עד שיבדקוה המים, וסתירה זו אינה אלא ברה"י ובה אסר רחמנא מספיקא, אבל ברה"ר שאינה מקום סתירה מותרת. וטומאה מהתם גמרינן, דטומאה קרייה רחמנא. כתבו התוס' (ד"ה התם) שמשוטה לומדים לטהר ברה"ר היכא דליכא חזקת טהרה, וסוטה אע"פ שלכאורה יש לה חזקת טהרה, כיון דקינא לה ונסתרה יש רגלים לדבר ואתרע לה חזקתה. ומ"מ ספק טומאה ברה"י טמא אפילו במקום חזקת טהרה, אע"פ שלסוטה אין חזקת טהרה, דסוטה עשאה הכתוב כודאי טמאה, ואם היינו הולכים אחרי חזקת טהרה אף שהורעה חזקתה לא היתה צריכה להיות ודאי טמאה.

וכן אין להוכיח שחמירא סכנתא מאיסורא ממה ששרץ מת שנמצא בפי חולדה המהלכת ע"ג ככרות של תרומה, ויש ספק אם השרץ נגע בתרומה, התרומה טהורה מספק אפילו ברשות היחיד. ואילו בסכנה מצינו שאסור לשתות ספק מים

מגולים. דגם זה דין מיוחד שלומדים מסוטה שרק בדבר שיש בו דעת לישאל כסוטה שאפשר לשואלה אם נטמאה ספיקו טמא, משא"כ שרץ.

למסקנה הגמ' מוכיחה דחמירא סכנתא מאיסורא, מהא דצלוחית של מים חיים למי חטאת, שהשאיר אותה מגולה ובא ומצא שהיא מכוסה, חוששים שאדם טמא נגע בה, ומטמאה אוכלין ומשקין, וכ"ש שהיא פסולה לקידוש, (ומיירי שהמים לא נתקדשו באפר, דאם נתקדשו ליתני פסולה, דאין נ"מ בטומאתה כיון שבלאו הכי מי חטאת מטמאים אפילו במשא. וכתבו התוס' (ד"ה טמאה) שגם הצלוחית טמאה, שאף שכל מעשה פרה בכלי גללים כלי אבנים וכלי אדמה, היינו דווקא קודם שריפת הפרה, אבל אח"כ היו מקדשים בכל הכלים. עוד כתבו התוס' (ד"ה שאני) דהכא תלינן באדם טמא, וכן בפסחים (י'): גבי קרדום שאבד בבית, ואילו בנדה (ד). גבי ככר הנתונה על גבי הדף תלינן באדם טהור. ואומר ר"ת דהיינו טעמא דהכא ודפסחים משום דגזרו על ספק כלים הנמצאים, אבל על ספק אוכלים לא גזרו. ועוד י"ל דבההיא דנדה שמדף טמא מונח תחתיה וא"א לככר ליפול אא"כ נגע למדף טמא, שייך לתלות באדם טהור שנטלה במתכוין שלא תטמא הככר, אבל אדם טמא למה היה נוטלה, אבל אם הניח אותה מכוסה ובא ומצאה מגולה, אינה פסולה אא"כ אינה תלויה באויר ויכולה חולדה (או נחש לר"ג, ולרבי אליעזר ה"ה בעכבר. תוד"ה או) לשתות ממנה, דכל השרצים אינם פוסלים מי חטאת חוץ מן החולדה מפני שהיא מקיאה מהמים, וכיון שלקחה מהמים לשתות הרי נעשה במים מלאכה, וכשמקיאה הכל נפסל, (וי"מ משום דבעינן "מים חיים אל כלי" שתהא חיותם בכלי ולא ימלא כלי אחד ויערה לכלי אחר קודם קידוש. דעת התוס' (ד"ה אם) כפירוש זה, דשתיה אינה נחשבת מלאכה, וכתבו דאי מיירי אחר קידוש ונקט טמאה משום כלי, מיפסלי משום רוק שבפיהו המעורב במים, וקסבר יש בילה והזאה צריכה שיעור ודלא כר' אליעזר (זבחים פ). דאמר יזה שתי הזיות, אי נמי פסולה בהזאה אחת וכתבי אליעזר), או שירד טל לתוכה דלאו מים חיים נינהו, מפני שדרך שרצים לגלות ולא לכסות וממילא כשמצאה מגולה יש שני צדדים לטהר, אדם טהור ושרצים, וצד אחד לטמא, אדם טמא, ותלינן בתר רובא לטהר, (אבל במצאה מכוסה דליכא למיתלי בשרצים ליכא רובא וחיישינן לטמאים), אבל ספק מים מגולים אסורים, ומבואר שחמירא סכנתא מאיסורא. אי נמי טעמא דהניחה מגולה ומצאה מכוסה, מכוסה ומצאה מגולה, הא מצאה כמו שהניחה אינה לא טמאה ולא פסולה, ואילו ספק מים מגולים אסורים, ואע"ג דאיכא למימר אדם נכנס לשם שגילה אותה, או ששאר שרצים שאין בהם סכנה גילו אותה, והוו להו נחשים מיעוטא, ותלינן בנחשים ואסירי. אי נמי פשיטא ליה דהוא עצמו גילה אותה ושהה בגילוי כדי שיכול נחש לשתות מהם אמרינן לקמן דאסירי, ואע"ג דמצאה כמו שהניחה.

י. גילוי משקין - שלשה משקין אסורים משום גילוי, מים יין וחלב. ושיעור הגילוי האוסר הוא כדי שיצא נחש מתחת אוזן הכלי שחוששים שהוא היה שם וישתנה ויחזור לחורו דאם לא שהה שיעור חזרה הרי ראינו שלא היה שם נחש. וכתבו התוס' (ד"ה וישתנה) דלירושלמי א"צ שיעור בכדי שיחזור, דחוששים לנחש ששמו שפיפון שהוא כחוש השערה.

המשך ענייני חזקה

השושט בסכין שהיתה בדוקה לפני השחיטה, אבל לא בדק מיד אחרי השחיטה, ונמצאת פגומה, לרב הונא אפי' שיבר עצמות עם הסכין כל היום אחרי השחיטה לפני הבדיקה, השחיטה פסולה אף שיש לתלות שנפגמה בשבירת העצמות, דחיישינן שמא נפגמה בעור ונשחטה הבהמה בסכין פגום ונמצא שהסימנים לא נשחטו אלא נקרעו, שהפגם קורע, שהרי הבהמה קודם השחיטה בחזקת איסור ואינה יוצאת מחזקתה מספק, ולרב חסדא השחיטה כשרה, דעצם ששבר בה היא ודאי סיבה לפגום את הסכין, ועור רק ספק פוגם, ואין ספק מוציא מידי ודאי. ואפי' היכא שלא שיבר בה עצם תלינן שנפגמה במפרקת לאחר השחיטה שנגע בעצם הצואר.

ולענין הלכה היכא דלא שיבר עצמות פסולה שמא הסכין נפגמה מהעור, משום חזקת איסור של הבהמה, ולא תלינן בעצם דמפרקת - עצם הצואר, אבל בשיבר בה עצמות תלינן הפגם בהם וכשרה הבהמה.

חזקה טומאה - טמא שטבל ונמצא עליו דבר חוצץ, אפי' נתעסק באותו הדבר לאחר טבילה כל היום כולו, אינה טבילה, אא"כ יודע שלא היתה החציצה בשעת טבילה, דהעמד טמא על חזקתו ואימא לא טבל. (ואין מכאן ראייה שספק מוציא מידי ודאי, דשאני הכא דלחומרא ספק איסורא מוציא מידי ודאי היתר. תוד"ה טבל. עוד כתבו התוס' (ד"ה עד) דבנדה (ס"ו): אמר רבא טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ, אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחזור לחוף ולטבול, והכא לא מחלוק בזה, אמר ר"ת דהכא מיירי בנמצא בגוף והתם מיירי בנמצא בראש, דעזרא לא תיקן חפיפה אלא בראש, והא דמשמע בנדה (ס"ח). שצריך לחפוף את כל הגוף, אין זה חובה אלא מיירי שהיתה רגילה לרחוץ בחמין כמו שנוהגים גם עכשיו לרחוץ כל הגוף בחמין. ועוד אומר ר"ת דהכא מיירי לטהרות, ובנדה איירי לבעלה, דהחמירו לטהרות יותר מלבעלה. ועוד י"ל דהכא מיירי בכהנים שאין בהן חפיפה משום שהם טובלים תמיד).

ואין מכאן קושיה על רב חסדא שמתיר את הבהמה בנמצא הסכין פגום, ואין אומרים העמד בהמה בחזקת איסור, דטמא אע"ג דטבל לפניך הרי איתיליד בו עצמו ריעותא, אבל בשחיטה אין ריעותא בבהמה אלא בסכין, ולא אתי ריעותא דסכין ומוציא אותו מידי שחיטה ודאית, דודאי עצם פוגם. (וכתבו התוס' (ד"ה סכין) דדווקא הכא אמרינן הכי, אבל במקוה שנמדד ונמצא חסר אף שאין ריעותא בטובל מעמידים אותו בחזקת טמא, דאיכא למימר חסר ואתאי. ועו"ל דטעמא דהכא משום דעצם ודאי פוגם, אבל שם אף שודאי טבל אימא במקוה חסר טבל ואין זו טבילה. ועו"ל שבאמת אין חילוק אם הריעותא בבהמה או בסכין, וכוונת הגמרא שבסכין יש כמה ספיקות להתיר, שמא בעצם נפגמה, ואפילו בעור נפגמה שמא לא נשחטו הסימנים כנגד הפגימה, והוי כספק ספיקא, ובאמת היכא שיש ספק אם שהה או דרס פסולה אף לרב חסדא.

נשמטה הגרגרת - עוף שנשמט בו הגרגרת שזה עושה את העוף לטריפה, אם זה קרה אחרי שחיטת סימן אחד דבעוף די

בסימן אחד, השחיטה כשרה, אבל אם נשמטה הגרגרת לפני השחיטה, השחיטה פסולה, ואם יש ספק בדבר, פסולה.

י: שחט כמה בהמות בזו אחר זו ונמצאת הסכין פגומה - לרב הונא כולם פסולות. ולרב חסדא - ללישנא קמא הראשונה כשרה משום שתולים שנפגם במפרקת שלה, והשאר פסולות, וללישנא בתרא כולם כשרות, דכיון שאנו תולים לקולא, שהרי ודאי נגיעת הסכין במפרקת לא פוגמת יותר מהעור, שהרי אינו מכה בכח על המפרקת, ואפ"ה תולים לקולא, וממילא תולים שנפגם במפרקת של האחרונה.

דיני בדיקת הסכין - לרב הונא צריך בדיקה אחר כל בהמה שאם ימצא פגום יפסל הכל למפרע. ולרב חסדא צריך בדיקה כדי להכשיר את האחרונות דאם ימצא פגום יהיו כולם אסורות חוץ מהראשונה. ואמנם כיון שנפסקה לעיל ההלכה כרב הונא, צריך לבדוק את הסכין אפי' אחרי שחיתת בהמה אחת, ואם שחט בלי בדיקה כולם אסורות כולל הראשונה.

הבדיקה יכולה להיעשות ע"י השוחט, דעד אחד נאמן באיסורים, דכל יחיד ויחיד האמינותו תורה דכתיב "וזבחת מבקר ומצאנך", ושחט את בן הבקר" והכהנים אוכלים על ידו, ולא הצריכו להעמיד עדים על השחיטה, ולא הצריכה תורה עדים אלא לעונש ממון או מיתת ב"ד ולערויות דגמרינן דבר דבר מממון, ולא אמרו להראות סכין לחכם אלא משום כבודו של חכם.

מקור דין חזקה-

רבי יונתן לומד דין זה שמצינו בהרבה מקומות סומכים על החזקה לאסור ולהתיר, כהוא דלעיל, מהא דכתיב "ויצא הכהן מן הבית אל פתח הבית והסגיר את הבית", ואינו חושש שמא עד שיצא הנגע התקטן מכגריס ואין בו כשיעור וממילא אין הסגור הסגר דכמאן דליתא דמי, והיינו משום חזקה.

וכתבו התוס' (ד"ה ודילמא) שאין לומר שהטעם משום ספק טומאה ברה", דבכל ענין טימא הכתוב אפילו הו"ה ר"ה שיש בו הרבה בני אדם ואפילו דבר שאין בו דעת לישאל. עוד כתבו התוס' שלומדים מכאן להתיר על פי חזקה אפילו במקום ריעותא, כגון סכין שנמצאת פגומה, או אחד משנים שנטמא ודאי ברה"ר שמתהרים שניהם מטעם חזקה, דגם כאן יש ריעותא גדולה, דאף כשהנגע נמצא חסר לאחר שבעה לא מטהרים למפרע כל אותם שנכנסו לבית בימי הסגר. אך הקשו התוס' מאי שנא ממקוה שנמדד ונמצא חסר שמתמאים משום חזקת טמא והרי חסר לפניך כנגד חזקת המקוה, והכא נמי נטהר משום חזקת טהרה והרי הנגע חסר לפניך כנגד חזקת הנגע.

עוד כתבו התוס' (ד"ה אלא) דאין לומר דשאני הכא דאזלינן לחומרא, דמדאורייתא אין לחלק, ועוד דאף לקולא מטמאים בנגעים לשרוף קדשים ולהביא קרבן אם נכנס למקדש וקא מייתי מספק חולין לעזרה, ועוד דאף לקולא מוקמינן הכא אחזקה, דאם היה נגע גדול ובסוף השבוע היה חסר ממה שהיה מטהרים, ולא חוששים דילמא אדנפיק ואתי בציר ליה שיעורא והיה כשיעור שהיה בתוך שבוע ונמצא שהנגע עומד בעיניו ובעי הסגר שני, אלא משום דמוקמינן ליה בשעת הסגר אחזקה.

הגמ' שואלת שמא יצא דרך אחוריו, (והו"י יציאה כדאשכחן בכהן גדול ביום הכיפורים שיוצא דרך אחוריו מקודש הקדשים לאחר הוצאת כף ומחתה, דכתיב "ויצא ועשה את עולתו" וכו', ויוצא כשפניו לקודש הקדשים. וכתבו התוס' (ד"ה כהן) דהא דאיתא בשבועות (י"ז:): שהנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו, אפילו כולו מבפנים חוץ מחוטמו טהור, דדרך ביאה אסרה תורה, יש לחלק בין כניסה ליציאה, דאורחא דמילתא ביציאה כתלמיד הנפטר מרבו), וכן אם הנגע אחורי הדלת הרי יכול לפתוח בדלת חלונות ולראות אם התקטן, (שאף שביתא אפל אין פותחים חלונות כדי לראות אם יש שם נגע, דכתיב "כנגד נראה לי בבית" - לי ולא לאורי, שאם המקום אפל וצריך להדליק שם את הנר אינו נגע, מ"מ היכא שאיתחזק שכבר הכיר בנגע שאחורי הדלת שהוא נגע וא"צ חלון אלא כדי להעמידו בחזקתו פותחים).

והגמ' מביאה שהבירייתא לומדת מהפסוק שלכתחילה צריך לעמוד בצד המשקוף ולהסגיר, אבל בדיעבד אף אם הלך לביתו והסגיר ע"י חבל ארוך כגון שהיה ביתו סמוך לשם, או שעמד בבית והסגיר, מהני, ומבואר שהולכים אחרי חזקה. ורב אחא בר יעקב סובר שאין משם ראייה, ד"ל שיש שורת אנשים מהנגע עד הכהן, שהם אומרים זה לזה שהנגע נשאר בעינו. וה"ה דאיכא למימר שהיה בשעת הסגר אדם ליד הנגע וראה שלא חסר, אלא רוצה לפרש בענין שגם הכהן ידע. תוד"ה דקיימי.

מקור דין רוב

י"א. רובא דאיתא קמן כגון ט' חנויות שמוכרות בשר שחוטא ואחת מוכרת בשר נבילה ונמצא בשר בארץ, וסנהדרין ש"ב מזכים וי"א מחייבים, ילפינן מ"א אחרי רבים להטות".

הקשו התוס' (ד"ה מנא) למה צריך פסוק לרוב, והרי רובא וחזקה רובא עדיף, ואנו יודעים שהולכים אפילו אחר חזקה. ותירצו ששאלת הגמרא היא לרב אחא בר יעקב שלא לומד דין חזקה מפסוק. ולמה שמפרש רבינו חיים דהא דרובא עדיף מחזקה אין זה סברא אלא לומדים זאת מפרה אדומה (דאזלינן בתר רובא אף על גב דאיכא חזקה כנגד הרוב, דאוקי גברא שמזים עליו בחזקת טמא) אתי שפיר הכא.

רובא דליתא קמן כגון קטן וקטנה שלרבנן יבם קטן שבא על יבמה קטנה יגדלו זה עם זה, ולא חיישינן שמא היא תימצא איילונית, או שהוא ימצא סריס, ונמצא פוגע באשת אחיו שלא במקום מצוה, דבעי "להקים לאחיו שם" והאי לאו בר הכי הוא, (ודלא כר"מ דחייש למיעוטא), ילפינן כדלהלן.

אין ללמוד מהא דכתיב על ראש העולה "ונתח אותה לנתחיה" וילפינן אותה לנתחיה ולא נתחיה לנתחים, שלא יחתוך ראשה לנתחים, ומבואר שאין חוששים שניקב קרום של מוח שזה אחד מיי"ח טריפות, וקרבן טריפה פסול. ד"ל שעושה חתך ובודק בעודו מחובר, ולא חותך לגמרי. ומהקרבנות שדוחים שבת ליכא למילף ממה שלא חוששים שהקרבן ימצא טריפה ונמצא שחילל שבת, ד"ל שהתורה התירה אף במקום ספק, כמו שספק פיקוח נפש דוחה שבת. תוד"ה אבל.

וכן מטעם זה אין ללמוד מדכתיב "חלבו האליה תמימה", שהמקריב שלמים או חטאת מכבש ואיל, מקריבים את האליה (-מן הכליות ולמטה לצד הזנב והזנב נקרא אליה) יחד עם האימורים, ולמה לא חוששים שנפסק חוט השדרה, (דאין לומר שחוחתכה סמוך לזנב ששם אין פסול במה שנפסק חוט השדרה, דהא כתיב "לעומת העצה" והיינו מקום שהכליות יועצות). ד"ל שעושה חתך באליה ובזדק שאפילו אם נפסק חוט השדרה באותו אליה אין הבהמה נטרפת ע"ז, דלא הוי טריפה אלא כשנפסק עד 'בין הפרשות' והיינו כנגד הירכיים ששם החוט מתפצל לשלש, (אחד הולך לצד עצם ימין האליה, והשני לשמאלו, והאמצעי הולך כדרכו עד סוף הזנב), אבל משם ואילך שכבר הבהמה נסמכת על ירכה ולא על חללה לא מיקריב חוט השדרה, וחשיב "תמימה" כיון שרק פתח ולא חתך לגמרי.

ואין ללמוד מקרבן פסח שאסור הרי לשבור בו עצם דכתיב "ועצם לא תשברו בו", וא"כ א"א לבדוק אם ניקב קרום של מח. ד"ל ששורף את העצם ע"י גחלים ובזדק, (ואפילו חל ערב פסח להיות בשבת, מלאכה שאי אפשר לעשות מערב דוחה את השבת. תוד"ה דמנח), דתניא המחיתך בגידים אע"פ שהם קשים כעצמות, והשורף בעצמות אין בו משום שבירת עצם.

רב ששת בריה דרב אידי לומד רובא דליתא קמן מעגלה ערופה דכתיב בה "הערופה" – שלימה תהווי עולמית אפילו לאחר עריפה, ואינו בודק שאינה טריפה אף שטריפה פסולה, ובעינן שתהא שלימה בשעת עריפה וממילא ילפינן שתשאר כך לעולם, משום ד"כפרה" (-כפר לעמך ישראל) כתיב בה, כקדשים, מה קדשים אסורים בהנאה אף היא אסורה בהנאה, וה"ה דילפינן שלא תהיה טריפה, ומבואר דאזלינן בתר רוב ורוב בהמות אינם טריפות.

רבה בר רב שילא לומד מפרה אדומה שנשרפת כשהיא שלימה, אף שאם היא טריפה פסולה, ו"חטאת" קרייה רחמנא דכתיב "למי נדה חטאת היא". והקשו התוס' (ד"ה אתיא) דכיון דפרה היא בת שתי שנים, א"כ דלמא היינו משום דאוקמיה אחזקה שאינה טריפה למ"ד טריפה אינה חיה. אמנם בזה י"ל דכיון דאיכא חזקת טמא כנגדה היינו אומרים העמד טמא על חזקתו אי לאו משום רוב. אך לקמן דיליף מעדים זוממים קשה. ומכאן לומדים התוס' שכל חזקה שלא נתבררה ולא נודעה אפילו שעה אחת לא אזלינן בתרה, ונ"מ למעשה שאם עשה גבינות ממכה בהמות ואח"כ נשחטה אחת ונמצאת טריפה, כולם אסורות. אמנם היכא שנמצאת הריאה סרוכה יש להתיר מכח ספק ספיקא, דשמא אינה טריפה (אם היינו בקיאים לבדוק), ושמא אח"כ נטרפה.

י"א: רב אחא בר יעקב לומד משני שעירי יום הכיפורים, שצריך שיהיו שניהם שווים, ואין חוששים שהשעיר המשתלח הוא טריפה, וטריפה פוסלת בו, דאין גורל קובע לעזאזל אלא בדבר הראוי לשם, ובשעת הגורל אין ידוע איזה יעלה לשם, וא"א לבדוק מפני שהיה נעשה אברים אברים עוד לפני שהיה נופל לחצי ההר וא"א לדעת מה נשבר מחיים.

רב מרי לומד ממה שמכה אביו חייב מיתה, אף שאינו ודאי אביו אלא מכח רוב בעילות אחר הבעל. ואף אם היו אביו ואמו חבושים לבדם בבית האסורים עד שהוכר העובר, הא אין אפוטרופוס לעריות. וכן י"ל שהטעם הוא משום חזקת האם שהיא צדקת. תוד"ה כגון.

רב כהנא לומד ממה שהורג נפש חייב מיתה, ואין חוששים שהרג טריפה ואינו חייב מיתה דגברא קטילא קטיל, דאף אם נבדוק שאינו טריפה (דאף שהוא מתנוול בכך, מ"מ ראוי לעשות כן כדי לא לאבד נשמה של הרוצח שלא ימות, דבעינן "והצילו העדה"), מ"מ אמאי לא חיישינן שמא חתכו במקום נקב.

וכתבו התוס' (ד"ה וכי) שממה שהורגים רוצח ולא חוששים שהוא טריפה וטריפה שהרג פטור ליכא למילף, דשמא אין ללמוד ממה שלא חוששים להרוג טריפה. ועוד דטעמא דטריפה שהרג פטור היינו משום דהוי עדות שאין אתה יכול להזימה, דאין להרוג את העדים כשהוזמו על הריגת טריפה, וא"כ אין הראיה אלא מהריגת העדים וכדלהלן. אך קשה שאף אם אינו טריפה, הא הוי התראת ספק, ושמא קסבר דשמה התראה.

עוד כתבו התוס' (ד"ה ליחוש) דאף שמצינו הורג אדם שודאי אינו טריפה, כגון שהטביעו בנהר דאפשר לבדוקו אח"כ, מ"מ קרא מיירי במכה בכלי עץ ובכלי ברזל ואבן. ודוחק להעמיד הפסוק כגון שהיה קרום של מוח מגולה וראו שהיה שלם ובא זה ונקבו והרגו. והא דאיתא במכות (י). שרבי טרפון ורבי עקיבא אילו היינו בסנהדרין לא היה אדם נהרג, ומפרש דהוו בדקו להו ואמרי ראייתם שטריפה הרג או שלם הרג, ואת"ל שלם הרג שמא היה נקב במקום סיף, ומבואר דלא אזלינן בתר רובא, י"ל דרבי עקיבא לטעמיה דאמר דחיישינן למיעוטא (בכורות כ: דקסבר חלב אינו פטור בבהמה בבכורה אף על גב דרוב בהמות אינן חולבות אח"כ יולדות), ואף דאפילו רבי מאיר דחייש למיעוטא מודה היכא דלא אפשר, רבי עקיבא חשיב ליה אפשר, דאיכא לאוקמי קרא שהיה קרום מוחו מגולה וניקבו וכנ"ל, ורשב"ג דפליג עלייהו ואמר אף הם מרבים שופכי דמים בישראל, אפילו חייש למיעוטא מ"מ חשיב ליה לא אפשר, דדוחק הוא להעמיד הפסוק בכך. ועוד אומר ר"ת שאם לא שואלים את העדים על כך הורגים את הרוצח מפני שסומכים על הרוב, דסמכינן ארובא היכא דלא אפשר, היכא דשיילינן להו ואמרי דלא ידעי פטור, כמו היכא שהוזמו כשאחד אומר שהרגו בסיף והשני אומר שהרגו בארירן, ואף שכשואמרים אין אנו יודעים הוי עדות, שאני סיף וארירן שאין זה שייך כ"כ לגוף העדות, אבל נקב במקום סיף דשייך לגוף העדות טפי, אי בדקינן להו ואמרו אין אנו יודעין פטור, והיכא שאחד אומר כליו שחורים ואחד אומר כליו לבנים, דלא שייך לגוף העדות, אף היכא דמכחשי אהדדי חייב. והקשה ריב"ם דהכא ילפינן מרוצח ועדים זוממים דאזלינן בתר רובא אף בדיני נפשות, ובסנהדרין (ע"ט): מבואר שאם נתערבו נסקלין בנשרפין ידונו בסקילה הקלה אף על גב דרוב נשרפים נינהו. ותיירץ ר"ת דכיון דממ"נ הוא נהרג, לא אזלינן בתר רובא להורגו במיתה החמורה. ועיי"ל דהוי קבוע וכמחצה על מחצה דמי.

רבינא לומד מחיוב מיתה בעדים זוממים שזממו לחייב מיתה, ולא חיישינן שהעידו על טריפה, והרי א"א לבדוק אדם חי, (דאם כבר נהרג אין העדים זוממים נהרגים דכתיב "כאשר זמם" ולא כאשר עשה). כתבו התוס' (ד"ה ודילמא) דאין לומר

שהורגים את העדים זוממים רק אחרי שחובשים את מי שהעידו בו י"ב חודש ורואים שהוא חי, ד"ל דס"ל שטרפה חיה, ועוד שאם צריכים להמתין י"ב חודש מלהורגם, א"כ גם את מי שעליו העידו אין להרוג לפני י"ב חודש, וכיון שלא באו להורגו עד לאחר י"ב חודש אין להורגם גם אחרי י"ב חודש, דשמא מי שהעידו בו נעשה טריפה בסוף י"ב חודש ונמצא שלא באו אלא להרוג טריפה.

רב אשי לומד ממה שבהמה מותרת באכילה ע"י השחיטה, ואין חוששים ששחט במקום נקב, דנקובת ושט במשהו, אבל גרגרת ברובה, ואם חסרה כאיסור טריפה.

רב כהנא דוחה ש"ל שרק היכא דלא אפשר אזלינן בתר רוב, אבל בדאפשר צריך לבדוק, וממילא צריך לבדוק בהמה מכל י"ח טריפות שלה, וכן קטן וקטנה שאפשר להמתין עד שיגדלו ונדע שאינו סריס, שהרי אפי"ר מ"מ דחייש למיעוטא מתיר ע"י שחיטה משום דלא אפשר, דאי לא תימא הכי איך אוכלים לר"מ פסח דכתיב "ואכלו את הבשר", וקדשים דכתיב "ואכלו אותם אשר כופר בהם" מלמד שהכפרה תלויה אף באכילה, ואפ"ה פליג ר"מ בקטן וקטנה משום דאפשר, ולדידן ודאי זה הלכה למשה מסיני שסומכים על רוב אפילו היכא דאפשר, אי נמי "אחרי רבים להטות" משמע בין רובא דאיתיה קמן בין רובא דליתיה קמן, דמאי שנא זה מזה. ועל זה אנו סומכים שלא לבדוק כל י"ח טריפות, ונקובת בריאה בודקים משום דשכיח בה ריעותא, ואם לא בדקו ואין את הריאה מותר לאכול משום רוב, ומשום דברי רב הונא שנשחטה בחזקת היתר עומדת, ואין מפרסמים את הדבר.

כתבו התוס' (ד"ה לרבי מאיר) שמשמע כאן שאין הלכה כר"מ דחייש למיעוטא, ועיי"ש שביארו כמה סוגיות שמשמע בהם דחיישין למיעוטא. עוד כתבו התוס' (ד"ה פסח) שר"מ חייש למיעוטא מדרבנן, ולא מדאורייתא.

רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם

י"ב. מצא תרנגולת שחוטה בשוק, כשרה, דרוב מצויים אצל שחיטה כלומר רוב השוחטים מומחים הם, שאם לא היה מומחה לא היה שוחט.

האומר לשלוחו צא ושחוט, והלך ומצא שחוט, כשרה, דאף אם לא השליח שחט אלא אדם אחר, מ"מ רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם. אבל האומר לשלוחו צא ותרום והלך ומצא תרום ואינו יודע מי תרם, הפירות אסורים, דלא אמרינן חזקה שלוח עושה שליחותו אלא ספק עושה ספק אינו עושה, ואם אדם אחר תרם הוי תורם שלא מדעת שאין תרומתו תרומה, דשליחות דתרומה אתרבי מ"גם אתם" לרבות שלוחכם, ומינה ילפינן מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם.

ראה אדם ששחט - אם ידוע שהוא בקי בהלכות שחיטה, שחיטתו כשרה, ואם אינו יודע אם הוא בקי, השחיטה כשרה משום שרוב המצויים אצל שחיטה מומחים הם, ואם הוא יודע שאינו בקי, צריך לראות את השחיטה מתחילה ועד סוף, ולא די בראית סימן אחד, דיש לחוש שבשני שהה או דרס.

אבדו גדייו ותרנגוליו והלך ומצאם שחוט, אם מצאם בבית לכו"ע מותרים, דרוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם, (ואף בנגבנו מותרים, ולא אמרינן מדחשיד אגניבה חשיד אנבילה. תוד"ה הרי), ואם מצאם באשפה שבשוק אסורים לכו"ע דכיון שהשליכם שם ודאי נתנבלה בשחיטתה בשהייה או בדרסה, ואם מצאם באשפה שבבית (או בשוק בלא אשפה. תוד"ה כי), לרבי יהודה אסורים, דאדם עשוי להטיל נבלתו באשפה שבבית, ולרבי חנינא בנו של רבי יוסי הגלילי כשרים, דאין אדם עשוי להטיל נבלתו באשפה שבבית משום דמסרח ואיכא ריח רע. (בהתחלה הגמרא רוצה לומר שמחלוקת רבי יהודה ורבי חנינא היא אם רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם).

שחיטה, ומעשה או מחשבה, בקטן

י"ב: שחיטת חרש שוטה וקטן - חרש שוטה וקטן אין מוסרים להם חולין לשחוט, אפי"ר אם אחרים רואים אותם, שמא יקלקלו את שחיטתם דהם מועדים לקלקל, ומ"מ בדיעבד אם אחרים ראו את השחיטה, השחיטה כשרה, והיינו כרבי נתן דס"ל שא"צ כוונה לשחיטה ולכן השחיטה כשרה אע"פ שחש"ו מתכוונים לחתיכה בעלמא ואין להם דעת להתכוין לשחיטה, ומכשיר אם זרק סכין כדי לנועצה בכותל ושחטה, (וחכמים פוסלים (אע"ג דחשיב מתכוין לחתיכה, ואפילו בהפיל את הסכין ושחט דלא חשיב מתכוין לחתיכה רבי נתן מכשיר, ונקט זרק לרבותא דרבנן. תוד"ה זרק), והלכה כרבי נתן), וצ"ל שהסכין הלכה והכתה בכותל ובאה וחתכה גם בחזרתה, שהרי בעינן בשחיטה מוליך ומביא, וה"ה דמהני היכא דלא חזרה בסכין שיש בו חוץ לצואר כמלוא צואר, אלא דמהדר לאוקמי אפילו בסכין כל דהו.

כתבו התוס' (ד"ה מאן) שאף שחש"ו בני כוונה ניהו כשאחרים עומדים על גבם, כמבואר בגיטין (כ"ב:) לענין כתיבת הגט, היינו כשהגדול מזהיר אותם לכתוב לשמה, אבל כשגדול רואה אותם ואינו מלמדם לא מהני. ולגבי חליצה מבואר ביבמות (ק"ד:) שחרש וחרשת אינם בני חליצה משום שאינם בני קרייה, אבל משום כוונה אין לפוסלם, דחליצה בבית דין הוה כגדול עומד על גביו שמזהירים אותו לעשות לשמה, ואמנם בשוטה לא מהני לגבי חליצה, ורק לגבי גט מהני אף בשוטה, דבגט מוכחא מילתא טפי דעביד לשמה כשמניחים לכתוב שמו ושמה ושם עירו ושם עירה.

האם יש מעשה או מחשבה לקטן -

קטן יש לו מעשה ואין לו מחשבה, כדמצינו שאלון או רימון או אגוז שתינוקות חקקום (נקבו נקב קטן בצידיהם והוציאו את האוכל מתוך הנקב) כדי למדוד בהם עפר לשחוק, או שהתקינום לכף מאזניים, הרי הם מקבלים טומאה, מפני שיש להם מעשה כגון בזה שמעשיהם מוכיחים שכוונתם לעשות כלי, וגם הם אומרים כך, ויש כאן מעשה ומחשבה, אבל מחשבה אין להם, כגון שמצא קליפת אגוז כמות שהיא וחשב למדוד בה, או אפילו שמדד בה אלא שלא עשה מעשה לשם כלי, (אבל אם בן דעת חשב עליהם לשם כלי זה מקבל טומאה, דנתן כל הכלים יורדים לידי

טומאתם במחשבה), וכן בשחיתת קדשים דבעי כוונה לשמה אין להם מחשבה. וכתבו התוס' (ד"ה קטן) שאף שזבחים סתמא לשמן ואינו פסול עד שיכוין שלא לשמן, סתמא דקטן גרע, כיון שאין לו דעת להבין שהם קדשים וסבר שהם חולין והוי מתעסק ופסול.

י"ג. מחשבה הניכרת מתוך המעשה לפי ראות עיינינו, אבל אין אנו יודעים אם עשה את המעשה בשביל מחשבה זו, כגון שהיתה עולה בדרום והעבירה לצפון ולא אמר שהוא עושה זאת בגלל ששחיטה בדרום פסולה, ושחטה, מסתפק רבי יוחנן אם היא מועילה, שכוין שיש כאן גם מעשה יש כאן כוונה, או שאינה מועילה אלא מדרבנן משום חומרא בעלמא לעשות סייג, אבל לא אמרו חכמים דבריהם להקל ולעקור דברי תורה, (ואין הוכחה ממה שהעבירה לצפון, דשמא שלא היה לו מקום הראוי בעיניו בדרום).

לרב נחמן בר יצחק רבי יוחנן הסתפק לענין מעשה אם הוא מועיל מדאורייתא, או שאינו מועיל אלא מדרבנן, ופשט שמעשה מועיל מדאורייתא ומחשבה לא מועילה אפי' מדרבנן, ומחשבה הניכרת מתוך המעשה מועילה רק מדרבנן ורק לחומרא.

לרש"י מעשה דקטן היינו מעשה עם דיבור, וזה מועיל בקטן, ומחשבה היינו אף דיבור בלי מעשה, וזה אינו מועיל בקטן, ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו היינו מעשה המוכיח על המחשבה בלא דיבור, ובזה מסתפק רבי יוחנן. ולתוס' (ד"ה ותיבעי) אין נ"מ בדיבור, אלא מעשה הכונה שהמעשה מוכיח לגמרי על המחשבה, וכשאין הוכחה ממעשה על המחשבה חשיב מחשבה, וכשהמעשה מוכיח קצת על המחשבה חשיב מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו.

מעשה ומחשבה לענין הכשר לקבלת טומאה-

המעלה פירותיו לגג כדי שתסור מהם הכנימה, וירד עליהם טל, לא הוכשרו לקבלת טומאה דלא ניחא ליה בהאי טל, אא"כ נתכוין שירד עליהם הטל, אפי' אם נתכוין לאחר ההעלאה, כל שנתכוין לפני שייגב הטל מעליהם, שאז הדבר נחשב "כי יִתֵּן" דומיא ד"כי יִתֵּן" דבעינן שיהא ניחא ליה. אבל אם העלו חש"ו מפני הכנימה, אע"פ שנתכוונו אח"כ שירד הטל עליהם לא הוכשרו, אא"כ היפך בהם לאחר שירד הטל עליהם, כדי שירד עליהם טל גם בצד השני, שמעשיו מוכיחים אע"פ שלא פירש, מפני שיש להם מעשה אבל אין להם מחשבה.

עוד מדיני שחיטה

מתעסק בקדשים פסול, דכתיב "ושחט את בן הבקר" - שתהא שחיטה לשם בן בקר, וזה לעיכובא דכתיב "לרצונכם תזבחוהו" לדעתכם זבוחו, - שנה עליו הכתוב לעכב, אבל אם נתכוין לשחיטה בעלמא כשר אלא שלא עלה לבעלים לשם חובה. לרש"י מתעסק בקדשים הכונה שהתעסק בסכין להגביהו או לזורקו ושחט קדשים בלי כוונה לשחיטה. והתוס' (ד"ה מנין) הקשו דבכה"ג אפילו בחולין פסול לרבנן אפילו מתכוין לחתיכה כגון לנעצה בכותל כדמוכח לקמן (ל"א). שצריך שיתכוין לחתיכת סימנין. ולכן ביארו שמתעסק בקדשים היינו שמתכוין לחתיכת סימנים ולא לשם

זביחה, דבחולין כשר ובקדשים פסול. וכן השוחט קדשים וסבור שהם חולין ושחט פסול משום מתעסק.

דין שחיטת עכו"ם - לתנא דמתני' אינה שחיטה אפילו שחט כהלכה ואחרים ראו אותה, והבהמה נבילה ומטמאה במשא (ככל נבילה דכתיב "והנושא את נבלתה"). ולרבי אליעזר אף אסורה בהנאה, דס"ל שסתם מחשבת עכו"ם לעבודת כוכבים, ואפילו שחט אותה ישראל לצורך העובד כוכבים אסורה בהנאה. ולתנא דמתני' אין חוששים שמא הוא מין, משום שאין רוב העכו"ם מינים ולמיעוטא לא חיישינן, דסבר רבי יוחנן שנכרים שבחו"ל אינם עובדי ע"ז, אלא מנהג אבותיהם בידיהם, ולכן גם בארץ ישראל אינם אדוקים כ"כ שיהיו מעשיהם לשם עבודת כוכבים. תוד"ה נכרים.

י"ג: דין מין - שחיטת מין שהוא אדוק בעבודת כוכבים וכל מחשבותיו לה, (ישראל והוא חמור יותר מסתם מומר לעבודת כוכבים, וכ"ש נכרי, שאף שסתם נכרי אין שחיטתו לעבודת כוכבים, מ"מ מין עכו"ם שהוא אדוק בעבודת כוכבים, יותר פשוט ששחיטתו לעבודת כוכבים ממין ישראל. תוד"ה שחיטת) תולים שהיא לעבודת כוכבים ואסורה בהנאה, ופיתו פת כותי (וכל האוכל פת כותי כאילו אוכל בשר חזיר), ויינו יין נסך, וספריו – תנ"ך שכתבם ספרי קוסמין (-נביאי הבעל) וישרפו, מפני שכתבם לשם עבודת כוכבים, ובמין ישראל פירותיו טבילים, וי"א שבניו ממזרים (ולת"ק אינו חשוד להפקיר את אשתו), ומורידין ואין מעלין, אמנם מקבלים קרבנות ממין נכרי ומקריבים אותם למזבח, אבל לא ממין ישראל, דכתיב "מכם" ולא כולכם, בכם חילקתי ולא בעכו"ם, וזה מרבה מינים שהרי סתם נכרי נודר נדרים ונדבות כישראל, דכתיב "איש איש".

תקרובת עכו"ם לרבי יהודה בן בתירא מטמאה באהל, דכתיב "ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים" – מה מות מטמא באהל אף תקרובת עבודת כוכבים מטמאה באהל. ללישנא קמא מתני' כריב"ב, וללישנא בתרא מתני' לאפוקי מריב"ב. כתבו התוס' (ד"ה תקרובת) שלענין איסור הנאה גם לרבנן מקישים תקרובת ע"ז למת לאוסרה בהנאה, דקרא מיירי באכילה, והמחלוקת היא רק לענין טומאה.

השוחט בלילה וכן סומא ששחט שחיטתו כשרה בדיעבד, אבל לכתחילה לא שמא לא ישחוט את רוב הסימנים ולא יידע, אבל אם אבוקה כנגדו יכול לשחוט לכתחילה בלילה.

מותר לשחוט בראש הגג או הספינה, ואף דאיתא להלן (מ"א.) אין שוחטין לתוך ימים ונהרות כדי שלא יאמרו שהוא שוחט לשר של ים, ולא לתוך כלים שלא יאמרו שמה שהוא מקבל את הדם זה בשביל לזרוקו לעבודת כוכבים, מ"מ בראש הגג שוחטים ואין חוששים לשמא יאמרו לצבא השמים עלה לשחוט, או אם מקבל בכלי יודעים שעושה זאת בשביל לא לטנף את הגג, וכן כשהוא בספינה יודעים שהוא שוחט לים בשביל לא לטנף את הספינה. רש"י. ודעת התוס' (ד"ה בין)

שאפילו בספינה אסור לשחוט לתוך הים, אלא כמבואר לקמן (מ"א:)
שמוציא ידו חוץ לספינה ושוחט ודם שותת ויורד על דופני ספינה.

אכילת בהמה שנשחטה בשבת

י"ד. השוחט בשבת, או ביום הכיפורים שהוא חייב כרת, אע"פ שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה, וכתבו התוס' (ד"ה השוחט בשבת) שהשוחט בשבת במזיד, אף שמומר לחלל שבתות אסור לאכול משחיטתו כדמוכח לעיל (ה), י"ל דהיינו דווקא בפרהסיא, והכא מיירי בצינעא. אך קשה דל"מ מומר לדבר אחד הוא מומר לכל התורה כולה (בכורות ל). וסנהדרין כ"ז), וי"ל דמשום פעם אחת לא חשיב מומר.

שיטת רב שהבהמה אסורה באכילה באותו יום אפילו אם רוצה לאכול את הבשר חי, ואמרו החברים דהיינו כרבי יהודה, (אבל לרבנן שרי באכילה אפילו בו ביום, והיינו כשעבר ומלחה, אי נמי באומצא, דדם הנבלע באברים אינו אוסר כל זמן שלא פירש, ולפ"ז בשר שבא לצלותו א"צ מליחה, ואפילו אם לא יצא כל הדם ע"י הצליה שרי, ואע"פ שהדם נפלט מבפנים מצד זה לצד זה, אינו אסור עד שיפירוש לחוץ. תוד"ה ונסבין).

הגמ' דנה היכן מצינו כן בדעת רבי יהודה.

רבי אבא רוצה לבאר שהכונה לרבי יהודה דהכנה, והיינו שרבי יהודה אוסר לחתוך (דלועים תלושים לפני בהמה ו) נבילה לפני הכלבים אם לא היתה נבילה מערב שבת, (ולרבנן מותר), וא"כ גם כאן אסורה כיון שלא הוכנה מאתמוול כשקידש היום. אב"י רוצה לחלק שאין צריך הכנה אלא להתירה לבהמה, כיון שמערב שבת היתה מוכנה לאדם, אבל לאדם א"צ הכנה, (ואמנם יש לאסור משום דהוי מוקצה מחמת איסור, אא"כ הוא דבר שראוי להאכילו חי, או ביום טוב שמותר לשחוט. תוד"ה אם. עוד כתבו התוס' (ד"ה בהמה) שלאב"י סתם בהמה עומדת לאכילה, ולגבי תרגומות מבואר בביצה (ד). שהיא עומדת גם לאכילה וגם לגדל ביצים). ורבי אבא מתרץ שסתם בהמה עומדת או לשחיטה או לגדל ולדות, ולכן בשבת צריכה הכנה דכיון שא"א לשוחטה בשבת הובררה שהיא עומדת לגדל ולדות, אמנם ביו"ט מותר לשחוט, כיון שהיא עומדת גם לשחיטה, וכיון שנשחטה הוברר שהיא עומדת לשחיטה.

איסור מוקצה בלועים שנתלשו בשבת - כתבו התוס' (ד"ה מחתכין) בשם ר"ת שרבנן שמתירים לחתוך דלועים לפני בהמה, מדברים כשנתלש מן המחובר בשבת (דומיא דנבילה שנתנבלה בשבת), ואף שדבר הנתלש מן המחובר בשבת אסור, שמא יעלה ויתלוש, ומשום דהוי כגרוגרות וצמוקין (דאסור אפילו לר"ש, דמדלא ליקטן מאתמוול אקציניהו), הכא מיירי בספק מוכן, כגון שיש לו בהמה דהוי מוכן לבהמה אפילו במחובר, (והא דמבואר בשבת קכ"ב. שעשבים שנתלשו בשבת הם מוקצה לבהמה, מיירי שהיו במקום שהבהמה לא יכול לבוא לשם. אי נמי הכא מיירי ביושב ומצפה מתי יתלשו, ובבהמה נמי מיירי ביושב ומצפה שמא ישחטנה חש"ו ואחרים רואין אותם. ולשמא יתלוש ליכא למיחש אלא בפירות האילן שהם קלים להשיר, ועוד דאדם מתאוה להם ושוכח, וכן במשקה חיישינן שמא יסחוט מפני שקל לסחוט, אבל בדבר דבעי מרא וחצינא לא חיישינן, ודגים שנצודו ביו"ט אינם אסורים משום שמא יצוד, אלא

משום מוקצה כגרוגרות. ועוד י"ל דמיירי בנתלשו מערב שבת, וקמ"ל דשרי למטרח באוכלא או לשוייה אוכלא לרב הונא.

י"ד: הגמ' דוחה שהרי רבי יהודה סובר שאין ברירה, כדמצינו שאין אמר שלרבי יהודה א"א לערב ב' עירובין בשני צידי העיר ולהתנות שאם יבוא חכם לכאן ולכאן ילך למקום שירצה, משום שאין ברירה וזמן קניית העירוב הוא בין השמשות, ורק יכול להתנות שיחול העירוב בצד שבא החכם לשם, וביאר רבי יוחנן שבזה א"צ ברירה דמיירי שכבר הגיע החכם לשם ואינו יודע לאיזה צד הגיע, שאין צריך אלא גילוי מילתא להיכן כבר הגיע החכם, דאם עדיין לא הגיע גם בזה אין ברירה, דשמא בין השמשות לא היה בדעתו לבוא לצד זה, ונמצא שעירוב השני קנה לו לצד העיר השני, ויש לו מהעירוב אלפים אמה לכל רוח, ואסור לו ללכת לצד של החכם אפילו אמה אחת. (והחכם יכול ללכת ארבעת אלפים אמה, כדאמרין אם ראה שחשכה והיה מכיר אילן או גדר שהוא בסוף אלפים אמה, אומר שביטתי בעיקרו, ומהלך ממקום רגליו ועד עיקרו אלפים ומעיקרו ולהלן אלפים).

אמנם ממה שמצינו שלר"מ הלוקח יין מבין הכותים (לאשמועינן שהם חשודים על התרומה, ואינם כעמי הארץ שהלוקח מהם א"צ להפריש תרומה גדולה, לפי שיוחנן כהן גדול שלח לבדוק בכל גבול ישראל וראה שהם מפרשים רק תרומה גדולה), ואין לו כלים להפריש, או ששבת עומדת להכנס ואין לו פנאי להפריש, (משנה זו נשנית לפני שגזרו על יינם), אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש מתוך מאה לוגין הרי הם תרומה, עשרה מעשר ראשון, תשעה מעשר שני ומיחל ושותה מיד (-מחלל את המעשר שני, שכיון שיכול לתקנו באמירה בעלמא לא התירו לו חכמים לשותתו ולסמוך על ברירה, משא"כ בתרומה ושאר מעשרות סומכים על ברירה, וכשיפרישם אחרי שבת אומרים שהוברר הדבר שזו היא התרומה ולא שתה אלא חולין, ורבי יהודה ורבי יוסי שמעון אוסרים, אין מזה ראייה שאין ברירה וממילא חוששים שהוא שתה תרומה, ד"ל שהטעם הוא שמא יבקע הנוד והוברר שלא היה עתיד לבוא לידי הפרשה ונמצא שותה טבלים למפרע, (ולר"מ אין חוששים לזה). וכתבו התוס' (ד"ה התם) שלמסקנה טעמא דרבי יהודה דאין ברירה, ואין עיקר טעמו משום שמא יבקע הנוד.

רב יוסף רוצה לבאר מה שאמרו בני הישיבה שרבי יהודה שאוסר בהמה שנשחטה בשבת, שהכונה למה שאוסר רבי יהודה **שברי כלים** שנשברו בשבת, אם אינם ראויים למעין מלאכתם הראשונה (ורבנן מתירים אפילו אם הם עושים מעין מלאכה - לא מלאכה ממש אלא כיסוי בעלמא), ומבואר שצריך הכנה לפני שבת, ולכן צריך שיוכנו למלאכה זו.

אב"י דוחה ששם זה אסור מדין נולד, דמעיקרא כלי והשתא שבר כלי, אבל בבהמה שנשחטה בשבת זה אוכלא דאיפרת (-נפרד מחבירו), דעל כרחך בהמה בחייה עומדת לאכילה, שאם היא עומדת לגדל אין שוחטים ביו"ט, ומצינו שרבי יהודה מתיר לשתות **משקים שיצאו** מפירות העומדים לאכילה שכיון שלא ניחא ליה בסחיטתם אין לחשוש שאם נתיר לו יבוא

לסחוט, (ואם עומדים לשתיה אסור דכיון שנתקיימה מחשבתו חיישין שמא יסחוט שזה אב מלאכה, ולרבנן בכל גוונא אסור), ורב עצמו הרי סובר שאף בסלי זיתים וענבים שהצניעם לאכילה מותר לרבי יהודה, (אמנם שמואל סובר שבזיתים וענבים מודה רבי יהודה, דכיון דלסחיטה קיימי יהיב דעתיה עליהם למשקין, שכיון שרוב בני אדם סוחטים אותם, יש לחוש שגם הוא ימלך ויבוא לסוחטם, וגם בשחיטה יש לחוש לכך).

רב ששת בריה דרב אידי מבאר שרבי יהודה שאוסר בהמה שנשחטה בשבת הוא רבי יהודה שמתיר לטלטל בשבת נר חדש שלא הדליקו בו מעולם, ואוסר בנר ישן משום מוקצה מחמת מיאוס, ובהמה נמי היא מוקצה כשקידש היום משום אבר מן החי. והגמ' דוחה שאין ראיה מאיסור מוקצה מחמת מיאוס לאיסור מוקצה מחמת איסור. (ד"חיוא בעלמא הוא, דמוקצה מחמת איסור יותר חמור ממוקצה מחמת מיאוס. תוד"ה אימור). וממה שאמר רבי יהודה שמותר לטלטל נרות של מתכת כיון שאינם מאוסים, א"כ הדליקו בו באותה שבת והיה דולק בבין השמשות, דמוקצה מחמת איסור שאסור לכבות הנר אסור גם בטלטול, וכיון שהוקצה לבין השמשות הוקצה לכל היום, אין ראיה, ד"ל שרק כשדחה בידים ע"י הדלקת הנר הוי מוקצה, משא"כ בהמה דממילא אידיחא אימור דהדר חזיא.

ט"ו. רב אשי מבאר שרבי יהודה שאוסר בהמה שנשחטה בשבת הכונה למה שרבי יהודה סובר שהמבשל בשבת - אם בישל בשוגג מותר לו ולאחרים רק במוצאי שבת בכדי שיעשו, כדי שלא יהנו מהעבירה, ואף שאין איסור סקילה בשוגג, עבירה מיהא איכא, ואם בישל במזיד קנסוהו שאסור לו עצמו לעולם כיון שעשה איסור, אבל לאחרים מותר, ומתני' איירי בשוגג, והא דקתני אע"פ שמתחייב בנפשו, הכונה שאע"פ שבמזיד מתחייב בנפשו, מ"מ בשוגג שחטיתו כשרה. אבל אין להעמיד את המשנה במזיד וכר"מ שאמר שבשוגג יאכל הוא עצמו בו ביום, ובמזיד דאיכא איסורא לא יאכל עד מוצאי שבת בכדי שיעשו, ואף לאחרים אסור, כדי שלא יהנו מן האיסור, דמתני' קתני גם יוה"כ, ושם הרי אסור אפי' בשוגג. וכן אין להעמיד את המשנה כרבי יוחנן הסנדלר שבשוגג מותר במוצאי שבת בכדי שיעשו רק לאחרים, אבל לו עצמו אסור דקנסו אטו מזיד כיון דהוא עבד איסורא, ובמזיד אסור עולמית לכולם ואין זה קנס, שהרי גם לאחרים אסור, אלא מקראי יליף, דממתני' משמע שהשחיטה כשרה בין לאחרים בין לו.

רב היה מורה לתלמידיו ביחיד כר"מ דס"ל שהמבשל בשבת בשוגג יאכל הוא עצמו אפילו בו ביום, (דלא קניס ר"מ כלל שוגג אטו מזיד. תוד"ה המבשל), ובמזיד לא יאכל בו ביום ומשתחשך עד בכדי שיעשו, וכן אסור לאחרים בו ביום, כדי שלא יהנה מאיסור שנעשה במזיד, אבל בדרשה לרבים בשבת היה דורש כרבי יהודה, משום עמי הארץ. וכתבו התוס' (ד"ה מורי) שמשמע

שהלכה כר"מ, וכן סובר רבא. וברש"י (ביצה כ"ד:) כתב שעכו"ם שהביא דורון לישראל, אם יש מאותו המין במחבור אסורים עד לערב בכדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת יו"ט. והקשו התוס' דמבשל בשוגג מותר מיד ולא גזרו, אך י"ל דבבישול אינו נהנה כ"כ כיון דראוי לכוס, אך קשה משוחט בשבת בשוגג דיאכל לר"מ היכא דהיה לו חולה מבעוד יום והבריא, וי"ל דבמילתא דלא שכיח לא גזרו.

עוד סובר רב שר"מ מתיר אפי' בשוחט בשוגג, (ולא רק בבישול מפני שגם לפני הבישול היה ראוי לכוס חי). עוד סובר רב שלא התיר ר"מ בשחיטה אלא כשהיה לו חולה מבעוד יום דליכא איסור מוקצה, ואפילו בשבת מותר לשחוט מפני פיקוח נפש, ומה שרבי יהודה אוסר הא אפילו במזיד ליכא איסור שבת וכ"ש בשוגג היינו כשהבריא בשבת, (שאם לא הבריא מותר. והיכא שהבריא אף אם יש מוקצה לחצי שבת אין זה מוקצה, דרגילות הוא שיחזור לחוליו. תוד"ה כגון שהיה), אבל אם לא היה לו חולה בביתו אסור לבריא משום שהוקצה בין השמשות, אמנם המבשל לחולה בשבת בשר שהיה שחוט מאתמול מותר לבריא אע"פ שלא היה חולה מערב שבת, כיון שאף לפני השחיטה היה ראוי לכוס, וגם בבישול אם קצץ דלעת ובישלה אסור כיון שהוקצתה בבין השמשות. (לרש"י מיירי בקצץ מן המחובר, ולר"ת (תוד"ה כגון שקצץ) מיירי בתלוש, דאל"כ אף בלא בישול אסור. ואף שהדלעת ראויה לבהמה, ומוכן לכלבים הוי מוכן לאדם, דבר שעומד לאדם ואינו ראוי לאדם הוי מוקצה אע"פ שהוא ראוי לבהמה).

והלכתא שהשוחט לחולה מבעוד יום בשבת, מותר לבריא בלא בישול, אבל המבשל בשבת לחולה אסור לבריא, דבשחיטה א"א לכזית בשר בלא שחיטה, אבל בבישול חוששים שמא ירבה בשבילו.

כשרות השחיטה

אין צריך לשחוט דווקא בסכין, אמנם יש אופנים שהשחיטה פסולה משום שחוששים שהשחיטה לא תיעשה כהלכתה, וכן י"א שאין שוחטים במחובר אלא דווקא בתלוש, וצריך שהשחיטה תיעשה ע"י אדם, וכדלהלן.

ט"ז: שחיטה במגל יד - אין לשחוט לכתחילה במגל יד שיש לו ב' פיות, אחת חלקה ואחת עם פגימות, שמא יבוא לשחוט בצד שיש בו פגימות, אמנם בדיעבד אם שחט שחטיתו כשרה. ושמעינן מהא שכ"ש שסכין פגומה אע"פ שיש בה שיעור שאינו פגום אין לשחוט בה לכתחילה, שמא יבוא לשחוט בחלק הפגום.

השחיטה כשרה בין אם הסכין למעלה ובהמה למטה כמו בכל השחטות, בין אם הבהמה למעלה והסכין למטה ולא חיישין שהצואר יכביד על הסכין ויתיז את הראש בבת אחת קודם שיוליך ויביא.

שחיטה במחובר - השוחט בצור או בקנה או בזכוכית, אם הם תלושים מותר לשחוט בהם לכתחילה, ואם הם מחוברים מתחילתם, כגון צור היוצא מכותל של מערה או

קנה העולה מהקרקע (-אפילו ע"י נטיעת אדם, דזה נחשב מחובר מעיקרו. תוד"ה או), רבי פוסל אפי' בדיעבד, דבעינן שחיטה בתלוש דכתיב "ויקח את המאכלת לשחוט", ורבי חייא מכשיר אפי' לכתחילה (והפסוק בא ללמד על זריזותו של אברהם שהביא מאכלת שמא לא ימצא צור אפילו מחובר). ואם היו תלושים וחברים, לתנא דמתני' והיינו רבי אין לשחוט לכתחילה אך בדיעבד שחיטתו כשרה, ולרבי חייא כשר אפי' לכתחילה, וכן הדין בשוחט במוכני (-גלגל ששם בו סכין וסיבבו ושחט), או אם נעץ סכין בכותל ושחט בה ע"י הולכת והבאת צואר הבהמה עליה. ורבי (ט"ז:) מסתפק בזה, והגמ' אומרת שהנועץ סכין בכותל ושחט בה ע"י שהולך והביא צואר הבהמה עליה, יש להכשיר אף אם בתלוש ולבסוף חיברו פסול, משום שאין מבטלים את הסכין לכותל.

ט"ז. השוחט במוכני שמסתובב ע"י המים והשכיב עליו סכין שחדדו למעלה, ללישנא קמא שחיטתו פסולה מפני שהמים מגלגלים את הסכין ואין השחיטה מכח אדם, וכתיב "וזבחת ואכלת" – מה שאתה זובח אתה אוכל, ובלישנא בתרא הגמ' מחלקת שבכח ראשון (-הגלגול שנעשה מכח המים שירדו מיד כשהוריד את מה שחסם אותם) שחיטתו כשרה, ובכח שני (-לאחר שגלגלו המים את הגלגל פעם ראשונה ושניה) פסולה, וכמו שמוצינו שכופת והורג ע"י בידקא דמיא, אם זה כח ראשון (-שקשרו סמוך למים, וכשעשה נקב המים באו עליו מיד) חייב, ובכח שני (-שקשרו רחוק מהמים) פטור, דגרמא בעלמא הוא. וכתבו התוס' (ד"ה אבל) דעל הכפיתה אינו חייב, דלא רבי רחמנא מצמצם אלא במקום שהתחיל הנזק כבר, כגון כבש עליו לתוך האש או לתוך המים, ואף שלמ"ד אשו משום חציו חייב בסוף מים לבוא, כמו שחייב באש שהלכה ברוח מצויה, ואין חילוק בין מקרב האש אצל הדבר למקרב הדבר אצל האש, מ"מ הכא פטור, דבשעה שהביאו שם לא היה סוף מים לבוא אי לא היה מביאם אח"כ, ועל הבאת המים בכח שני פטור, וזה דומה לזרק חץ ותריס בידו וקדם בעצמו וסילק את התריס דפטור.

עוד בדין תלוש ולבסוף חיברו-

לענין עבודת כוכבים שהדין בה הוא שהמשתחוה למחובר לא אסרו, דכתיב "אלוהיהם על ההרים" ולא ההרים אלוהיהם, והמשתחוה לתלוש שחיברו אסרו כדין תלוש, כדמצינו שהמשתחוה לבית שלו אסרו, אבל המשתחוה לשל חבריו לא אסרו, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

לענין הכשר זרעים - לרבא נחלקו תנאים אם תלוש ולבסוף חיברו מכשיר זרעים, דאם החשיב את הגשמים לצורך איזה דבר, ואח"כ נפלו פירות לתוכה, הוי הכשר אע"פ שלא ידע כשהוכשרו אותן פירות ולא ניחא ליה בההוא הכשר, דתנן כל משקה שתחילתו לרצון מכשיר אע"פ שאין סופו לרצון, אמנם אם החשיבם בירידתם לצורך דבר מחובר אינו מכשיר, וא"כ ניחא ליה בנפילת הפירות לתוכם, דבזה החשיבם לתלוש. והמחלוקת היא בתלוש ולבסוף חיברו, כדמצינו שנחלקו תנאים אם הכופה

קערה על הכותל בשביל שיודח הכותל מים אלו מכשירים כמו בכופה קערה בשביל שהיא עצמה תודח אע"פ שהמים נפלו על הפירות לאחר זמן, דאחשבינהו להנך משקין להדחת קערה, דניחא ליה בהך נפילה, או שאין המים מכשירים כמו בכופה קערה בשביל שלא יתקלקל הכותל, דלא ניחא ליה בגשמים אלו ובנפילתם. והכופה קערה בשביל שיודח כותל מערה שהוא מחובר מעיקרו, לכו"ע אין המים מכשירים.

ט"ז: נעץ סכין בכותל ושחט בה שחיטתו כשרה. ואמר שמואל דהיינו כשהסכין למעלה וצואר הבהמה למטה ומוליך ומביא את צואר הבהמה, (ואפילו בכהאי גוונא כשר רק בדיעבד. תוד"ה אמר), אבל אם הסכין למטה והבהמה למעלה פסול שמא ידרוס מתוך שהצואר מכביד על הסכין, (ואפילו בדיעבד פסול, אפילו אמר ברי לי שלא דרסתי, שמא ידרוס פעם אחרת. שם), אמנם בעוף שהוא קל אין חשש זה וכשר.

חמשה דברים נאמרו בקרומית של קנה והטעם בכל אלו שכאשר דוחקים את הקנה על דבר אחר יוצאים ממנו קיסמים דקים והם עלול לעשות נקב.

אין לשחוט בקרומית (-צלע) של קנה שמא הקיסמים ינקבו את הסימנים. אמנם סימונא דאגמא עשב הגדל באגמי מים ואין קיסמים נבדלים ממנו כשהוא יבש כשר לשחיטה.

אין מלים בקרומית של קנה שמא הקיסמים יעשו נקב בגיד ויעשוהו כרות שפכה.

אין מחתכים בשר בקרומית של קנה, אבל קרבי דגים מותר מפני שהם שקופים ויראה אם יצאו מהקנה קיסמים, וכן מותר לשחוט עוף מפני שהוא רך וא"צ לדוחקו בחתיכתו ולא יוצאים מהקנה קיסמים.

אין מקנחים בקרומית של קנה אפי' פי מכה, וודאי שאין לקנח בזה בבית הכסא, דכל המקנח בדבר שהאור שולטת בו שיניו (-שיני הפרק ושיני הכרכשא שבזה היא מתחברת לעצמות) נושרות.

הכל צריך שחיטה, ואפי' עוף אע"ג דלא כתיב ביה שחיטה בהדיא.

בשר תאווה ונחירה

כתיב "כי ירחיב ד' אלוקיך את גבולך ואמרת אוכלה בשר כי תאווה נפשך לאכול בשר".

רבי ישמעאל סובר שבתחילה במדבר כשהוקם המשכן נאסרו בבשר תאווה והיה מותר להם לאכול רק שלמים, ואם היו שוחטים בלא קרבן היו ענושים כרת דכתיב "ואל פתח אהל מועד לא הביאו" וכו'. רש"י. ולתוס' (ד"ה שבתחלה) האי קרא מייירי בקדשים ובשחוטין חוץ, אלא דייק מדאיצטריך קרא להתיר להם בשר תאווה, מכלל דמעיקרא היה אסור, (והיינו בדבר הראוי להקרבה, אבל חיה שאינה ראויה להקרבה מותרת), וכשנכנסו לארץ הותר

להם בפסוק הנ"ל לזבח בשר לתאווה ולאכול, כיון שהם רחוקים מהמשכן, וגם כשגלו נשאר ההיתר, אבל בשר נחירה שלא שחטו אלא קרעו לא הותר כלל.

י"ז. ורבי עקיבא סובר שקודם כניסתם לארץ הותר להם בשר נחירה דכתיב "כי ירחק וזבחת" מבואר שעד אז לא נצטוו על הזביחה, וכשנכנסו נאסר להם, וכשגלו נשאר האיסור, אבל בשר תאווה לא נאסר כלל, והא דכתיב "ואל פתח אהל מועד לא הביאו" בקדשים כתיב, והא דכתיב "בכל אות נפשך תאכל בשר" לא בא להחזיר בשר תאווה, אלא לימדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא לתיאבון, וכי ירחק וזבחת" בא להזהיר על השחיטה, כשיכנסו לארץ. וקדשים אף לר"ע היו תמיד טעונים שחיטה, דכתיב "ושחט את בן הבקר", ונחירה אינה טעונה כיסוי הדם אע"פ שכשנצטוו במדבר על כיסוי הדם היה מותר לנחור ולאכול, כיון שכבר נאסר לאכול בשר נחירה.

ורבי ירמיה מסתפק האם מותר לאכול בארץ ישראל בשר שנחרו אותו במדבר, ללישנא קמא היינו לאוכלו אחר שבע שנים שכבשו, דבז' שנים אלו הרי אפי' דבר טמא ככתלי דחזירי מותר, דכתיב "ובתים מלאים כל טוב". וללישנא בתרא גם בשבע שנים אלו לא הותר להם אלא שלל של עכו"ם.

כותי וישראל מומר כשרים לשחיטה. (וע"ע בתחילת המסכת).

סכין עם פגימות

בשחיטה צריך דווקא לחתוך את הסימנים ולא לקרוע אותם, ולכן סכין עם פגימות (-חריצים) פסולה מפני שחוששים שבגלל הפגימות הסימנים נקרעו ולא נחתכו, והבהמה נטרפה, ומחמת זאת צריך לבדוק את הסכין לפני השחיטה לראות שאין בה פגימות, וכדלהלן.

מגל קציר (-המשמש לקצירת התבואה, וכל פגימותיו נוטות לצד אחד בשיפוע), ו**מגירה** (-סכין מלאה פגימות אבל אינם משופעות ויש לכל חריץ בליטות משני צידיו), פסולים לשחיטה, מפני שהם קורעים מחמת הפגימות.

י"ז: סכין פגומה שפסולה לשחיטה היינו פגומה כמגירה שפגימותיה מכוונות לעומקם, ויש לפגם ב' זוויות, וכשמעבירים את הצפורן היא מתעכבת מחמתם. סכין שיש בה פגימות הרבה דינה כמגירה, אבל אם אין בה אלא פגימה אחת, אם הפגימה היא אוגרת, והיינו שיש לה עוקצים משני הצדדים, פסולה, מפני שהראשון מחליש עור ובשר והשני פוגע בסימן וקורע, אך אם היא מסוכסכת, והיינו שבצד אחד היא חלקה, לכתחילה לא ישחוט, ואם שחט שחיטתו כשרה, אך כל זה דווקא כשהפגימה היא בתחילת הסכין והולך ולא הביא, אבל בלאו הכי פסולה, כיון שהפגימה קורעת את הסימן ולא חותכת אותו. ואם חוד הסכין עולה

ויורד כגון שנפגמה פגם גדול והחליק את עוקציה והנמיך שם את הסכין, שוחט בה לכתחילה. וסכין הדומה לסאסאה זקן השיבולים, והיינו שאינה חלקה אך אין בה פגימות, כשרה.

סכין צריכה בדיקה כיון שאם הסכין תנקוב הבהמה טריפה, ובדיקת חכם היא מפני כבודו של חכם, ואסמכוה אקרא ד"ושחטתם בזה ואכלתם" מדקאמר בזה שמע מינה סכין בדק להם.

צורת בדיקת הסכין - בארץ ישראל בדקו כנגד השמש, ובנהרדעא בדקו במים שמוליכה על פני המים ואם יש בה פגם נעשה חריץ במים, ורב ששת היה בודק בלשונו, ורב אחא בר יעקב היה בודק ע"י חוט השערה, ובסורא אמרו שכיון ששוחטים בשר צריך לבדוקה בבשר או בריש לישנא או בבשר אצבעו, ורב פפא אמר לבדוק על הבשר (משום וטש. תוד"ה אבישרא) ועל הצפורן (משום קנה. שם), וי"א שצריך לבדוק מג' רוחות באמצע חודה ובצדדים, וי"א שא"צ כיון שאין הצדדים נוגעים בבשר כיון שבית השחיטה מירווח רווח.

שיעור הפגימה הפוסלת בסכין, וכן באיסור שבירת עצם בפסח, ובאוזן בכור שזה מום ומותר לשוחטו במדינה, ובקדשים נקבות, כגון חטאת ושלמים, שיש בהם פגימות שאינן נוהגות בבכור, והיינו אם נפגם שפת בית הרחם של נקיבה, כשיעור פגימת המזבח שהוא פסול דכתיב "וזבחת עליו" – וכי עליו שוחטים, אלא "עליו" היינו בשבילו, בזמן שהוא שלם ולא חסר, ששם השיעור באבן הוא בכדי חגירת צפורן שתתעכב הצפורן בפגימה, ומה שמצינו שפגימת המזבח לרשב"י בטפח ולראב"י בכזית, היינו בפגימה בסייד. והקשו התוס' (ד"ה וכמה) איך מצאו אבנים בלא פגימה לבנות את המזבח, ולהחליק בברזל אסור משום "לא תניף עליו" ברזל, וע"י השמיר אינם נעשות חלקות בלא חגירת צפורן כמבואר בע"ז (נ"ב:). וי"ל שהשתמשו באבנים קטנות חלקות בלא פגימה כמו חלוקי אבנים של נחל. אך קשה דכתיב "אבן שלמה מסע נבנה", ורבי יהודה קאמר (סוטה מ"ח:): דבית המקדש נבנה ע"י שמיר.

י"ח. שוחט שאינו מראה סכינו לחכם, אם נמצאת סכינו יפה מנדים אותו מפני כבוד הרב, ואם נמצא שסכינו פגומה מעבירים אותו מאומנותו שלא ימכור עוד בשר ומכריזים שהבשר טרף. ולרבינא אם נמצא שסכינו פגומה צריך ללכלך את הבשר בזבל כדי שלא יוכלו למוכרו אפי' לעכו"ם, ואם נמצאת סכינו יפה מכריזים שהבשר טריפה משום קנס, אבל יכול למוכרו לעכו"ם. ורבא בר חנינא נידה שוחט שלא הראה סכינו לחכם והעבירו והכריז שבשרו טריפה דס"ל שגם אם נמצאת סכינו יפה אמר רבא שמעבירים אותו, ואמר למר זוטרא ורב אשי שיעיינו בענין זה מפני שילדיו הקטנים תלויים בו, וכשמצא רב אשי שהסכין כשרה הכשיר דס"ל שרק אם נמצאת סכינו פגומה מעבירים אותו, ולא נמלך ברבא בר חנינא מפני שהוא זה ששלח אותו למצוא לו זכות וא"צ לחזור ולהמלך בו.

שן תלושה שנתלשה מואדם או מבהמה (לאפוקי מחוברת לבעלי חיים) מותר לשחוט בה ואע"פ שהיא קצרה, הא קיימא לן דהיכא שהולך והביא אפילו סכין כל שהוא כשרה, אבל בשתי שיניים אסור, מפני שזה קורע כיון שיש הפרש ביניהם. צפורן תלושה מותר לשחוט בה, אבל במחוברת אסור כרבי דס"ל שאין שוחטים במחובר.

השוחט במגל קציר בדרך הליכתה, בית שמאי פוסלים מפני שזה קורע, ובית הלל מכשירים דס"ל שבדרך הליכתה אינה קורעת, מפני שראשיה כפופים מאד, (ואמר רבי יוחנן דהיינו שאינה מטמאה כנבילה, אבל באכילה אסורה גזירה הולכה אטו הבאה), ואם החליקו את שיניה כשרה כסכין.

מקום השחיטה ודין הגרמה

לעיל (מתחילת המסכת) נתבאר מי כשר לשחוט, ודיני סכין השחיטה, ולהלן יבואר היכן המקום הכשר לשחיטה, ופסול הגרמה (-הטיה) שהוא הלכה למשה מסיני שאם הגרים (-הטה) את הסכין בזמן השחיטה למקום שאינו כשר לשחיטה, השחיטה פסולה.

השחיטה המכשירה בשר לאכילה היא שחיטת 'שני סימנים' שהם הקנה (של הנשימה) והוושט (דרכו עובר המזון מבית הבליעה לקיבה), ובעוף מספיק לשחוט סימן אחד.

הקנה שהוא קרום שרירי חלול מוקף בטבעות רבות המקיפות את רוב הקיפו, והטבעת העליונה שבו מקיפה את כולו, ומעל הטבעת העליונה יש כעין כובע, ובכובע יש כעין חטים, ולהלן יבואר היכן המקום הכשר לשחיטה בקנה.

השוחט בתוך הטבעת הגדולה שהיא עליונה מכולם ושייר בה כל דהו לצד הראש על פני כולה, שחיטתו כשרה, אבל אם הגרים הטה את הסכין לצד הראש ויצא למעלה מן הטבעת פסולה. ולרבי יוסי ברבי יהודה די במלוא החוט על פני רובה, דרוב הוכשרה השחיטה וכשממשיך הוא מחתך בשר בעלמא, (י"מ שהמחלוקת היא בכל הטבעות, אך בתוספתא מבואר שבתוך הקנה אין חילוק בין הטבעת עצמה לבין טבעת לטבעת), ולדברי אף בשאר הטבעות כשר אף שאין הם מקיפות אלא את רוב הקנה ולכן זה נחשב קנה שזה מקום השחיטה. ורב ושמואל פסקו הלכה כמותו רק בטבעת הגדולה ולא בשאר טבעות, דס"ל שבשאר הטבעות אין כשרה שחיטה בתוכם אלא רק בין טבעת לטבעת, שכיון שאינם מקיפים את כל הקנה אלא רצועת בשר מחברתם, הם לא נחשבים קנה מכח רוב, ורק כששחט במקום שחיטה אמרינן רובו ככולו, (ול"מ בשאר הטבעות מודה רבי יוסי שלא מספיק רוב, דרוב הטבעת אינה רוב הקנה כיון שאין שאר הטבעות מקיפים את כל הקנה. לשון שליש בשאר טבעות אם שחט רוב חלל הקנה והגרים מודה רבי יוסי שהשחיטה פסולה, גזירה רוב הקנה אטו רוב טבעות שאינם רוב הקנה. ונראה כלשון ראשון, ואין בזה ג"מ להלכה, דהלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס). ובמחוזא נהגו התר גם בזה, ונהרא נהרא ופשטיה. ועיי' לקמן י"ט. באיזה אופן נחלקו רבנן ורבי יוסי ברבי יהודה.

י"ח: רבי חנינא בן אנטיגנוס מיקל יותר והעיד על מוגרמת שהיא כשרה אפי' אם כל השחיטה היא מעל הטבעת העליונה, דדין הגרמה שהוא הלכה למשה מסיני נאמר משיפוי כובע ולמעלה. וכן הלכה.

רבי זירא אכל בארץ ישראל בהמה שלשית רב ושמואל נחשבת מוגרמת והיינו שנשחטה בשאר הטבעות, ואף שההולך ממקום למקום נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם, זה שייך בתוך בבל או בתוך ארץ ישראל או מארץ ישראל לבבל, אבל מבבל לארץ ישראל לא, כיון שבני בבל כפופים לבני ארץ ישראל (לקידוש החודש ולעיבור שנה ולדיני קנסות דאין סמיכה בבבל. רש"י. והתוס' ד"ה כיון) כתבו שלענין איסור והתר בני ארץ ישראל עדיפי, דחכימי טפי, אבל לענין הפקעת ממון ליטול רשות לדון להיות פטור מלשלם, ראש הגולה עדיף). ולרב אשי אפי' מבבל לארץ ישראל צריך לנהוג כמנהג בבל, אא"כ אין דעתו לחזור.

ריש לקיש הכשיר אפי' בחודו של כובע (כמין כובע יש בקנה ככובע על הראש, ואין זה הבשר שנופל ע"ג הקנה לעכב את הקול, אלא זה כמו כובע, ומהאמצע הוא מתחיל להתחדד כקולמוס), ורבי יוחנן פוסל וכשר בכובע רק ממקום שחידודו מתחיל לעלות.

פגע בחיטי (-צורת חטים המונחת על הקנה ליד הכובע) ולא נגע בהם אלא חתך סמוך להם ממש [לצד הגוף], כשרה, ואם שייר בחיטי שפגע בחטים עצמם ושייר מקצת לצד הראש ומקצת אצל הקנה, יש פוסלים ויש מכשירים. ולהלכה מקום השחיטה הוא משיפוי כובע ולמטה, והיינו שאם שייר בחיטי כשרה. לתוס' (ד"ה או) פגע ולא נגע הכונה ששחט למעלה ממקום החיטי לכיוון הראש, ובזה רב פפי מטרף, והגמרא מסתפקת אם גם ב'פגע ונגע' והיינו ששחט בחטים עצמם הוא מטרף, או לא, והגמרא מוכיחה מרב פפא שבפגע ונגע כשרה.

י"ט. הגרמה בשליש מהשחיטה-

לרב הונא (בשם רב אסי) המחלוקת (לעיל י"ח). בין רבנן לרבי יוסי ברבי יהודה היא כששחט בתוך הטבעת שני שליש, ואח"כ הגרים שליש האחרון, ונחלקו אם צריך שכל השחיטה תהיה בטבעת הגדולה והיינו במקום הראוי לשחיטה, וכ"ש למטה מהטבעת הגדולה, או שרובו ככולו וכששחט את רוב הסימן נגמרה השחיטה ומכאן ואילך הוא מחתך בבשר שחטה, אבל אם הגרים שליש שהתחיל לשחוט למעלה מן הטבעת ואח"כ שחט שני שליש במקום שחיטה פסול לכו"ע (והיינו לרבנן ורבי יוסי, אבל לרבי חנינא מקום שחיטה הוא עד שיפוי הכובע שמעל הטבעת הגדולה). כיון שצריך שיציאת חיותה של הבהמה תהיה רובה בשחיטה - והיינו שאותו רוב סימן שבו יוצאת חיותה של הבהמה יהיה ע"י שחיטה. ולרב חסדא המחלוקת היא בהגרים שליש ושחט שני שליש, ונחלקו אם ההגרמה נידונה כחצי קנה פגום שאם הוסיף עליו כל שהוא וגמרו שחיטתו כשרה (לקמן כ"ט), אע"פ שבשעת יציאת חיותה לא נחתך רוב הסימן

ע"י שחיטה, וא"כ ה"ה בהגרמה הוי כפגימה בעלמא, וכששחט רוב אינה נפסלת, אמנם כאן לא מספיק שיוסיף כל שהו, דהגרמה אינה מצטרפת לשחיטה כיון שאינה במקום שחיטה, או שבחצי קנה פגום כשר כיון שזה במקום שחיטה, וכיון שהבהמה אינה נטרפת אלא כשנפסק רוב הקנה, הויא כמי שלא נפגמה, ואע"פ שבשעת יציאת חיותה לא נחתך הכל ע"י מעשה שחיטה, מ"מ יציאת חיותה היתה ע"י מקום השחיטה, אבל כאן בהגרמה שזה אינו מקום שחיטה ולא מעשה שחיטה פסול כיון שיציאת חיותה היתה בפסול, אמנם אם שחט שני שלישי והגרים שלישי כשר לכו"ע, שהרי מספיק לשחוט רוב סימן, ורב יוסף שואל שמא מה שמספיק לשחוט רוב סימן זה רק לרבי יוסי ברבי יהודה. ולשינא בתרא רב הונא למד את המחלוקת כמו רב חסדא, ורב חסדא מקשה עליו כמו רב יוסף.

הגרים שלישי ושחט שלישי והגרים שלישי, לרב הונא אליבא דרבי חנינא בן אנטיגנוס כשרה כיון שחיות הבהמה יצאה ע"י שחיטה, (ומה שרב הונא הטריף בהגרים שלישי ושחט שני שלישי היינו לרבנן ורבי יוסי רש"י. והתוס' ד"ה הגרים) כתבו שלעיל פסל רב הונא בשם רב אסי, וכאן הכשיר בשם רב, ולרב יהודה בשם רב טריפה דבעינן רובא בשחיטה.

ואם שחט שלישי והגרים שלישי ושחט שלישי, לרב יהודה בשם רב כשרה כיון שהרוב נשחט וס"ל שאין הדבר תלוי ביציאת חיותה וכו"ל, ולרב הונא טריפה כיון שחיות הבהמה יצאה בהגרמה.

דיני שחיטה ומליקה

י"ט: שחיטה העשויה כמסרק שיש לו שיניים, כשרה, ולא בעינן שחיטה מפורעת – מגולה וניכרת.

השוחט במקום נקב - שהיה חצי קנה פגום בצידו החיצון, שחיטתו כשרה, דנעשה כמי ששחט עכו"ם חצי קנה וגמר ישראל דנפקא חיותא ע"י ישראל, והחצי הראשון אינה פוסל, דפסוקת הגרגרת שיעורה ברוב. ואם שחט ופגע בו נקב - שהיה חצי קנה פגום בצידו הפנימי לצד המפרקת, לרב יהודה פסולה, דהוי כמו ששחט ישראל וגמר עכו"ם דפסול כיון שהישראל לא שחט שיעור שחיטה, (ולא דמי לשחט שלישי והגרים שלישי ושחט שלישי דכשרה לרב יהודה גופיה, דהתם שלא במקום שחיטה, אבל שחט במקום נקב עדיף טפי לפי שהוא במקום שחיטה. תוד"ה שחט ופגע), ורבי יוחנן חולק על דימוי זה, דשם היה לו להישראל לשחוט רוב ולא שחט אלא נפקא חיותא ע"י עכו"ם דלא נפקא חיותא בחצי קנה, אבל כאן ששחט ופגע בנקב שחט כל מה שיכול לשחוט ומה שחצי קנה פגום אינו פוסל, והוי כקנה שלם ושחטו, ואין הבדל בין שחט במקום נקב לשחט ופגע בו נקב.

המשנה מלמדת שהמקום הכשר לשחיטה פסול למליקה, והמקום הכשר למליקה פסול לשחיטה, ואגב דין זה יובאו במשניות הבאות דינים (שאינם שייכים לשחיטה) שמה שפסול

באחד כשר בחבירו ולהיפך (תורים ובני יונה. כ"ב.). פרה ועגלה. (כ"ג.). כהנים ולוים. (כ"ד.). כלי חרס ושאר כלים. (כ"ד.). כלי עץ וכלי מתכות. (כ"ה.). שקדים מרים ומתוקים. (כ"ה.). ומשם עד סוף הפרק מיירי בדבר אחד שיש זמנים שנוהג בו דין אחד ולא השני, ויש זמנים שלהיפך (תמד לפני ואחרי החמצה. כ"ה.). קנס ומכר, מיאון וחליצה. (כ"ו.). תקיעה והבדלה. (שם).

הצואר והצדדים של הצואר כשרים לשחיטה (לרש"י כשרים לכתחילה, והתוס' ד"ה השוחט) כתבו ד"ל דהיינו בדיעבד, ואפילו בהחזיר הסימנים גזירה אטו לא החזיר, ופסולים למליקה דכתיב "ממול ערפו" דהיינו מאחוריו, (והיינו "ממול ערפו" מול הרואה את העורף מול הצואר, אבל העורף עצמו מאחורי הפרצוף פסול אף למליקה), שכל העורף כשר למליקה, וכל הצואר כשר לשחיטה, והעורף שחותך בשר ומפרקת עד שמגיע לסימנים כשר למליקה שזו מצות מליקה לכתחילה, ופסול לשחיטה אף בדיעבד, ואם העביר את הסימנים לאחורי העורף כשר אף לשחיטה כיון שהפסול בשחיטה מן העורף הוא בגלל שכיון ששבר את המפרקת לפני שחיתת הסימנים, הבהמה כבר נטרפה, (ורק במליקה כשר כיון ששבירת המפרקת היא חלק מהמליקה, וכמו ששחיטה רגילה כשרה אע"פ שבתחילה נקב את הוושט מעט מעט עד שגומר השחיטה), אבל כשהעביר את הסימנים לעורף הם נשחטו לפני שבירת המפרקת, ובשוחט מן הצדדים כשר גם בלי העברת הסימנים, מפני שגם בלא העברת הסימנים הם נשחטים לפני שבירת המפרקת. ואמר שמואל (כ.). שכל מקום שכשר לשחיטה, המקום שכנגדו בעורף כשר למליקה. והראש פסול לשחיטה ולמליקה. ואם התחיל בשיפוי הראש (-מקום שהראש מתחיל לשפע) והגרים עד שהגיע למטה לסימנים וגמר רוב מליקתו שם (דאם עשה בשיפוי הראש את רוב המליקה פשיטא דפסול, דהא כתיב "ממול ערפו"), לשמואל פסול כמו בשחיטה, וכרב הונא בשם רב אסי דס"ל (י"ט.) שאם הגרים שלישי ושחט שני שלישי פסול.

צורת המליקה - י"א שצריך דווקא לקחת את הסימנים לעורף ולמלוק, ואם לא העביר את הסימנים לעורף אלא חתך את השדרה, לרש"י פסולה, ולתוס' (ד"ה מסתברא) המחלוקת היא לכתחילה, אבל בדיעבד לכו"ע כשר בכל ענין. וי"א שמוצה למלוק את השדרה והמפרקת כולה עד שמגיע לסימנים, אבל אפשר גם למלוק בעורף בלי הבאת הסימנים לשם, וכן משמע ממתני'.

כ. רב כהנא אמר שבמליקה קוצץ ויורד בלא הולכה והבאה, ואמר רבי ירמיה שכ"ש שאם הולך והביא כשר, דסכין וצואר מיעטם הכתוב, אבל מה שהכתוב לא ממעט עדיף לעשות כמו שחיטה. וי"א שמוליך ומביא במליקה פסול.

שן מחוברת וצפורן מחוברת פסולים בשחיטה. ושן וצפורן תלושים כשרים לשחיטה, ולגבי מליקה, בתלוש אין זה נחשב מליקה כלל, ואפילו מליקה פסולה זה לא נחשב, דילפינן שמליקה היא בעצמו של כהן מדכתיב "והקריבו הכהן אל המזבח" (וכי תעלה על דעתך שזר קרב לגבי מזבח, אלא מגיד שלא תהא מליקה אלא בעצמו של כהן).

התוס' (ד"ה לא) מקשים איך שן מחוברת כשרה למליקה, והא בעינן ימין והמולק בשמאל פסול. וכתבו שבאמת שן מחוברת פסולה למליקה, אבל לא מטעם מחובר כמו בשחיטה. ועיי"ל דשמאל גרע משן.

עיקור סימנים בעוף-

כתבו התוס' (ד"ה אילמא) ששיטת רש"י שבעיקור סימנים היא טריפה. והתוס' מקשים על דבריו דא"כ איזה צד יש להכשיר עיקור במליקה, שהרי מלק ונמצאת טריפה פסול לכו"ע, וכן אין להכשיר למ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה. וכתבו שלדברי בה"ג שעיקור הכונה שנעקרו הסימנים ממקומם, ואם שוחט את הסימנים אינה טריפה, אתי שפיר.

רמי בר יחזקאל אמר שאין עיקור סימנים פוסל בעוף. וכן סובר רבי ירמיה.

ואמר רב אחא בריה דרבא דהיינו למ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה אלא מדברי סופרים, (ומדאורייתא נהי דלא בעי שחיטה, נחירה מיהא בעי בסימנים. תוד"ה לא), אבל למ"ד יש שחיטה לעוף מן התורה שנמסרה למשה בעל פה בסיני, דכתיב "וזבחת כאשר ציויתך" מלמד שנצטוו משה על הלכות שחיטה בעל פה, על הושט ועל הקנה ועל רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה, יש עיקור סימנים בעוף.

ב: ורב אשי אמר שמסתבר לומר הפוך, דלמ"ד יש שחיטה לעוף מן התורה י"ל שנמסרה הלכה שאין עיקור סימנים בעוף, ואפי' למ"ד ששחיטת עוף כבהמה דיליף בהקישא ד"זאת תורת הבהמה והעוף" וזה נחשב שהוזכרה שחיטת עוף בסיני, דהא הקישא בסיני נאמרה, י"ל שהלכה למשה מסיני בעל פה שלענין עיקור אין דינה כבהמה, אבל למ"ד ששחיטת עוף מדברי סופרים, מסתבר שדימו כל הלכות שחיטת עוף לבהמה.

ורבינא סובר שרק במליקה אין עיקור סימנים בעוף דכיון דדרסה וחלדה לא פוסלים בה גם עיקור סימנים לא פוסל בה, אבל בשחיטה יש עיקור סימנים בעוף. וכתב רש"י שלהלכה יש עיקור סימנים בעוף.

נשברה המפרקת ורוב בשר שעל המפרקת מאחורי הצואר נפסק **עמה**, לזעירי הרי היא נבילה, ואף אם היא עדיין מפרקת היא מטמאה מיד, ואין יכול לשוחטה ולטהרה מידי נבילה. ורבא מקשה דא"כ כל מליקה היא אחר שנעשית נבילה, דהניחא אם היא טריפה יש לה חיות והמליקה מועילה כיון שזה מעשה אחד של מליקה וזה דרך הכשירה, אבל אם היא נחשבת מתה מה יעזור שימלוק אח"כ את הסימנים. והגמ' אומרת שצריך לחתוך את השדרה והמפרקת בלי רוב הבשר של המפרקת, דרק אחרי מפרקת ורוב בשר הרי היא מתה, וכן איתא בבביתא שבמליקת חטאת העוף חותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר, וכשמגיע לקנה או לוושט חותך סימן אחד או רובו (דבחטאת כתיב "ולא יבדיל" הלכך סגי בסימן אחד, דעוף הכשרו בסימן אחד) ורוב בשר עמו לאחר מליקת הסימן, ובעולה דבעיא

הבדלה חותך שני סימנים לרבנן, ולרבי אלעזר ברבי שמעון רוב שנים, וללישנא בתרא לראב"ר ש' בעינן לכתחילה שיחתוך רוב הנראה לעיניים, דומין לשנים, או רוב שנים ואפילו רוב מצומצם.

במליקת שני סימנים בעוף אין להקשות מה מועיל הסימן השני והרי כבר אחרי סימן אחד הרי היא נבילה, די"ל שצריך את השני כדי לקיים מצוות הבדלה, אמנם את העור א"צ לחתוך כיון שדבר שאינו בשחיטה אינו בהבדלה, ולכן מיעוט סימנים שישנו בשחיטה דלכתחילה שוחט שניהם, אע"פ שאינו מעכב, ישנו בהבדלה ולכן לרבנן דפליגי על רבי אלעזר ברבי שמעון צריך לשחוט את כל הסימנים.

מלק עוף קדשים **בסכין הרי היא נבילה** והאוכלה מטמאה בגדים שהוא לבוש בהם בשעה שהנבילה בבית הבליעה, (ולא בגדים שלבש קודם, או בגדים שלבש אח"כ כשהיא במעי, דאינה מטמאה במגע. עיין ברש"י שמביא את הילפותא לדין זה), אפילו אם נחלוק על זעירי ונאמר שאם נשברה מפרקת ורוב בשר עמה אינה אלא טריפה וטריפה ששחטה אינה מטמאה (ואף שבמוקדשים מטמאה ומיירי בעוף קדשים, טמאה זו היא מדרבנן ונאמרה רק בבהמה), דמליקה בסכין אינה שחיטה כלל. לרב הונא אינו שחיטה מפני שהוא מחליד (-שאיין העצם מתפשט לכאן ולכאן אחרי החיתוך כדרך שאר בית השחיטה כשחותכים אותו אלא העצם עומדת במקומה, וכשהסכין חותך תחת העצם היא חלדה. רש"י. ולתוס' (ד"ה מפני) חשיב חלדה לפי שחותך מלמטה למעלה, ונ"מ שגם בחותך בסכין רחבה היא חלדה, משא"כ לפי רש"י), ולרבא אינו שחיטה מפני שהוא דורס ממש ושאינו מוליך ומביא, ולרב הונא מוליך ומביא במליקה כשר והדין שמלק בסכין מטמאה כנבילה נאמר גם במוליך ומביא, ולרבא אינו חלדה כיון שהסכין מגולה ורק בית השחיטה מכוסה.

מתי נחשב מיתה אע"פ שמפרקס

כ"א. אדם שנשברה מפרקתו ורוב בשר עמה מטמא באהל אפילו אם הוא מפרקס, אמנם עלי הכהן דקרי ליה מת נשברה מפרקתו בלא רוב בשר, ומת בגלל הזקנה, כדכתיב "ותשבר מפרקתו וימות כי זקן האיש וכבד".

אדם שנקרע כדג מטמא באהל אפילו במפרקס, והיינו דווקא בנקרע מגבו.

בהמה שנחתכה כגיסטרא לרוחבה, או את כל הצואר או בגבה מהשדרה עד החלל (כל דבר החלוק לשנים נקרא גיסטרא), נעשית נבילה.

ניטל הירך ממקום חיבורו בבוקא דאטמא, וניטל גם כל הבשר ונראה מקום החתך כעין חלל כשהיא רבוצה (-דרך הבהמה לרבוץ על ירכה והיך מתכסה ברביצתה, ואם נראית חסרונה כשהיא רבוצה-) נעשית נבילה ומטמאה אפילו בחייה, אבל בניטל העצם

עם קצת הבשר הפנימי ונשאר הבשר העליון והעור עד חצי או שליש הירך וחופה את המכה, אינה אלא טריפה.

הותזו ראשיהם (לרש"י מיירי בשמונה שרצים, ולתוס' ד"ה הותזו ראשיהן) מיירי בבהמה חיה ועוף) טמאים, דכיון שעשויים כגיסטרא אע"פ שלא הובדלו לגמרי הרי הם כמתים, אע"פ שהם מפרכסים, דאינו אלא כזב הלטאה שנחתך מהלטאה לגמרי שמפרכסת ואין זה חיות. לריש לקיש היינו בהותזו ממש (לזעירי כ:): סגי במפרקת רוב בשר. תוד"ה הותזו ממש), ולרבי אסי טמאים אף אם הובדל הראש כמו בהבדלת עולת העוף לרבי אלעזר ברבי שמעון שדי שיחתוך שם רוב שניים.

דיני חטאת העוף ועולת העוף

בקרבן עולה ויורד עשיר מביא חטאת בהמה, ודל מביא שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, והתורה מפרטת את דיני החטאת – "והקריב את אשר לחטאת ראשונה ומלך את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל" וכו', והתורה מסיימת "ואת השני יעשה עולה כמשפט", והיינו שדין העולה כמשפט קרבן אחר, ולהלן יבואר כמו איזה קרבן.

כתיב "ואת השני יעשה עולה כמשפט".

לת"ק אין לומר שהכונה כמשפט חטאת העוף שאינה טעונה הבדלה במליקתה דכתיב בה "ולא יבדיל", דהא כתיב בעולת העוף של נדבה "והקריבו" (לרש"י לומדים מדכתיב בלשון יחיד, ולתוס' ד"ה כשהוא) לומדים מדסמך "לומלך" שחלוה מליקת עולת העוף ממליקת חטאת העוף לענין הבדלה) לחלק בין חטאת העוף לעולת העוף (להצריך הבדלה בעולת העוף. שם), אלא הכונה כמשפט חטאת בהמה, והיינו שאינה באה אלא מן החולין ולא ממעות מעשר שני, (דכתיב התם "פר החטאת אשר לו" משלו ולא משל ציבור ולא משל מעשר), וקריבה ביום דבחטאת בפר יוה"כ כתיב "כי ביום הזה יכפר עליכם", (-כדי נסבה, דכולהו נפקי מ"ביום צוותו"), וביד ימין (דס"ל שלא מספיק לכתוב כהונה כדי ללמד שצריך ימין, אלא צריך לכתוב גם אצבע), וכתב רש"י שאף שדינים אלו שייכים גם בחטאת העוף, כיון שדינים אלו לא כתובים בחטאת העוף להדיא אלא נלמדים ממקום אחר בהיקש, בקדשים אין לומדים למד מלמד (משא"כ בכל התורה). והתוס' ד"ה כמשפט) מוסיפים שאף שלכאורה דין בא מן החולין בחטאת נלמד מפרו של אהרן, ואין למדים למד מלמד, צ"ל דהא דכתיב בפרו של אהרן "אשר לו" זה יתור (דכיון שפרו של אהרן נשרף ידעינן שאינו בא אלא מן החולין, כעולת שאינם נאכלים, דמעשר טעון אכילה ועולה אינה נאכלת), וא"כ יש פסוק שכל החטאות באות דווקא מן החולין. ואמנם אף שבבהמה צריך לשחוט רוב שני סימנים, כיון דכתיב בעולת נדבה "ומלך את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו" וכיון שא"א למצות את הדם לאחר ההקטרה בהכרח בא הכתוב ללמד שמוולקו בדרך הקטרתו והיינו שצריך שיהיה הראש לעצמו והגוף לעצמו ע"י חיתוך שני סימנים (אפילו אם זה נשאר מחובר בעור, דעור שאין מצוה לשחוטו אינו מעכב בהבדלה), כמו שהם נפרדים בהקטרה.

כ"א: ולרבי ישמעאל הכונה כמשפט חטאת העוף דסליק מיניה, והיינו שמוולק עולת העוף ממול עורף כמו בחטאת העוף דכתיב ביה "ממול ערפו", ומ"והקריבו" לומדים שאף שחטאת העוף בסימן אחד ואינו מבדיל (ואין מצוה אפילו לכתחילה לשחוט את הסימן השני דכתיב "ולא יבדיל" וכל מה שחותך יותר מהכשרו זה הבדלה, והסימן הראשון כיון שלכתחילה מצוה לשחוט כולו זה לא נחשב הבדלה. רש"י. ולתוס' ד"ה ואינו) לכתחילה צריך לשחוט בעוף שני סימנים, ומ"מ שייך בו הבדלה כיון שבדיעבד די בסימן אחד, אבל מיעוט הסימן הראשון לא נחשב הבדלה, כיון שצריך לשחוט רוב אותו הסימן). כאן צריך להבדיל בשני סימנים, וילף מ"ומלך והקטיר" כמו לת"ק, (ולתוס' ד"ה ת"ל) לרבי ישמעאל מסברא הוקשו לענין המליקה ממול עורף), ומן החולין ובידו הימנית לומד רבי ישמעאל בעולת חובה מהקישא ד"זאת התורה לעולה ולמנחה" וכו', ומשמע ליה בין עולת בהמה בין עולת העוף, ות"ק לומד מהיקש זה רק קרבנות בהמה, דומיא דשלמים ואשם. רש"י. ולתוס' ד"ה מה) א"א ללמוד חולין מ"זאת התורה", כיון דאיכא קרבנות נדבה דלא אתו מחולין.

כ"ב: ולרבי אלעזר ברבי שמעון "כמשפט" הכונה כמשפט חטאת העוף שכשראש אחוז בגוף הוא מזה, ומ"והקריבו" לומדים שלא מספיק סימן אחד ומ"מ צריך אחיזת ראש בגוף במיעוט סימנים. (משמע שאין להבדיל בעולת העוף יותר משני סימנים, והא דמבואר בזבחים (ס"ה): שלאבר"ש ניתן להבדיל אפילו בחטאת העוף, היינו דווקא לרבי שמעון בן אליקים בדעת ראבר"ש, אבל לשאר האמוראים שם י"ל דס"ל שאין להבדיל. תוד"ה ואינו), וממול עורף לומד ראבר"ש (ורבנן) ממליקת חטאת העוף בבמה מצינו.

גיל העופות הכשרים להקרבה

תורים כשרים להקרבה דווקא כשהם גדולים, ובני יונה כשרים דווקא כשהם קטנים, דכיון דכתיב "בני יונה" דמשמע קטנים, ולא אישתמיט קרא באחד המקומות שמביא קינים (כגון נדבה ושבועת העדות ויולדת וזב וזבה ומצורע) לכתוב מן בני התורים או מן היונה, (ובלא זה אף ש"בני" משמע קטנים לא היינו אומרים שזה לעיכובא), ואין לומר שתורים היינו בין גדולים בין קטנים, דכמו שבני יונה זה דווקא קטנים כך תורים זה דווקא גדולים. נמצא שהכשר בתורים פסול בבני יונה, והכשר בבני יונה פסול בתורין.

כ"ב: בני יונה ביום שנולדו הם מאוסים והם כשרים רק משיעלעלו, והוא מלשון "ואפרוחיו יעלעלו דם" - שיהא דם מצוי בבשרם, והיינו משעה שאם תישמט לו כנף יצא משם דם, ומשעה שיצהיבו - שייתחילו להצהיב הם פסולים, והתורים כשרים משיצהיבו שיהיו כנפיהם גדולים ואדומים ומזהיבים כזהב, והזמן האמצעי של תחילת הצהיב - שמתחילים להביא נוצה יפה צהובה סביב לצואר) פסול בין בתורים ובין בבני יונה דיצאו מכלל קטנים ולכלל גדולים לא הגיעו, דכתיב "והקריב מן התורים או מן בני היונה".

האומר הרי עלי עולה מן התורים או מן בני היונה -מאיזה מהם שארצה, והביא תורים ובני יונה שהם בתחילת הציהוב, הגמ' מסתפקת אם שיעור זה הוא ספק גדולים ספק קטנים, ויצא ידי חובה ממה נפשך, או שזה זמן בפני עצמו שיצאו מכלל קטנים ולכלל גדולים לא באו ולא יצא. וכתבו התוס' (ד"ה והביא) שכיון שממה נפשך אחד פסול אסור להקריב שניהם, והספק הוא כגון אם עבר כהן והקריב, אי נמי כיון שהביא ליד הכהן יצא ידי נדרו כיון דמ"מ אחד מהם ראוי להקריבה. וי"מ דמירי בבמה, דמשמע בירושלמי שכל העופות כשרין בבמה ואפילו תרגולים ואפילו חיה, ולא מיעט אלא טמאים, ודעת התוס' שהירושלמי מירי דווקא בבמה לבני נח, אבל בשאר במות איכא למ"ד דאין שום עוף קרב בבמה ואפילו תורים ובני יונה.

ולפי הצד שזמן תחילת הציהוב הוא ספק, אין ממעטים מ"מן" תחילת הציהוב, דלא איצטריך קרא למעוטי ספיקא דמי איכא ספיקא קמיה קודשא בריך הוא. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה איצטריך) שדווקא ספק שיכול להתברר וקמי שמיא גליא, ובכל המקרים הדין שוה כגון כבש ובפלגס, לא אתא קרא למעוטי, אבל ספק שאינו יכול להתברר, כגון בקפיץ אחד מן המנויים לתוכם או בספק אם הבהרת קדמה לשיער לבן או איפכא, ולפעמים הוא כך ולפעמים אינו כך, לא אתא קרא למעוטי כיון דכלפי שמיא גליא.

כ"ג. אלא ממעטים נרבע (-רובע לא שייך בעופות, דאין עוף רובע) ונעבד, דהו"א דכיון שפסול נרבע ונעבד נלמד מדכתיב לגבי קרבנות "כי משחתם בהם מום בם לא ירצו לכם" דבין השחתה בין מום פוסלים בהם, (והשחתה היינו דבר ערוה כדכתיב בדור המבול שקלקלו בערוה דכתיב "ויקחו להם נשים" וכו' שהיו נזקקים לנשי רעיהן ולכל בהמה וחיה "כי השחית כל בשר", וכן השחתה זה עבודת כוכבים דכתיב "פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל"), א"כ י"ל שאין ערוה ועבודת כוכבים פוסלים אלא במקום שמום פוסל, משא"כ עופות שאין תמות וזכרות פוסל בהם דלא כתיב "תמים" ולא זכר אלא בבהמה, הלכך מומים קטנים כגון דוקין שבעין לא פוסלים בהם (ורק מומים גדולים כגון מחוסר אבר פוסלים משום "הקריבהו נא לפחתך"), קמ"ל.

ובדומה לזה יש להסתפק לענין פלגס והיינו חודש ראשון של שנה שניה, שלפניה הוא כבש ואחריה הוא איל, דהנה האומר הרי עלי עולת בהמה מן האיל או מן הכבש והביא פלגס, לרבי יוחנן שסובר שפלגס הוא בריה בפני עצמו (ואיצטריך קרא לרבות שאם הקריבו מביא עליו נסכי איל שני עשרונים סולת ושלישית ההין יין, דכתיב בנסכי איל "או" לרבות את הפלגס, אמנם לת"ק אינו עולה לו לזבחו כיון שהוא בריה), פשיטא שגם בזה אינו עולה לו לזבחו אם היה מחויב רק איל או רק כבש, אמנם אליבא דבר פדא דס"ל שמביא נסכי איל ומתנה שאם הוא כבש יהיה המותר לנדבה, יש להסתפק אם יוצא ידי חובה ממה נפשך דאין צד שהוא בריה, או שגם לדבריו הוא גם ספק בריה בפני עצמו, ויתנה שאם הוא בריה יהיה הכל לנדבה, תיקן. וכתבו התוס' (ד"ה דאמר) שאף שבמנחה של כבש בלילתו רכה

שלש לוגין לעשרון ושל איל בלילתו עבה ב' לוגין לעשרון, ואינו יכול לערבם כיון שאם ריבה שמנה או מיעט שמנה פסול, מ"מ יכול להביאם בכלים נפרדים, ואף שמנחת נדבה נקמצת ומנחת נסכים כולה כליל, המתנדב מנחת נסכים כולה כליל, וא"כ יכול להתנות.

כ"ג: ובדומה לזה יש להסתפק לענין שיאור, דהנה לחמי תודה הם שלושים מצות ועשר חמץ, ואם הביא שיאור דר"מ שהכסיפו פניו ואפילו אין שם סדק שחייב עליו בפסח מלקות, (ואם נסדק אפילו כקרני חגבים מיקרי סידוק וחייב כרת), לדעת רבי יהודה דס"ל שבהכסיפו פניו אפילו שאור לא מיקרי (ורק בכקרני חגבים מיקרי שאור, וגם בזה לרבי יהודה אינו חייב מלקות), יצא ידי חובת מצה כיון שזה מצה מעלייתא, (אמנם מדרבנן אסור ונותנו לפני כלבו. תוד"ה אי), ולר"מ יצא ידי חובת חמץ שהרי בפסח לוקה משום חמץ, ואם הביא שיאור דרבי יהודה כקרני חגבים, לר"מ זה חמץ, ולרבי יהודה יש להסתפק אם זה מצב בפני עצמו שיצא מכלל מצה ולכלל חמץ לא בא, או שזה ספק מצה ספק חמץ. ואמנם האומר הרי עלי תודה ולחמה, אף לצד שזה ספק הרי הוא צריך להביא שיעור שיוצא בו ללא ספק, וה"ה באומר הרי עלי עשר חלות לפטור תודתו של פלוני שאינו חייב להביא את כל הארבעים חלות, ג"כ צריך להביא חלות שהיו ודאי פוטרים תודתו של פלוני, והספק הוא היכא שאמר שיביא עשר חלות לתודתו של פלוני, דאם זה ספק יוצא ממה נפשך ויפדו ויפלו דמיהם לנדבה לתודה אחרת, ואם זה מצב בפני עצמו לא יוצא ידי חובה, תיקן.

שחיטה ועריפה

כ"ד. פרה אדומה אינה כשרה אלא בשחיטה ולא בעריפה, דכתיב בעגלה ערופה "הערופה" אותה בעריפה ואין אחרת בעריפה. אבל אין ללמוד פסול עריפה מדכתיב "ושחט" וכתוב "חוקה", דאף היכא דכתיב "חוקה" שייך ללמוד ק"ו, וכדמצינו לענין שעירי יוה"כ שאם קרא שם לשעיר החטאת אינו נקבע עי"ז לחטאת ללא הגורל, ולא לומדים דין זה מדכתיב "חוקה" אלא מדכתיב "ועשהו חטאת", כיון שהיינו לומדים ק"ו שאם קרבנות אחרים כגון קיני זבים ויולדות שאחד לחטאת ואחד לעולה שאינם נקבעים עי"י גורל, ונקבעים עי"י קריאת שם דכתיב "מוצא שפתיך תשמור", כ"ש ששעיר החטאת יקבע עי"י קריאת שם. ומומילא אף הכא אף ששייך ללמוד ק"ו מעגלה ערופה שאין שחיטה מועילה בה ועריפה מועילה, כ"ש שפרה אדומה ששחיטה מועילה בה שתועיל בה עריפה, קמ"ל "הערופה".

עגלה ערופה אינה כשרה אלא בעריפה ולא בשחיטה, ולא לומדים ק"ו מפרה אדומה, דכתיב "וערפו" שנה עליו הכתוב לעכב שתהא בעריפה ולא בשחיטה.

כשרות הכהנים והלויים לעבודה

עבודת הכהנים בבית המקדש (ובמשכן) היתה בעיקר הקרבת הקרבנות, והלויים היו משוררים בפה בשעת הקרבת הקרבנות. מלבד זה הכהנים והלויים היו מצווים על שמירת המקדש, הכהנים מבפנים והלויים מבחוץ, ובזמן שישאל היו במדבר היו הלויים מופקדים גם על פירוק המשכן ונשיאתו במסעות והקמתו בזמן חנייתם. ולהלן יבואר באיזה גיל היו הכהנים והלויים כשרים לעבודה.

כהן כשר לעבודה משיביא ב' שערות עד שיזקין וירתתו ידיו, ומומים פוסלים בו, ואין לומדים ק"ו מלויים ששנים יפסלו בו, דכתיב "זאת אשר ללויים" ולא אשר לכהנים. ולרבי (כ"ד:) כהן כשר לעבודה מגיל עשרים, דכתיב "והעמידו את הלויים מבן עשרים שנה ומעלה לנצח על מלאכת בית ד'", (והכונה לכהנים, דבכ"ד מקומות נקראו הכהנים לויים). ולת"ק לנצח שאני דווקא לעבודות כבודת הצריכות ניצוח בעיני בן כ'. ולרבי אלעזר כהן כשר לעבודה משיביא ב' שערות, אבל הכהנים לא היו מניחים לו לעבוד עד שיהא בן כ'. לל"ק היינו שיטת רבי, ואין כוונת רבי לפוסלו אפי' מדרבנן, ולל"ב היינו שיטת רבנן, וס"ל שבדיעבד עבודתו כשרה, אך לרבי פסול מדרבנן.

לויים אינם כשרים לעבודה אלא מגיל ל' עד נ', דכתיב "ומבן חמישים שנה ישוב מצבא העבודה", אבל מום אינו פוסל בלויים, ואין לומדים ק"ו מכהנים, דכתיב "זאת אשר ללויים", זאת ללויים ואין אחר פוסל בלויים.

במשכן שילה ובבית המקדש שאין עבודת הלויים אלא שוערים ומשוררים אין שנים פוסלים בלויים, דכתיב "לעבוד עבודה עבודה ועבודת משא" אין הפסול אלא בזמן שהעבודה בכתף, ומ"מ נפסלים בקול, דכתיב "ולמחצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד".

מגיל כ"ה שנים הלויים נכנסים ללמוד את העבודה, דכתיב "מבן חמש ועשרים", ומגיל ל' נכנסים לעבודה, דכתיב "מבן שלושים", מכאן לתלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו חמש שנים שלומד ושוכח ששוב אינו רואה. ולרבי יוסי מספיק ג' שנים שאינו רואה סימן יפה במשנתו, דכתיב "ולגדלם ג' שנים" "וללמדם ספר ולשון כשדים". ונחלקו אם שאני לשון כשדים דקליל, או דשאני הלכות עבודה דתקיפין.

כ"ד: בעל קרי שטבל ולא הטיל מים לפני הטבילה, לת"ק נטמא בהטלת מים שמא נשאר בפי האמה צחצוח קרי ויוצא עם מי רגלים, ולרבי יוסי בחולה ובזקן טמא, אולם בילד ובבריא טהור דמעיקרא נפיק כוליה, וילד היינו כל שעומד על רגלו אחת וחולץ מנעלו או נועל מנעלו.

מי שנתמלא זקנו ראוי להיות שליח ציבור כגון לתקוע בשופר ולנדות ולמנות פרנס, ולירד לפני התיבה, ולישא כפיו. וכתבו התוס' (ד"ה נתמלא זקנו) דכבר כשהביא ב' שערות יכול לירד לפני התיבה, אבל ליעשות שליח ציבור קבוע או להתפלל בתעניות ובמעמדות אינו נעשה עד שיתמלא זקנו. ולענין נשיאות כפים קטן נושא את כפיו עם הגדולים, (ואפילו קטן ממש, ודלא כרש"י שפירש דמייירי כשהביא ב' שערות), אבל בפני עצמו אינו נושא את כפיו עד שביא ב' שערות.

טומאת כלים מגבם ומאזורים

כלי חרס נטמא מאזירו, ולא מגבו אפילו אם הטומאה נגעה בגבו, (ואפילו אם נגע שרץ ביד שבו גבו טהור, אמנם אם נטמא מתוכו נטמא גבו ונטמא אחרים. תוד"ה וגבו), דכתיב "וכלי חרס אשר יפול מהם אל תוכו", ואע"פ שלא נגע נטמא, כמו שהוא מטמא מתוכו בלי מגע, שהרי התורה העידה שכלי חרס מטמא אפי' אם הוא מלא חרדל שהכלי אינו נוגע בכולו אלא במה שסמוך לדפנות, והאמצעיים נטמאים מהאזיר, ואין לומר שזה מטמא את זה, שהרי אין כביצה בכל אחד, ועוד דאין אוכל מטמא אוכל, ועוד דא"כ זה שני וזה שלישי והשלישי לא יעשה רביעי לטמא את האמצעיים. רש"י. ולר"ת (תוד"ה התורה) שאין אוכל מקבל טומאה מדאורייתא פחות מכביצה, חרדל לאו דווקא, אלא כלומר ואפילו מלא ביצים, ונקט חרדל משום דמדרבנן מקבל טומאה בכל שהוא.

כ"ה. ואין לומדים שכלי חרס יטמא מגבו ק"ו משאר כלים, דכתיב "וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא", ואיירי בכלי חרס שטומאתו קודמת לפתחו - שהטומאה באה עליו דרך פתחו, ואינו נטמא אם יש עליו צמיד פתיל אע"פ שהוא באהל המת, ומבואר שאינו נטמא מגבו.

שאר כלים נטמאים מגבם, ולא מאזורים כל זמן שלא נגעה בהם הטומאה, דכתיב ב"פ תוכו, ודרשינן גם מדכתיב תוכו ולא תוך, חד לגופיה, חד ללמד שנטמא בלי נגיעה, חד ללמד שרק כלי חרס נטמא מתוכו, וחד ללמד שתוך תוכו אינו נטמא אם פי הכלי הפנימי למעלה מפי הכלי החיצוני, ואפי' כלי שטף והיינו כל כלי שאינו כלי חרס מציל. ואין לומר ששאר הכלים יקבלו טומאה מתוכם ודווקא בנגיעה, אבל מגבם לא ק"ו מכלי חרס, דכתיב בכלי חרס "אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא" ומשמע ששאר הכלים נטמאים אף אם יש עליהם צמיד פתיל.

זמן קבלת טומאה בכלי עץ ומתכות

איזה כלי עץ מקבלים טומאה - גולמי כלי עץ והיינו שנגמרה חקיקתם והם ראויים לתשימש אבל לא נגמרה כל מלאכתם, אלא עתיד לשוף (-לשפשו בדבר המחליקו ומצחצחו) או לשבץ (-לתקוע מסמרים ומשבצות לנוי) או לגרר (בכלי להחליקו) או לכרכב (-לחקוק בו חקיקות עגולות לנוי) או להטיח בקונס (-לשפשו ולהחליקו בעור דג הנקרא טונס),

מקבלים טומאה, וכן אם הם מחוסרים כן (-בסיס לישב עליו) או אוגן (-שפה לפיו) או אוזן בית יד, מקבלים טומאה, אבל פשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה דאיתקש עץ לשק דבעינן מיטלטל מלא וריקן, ואפי' חק קפיזא בקבא שחקק ג' לוגין בכלי שבדעתו לחוק בו קב אינו מקבל טומאה א"פ שהוא ראוי למלאכה, שכיין שבדעתו להשלימו לא הוי גמר מלאכה.

כ"ה: איזה כלי מתכות מקבלים טומאה - גולמי כלי מתכות והיינו שעתיד לשוף או לשבץ (במשבצות זהב לנוי) או לגרר או לכרכר (בציורים) או להקיש בקורנס (לפשט קמטיו), או שהם מחוסרים כן או אוגן או אוזן, אינם מקבלים טומאה, אבל אם הם מחוסרים כיסוי מקבלים טומאה דאין הכיסוי חלק ממלאכת הכלי והכלי נאה גם בלי הכיסוי, וכן פשוטי כלי מתכות מקבלים טומאה.

החילוק בין כלי עץ לכלי מתכות - לרבי יוחנן משום שכלי מתכות עשויים לכבוד ורק אחרי גמר מלאכה ראויים לכבוד, לרב נחמן משום שכלי מתכות דמיהם יקרים. ונ"מ בכלי עצם שדמיהם יקרים אך אינם עשויים לכבוד.

כלי עצם מקבלים טומאה דכתיב "וכל מעשה עיזים תתחטאו" להביא דבר הבא מהעיזים מן הקרניים או מן הטלפיים, ושאר בהמה וחיה לומדים מ"וכל מעשה", ו"עיזים" בא למעט עופות.

זמן חיוב מעשר בשקדים - שקדים המרים חייבים במעשר כשהם קטנים ולא כשהם גדולים, כיון שדרך לאוכלם כשהם קטנים לפני שיהיו מרים, ושקדים המתוקים חייבים במעשר כשהם גדולים שנגמרו פריים, ולא כשהם קטנים שאין דרך אכילתם כן. ורבי ישמעאל אמר בשם אביו רבי יוסי שזה וזה פטורים (לרש"י הכונה שקטנים פטורים בין מרים בין מתוקים, ולתוס' (ד"ה זה וזה) הכונה שמרים פטורים בין גדולים מפני שהם מרים ביותר, בין קטנים מפני שלא נגמרו), וכן הורה רבי חנינא בציפורי, וי"א שאמר שזה וזה חייבים (לרש"י היינו כשהם גדולים בין מרים בין מתוקים, ולתוס' הכונה למרים, גדולים חייבים מפני שנגמרו, וקטנים לפי שהם טובים יותר), הואיל ויכול למתקן ע"י האור.

חיוב קלבון ומעשר בהמה באחים - אחים שהם שותפים, אם הם חייבים בקלבון והיינו כשחלקו ולבסוף נשתתפו, שאם נתנו יחד שקל צריכים להביא שתי קלבנות כיון שהיה להם להביא בנפרד, הם פטורים ממעשר בהמה דהשתתפות פוטרת ממעשר בהמה, ואם הם חייבים במעשר בהמה אם לא חלקו מעולם, פטורים מן הקלבון.

האם תמיד דינו כמים

תמיד (-מים הנתונים בחרצנים, וכשהם מחמיצים ותוססים זה נעשה יין. רש"י. ולתוס' (ד"ה התמיד) הכונה למים הניתנים בשמורים), אם

עדיין לא החמיץ הרי הוא כמים ולכן אינו ניקח בכסף מעשר ופוסל את המקוה, מפני שרק יין ניקח בכסף מעשר, ורק מים פוסלים את המקוה אם נפלו לתוכו ג' לוגין מים שאובים לפני שהומשכו לתוכו ארבעים סאה, (דמקוה שלם אינו נפסל בשום ענין. תוד"ה ופוסל), ומשהחמיץ ניקח בכסף מעשר ופוסל את המקוה.

כ"ו: רב נחמן מבאר שמתני' כרבי יהודה שסובר דהמתמד ומצא מים במידה שנתן שם ולא יותר חייב במעשר, דהכל נחשב פרי, ולרבנן פטור כיון שלא נוסף בו כלום, ואע"פ שיש בו טעם יין אינו כלום, ואם מצא יותר לכו"ע חייבים לעשר, שהרי יש כאן יין, ונחלקו בהחמיץ (והיינו בעתיד להחמיץ, ואע"פ שעדיין לא החמיץ, דחשיב לרבי יהודה כודאי יין, שהרי הוא ניקח בכסף מעשר, ואפילו יש בו ג' לוגין מים מלבד היין אינו פוסל את המקוה, שהרי המים נחשבים כפרי להיות ניקחים בכסף מעשר, ואין לומר דניקחין משום דהוו קנקן שניקח אגב היין, דלא דמי, דעל ידי הקנקן היין משתמר, אבל מים שבתמד אין ניקחים בכסף מעשר אלא משום דחשיב כיון לפי שיש בהם טעם, כמו יין מזורג. תוד"ה בהשהחמיץ), אבל בלא החמיץ אף לרבי יהודה פטור דאינו נחשב פרי, ורב נחמן לא מעמיד שנחלקו בלא החמיץ ומתני' כרבנן, דבלא החמיץ ומצא רק כדי מידתו ודאי רבי יהודה לא מחייב. וכתבו התוס' (ד"ה המתמד) דברמו תלתא ואתא ארבעה לכו"ע חייב אפילו לא החמיץ. עוד כתבו התוס' שאף שכל איסור שבתורה אוסר בנותן טעם, יין במים אפילו בפחות משישים ואפילו רמא תלתא ואתא תלתא ופלגא לא חשיב טעם גמור לרבנן כבשאר איסורין, דהכא לא הוי אלא קיווא בעלמא.

עוד אמר רב נחמן שתמד שלקחו בכסף מעשר ואח"כ החמיץ, קנה מעשר ואפשר להשתמש במעות מחוץ לירושלים מפני שנתחללו על התמד, דאיגלאי מילתא למפרע שזה פרי שכבר נכנס בהם כח החרצנים אלא שעדיין לא נגמר, שאם לא היה מים בחרצנים לעולם לא היה מחמיץ.

לרבה מתני' מיירי דווקא ששייר מהתמד בכוס וראה שלא החמיץ, דאל"כ יש לחוש שהיה מחמיץ והיכא שאינו לפנינו יש ללכת אחר הרוב, שהרי רוב התמד מחמיץ, ואמאי אינו ניקח בכסף מעשר. רש"י. ולתוס' (ד"ה דלמא) אין שאלת הגמרא מכסף מעשר, דבדין הוא דאין ניקחים מספק, ושאלת הגמרא היא למה המקוה נפסל, דספק מים שאובים אין פוסלים את המקוה. ולרבא (אפילו שייר ממנו בכוס והחמיץ הוא נחשב מים לפסול את המקוה כל זמן שלא החמיץ. תוד"ה רבא), מתני' כרבי יוחנן בן נורי דס"ל שדבר שיש לו מראה מים דינו כמים, כדס"ל שג' לוגין מים חסר קורטוב שנפל לתוכם קורטוב יין ומראיהם כמראה יין אין פוסלים מקוה, אבל אם נפל לתוכם קורטוב חלב שאינו משנה את מראה המקוה ומראיהם כמראה מים פוסלים מקוה, (ואף דשאני הכא שעתיד להיות במים טעם יין, משא"כ חלב, מ"מ אם החלב עצמו משלים לג' לוגין, התמד פוסל את המקוה אע"פ שסופו להחמיץ כיון שעדיין טעמו ומראהו מים. תוס' שם), וממילא כאן שהטעם והמראה של מים הולכים אחר המראה, (ואף שריו"ח בן נורי לא הזכיר אלא מראה, מ"מ צריך שלא יהיה בו טעם יין, ורבא נקט טעמא וחזותא משום דפשיטא שיין לבן שדומה למים אינו פוסל מקוה אפילו במזוג בג' לוגין מים. תוד"ה

וטעמא), ולרבנן בשני המקרים אינם פוסלים, ורב נחמן סובר כרבנן שאף במראה מים אינו פוסל, דבעינן תרתי - שיעורא וחזותא, ולענין מעשר לא בעי תרתי, דאפירא קפיד רחמנא. ובאופן אחר מבאר רש"י שרבנן לא קפדי אחזותא כלל, ורק בפחות מג' לוגין אינם פוסלים, אבל בג' לוגין פוסלים אפילו מראיהם כמראה יין, וריו"ח בן נורי מכשיר אפילו בג' לוגין אם מראיהם כמראה יין, ובמראה מים פוסל אפילו אם אין ג' לוגין שלמים של מים.

שיטת רבי אלעזר שמחלוקת רבי יהודה וחכמים היא בתמך שלא החמיץ, ורבי יהודה מחייב להפריש מיניה וביה, אבל לא יפריש על התמך ממקום אחר (א"כ החמיץ) שמא יבוא להפריש מן החיוב על הפטור או מן הפטור על החיוב, דשמא אחד יחמיץ ואחד לא יחמיץ, והמפריש מן הפטור על החיוב אוכל טבל, דאין שם מעשר חל על מעשרותיו כיון שאינו ראוי לכך, והטבל נשאר באיסורו, והמפריש מן החיוב על הפטור מאכיל טבל לכהן, דאין שם תרומה חלה עליו כיון שהוא מפריש על הפטור, ונמצא שנתן לכהן טבל, וטבל במיתה אף לכהן.

כ"ו: תמך שנטמא יכול להשיקו במים עד שלא החמיץ
כיון שזה מים בעלמא ומים נטהרים בהשקה אם נותנים בכלי ומשקעים במי המקוה עד שהמים שבכלי נושקים למי המקוה, כיון שהם בטלים למקוה, אבל יין במים אינם בטלים, ורק כלים ואדם יש להם טהרה במקוה. (וכתבו התוס' ד"ה התמך) שלרב נחמן שבסופו להחמיץ חשיב פירא, הכונה כאן להיכא שאין סופו להחמיץ, כגון ששייר ממנו בכוס ולא החמיץ). ואמר רבא שאם תימדו במים טמאים אף שלא החמיץ לא הועילה לו השקה. ורב גביה מבי כתיל הקשה על רבא, שבמים טמאים לא מועילה השקה מפני שהיין צף למעלה שהרי הוא קל מן המים, ואין כאן השקה למים, וא"כ אף בטהורים שנטמאו אין כאן השקה, אלא בהכרח שהמים והיין מעורבים, וא"כ אף בנטמאו מעיקרא תועיל השקה. וכתבו התוס' (ד"ה הכא) דאף דאיתא בזבחים (ע"ח:): שייך וחלב לחין אין חוצצים בטבילת אדם כיון שהמים עוברים אל גוף האדם דרך היין, זה שייך רק כשהם על אדם או כלי, אבל בדרך השקה לא.

קנס ומכר בקטנה ונערה - לתנא דמתני' והיינו ר"מ,
בקטנה מבת יום אחד עד שתביא ב' שערות יש לה מכר, ואין קנס חמישים כסף לאביה באונס ומפתה, ומשתביא ב' שערות עד שתביגר יש קנס ואין מכר, אבל לרבנן יש קנס מבת ג' שנים ויום אחד שהיא ראויה לביאה עד שתביגר ו' חודשים אחרי שהביאה ב' שערות, ונמצא שבקטנה יש גם מכר וגם קנס.

מיאון וחליצה בקטנה ובנערה - לתנא דמתני' והיינו ר"מ
אין מיאון ביתומה שקידשוה אמה או אחיה שיכולה למאן ולצאת בלא גט אלא עד שתביא ב' שערות, ואין חליצה אלא משתביא ב' שערות, ולרבי יהודה אף נערה יכולה למאן עד שירבה השחור על הלבן והיינו שהיה ב' שערות שוככות ונראה כמו שרבה השחור.

תקיעה והבדלה בין שני ימים קדושים - בערב שבת ויום טוב תוקעים להבטיל את העם מן המלאכה, ובין השמשות תוקעים להבדיל בין קודש לחול, ובמוצאי שבת ויום טוב מבדילים בתפילה ועל הכוס, וביו"ט שחל בערב שבת תוקעים אע"פ שגם היום היה יו"ט ואסורה בו מלאכה, כדי להבדיל ממלאכת אוכל נפש, אבל לא מבדילים מפני שהנכנס חמור מן היוצא, לרב יהודה היו מריעין מתוך התקיעה שהרי אין הקדושה הנכנסת חמורה כ"כ מהקדושה היוצאת, ולרב אסי היו תוקעים ומריעים בנשימה אחת ומ"מ מפסיקים ביניהם. ויו"ט שחל במוצאי שבת מבדילים כיון שהיוצא חמור מן הנכנס, ולא תוקעים, ואומרים בחתימה (ולרב ששת בריה דרב אידי אף בפתיחה, ואין הלכה כדבריו), המבדיל בין קודש לקודש, ולרבי דוסא אומרים המבדיל בין קודש חמור לקודש הקל, ואין הלכה כדבריו.

יו"ט שחל באמצע השבוע אומר המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה. והטעם כדי למנות סדר הבדלות האמורות בתורה.

השוחט:

כ"ז. כמה מהסימנים צריך לשחוט - השוחט סימן אחד בעוף או שניים בבהמה שחיטתו כשרה, ורוב סימן דינו כסימן שלם, אבל חצי אחד (או חצי מכל אחד. תוד"ה חצי) בעוף או אחד וחצי בבהמה לא מהני. ומשמע ממתני' שהנ"ל אינו לכתחילה, ללישנא קמא היינו שחיטת סימן אחד בעוף אינה לכתחילה לכתחילה הצריכו רבנן שני סימנים שמא לא ישחוט רובו של אחד, וללישנא בתרא שחיטת רוב סימן אינה לכתחילה.

לרבי יהודה בעוף צריך לשחוט את הורידים - חוטי הצואר שמהם מקלח הדם. וכתבו התוס' (ד"ה השוחט) שמבואר לקמן (כ"ח:): שדין זה נאמר דווקא בעוף, כיון שצולחו כולו כאחד, ודווקא לכתחילה, אבל אם צלאו ולא נחתכו הורידים שרי, והלכה כרבי יהודה.

מגלן שהשחיטה היא מן הצואר

רב כהנא לומד מדכתיב "ושחט את בן הבקר" **ממקום שהוא שח** (-כופף), **חטוה** (-הכשירוה לאכילה וטהרהו, ל"א הוציא את דמו ונקוה) וחטוה הוא לשון נקיון (ולפירוש הראשון גורסין שזה לשון הכשרה) דכתיב "וחטא את הבית" וכן כתיב "תחטאני באזוב ואטהר". ואין לומר שהשחיטה היא בזנב, דבעינן מקום שזוקף ושח, והזנב תמיד הוא שח.

רב יימר לומד ששחיטה מן הצואר מ"וזבחת" **ממקום שזב** הדם **חתהו**, וחתהו הוא לשון שבירה וחיתוך דכתיב "אל

כיסוי הדם בנחירה – לדברי רב יהודה הא דתנא שהנחור (והמעקק מדעת, והשוחר ונתנבלה בידו שלא מדעת) פטור מכיסוי הדם דכתיב "אשר יאכל", איירי בחיה, אבל עוף אף בנחור טעון כיסוי, נדחיתו זו היא שחיטתו. ובבהמה אף השוחט והוא צריך לאותו הדם לצביעת עורות חייב לכסות, כיצד יעשה נחורו או עוקרו.

כ"ח. עוף שנמלק בסכין למ"ד יש שחיטה לעוף מן התורה הוא מטמא בגדים אבית הבליעה דהוי נבילה לפי שאין מליקה אלא בצפורן, ולמ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה אינו מטמא, כיון שחיתוך הסימנים מטהרו מידי נבילה כמו שטריפה שנשחטה אינה מטמאה.

מחלוקת תנאים אם יש שחיטה לעוף מן התורה - הגמ' מביאה שרבי אליעזר הקפר ברבי (-גדול בדורו) סובר שלומדים שחיטה בחיה מדכתיב "אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו" ללמד שהם טעונים שחיטה כפסולי המוקדשין, אבל עוף אינו חייב שחיטה מן התורה. אבל רבי סובר שנצטוו משה בסיני על שחיטת הקנה והוושט, ועל שחיטת רוב סימן בעוף ורוב שני סימנים בבהמה, דכתיב "וזבחת כאשר ציויתך" והיינו על פה, דהיכן ציווהו בכתב.

נשמטה הגרגרת לפני או אחרי שחיטת העוף - שחט את הוושט ואח"כ נשמטה הגרגרת שחיטתו כשרה, נשמטה הגרגרת ואח"כ שחט את הושט שחיטתו פסולה, שחט את הוושט ואח"כ נמצאה הגרגרת שמוטה ואינו יודע אם נשמטה לפני השחיטה או אחריה, זה היה מעשה ואמרו חכמים כל ספק בשחיטה פסולה.

שחט שני חצאי סימנים פסול בין בעוף בין בבהמה דלא עביד מיד, דזיל הכא ליכא שיעורא וזיל הכא ליכא שיעורא.

שחט חצי סימן ושהה כדי שחיטה אחרת וגמר את השחיטה, שחיטתו כשרה דחצי גרגרת לא הוי תחילת שחיטה. וכן אם היה חצי סימן פגום והוסיף כל שהוא וגמרו שחיטתו כשרה.

איזה סימן כשר לשחיטה בעוף

לרב נחמן יכול לשחוט בעוף או קנה או וושט, דהא תני סימן אחד, בסתמא. ולרב אדא בר אהבה צריך לשחוט דווקא וושט, דאחד היינו המיוחד שחיות הבהמה תלויה בו, שהרי בושט אם ניקב במשהו הוי טריפה, ובקנה אינו טריפה עד דמיפסק רובא.

הגמ' מוכיחה מברייטא שבמליקה מועיל מליקת הקנה, (ורוב בשר עימו ובעולת העוף צריך לחתוך את שני הסימנים), והגמ' אומרת שלרב אדא בר אהבה י"ל שדווקא במליקה שחותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר לפני חיתוך הסימן (אבל אם חתך רוב רוחב הבשר עם המפרקת לפני הסימנים היא כבר מתה ולא מועיל בה מליקה) מועיל לחתוך את הקנה דאזיל ליה חיותיה בכל דהו, אבל בשחיטה רגילה י"ל שצריך לשחוט דווקא את הוושט.

כ"ח: הגמ' מוכיחה שאפשר לשחוט או את הקנה או את הוושט, ממעשה שהיה אוז שצוארו קרוע ומלוכלך בדם

והיה צריך לבדוקו שנה נפסק הקנה או ניקב הושט (אבל משום ספק דרוסה ע"י חתול שאוסר א"צ לבדוק, דתלינן בכלב או בקנה שאינם אוסרים כדלקמן נ"ג. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה אתא) שאף אם תולים בקנה צריך בדיקה, אך נ"מ שאם היו תולים בחתול היה צריך בדיקה כנגד כל החלל אע"ג דליכא ריעותא אלא כנגד הסימנים. אי נמי לענין ספק דרוסה אפילו לא האדימו הסימנים אלא משהו הוי טריפה. וריב"א מפרש שהבדיקה היא משום ספק דרוסה ולא משום שמה נפסק הקנה או ניקב הושט), וא"א לבדוקו אחר השחיטה מעל ומתחת בית השחיטה, שמה שחט במקום נקב, וא"א לבדוק לפני שחיטה, דאין בדיקה לוושט מבחוץ דנקב משהו בוושט נכנסת בו טיפת דם ואינו ניכר מפני שהוא אדום אלא מבפנים שיש שם קרום לבן וטיפת דם ניכרת בו, ואמר רב יוסף בנו של רבא לרבא שישחטו רק את הקנה שאפשר לבדוקו מבחוץ לפי שאינו נטרף אלא ברוב, ואח"כ ישחטו את הקנה והשחיטה כשרה בסימן אחד, ואח"כ יעקרו את כל הוושט ויהפכוהו ויבדקו את הוושט מבפנים, והסכים עימו רבא.

חיתוך הורידים בעוף - א"צ לשחוט את הורידים לרבי יהודה אלא בעוף, כיון שצולים אותו כאחד ובלי החיתוך לא יצא כל דמו, משא"כ בהמה שמנתחים אותה לנתחים. ומבואר מדין זה שחיתוך הורידים הוא כדי שיצא הדם, ולפי זה א"צ דווקא שחיטה אלא מספיק נקיבה, ואין בזה פסול שהיה ודרסה, וטענו חכמים לרבי יהודה למה צריך לנקבם דווקא בשעת שחיטה, ורבי יהודה סובר דדווקא בשעת שחיטה יוצא הדם כיון שהוא חם, אבל אח"כ הדם לא יוצא.

אי מחצה כרוב

שחיטת חצי סימן - להוה אמינא שיטת רב שמדאורייתא מספיק לשחוט חצי סימן, דמחצה כרוב, דהכי אמר רחמנא למשה כשמסר לו הלכות שחיטה בעל פה לא תשייר רובא, ומדרבנן מחצה פסול שמה ישחט פחות ממחצה אבל מדאורייתא כשר, ונ"מ שאינו מטמא בנבילה. ולרב כהנא מחצה אינו כרוב, דאמר רחמנא שחוט רובא.

ולענין נתיצת תנור, דאיתא בברייטא שאם חילק את התנור לשני חלקים שוים שניהם טמאים, דא"א לצמצם שיהיו בדיק באותו גודל, אלא ודאי אחד גדול יותר, וכיון שלא ידוע מי גדול יותר שניהם נשארים בטומאתם. לרב שמחצה כרוב קשה דלכא' גם אם אפשר לצמצם הרי מחצה כרוב ויהיו טמאים, (ואף דאי אגמריה רחמנא למשה לא תשייר רובא הרי אין כאן רוב וטהורים, הדבר תלוי בחשיבות, ולכן למחצה שחיטה יש חשיבות רוב להכשר שחיטה, וה"ה הכא יש למחצה חשיבות רוב והוא טמא. תוד"ה זיל). וצ"ל שתרי רובי בחד מנא ליכא דאם אחד הוא רוב השני הוא מיעוט, אבל לענין שחיטה לא הוזכר רוב אלא בחתיכה, וכשאנו אומרים שיש רוב חתוך המחצה שאינו חתוך לא מכחיש זאת, דאותו מחצה לא נדון כשלם.

מדברי התוס' בענין א"א לצמצם - א' אפילו ר' יוסי הגלילי דאמר (בכורות י"ז.) שאפשר לצמצם, מודה הוא בכלי חרס הואיל ויש בו גומות. ב' להלכה בידי אדם אפשר לצמצם, ובידי שמים א"א לצמצם, והיכא שלא כיון לצמצם (זרק גט לד' אמות ששניהם הגיעו לשם יחד, דמסתמא לא כיוונו לבוא בבת אחת), הוי כבידי שמים. וה"ר שמעון היה מפרש דאמוראי דהכא מצו סברי כרבנן דא"א לצמצם אפילו בידי אדם, ופלגי כשדומה לנו דהוי מחצה על מחצה, ומאן דשרי משום דאימא דשחט רובא ואפילו הם שוים רחמנא אמר לא תשייר רובא, ומאן דאסר משום דאימא נשאר רובא קיים ואפילו הם שוים רחמנא אמר שחוט רובא, ומכאן זה מתירים אפילו בספק דאורייתא, כשההיתר מצוי יותר מן האיסור. תוד"ה לפי.

כ"ט. ולפי זה הא דתנן שאם שחט חצי סימן ושהה כדי שחיטה אחרת שזה שיעור פסול שהיה, ואח"כ גמר, שחיטתו כשרה, היינו דווקא בעוף, דממה נפשך אי מחצה כרוב הרי יצא ידי שחיטה לפני ששהה, ואם אינו כרוב לא עשה כלום לעשותה טריפה, אבל בבהמה אינה כשרה.

הגמ' מוכיחה שמחצה אינו כרוב ממה שמצינו שאם היה חצי קנה פגום יכול לסיים את השחיטה, ואי נימא שמחצה כרוב הרי זה טריפה. רבא רצה לומר דשאני טריפה דבעינן רוב הנראה לעיניים כלומר רוב גמור שהוא ניכר, ואב"י דוחה שאם בטריפה שפעמים די במשהו כגון נקובת הושט והריאה והדקין בעינן בה במקום שצריך רוב כגון בקנה ובחוט השדרה רוב הנראה לעיניים, כ"ש בשחיטה דבעינן בה רוב דאפילו אם מחצה כרוב ההכשר הוא בגלל שזה כרוב, דבעינן רוב הנראה לעיניים. וכתבו התוס' שכאן מבואר שמחצה אינו כרוב, וקשה דבעירובין (ט"ז:) פוסקים כרב פפא שפרוך כעומד מותר, ושמא יש לחלק דבאיסור וטומאה מחצה אינו כרוב, משא"כ לענין מחיצות.

ולכן הגמ' מבארת שהמחלוקת היא לענין הקרבת הפסח כשחצי ישראל טמאים, שלרב מחצה כרוב, דכתיב "איש כי יהיה טמא" איש נדחה ואין ציבור נדחין אלא טהורים עושים לעצמם בטהרה, וטמאים עושים לעצמם בטומאה ואינם נדחים לפסח שני כיחידים, ומחצה למרות שאינם כרוב מ"מ נפקי מכלל יחידים, ולרב כהנא מחצה אינו כרוב ונדחים הטמאים לפסח שני.

למה שנה התנא פעמיים שמועיל רוב סימן

איתא במתני' שרוב סימן כמוהו, עוד איתא שרוב אחד מועיל בעוף ורוב שניים בבהמה.

הגמ' מבארת שצריך לומר דין זה ב' פעמים, לומר שרוב סימן מועיל בין בחולין בין בקדשים, ולא אמרינן שבקדשים לא מועיל רוב מפני שלדם הוא צריך לזריקה, ולא אמרינן שבחולין מספיק מחצה מפני שאינו צריך לדם.

לרב כהנא הרישא בחולין, מדלא קתני המולק, ואף שגם בסיפא תני שחיטתו כשרה, אידי דסליק מבהמה תני שחיטתו כשרה.

לרב שימי בר אשי הרישא בחולין שהרי בקדשים איכא עולת העוף דבעינן שני סימנים, ואף שגם בסיפא תני 'רוב אחד בעוף', הכונה לרוב כל אחד ואחד, והא דלא תני רוב שנים, משום שבחטאת העוף מספיק רוב סימן אחד.

לרב פפא רישא בחולין, שהרי רבי יהודה מצריך לשחוט את הורידים ורבנן חולקים, והרי בקדשים כיון שלדם הוא צריך, גם לרבנן צריך לשחוט את הורידים.

לרב אשי הסיפא בקדשים דהא תני להלן שהשוחט שני ראשים כאחד שחיטתו כשרה, ומשמע שזה בדיעבד, וזה שייך בקדשים שלומדים מ"תזבחהו" שלא יהיה אחד שוחט שני זבחים (ומ"תזבחו" לומדים שאין שניים שוחטים זבח אחד), אבל בחולין אפי' לכתחילה אפשר לשחוט שני בהמות יחד.

לריש לקיש סיפא בקדשים, משום שנאמר בסדר עבודת יום הכיפורים שמביאים לכהן גדול את התמיד, קרצו בשחיטת רוב ב' סימנים ואחר ממרק (גומר. תוד"ה ומירק) את השחיטה בשבילו כדי שיוכל לקבל את הדם, דכל עבודות יום הכיפורים אינם כשרות אלא בו, והו"א שמריקה מעכבת (מדרבנן, שאם היתה מעכבת מדאורייתא, הרי כל עבודות יום הכיפורים אינם כשרות אלא בכהן גדול. ואף שיש מ"ד ששחיטת פר כהן גדול בזר, וגם מ"ד שפוסל, תמיד כשר בזר, מ"מ מדרבנן פסול. (תוד"ה אם). וה"ה דהו"מ למיפוך שאם המיורק מעכב הו"א שחיטה בשנים, ואין שנים שוחטים זבח אחד אפילו זה אחר זה. שם), לכך שנינו רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה לומר שמריקה אינה מעכבת, ורק לכתחילה מצוה למרק משום דם, וי"מ משום "ברוב עם הדרת מלך", ואינו נראה דא"כ יעשו כך בכל עבודות יוה"כ, והכתוב הקפיד שהם יהיו בכהן גדול וגירש את רוב עם.

אי ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף

כ"ט: לריש לקיש אינה לשחיטה אלא לבסוף - אין השחיטה קרויה שחיטה אלא בסופה, ולרבי יוחנן ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף - הכל קרוי שחיטה.

לרבא המחלוקת היא היכא ששחט סימן אחד בחוץ וסימן אחד בפנים, שלמ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף חייב, ולמ"ד אינה אלא לבסוף פטור. אבל אם עכו"ם שחט סימן אחד וישראל סימן אחד פסולה לכו"ע אף למ"ד שאינה לשחיטה אלא לבסוף דלא מיקר שחיטת עכו"ם אלא כקוץ כעלמא, דנעשתה הבהמה טריפה ע"י עכו"ם ואין כאן שחיטת ישראל. וכן בעולת העוף שנעשית למעלה מחוט הסיקרא ומולקים בה שני סימנים, וחטאת העוף נעשית למטה מחוץ הסיקרא ומולקים בה סימן אחד, אם מלקו סימן אחד למטה מחוט הסיקרא וסימן אחד למעלה פסול לכו"ע אע"פ שהכשר עולה הוא רק בסימן השני, דעשה בה מעשה שיש בו חשיבות שהרי הוא כשר בחטאת העוף (ולכן גם לענין עולה למרות שצריך ב' סימנים הוא נחשב לפסול), למטה במקום פסולה.

לרב יוסף אם שחט סימן אחד בחוץ וסימן אחד בפנים (לרש"י מיירי בעולת העוף. והקשו התוס' (ד"ה כגון) דבזה לכו"ע חייב, דשחיטת עוף בסימן אחד, ולכן ביארו דמיירי בבהמת קדשים, ולרב יוסף לאו דווקא פסול, אלא גם חייב), לרבא למ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף חייב, ולמ"ד אינה אלא לבסוף פטור, ורבה בר שימי אמר שרב יוסף אמר שבזה לכו"ע פסול, משום שעשה בה מעשה שהוא מספיק להכשיר בפנים במליקת חטאת העוף, בחוץ. השוחט עוף קדשים בחוץ חייב, אבל המולק פטור. והמחלוקת היא כששחט מיעוט סימנים בחוץ וגמרו בפנים, שלמ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף חייב משום שחוט חוץ, ולמ"ד אינה אלא לבסוף פטור.

אף למ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, אם בסוף נתקלקלה השחיטה איגלאי מילתא למפרע דלא הוי שחיטה כלל. ולכן בשחיטת פרה אדומה אם אירע פסול בשחיטתה (כגון שנתנבלה. רש"י. ולר"ת (תוד"ה אירע) מיירי שעסק באותו הזמן במלאכה אחרת), גם אלו שעסקו בה לפני הפסול אינם מטמאים בגדים, אבל אם אירע בה פסול בהזאה שהיה מזה ממנה ז' פעמים כנגד פתחו של היכל, אלו שעסקו בה לפני הפסול מטמאים בגדים דמתעסק בפרה הוא וכבר נעשית שחיטתה בהכשר. (העוסק בפרה ובמלאכה אחרת כגון ששחט וחתך עימה דלעת, נפסלה הפרה). ואם נשחטה ע"י שני אנשים, לרבי אלעזר ברבי שמעון אין שניים שוחטים זבח אחד דכתיב "תזבחנהו" (והיינו לכתחילה, אבל בדיעבד כשר. תוד"ה תרי), (ומ"תזבחנהו" לומדים שלא יהא אחד שוחט שני זבחים), ולחכמים שניים שוחטים זבח אחד, ואי ליכא לשחיטה אלא לבסוף רק השני נטמא, וגם לרבי אלעזר ברבי שמעון אם אדם אחד שחט והחליף בגדים באמצע, הבגד הראשון לא נטמא, דליכא לשחיטה אלא לבסוף.

2. השוחט את הפסח במועד על החמץ כגון שאבד בי"ד והקריב אחר תחתיו ונמצא הראשון במועד, אם שחטו לשם פסח פטור כיון שהוא פסול, דאינו ראוי לשם פסח שלא בזמנו, ואם שחטו שלא לשמו (-לשם שלמים) חייב דפסח לאחר זמנו קרב שלמים, וזה שנזבח לשם שלמים הוא כשר, וכל הזבחים ששחטם בפסח על החמץ לוקה עליהם משום "לא תשחט על חמץ", ואם שחטו בסתמא, אם פסח בשאר ימות השנה בעי עקירה פטור, ואם לא בעי עקירה ויש בזה מחלוקת בפסחים ע"ג: חייב, אבל אם היו הבעלים בפסח ראשון טמאי מתים שהם נדחים לפסח שני ואותו קרבן ראוי להקרב בפסח שני, בהא בעי עקירה, אבל סתמא לשמו, ורק בשחטו שלא לשמו נעשה שלמים וחייב. ואף למ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף, אין לומר שכבר בתחילה נדחה הקרבן מפסח שני, שכיון ששחט בו מעט אינו יכול להשהותו לפסח שני, ונמצא ששחט שלמים שהרי קרבן שאינו ראוי לפסח הוא עומד לשלמים, דכיון שהוא ראוי קודם גמר שחיטה להמכר ולצאת לחולין, דאין לך מום קבוע גדול מזה, והמעוות

הם דמי פסח, וכיון שהוא ראוי לדמי פסח הוא לא נדחה מפסח, (והיינו שמיד אחרי הפדיון יוציאנו לחוץ ויגמור שחיטתו, דאסור לשחוט חולין בעזרה, ואם ימתין אינה ראויה אלא לכלבים ואין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים. תוד"ה מדמי), ואף דבשביל לפדות קדשים בעינן העמדה והערכה כדכתיב "והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך אותה הכהן" וזו אינה יכולה לעמוד על רגליה, בהמה ששחט בה שני סימנים או רובם ועדיין היא מפרכסת הרי היא כחיה לכל דבריה, כדמצינו (לקמן קי"ז): שהשוחט בהמה לעכו"ם והיא מפרכסת, מטמאה טומאת אוכלין ולא טומאת נבילה. תוד"ה והתנן.

השוחט בשניים ושלשה מקומות. (שחתך בכמה מקומות. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה השוחט) דמיירי שיש רוב סימן שחוט במקום אחד (דאל"כ פסול) ומ"מ לשמואל פסולה מפני שע"י שחתך בעוד מקומות בית השחיטה לא מירווח רווח. ובשאלות דרב אחאי מפרש שחתך באותה טבעת מכמה צדדים, (ואיתא התם שאפילו חתך מיעוט הקנה למעלה לצד העור וחזר ושחט מיעוטו למטה לצד אחר, חשיב זה שלא כנגד זה דכשרה, כיון דבין הכל יש רוב). ורבינו חננאל פירש ב' או ג' מקומות כגון רוב הקנה למעלה ורוב הוושט למטה, ולפירושו לא משכחת שלשה מקומות) לרב שחיטתו כשרה, ולשמואל וריש לקיש שחיטתו פסולה, דבעינן שחיטה מפורעת - מגולה וניכרת, דהיינו במקום אחד, דכתיב "חץ שחוט לשונם" (-שחיטה דומיא דחץ שאינו חותך בב' מקומות), וליכא. ולפי שמואל וריש לקיש הא דתני ששניים שאוחזים בסכין ושוחטים אפילו אחד מלמעלה ואחד מלמטה שחיטתו כשרה, לא מיירי בב' סכנים אחד מלמעלה לצד הראש ואחד למטה לצד החזרה, אלא מיירי בסכין אחד בשני בני אדם ואחד מלמעלה ואחד למטה הכונה שהם מחזיקים את הסכין באלכסון, והא דמסיים שאין חוששים שמא יטרפו זה על זה (דמשמע דמיירי בשני סכנים שאז כל אחד סומך על השני שישחוט כראוי ויתכן ששניהם לא חתכו רוב סימנים לרש"י כל אחד לא שחט רוב, ולשאלות שניהם יחד לא שחטו רוב. תוד"ה דלמא), היינו שמא ידרוסו זה על זה שכיון שזה מושך לכאן וזה לכאן ושניהם דוחקים את הסכין על הצואר, יש לחוש שיתיזו את הראש בבת אחת.

3: שחט את הוושט למטה ואת הקנה למעלה או איפכא, מבואר בברייתא ששחיטתו כשרה, ולשמואל וריש לקיש צ"ל ששחט כקולמוס - באלכסון, שכל השחיטה באותו מקום, שזה שחיטה מפורעת כיון שהתחיל בקנה למעלה וחתך ושיפע כלפי מטה, במקום שנגמרה שחיטת קנה התחילה שחיטת הוושט, וכן מלמטה למעלה.

רב יצחק בר שמואל בר מרתא נהג למעשה כדעת רב.

פסול חלדה

הלכה למשה מסיני שהסכין צריכה להיות גלויה בזמן השחיטה, אבל אם הסכין מכוסה בזמן השחיטה (-חלדה) השחיטה פסולה. ולהלן יבוארו כמה אופנים של פסול חלדה.

נחתך כולו וכשמוליך ומביא כל היום כולו באותו מיעוטא הוי כאילו מוליך ביד וברגל ויש כאן שהיה ופסולה.

השוחט ב' ראשים כאחד שחיטתו כשרה.

שנים שאוחזים בסכין ושוחטים בהמה אחת, אפילו אחד מלמעלה ואחד מלמטה שחיטתם כשרה. (עיין לעיל ל.).

פסול דרסה

התיז את הראש בבת אחת שחתך ע"י שדחק את הסכין בכח והיינו דרסה, שחיטתו פסולה. ואם שחט כדרכו במשיכה ובהבאת הסכין לפני שהספיק להוליך, או בהולכה לפני שהספיק להביא הותז הראש, אם יש בסכין עוד מלוא צואר חוץ מהצואר עצמו, שחיטתו כשרה, דבסכין כזה אפשר לשחוט במשיכה בלא דרסה, משא"כ בפחות משיעור זה, ואם שחט ב' ראשים צריך שיהיה בסכין שיעור ג' צוארים. ואם הולך והביא, אפי' כל שהוא, ואפי' באיזמל (-תער דק וקטן מאד) שאין לו קרניים, כשר, אבל אם יש קרניים יש לחוש שיחלידו או ינקבו. וכתבו התוס' (ד"ה חוץ) במסקנתם שנראה שא"צ להוליך את כל המלא צואר שחוץ לצואר, ולא הוצרך שיעור זה אלא כדי שישחוט בריחה, ופעמים שהסכין חריף ושוחט הרוב בלא הולכת כמלא צואר.

מקור פסול דרסה - לשמואל לומדים פסול דרסה מ"חץ שחוט לשונם מרמה ד"בר" דבעינן בשחיטה משיכה כמו בחץ. ולתנא דבי רבי ישמעאל לומדים "זהב שחוט" והיינו זהב רך שמושכים אותו ועושים ממנו חוטים, ש"ושחט" היינו ומשך, ואי נימא שהכונה זהב שנטוה כחוט, אפשר ללמוד מהפסוק הראשון.

ל"א. רבי יונה זרק חץ בדוק מפגימה ושחט עוף כשהוא עף. וצ"ל שראו שלא היתה חלדה ע"י שנכרתו נוצות הצואר, שאם היה החץ מחליד היה פיו השני יוצא בין הנוצות ולא היה חותכם, וזימן רבי יונה את כל העפר שהיה בבקעה וכתשו או שהיה כבר תיחוח וזימנו בפה לכך, שהרי השוחט צריך שיתן עפר תיחוח למטה ועפר למעלה, דכתיב "וכסוהו בעפר" ולא וכסוהו עפר.

מחט פסולה לשחיטה כיון שהיא נוקבת וקורעת ולא חותכת, שהרי היא חדה. ומחטא דאושכפי (-מרצע של רצענים שצדדיו מחודדים וחותרים חודי התפר) הגמ' מסתפקת אם היא כשרה לשחיטה.

שחיטה וטבילה בלא כוונה בחולין ובקדשים

השחיטה צריכה להיעשות ע"י אדם, ויש מחלוקת אם צריך בזה כוונה או לא, וכדלהלן, וכן יבואר האם צריך כוונה בטבילת אדם וכלים, ובהכשר פירות לקבלת טומאה.

סכין שנפלה ושחטה אע"פ ששחטה כדין פסולה, דכתיב "וזבחת ואכלת" - מה שאתה זובח אתה אוכל. ואם האדם

החליד את הסכין בין הסימנים וחתך את הסימן התחתון כהלכתו אלא שהחליד, והוציא את הסכין וחתך את העליון כדרכו, רב אומר שכשרה, והגמרא שואלת דכבר תנא במתני' שאם החליד את הסכין תחת הסימן השני אחרי ששחט את הראשון, לרבי ישבב הרי היא נבילה ומטמאה, ולר"ע הרי היא טריפה, והגמרא מתרצת שרב מחדש שאפי' אם שחיטת הסימן השני היתה מלמעלה למטה כדרך שחיטה פסולה כיון שהחליד תחת הסימן השני.

תחב את הסכין תחת העור, לרב יהודה שיטת רב שכשרה, ובבי רב אמרו שאינם יודעים, ויש להסתפק לדבריהם מה הדין אם תחב את הסכין תחת מטלית הכרוכה מסביב לצואר או צמר מסובך, תיקן. וכל תיקון דאיסורא לחומרא.

החליד במיעוט סימנים לאחר ששחט את הרוב בהכשר, מאי, האם יש להכשיר כיון שהרוב נשחט בהכשר, או דילמא כולה חדא שחיטה היא ואית בה חלדה, (ובמיעוט קמא פשיטא לן דנבילה ודאי'). תיקן, ואזלינן לחומרא. רש"י.

עוד כתב רש"י דה"ה לגבי הגרמה (לעיל י"ט) בין בשחט שליש והגרים שליש ושחט שליש, בין בהגרים שליש ושחט שליש והגרים שליש, בין בשחט שני שליש והגרים שליש, הוי ספק, ועבדינן לחומרא. וכן מבואר בבה"ג דהיכא ששהה בסימנים בין בתחילה ובין בסוף אסור, דכיון דלא אפשר לן עבדינן לחומרא. וריב"ם (תוד"ה החליד) כתב שבהגרמה מבואר (י"ט). שהלכה כרבי יוסי בר יהודה שמכשיר ברוב, ויש שמכשיר גם לרבנן בשחט שני שליש והגרים שליש, ולא דמיא להכא, דהתם שלא במקום שחיטה הוא והוי כאילו שוחט ברגלה אחר שחיטת הסימן, וכן אם לאחר שחיטת הרוב עקר המיעוט שחיטתו כשרה, כיון דהוי שלא כדרך שחיטה. ושחיטת רבינו תם שבהחליד במיעוט בתרא כשר, דתניא בתוספתא שחט רוב הגרגרת בעוף אפילו אם גמרו לזמן מרובה שחיטתו כשרה, והנדון כאן הוא במיעוט קמא (ובעי לרב יהודה שמכשיר תחת העור, האם בתחב הסכין במיעוט הסימן ושחט ברוב שלמטה כדרכו הויא חלוד טפי, ואפילו לאמרי בי רב שמסתפקים בתחת תחת העור, היינו משום שהעור אינו חלק מהשחיטה, וממילא כיון שהוא שלם הוי חלדה, אבל סימן שהוא חלק מהשחיטה ואפילו הכי מספיק לשחוט רוב, מחשיבים שהמיעוט נחתך ולא הוי חלדה. אי נמי מיבעיא ליה בתחב הסכין תחת מיעוט קמא ופסקו מלמטה למעלה ואח"כ שחט הרוב), וכן את הספק (לקמן ל"ב). בשהה במיעוט סימנים מפרש ר"ת דמייירי במיעוט קמא, אבל במיעוט בתרא פשיטא שכשר. וכתבו התוס' שר"ת את"ל דכשר אף במיעוט קמא, שהיה לא פוסלת **בעוף** מן התורה אלא מדרבנן, כיון שהכשרו בסימן אחד, ובקנה לא שייך שהיה בעווף אפילו מדרבנן, דשהה במיעוט קמא כשרה כמו במצא חצי קנה פגום. והתוס' מקשים על דבריו שבתוספתא מבואר ששייך שהיה במיעוט סימנים קמא. וה"ר אושעיא מפרש החליד במיעוט סימנים - שלאחר ששחט רוב האחד החליד תחת המיעוט שנשאר ושחט סימן שני, ואת הספק בשהה במיעוט סימנים (ל"ב). מפרש דקאי אשוחט בסכין רעה, דקאמור התם אפילו הולך והביא כל היום כולו כשר, והספק הוא בשחט רובו של אחד והולך והביא כל היום כולו במיעוט, דדילמא הא דמכשיר בסכין רעה אפילו הולך והביא כל היום כולו היינו במתעסק לחתוך הסימן, אבל כאן שכבר חתך רובו הרי הוא כאילו

הפיל אותה, לרבי נתן כשרה אע"פ שלא נתכוין לשחיטה אלא להפלת הסכין, וכמו שהזורק סכין כדי לנועצה בכותל והלכה ושחטה כדין כשרה, ולחכמים פסולה מפני שצריך כוונה. והלכה כרבי נתן. וכן שחיטת חש"ו מועילה אם אחרים רואים אותם, וקמ"ל שזריקה מועילה אע"פ שאין שום כוונה לחתוך, ושחיטת חש"ו מועילה אע"פ שאין כוונת בן דעת.

נדה שטבלה מאונס לרב הרי היא טהורה לביתה, אבל היא אסורה לאכול בתרומה, (וה"ה במעשר שני, ונקט תרומה לפי שנוהגת בזמן הזה. תוד"ה ואסורה), ולרבי יוחנן אף לביתה אינה טהורה. רב נחמן מבאר שמה שלרב לבעלה זה מועיל, אע"פ שהאיסור חמור יותר שהוא בכרת, דטמא שאכל תרומה במיתה בידי שמים, וכרת חמור ממיתה שימיו נכרתים וזרעו נכרת, הטעם הוא משום שלחולין (בעלה) א"צ כוונה. והגמרא (ל"א:) מבארת שנדה שנאנסה וטבלה היינו בנפלה מן הגשר לרבי נתן, או לרבנן וירדה להקר ולא לטבול ונפלה כולה לאמת המים, אבל אם אנסה אותה חברתה מהני כוונת חברתה ואוכלת אפי' בתרומה, וכדמצינו שחרשת שוטה וסומא מועילה להם כוונת חברתן ואוכלות בתרומה.

הגמ' רוצה להוכיח שלחולין א"צ כוונה ממה שגל שנתלש מן הים **ויש בו מ' סאה ונפל על האדם** והכלים הרי הם טהורים, ומשמע שכמו שכלים אין להם כוונה שהרי אין להם דעת, ה"ה אדם מהני בלי כוונה. והגמ' דוחה ש"ל שאיירי ביושב ומצפה אימתי יתלש הגל ויפול, ובעינן כוונה בכלים שיכוין להם אדם דומיא דאדם, והחידוש הוא שלא גוזרים אטו חרדלית של מי גשמים (-זרם גשמים המקלח מן ההר בכח שאין טובלים בו כיון שאין כאן מ' סאה במקום אחד, דניצוק וקטפרס (-מדרון) אינם חיבור. רש"י. והתוס' (ד"ה גזירה) כתבו שאפילו אם יש כמה סאים באותו מדרון אסור לטבול בו, דמקוה אינו מטהר בזוחלים אלא באשבורן) או אטו כיפין, דתנן מטבילים בראשין (-בראש הגל שנתלש מן הים והלך למרחוק ונפל לארץ, דהוי טבילה במחומר לקרקע), ואין מטבילים בכיפין (באמצע הגל כשהוא עשוי ככיפה) מפני שאין מטבילים באויר.

ל"א: פירות שנפלו לתוך אמת המים והכניס ידיו הטמאות להוציאם, נטהרו הידים, והפירות לא הוכשרו לקבלת טומאה דלא אחשבה להן נפילה. ואם התכוון שיוודחו ידיו אף הפירות הוכשרו לקבל טומאה מפני שהחשיב את נפילת הפירות לצורך הדחת הידים בהגבהתם, ומשקה שסופו לרצון מכשיר אע"פ שאין תחילתו לרצון, (וכתבו התוס' (ד"ה ופירות) שהכשר הפירות לקבלת טומאה הוא רק אחרי שהוצאו מן המים), ומבואר שלחולין א"צ כוונה.

ולפי זה הטובל לחולין מותר לחולין אע"פ שלא הוחזק – שלא נתכוין לכך בשעת טבילה, ומ"מ אף שהוחזק לחולין אסור למעשר. וכן איתא להדיא בברייתא. **ורבי יוחנן** הסובר

שנדה גם לבעלה צריכה כוונה, סובר רבי יוחנן בר יוסף שסובר שלומדים מ"וכובס שנית וטהר" שגם הטבילה השניה (הראשונה היא לפני ההסגר של נגעי בגדים, והשניה לאחר ההסגר) צריכה דעת ולא שיפול במים מאיליו, כמו הראשונה דכתיב "וצוה הכהן וכבסו", אבל א"צ דעת כהן, דכתיב "וטהר" מכל מקום.

ומ"מ בשחיטה אפי' רבי יוחנן בר יוסף מודה שא"צ כוונה בחולין, דמודגלי רחמנא שמתעסק בקדשים ששחט קדשים שלא בכונה פסול דכתיב "לרצונכם תזבחו" – לדעתכם זבוחו, מבואר שבחולין א"צ כוונה, ולכן רבי יוחנן דס"ל הלכה כסתם משנה סובר שאם הפיל סכין ושחטה כשרה כסתם מתני' שהיא כרבי נתן, (ולרבנן פסולה אע"פ שא"צ כוונה לזביחה, דבעינן כוונה לחתיכה, (והיינו שא"צ כוונה להתייר בזביחה זו, אלא לחתיכת סימנים. תוד"ה נהי), ורבי נתן ניצח את רבנן במה שטען שלא כתוב וחתכת אלא וזבחת, ואי נימא דבעינן כוונה לחתיכה, ניבעי נמי כוונה לזביחה).

ל"ב. פרה אדומה ששחט יחד איתה בהמה אחרת - חולין שנתכוין לשוחטה, פסולה הפרה מחמת המלאכה האחרת, ובהמת החולין כשרה, אבל אם נשחטה בהמה אחרת עימה בלי כוונה, לרבי נתן שמכשיר שחיטת חולין בלי כוונה הבהמה כשרה אבל הפרה פסולה (דאף בהמת חולין בכלל הדרשה "ושחט אותה" ולא אותה ואת חברתה, ואע"פ שהבהמה נשחטה שלא בכונה ולא הסיח דעתו להתעסק במלאכה אחרת, כיון ששחיטתה כשרה נפסלה שחיטת הפרה), ולרבנן הבהמה פסולה וממילא הפרה כשרה, וא"א לפוסלה משום מלאכה כיון שזה שלא בכונה ולא הסיח דעתו משחיטת הפרה, ואם חתך דלעת עימה פסולה לכו"ע, ואם נחתכה דלעת עימה כשרה לכו"ע. דמלאכה הפוסלת היינו בכונה, דשלא בכונה לא מיקרי עוסק במלאכה.

פסול שהיה

השוחט ושהה באמצע שחיטתו, הלכה למשה מסיני ששחיטתו פסולה, ולהלן יבואר מהו שיעור שהיה הפוסל, ועוד מדיני שהיה.

אם שהה באמצע השחיטה מחמת נפילת הסכין או הבגדים, או שהתעייף מחמת השחזות סכין קודם השחיטה ושהה באמצע השחיטה ובא חבירו וגמר את השחיטה, השחיטה פסולה.

שיעור שהיה

לת"ק שיעור שהיה הפוסל הוא כדי שחיטת בהמה אחרת והיינו שחיטה שלימה ולא רק גמר שחיטה.

לרב חנינא השיעור הוא בכדי הטלת בהמה שעומדת כאן ומחוסרת הטלה לארץ ושחיטתה (ולא דנים בכדי שיביא בהמה, דא"כ נתת דברך לשיעורין). ולרבי יוסי בר חנינא

השיעור הוא בכדי שיגביהנה וירביצנה וישחוט, דקה לדקה וגסה לגסה.

לר"ש אף בשהה כדי בדיקת שוחט זה אם הוא חכם (בסכין הראויה לאותה בהמה, והיינו חוץ לצואר כמלוא צואר. תוד"ה כדי) פסולה.

שהה בשחיתת עוף כדי שחיתת בהמה פסולה, ואם שהה בעוף כדי שחיתת עוף אחר, לרב פסולה, ולשמואל ורבי יוחנן כשרה. לרש"י הלכה כרב, ולר"ח (תודה ושמואל) הלכה כשמואל ורבי יוחנן, ובה"ג סובר כרש"י.

השוחט בסכין רעה שאיו חידודה חותך יפה, אפי' מוליך ומביא כל היום כולו השחיטה כשרה כיון שחותך כל הזמן בלא שהיה.

ספיקות בדין שהיה- א' האם שהיות מצטרפות לשיעור שהיה. ב' האם שהיה במיעוט סימנים אחרי ששחט את הרוב פוסלת כיון שהכל נחשב שחיטה, או שכיון שכבר שחט רוב היא כבר הוכשרה. תיקו. ואזלינן לחומרא, ושהיה במיעוט קמא, בקנה אינו כלום ואין זה שהיה, ובושט שנקב משהו פוסל מיטרפא ממה נפשך, דכיון דשהה אזיל ליה מעשה קמא והוה ליה נקב בעלמא, ונראה שהשוחט רוב סימניו והשליך מידו והעוף שוהה למות, אסור לחזור ולחתוך המיעוט בתורת שחיטה, דמוטב שיכה על הצואר בסכין או ימתין עד שימות.

טומאת נבילה כשיש פסול בשחיטה או בדבר אחר

נבילה, והיינו בהמה שמתה מאיליה, מלבד איסורה באכילה הרי היא מטמאה במגע ובמשא, אבל טריפה (בפרק שלישי מבואר מה מטריף את הבהמה) אם נשחטה, אף שהיא אסורה באכילה אינה מטמאה במגע ובמשא. ולהלן יבואר איזה פסול בשחיטה נותן לבהמה דין נבילה, ומתי היא טריפה.

דין שחיטה שהיא פסולה בסימן אחד - שחט את הוושט ופסק את הקנה (והיינו עיקור, ומיירי בבהמה), או שפסק את הקנה ואח"כ שחט את הוושט, או ששחט סימן אחד והמתין עד שהבהמה מתה, או ששחט את הסימן השני בחלדה, בכל אלו לרבי ישבב הרי היא נבילה, כיון שהפסול הוא בשחיטה ולא בדבר אחר, ור"ע סבר שהיא טריפה, וחזר ר"ע והודה לרבי ישבב. וכתבו התוס' (ד"ה ורמיניה) שאף שהיא נבילה לא פקע ממנה איסור טריפות ולוקה אף משום טריפה.

ל"ב: עשאה גיסטרא או בהמה שניטל הירך שלה ונעשה שם חלל, הרי היא נבילה, ובמקרים אלו אף מחיים - מפרנסת הרי היא נבילה.

פסוקת הגרגרת אף אם שחטה אח"כ שלא במקום החתך הרי היא נבילה, דפסוקת הגרגרת כמונחת בסל.

שחט את הקנה ואח"כ ניקבה הריאה אמר ריש לקיש שהבהמה כשרה.

רבא אמר שזה דווקא בנקב בריאה, ומשום שחיי הריאה תלויים בקנה, אבל אם נעשה נקב בבני מעיים שאין חיותם תלויה בקנה אלא בושט, נעשית טריפה.

רבי זירא טען שמאחר שנולדו בה סימני טריפה, אין חילוק בין הריאה לבני מעיים.

הגמ' רוצה להוכיח שרבי זירא חזר בו (והודה שהטעם בריאה הוא משום דכמנח בדיקולא דמי, אבל בבני מעיים שהושט קיים נעשית טריפה. רש"י. ולתוס' (ד"ה והדר) כוונת הגמרא שרבי זירא חזר בו מהספק דלהלן, ולדבריהם הספק דלהלן הוא בין בשחט הקנה תחילה ובין בשחט הושט תחילה, ומכך שהסתפק לענין נבילה מבואר שפשוט שהיא טריפה, דיש טריפות לחצי חיות, ומטענתו לרבא מבואר שחזר בו והוא סובר שאין טריפות לחצי חיות, דבעי רבי זירא היכא שניקבו בני מעיים בין סימן ראשון (-הקנה. ולתוס' ה"ה בושט וכנ"ל) לשני, אם מועילה השחיטה לטהרו מידי נבילה שכיון שהסימן הראשון נשחט גם כדי לטהרה מידי נבילה הוא מצטרף לסימן השני, או לא כיון שהסימן הראשון בא גם להתירה באכילה והסימן השני לא בא להתירה באכילה שהרי נטרפה, וכיון שאינם שוים אינם מצטרפים. והגמ' מדמה ספק זה למה שאילפא הסתפק היכא שהוציא עובר ידו בין סימן ראשון לשני אם מועילה השחיטה של אמו לטהרו מידי נבילה ואינו אלא טריפה שאינה מטמאה, מפני שהסימן השני מצטרף לסימן הראשון, ומבואר שלענין אכילת הבהמה פשיטא שאסורה.

ל"ג. הגמ' דוחה שי"ל שדבריו של רבי זירא הם רק לשיטת רבא, וליה לא סבירא ליה. לרש"י הכונה שהספק הוא לפי רבא, ולתוס' הכונה שלא חזר בו מהספק וקושייתו על רבא היתה שלרבא שמתיר בריאה א"כ אין טריפות לחצי חיות, וא"כ שיתיר גם בבני מעיים, אבל רבי זירא עצמו סובר שיש טריפות לחצי חיות.

האם ישראל ונכרי מותרים באכילת ריאה - רב אחא בר יעקב אמר שמבואר מדברי ריש לקיש שלישאל מותר לאכול את הריאה, כיון שהשחיטה מתירה, אבל לנכרי אסור, דהריאה מתחילת השחיטה היא כמונחת בסל, והרי זה כאבר מן החי, דבעכו"ם ההיתר אכילה אינו תלוי בשחיטה, ואינה יוצאה מידי אבר מן החי עד שתמות, אבל לישראל יצאה מידי אבר מן החי ע"י שחיטתה. ואין להקשות איך יתכן שיהיה מותר לישראל ואסור לעכו"ם, כיון שיש טעם לחילוק זה.

אמנם בברייתא מבואר שגם עכו"ם מותר בריאה, (משמע שהטעם משום דליכא מידי דלישראל שרי ולעובד כוכבים אסור, והקשו התוס' (ד"ה אחד) שבסנהדרין (נ"ט). איתא שיפת תואר אסורה לעכו"ם ומותרת לישראל, דמשני שאני עכו"ם דלאו בני כיבוש גינהו, וה"נ שאני עכו"ם דלאו בני שחיטה גינהו. ואין להקשות מהדין של עכו"ם ששבת או שעסק בתורה חייב מיתה, דבישראל שרי, דשאני התם שלישאל זה מוצה (ולכן אפילו בשבת בשני עכו"ם חייב וישאל פטור). והא דבן נח נהרג על העוברים וישאל לא, מ"מ אין זה מותר לישראל. ולר"מ (ק"ב). דס"ל שאבר הן החי נוהג בישראל רק בבהמה טהורה, ובנכרי זה נוהג גם בטמאה ובחיות ועופות טהורים, מ"מ גם ישראל אסור מצד שזה לא שחוט. וריש לקיש דאמר חצי שיעור מותר

מן התורה, דלמא לית ליה ההוא כללא), דאיתא בברייתא שמותר לחתוך אחרי השחיטה לפני שמתה הבהמה כזית בשר מבית השחיטה שאינו מחוסר הפשט ויכול לחתכו לפני יציאת הנפש ולמולחו ולהדיחו היטב מפני שעדיין הדם נבהל לצאת ולא יצא, (וצריך להדיחו גם לפני המליחה, או דמיירי בבא לצלותו, ואף שבבא לצלותו א"צ גם מליחה, בנחתך קודם שתצא נפשה צריך מליחה גם לצלי. תוד"ה מולחו), ולאוכלו אחרי שתמות, אבל קודם שתמות אסור לאכול דכתיב "לא תאכלו על הדם", וגם עכו"ם מותרים בזה.

טומאת שלישי רביעי בחולין שנעשו על טהרת קודש או תרומה

מאכל אינו מקבל טומאה אא"כ הוכשר לקבלת טומאה ע"י שבא עליו משקה, דכתיב "וכן יִתֵּן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם". ולהלן יבואר האם בהמה שנשחטה מוכשרת לקבלת טומאה.

חכמים גזרו טמאה על 'סתם ידים' ואמרו שדינים כשני לטומאה, אם נגע בהם בידים מסואבות, והיינו ללא נטילת ידים. שני לטומאה מטמא רק תרומה וקדשים ולא חולין.

משנתינו דנה האם מותר לאכול בהמה חיה ועוף שנשחטה ולא יצא ממנה דם בידים מסואבות, וכיון שלא מדובר בקדשים (שהרי אין חיה בקדשים), ולא בתרומה (שאינה נוהגת אלא בגידולי קרקע), הגמרא מבארת באיזה אופן ידים שהם שניות אוסרות או לא אוסרות את הבשר באכילה.

מבואר במתני' שבעלי חיים שנשחטו ולא יצא מהם דם כשרים. לת"ק נאכלים בידים מסואבות והיינו שאף שגזרו חכמים שסתם ידים יהיו שניות הם נאכלים בלא נטילת ידים, (ואף שהבשר צריך הדחה בגלל הדם, מיירי בבא לצלותו שא"צ הדחה, אי נמי בבא לבשלו ומיירי שהודח במי פירות. תוד"ה ונאכלין), משום שלא הוכשרו בדם, ולר"ש השחיטה עצמה מכשירה, דמיוגו שהשחיטה מתירה את הבשר מאיסור אבר מן החי, היא נותנת לו שם אוכל לגבי טומאה.

כתבו התוס' (ד"ה השוחט) שמבואר מהסוגיא שדם חיה ועוף מכשירים לקבלת טומאה. והקשו התוס' דגמרא דריש דדם קדשים אינו מכשיר מדכתיב "על הארץ תשפכנו כמים" שרק דם הנשפך כמים מכשיר, ולקמן (פ"ד). אמרינן דלא אמרינן שדם בהמה טעון כיסוי, דכתיב "על הארץ תשפכנו כמים" מה מים לא בעי כסוי אף האי נמי לא בעי כסוי, ומבואר שדם חיה ועוף שחייבים בכיסוי אינו בכלל "תשפכנו כמים", וא"כ אמאי הוא מכשיר. ותירצו התוס' שכל דם הנשפך על הארץ, והיינו שאין מקבלים אותו בכלי, כגון דם חיה ועוף, הוקש למים בין לענין הכשר בין לענין פטור כיסוי, אלא דלענין כיסוי גלי רחמנא דדם חיה ועוף בעי כיסוי, אבל מכל מקום הוקש למים לענין הכשר כיון שהוא נשפך על הארץ.

עוד כתבו התוס' (ד"ה דם) דאיתא בפסחים (כ"ב). ששיירי דם קדשים מתערב באמה ויוצא לנחל קדרון ונמכר לגננים לזבל ומותר בהנאה, דאמר קרא "על הארץ תשפכנו כמים" מה מים מותרין בהנאה אף דם מותר בהנאה, וקשה דהכא מבואר שדם קדשים לא הוקש למים. ותירצו התוס' דמ"מ כיון שדם חולין שרי בהנאה, אם כן איסור אכילה דכתיב גבי דם הכונה דווקא לאכילה ממש.

הגמ' שואלת שהרי אין שני עושה שלישי בחולין, ואמאי אם יצא מהם דם אין נאכלים בידים מסואבות. ומתני' הא מיירי בחולין, דהא תנא במתני' חיה, ואין חיה שהיא קדשים, ועוד דבקדשים אם לא יצא דם לא הוכשר הקרבן שהרי הזריקה מתירה את הבשר לאכילה, דכתיב "ודם זבחין ישפך" ואח"כ "והבשר תאכל". ועוד שהרי גם אם יצא דם מ"מ דם קדשים אינו מכשיר, דכתיב "על הארץ תשפכנו כמים" לומר שדם שאינו נשפך כמים אינו מכשיר אם נפל על הזרעים. ועוד דקדשים אף בלא הכשר דם ליתכשרי בחיבת הקודש, דכתיב "והבשר" לרבות עצים ולבונה שאע"פ שאינם אוכל חיבת הקודש מחשיבה אותן אוכל.

ל"ג: רב נחמן מבאר דמיירי בחולין שנלקחו מכסף מעשר, ואשמועינן ששני עושה בהם שלישי דלא כר"מ אלא כרבנן דס"ל שכל דבר הטעון ביאת מים מדרבנן שמדאורייתא הוא טהור ורבנן גזרו עליו טומאה כגון הידים והכלים שנטמאו במשקין והבא ראשו ורובו במים שאובין וכל הגזירות בסוגית "ח דבר בתחילת מסכת שבת, כולם גזרו עליהם טומאת שני לטומאה, וממילא אסור באכילת מעשר (ומטמא את הקודש שנעשה שלישי ועושה רביעי, ופוסל את התרומה דשלישי בתרומה אינו עושה רביעי, אבל בחולין מותר. ולר"מ אף במעשר מותר).

רב שימי בר אשי דוחה שגם רבנן לא אסרו מעשר אלא באכילה ולא בנגיעה, (וחולין מותרים אפי' בנגיעה), והמשנה אוסרת בסתמא אף היכא שהטמא מאכיל אדם אחר.

רב פפא מבאר דמיירי בידים שהם ראשון לטומאה וכרשב"א דס"ל שהידים נעשות תחילות לתרומה או לחולין במקום שדינים להיות ראשון לטומאה כגון שהוכנסו לבית המנוגע, ושניות לתרומה לעשותה שלישי ולפוסלה אבל לא לחולין, (ולת"ק אין ידים תחילות לחולין ואינם אלא שניות, ורק לענין תרומה וקדשים הם ראשון, ושאר ידים אפילו לתרומה הם שני), ומיירי בהכניס ידיו כשנטלם וטיהרם מטומאת סתם ידים לבית המנוגע, שלר"ע ידיו תחילות (דביאה במקצת לא שמה ביאה, דאי שמה ביאה כל גופו טמא ובעי טבילה, (ואפילו לריש לקיש דס"ל שטמא שהכניס ידו לפניו לוקה משום דביאה במקצת שמה ביאה, היינו דווקא במקדש שהוקשה ביאה לנגיעה. תוד"ה דכולי), וגזרו שידיהו יהיו כגופו אטו ביאה כל גופו דאם נכנס כל גופו הוי ראשון מדאורייתא, ולרבנן ידיו שניות, דגזרו שידיהו יהיו שניות כידיה דעלמא ונ"מ שאפילו אם נטלם והכניסם מיד ולא נגעו בשום דבר הוו שניות מחמת ביאה).

ואין להעמיד מתני' כר"ע (דרוב סתם מתני' זה אליבא דר"ע, דסתם משנה ר"מ וסתם ספרא רבי יהודה וכולהו אליבא דר"ע) דס"ל שהידים הם תחילות, ד"ל שרק לתרומה וקדשים הם תחילות אבל לחולין הם שניות, ולכן מעמידים כרבי שמעון בן אלעזר שאמר להדיא שגם לחולין הם תחילות, ואף שר"ע סובר

ששני עושה שלישי בחולין, דכתיב לגבי שרץ שנפל לאויר תנור שהוא ראשון והתנור מטמא מה שבתוכו שיהיה שני, "כל אשר בתוכו יטמא" – לטמא אחרים, שככר שני (דסתם תנור יש בתוכו ככרות) עושה שלישי בחולין דקרא משמע בין בחולין בין בתרומה, וממילא כשיצא דם והוכשר הבשר הידים שהם שניות פוסלות אותו, י"ל שרק בטומאה דאורייתא כגון שרץ יש שלישי ולא בטומאה דרבנן כגון טומאת ידים. וכתבו התוס' (ד"ה הני) שרב אסי (סוטה ל). חולק וסובר שאין חילוק בין טומאה דאורייתא לטומאה דרבנן.

רב אליעזר מבאר דמתני' מיירי בחולין שנעשו על

טהרת הקודש, כגון אדם הרגיל לאכול קדשים ורוצה להיות רגיל בשמירת טהרתם ושומר אף חולין מכל הטומאות הפוסלות בקודש, ואשמעינן דשני עביד בהו שלישי, ודלא כרבי יהושע דס"ל שחולין שנעשו על טהרת הקודש אין בהם שלישי דבטלה דעתו ואינו יכול להתפס על חולין טהרת הקודש. דהנה שיטת רבי אליעזר שהאוכל שיעור חצי פרס (והיינו שתי ביצים שזהו שיעור אוכלין טמאים לפסול את הגויה) של אוכל ראשון או שני או שלישי לטומאה, הרי הוא טמא באותה רמת טומאה שאכל, אבל אדם שנגע באוכל טמא אינו נטמא, דאין אדם וכלים נטמאים אלא מאב הטומאה, אבל שיטת רבי יהושע שהאוכל ראשון או שני לטומאה נעשה שני, והאוכל שלישי נעשה שני לקודש ואין שני לתרומה והיינו שאינו פוסל תרומה בנגיעתו, אבל אסור לו לאכול תרומה כיון שהוא שלישי, דמודה רבי יהושע שלענין איסור אכילה האוכל אוכל שלישי נעשה שלישי, ולהלן תבואר מחלוקתם.

ל"ד. ואף שלרבי יהושע חולין שנעשו על טהרת

תרומה דינם כתרומה ויש בהם שלישי, אבל בעל טהרת הקודש לא דבטלה דעתו, (ודלא כרבי אליעזר דס"ל שגם בעל טהרת הקודש יש שלישי), מתני' לא איירי בנעשו על טהרת תרומה, דקתני בשר חולין ואין בשר בתרומה, דבפירות כיון שיש פירות תרומה אדם מתפס פירות חולין בטהרת תרומה כדי שלא יטמא בטעות תרומה, אבל בבשר אין חשש זה, ואף שגם בקדשים אין חיה, מ"מ בשר בבשר מיחלף ולכן גם בבשר חיה הוא אוכל בטהרת הקודש, אבל בשר בפירי לא מיחלף.

אמנם שיטת עולא שלרבי יהושע גם חולין שנעשו על טהרת הקודש יש בהם שלישי, (וכוונתו שאפילו חולין שנעשו על טהרת תרומה יש בהם שלישי, וכ"ש בטהרת הקודש), וא"כ י"ל דמתני' איירי בחולין שנעשו על טהרת הקודש.

וכדמצינו שטען רבי אליעזר שמכך שבנבלת עוף טהור האוכל אותה מטמא בגדים אף שהיא עצמה לא מטמאה, רואים שטומאת האדם האוכל חמורה מטומאת הדבר הנאכל עצמו, וא"כ אין נאמר שדרגת טומאת האדם האוכל חמורה פחות מדרגת טומאת הדבר הנאכל. וענה לו רבי יהושע שאין ללמוד מנבלת עוף טהור מפני שהיא

חידוש שאינה מטמאה בגלוי אלא כשהיא בבית הסתרים מטמאה אפילו את בגדיו, ואילו שאר הטומאות מטמאות רק בגלוי ולא בבית הסתרים, ואדרבה יש ללמוד שהמאכל חמור ממי שאכלו, ממה שמאכל נטמא מכביצה והאוכלו אינו נטמא אא"כ אכל חצי פרס שזה שתי ביצים. (והיינו בגזירת פסול גוויה, אמנם ב"ח דבר גזרו שאדם האוכל כביצה יטמא. תוד"ה ואוכל). וענה רבי אליעזר שאין ללמוד חומרת טומאה משיעורי הטומאה, דשיעורי טומאה אינם תלויים בחומרא וקולא, ועוד טען רבי אליעזר לדברין שאתה לומד טומאה משיעורים לעשות מאכל חמור מן האוכל, הניחא אוכל ראשון נעשה שני, אבל למה האוכל שני נעשה שני. וענה רבי יהושע שמצינו ששני עושה שני ע"י משקין דכל הפוסל את התרומה והיינו שני, מטמא משקים להיות תחילה, ונמצא ששני שנגע באוכל שיש עליו משקין נעשו המשקין תחילה והאוכל נהיה שני, וא"כ כ"ש שהאוכל שני יהיה שני. וענה לו רבי אליעזר דא"כ שהשני יעשה ראשון, דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה (חוץ מטבול יום שנקלשה טומאתו ואף שהוא פוסל תרומה אינו עושה משקה ראשון), ורבי יהושע לא לומד ממשקה, דחומרתו היא מפני שהוא עלול לקבל טומאה, והוא לומד רק מהאוכל, ועוד טען רבי אליעזר למה האוכל שלישי נעשה שני. וענה לו רבי יהושע שבאמת רק בחולין שנעשו על טהרת תרומה נעשה שני, כיון שהיא טומאה אצל הקודש, דבגדי אוכלי תרומה מדרס לקודש, ומבואר ששמירת תרומה לא נחשבת שמירה לקודש.

ל"ד: שיטת רבי ינאי שהאוכל שלישי של חולין שנעשו

על טהרת הקודש נעשה גופו שני לקודש. ונמצא שיש מחלוקת אם גם בחולין שנעשו על טהרת הקודש נעשה שני או לא.

שיטת עולא שהאוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת תרומה נעשה שלישי ונפסל גופו מלאכול תרומה, ומה שאמר רבי יהושע שהאוכל לא נעשה כנאכל היינו שמותר לו לגעת בתרומה, אבל לאוכלה אסור.

רב המנונא הקשה מהא דאיתא במתני' שראשון לחולין טמא ומטמא, והשני פוסל תרומה, ואינו מטמא דשלישי בתרומה אינו עושה רביעי, והשלישי של חולין נאכל בנזיד הדמע והיינו תבשיל שמעורב בו תרומה, ואי נימא שהוא אסור בתרומה אין מותר לאכול דבר שפוסלו מאכילת תרומה ולאכול עמו תרומה.

ל"ה. עולא תירץ דשאני נזיד הדמע שלא אכפת לנו שיאכל

תבלין תרומה בפסול הגוף, כיון שאין בו כזית תרומה בכדי אכילת פרס, דחייב אוכל תרומה בטומאת הגוף אינה אלא בכזית, ואין שום אכילה מצטרפת לשיעור איסורה אם שהה מתחלת אכילת השיעור ועד סופה יותר מכדי אכילת פרס, כפי שלומדים משיעור טומאה בנכנס לבית המנוגע. וכתבו התוס' (ד"ה הנח) שאין כוונת הגמרא שבסתם נזיד אין כזית בכדי אכילת פרס, אלא שכאן מדובר שאין כזית בכדי אכילת פרס.

והקשה רש"י איך נותנים לו לאכול דבר שפוסל את גופו מלאכול בתרומה, והרי הוא מוזהר מלפסול את גופו, וכדאיתא ביומא (פ:), דכתיב "אל תטמאו בהם ונטמתם בהם", ואפילו למ"ד דרבנן איסורא מיהא איכא. ולכן פירש רש"י שהמשנה מדברת בסתם חולין, אלא שכיון שנזיד הדמע זה חולין שהתערב בו תרומה, יש לעשותו על טהרת תרומה כדי שלא לטמא את התרומה שבתוכו, ורב המנונא שואל איך מותר לו לאכול והרי שלישי זה פוסל אותו לתרומה. ותרין עולא שכיון שאין בו כזית בכדי אכילת פרס אין מקפידים לעשותו על טהרת תרומה, וממילא זה חולין רגילים שאין בהם שלישי.

ור"ת (תוד"ה והשלישי) מפרש כפירושו השני של רש"י דמיירי בחולין, אך כתב שכשנטמא הנזיד עדיין לא היה התבלין תרומה מעורב בו, אך הוא נעשה על טהרת תרומה כיון שבדעתו לערב בו תרומה.

והתוס' (שם) מבארים כפירושו הראשון של רש"י דמיירי בחולין שנעשו על טהרת תרומה. וכתבו התוס' שאף שחצי שיעור אסור מן התורה מותר לאכול כשאין כזית בכדי אכילת פרס, דכיון דפסול הגוף דרבנן לא החמירו. ומה שכתב רש"י שאסור לאדם לטמא את גופו, דעת התוס' שאין בזה איסור, וכדאיתא ברה"ט (ט"ז): שמוותר לכהנים לגעת בשרץ ונבילה.

שיטת רבי יונתן שהאוכל שלישי של תרומה אסור באכילת תרומה אך מותר בנגיעה, והיינו כדעולא, אלא שעולא מדבר בשלישי של חולין שנעשו על טהרת תרומה, ורבי יונתן מדבר בתרומה עצמה. וקמ"ל שאפילו בתרומה עצמה מותר בנגיעה, ועולא קמ"ל שאפילו בחולין אסור באכילה.

שיטת רב יצחק בר שמואל בר מרתא שהאוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת הקודש, מותר לאכול קודש (כמו שאינו עושה רביעי, וה"ה שאינו עושה רביעי אם נגע בקודש. והנ"מ בזה שהוא שלישי הוא לענין שבחלות תודה ורקיקי נזיר אין שוחטים עליהם את הזבח, ואין מקדשים את המנחות בכלל, כיון שאינם ראויים לקדושת הגוף. תוד"ה האוכל), מפני שרק קודש עצמו המקודש - שגופו קדוש כגון בשר קרבן וחלות תודה ומנחות שקידשו בכלל, עושה רביעי בקודש, דרק בזה החמירו חכמים, (ומה שלומדים זאת מק"ו זה אסמכתא בעלמא. רש"י. והתוס' (ד"ה אין) כתבו שזה מדאורייתא), אבל שלישי של קודש המקודש בקדושת פה, וכ"ש שלישי של חולין, לא. ואף שלרבי יהושע האוכל שלישי בחולין שנעשו על טהרת תרומה נעשה שני לקודש, שאני תרומה שמה שנעשה על טהרת תרומה הוא כטומאה לגבי קודש ולכן האוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת תרומה נעשה שני לקודש, וכדמצינו שבגדי עם הארץ הרי הם כמדרס הזב שנטמא אדם לפרושין - אוכלי חולין בטהרה, (והיינו שמה תשב עליהם אשתו נדה, דעם הארץ אינו עושה מדרס ולא מטמא בהיסט. ואף שלענין צינורא שלו עשאוהו כזב שמעיינותיו טמאים, לענין מדרס והיסט לא עשאוהו כזב, דאין גוזרין גזירות על הציבור אלא א"כ רוב הציבור יכולים לעמוד בהם, ובצינורא שלו אפשר להזהר, אבל חומרא יתירה כגון משכב ומושב בהיסט לא רצו חכמים להחמיר. תוד"ה שמה), ובגדי פרושין מדרס לאוכלי תרומה, ובגדי אוכלי תרומה מדרס לקודש. ורבא סובר שבמדרסות יש לחוש שתשב (-שישבה) עליהם אשתו נדה, ואע"פ שאוכלי תרומה נזהרים בזה, לגבי קודש לא הוויא שמירה כיון שזה טומאה

מצויה, משא"כ בפירות שאין טומאתם מצויה אין לחוש ושמירתם נחשבת שמירה גם לקודש לגבי מה שהוא שמור, דאל"כ תרומה טהורה ג"כ תטמא קודש. אבל לרבי יצחק אף פירות שנעשו על טהרת תרומה הם טמאים לגבי קודש.

ל"ה: ואף שעם הארץ נאמן לומר על חבית של תרומה ששמר אותה בטהרה מפני שהפריש לתוכה רביעית קודש, (והכהן יאכלנה ע"י ברירה, שיאמר רביעית שאני עתיד להפריש יהא קודש. תוד"ה ואם), ולא אומרים שהתרומה מטמאה את הקודש, היינו מפני שכשהתרומה והקודש בחיבורים - ששניהם תמיד בכלי אחד, מתוך שנאמן על הקודש נאמן גם על התרומה.

אמנם מצינו מחלוקת תנאים בחולין שנעשו על טהרת הקודש, שיש תנא שסובר ששלישי של חולין שנעשו על טהרת הקודש דינם כקודש, ומטמאים משקה קודש ופוסלים אוכלי קודש. ולר"א בר צדוק דינם כתרומה ואין בהם רביעי, ולת"ק דר"א בר צדוק דינם כחולין, ואין להם אפי' שלישי.

הכשר לקבלת טומאה

מאכל שלא נרטב ע"י אחד משבעה משקין (כגון דם ומים) אינו נחשב 'אוכל' לגבי קבלת טומאה, ולכן סובר ת"ק שאם לא יצא דם בשעת שחיטה לא הוכשר הבשר לקבלת טומאה, וממילא מותר לאוכלו בידים טמאות, ורבי שמעון חולק וסובר שהשחיטה עצמה מכשירה וכדלהלן, עוד יבואר באיזה אופנים דם בהמה מכשיר, ומתי 'חיבת הקודש' מכשירה.

מתי דם מכשיר לקבלת טומאה -

רבי שמעון במתני' סובר שבעלי חיים שנשחטו, השחיטה מכשירה אותם לקבל טומאה דהשחיטה משויא ליה אוכלא.

רב אסי מבאר שכוונת ר"ש שדווקא השחיטה מכשירה, אבל הדם אינו מכשיר מפני שדם שחיטה לא נחשב משקה, ונ"מ שאם הוא נפל על זרעים לא הוכשרו.

עוד סובר ר"ש שדם המת של בהמה שמתה מאיליה, וכן **דם מגפתו** - דם מכת בהמה, אינו מכשיר, אבל **דם חללים** של בהמה שנהרגה מכשיר, דכתיב "ודם חללים ישתה" (אמנם תנא דבי רבי ישמעאל **שדם קילוח** - שבתחילה הדם שותת טיפה אחת או שתים, ואח"כ מקלח, ואח"כ משחיר, ורק משעה שמשחיר הוא דם הנפש והוא מכשיר, אבל קודם לכן אינו מכשיר, דאין זה "דם חללים"), **ודם שחיטה לרב אסי אליבא דר"ש** אינו מכשיר אף דכתיב ביה "על הארץ תשפכנו כמים", הפסוק בא להתיר דם פסולי המוקדשין לאחר שנפדו בהנאה כמים המותרים בהנאה, אף שפסולי המוקדשין אסורים בגיזה ובעבודה דכתיב "תזבח" ולא גיזה, "בשר" ולא חלב.

דעת התוס' (ד"ה דם) שכוונת ר"ש 'דם המת' לדם אדם שמת, אבל דם בהמה אף לחכמים אינו מכשיר, ו"דם חללים" שייך רק באדם ולא בבהמה, וכן דם מגפתו הכונה לדם מכת אדם.

ל"ו. איתא בברייתא שאם בזמן תחילת השחיטה הותז דם על דלעת תלושה של חולין, לרבי הוכשרה הדלעת לקבלת טומאה, ולרבי חייא תולין.

רבי אושעיא אומר שכיון שנחלקו בזה רבי ורבי חייא יש לסמוך על דעת ר"ש המסייע לרבי חייא שהשחיטה מכשרת ולא הדם והוא ליה רבי יחיד במקום שנים.

רב פפא מבאר שרבי ורבי חייא מודים שאם הדם היה על הדלעת מתחילת השחיטה ועד סופה ולא נתקנה הוא מכשיר, דדם שחיטה הוא ואיתקש למים, והמחלוקת היא היכא שנתקנה הדם בין סימן לסימן, שלרבי ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף והוי דם שחיטה, ולרבי חייא אינה לשחיטה אלא לבסוף ובתחילה זה דם מכה שאינו מכשיר, ותולין היינו שממתינים לגמר שחיטה ואם אז יש דם הוא מכשיר, ואם נתקנה אינו מכשיר. ולפי זה רבי אושעיא אמר שר"ש ורבי חייא שניהם סוברים שדם הסימן הראשון שנתקנה אינו מכשיר, וא"כ רבי הוא יחיד מול ר"ש ורבי חייא.

רב אשי חולק על רב פפא, ד'תולין' לעולם משמע עד שיבוא אליהו ויודיענו, ולא שגמר הדבר מוכיח עליו, ולכן מבאר רב אשי שרבי חייא מסתפק אם ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף או שאינה אלא לבסוף, וא"כ דם הסימן הראשון שנתקנה קודם גמר שחיטה ואח"כ נגעה טומאה בזרעים הוא ספק מכשיר, ולא אוכלים ולא שורפים, ורבי אושעיא אמר שלענין שריפה גם לר"ש וגם לרבי חייא אין שורפים, וא"כ רבי הוא יחיד לגבי ר"ש ורבי חייא.

הכשר חיבת הקודש-

צריך של מנחות (-חתיכות קמח יבש הצבורים במנחה שלא נכנס בתוכם שמן) הוכשר לקבלת טומאה מפני חיבת הקודש. וריש לקיש מסתפק אם מהניא חיבת הקודש למנות בו ראשון ושני לטמא אחרים, או שרק לפסול את עצמו לאוסרו באכילה מהניא חיבת הקודש.

רבי אלעזר רוצה ללמוד מדכתיב "מכל האוכל אשר יאכל וכו' אשר יבוא עליו מים יטמא" שרק אוכל הבא במים מקבל טומאה, אבל חיבת הקודש אינה כמים, דאייתר קרא למעט חיבת הקודש, דכבר כתיב "וכי יותן מים על כל זרע". והגמ' דוחה ששני הפסוקים נצרכים לטומאת מת ולטומאת שרץ, וקמ"ל דבעינן הכשר אפי' בטומאת שרץ ששיעורה בכעדשה, ואפי' בטומאת מת שהיא שבעה ימים.

ל"ז: והא דמשמע ממתני' שלר"ש שחיטה בלי דם מכשירה למימני ראשון ושני דמתני' מיירי בחולין שהם עצמם לא נאסרים באכילה, וכן הובצר ענביו לגת שהודה הלל לשמאי שזה הוכשר אע"פ שלא ניחא ליה במשקה היוצא מהם כיון שזה הולך לאיבוד, היינו מדרבנן שמא יבצרם בקופות מזופפות, ואילו ספיקו של ריש לקיש הוא לענין לשרוף תרומה או קודש אחר שנגע בה, שהרי הכשר חיבת הקודש זה מדאורייתא, דכמו שמצינו שמרבים עצים ולבונה שמקבלים טומאת אוכלים מדכתיב "והבשר" אף שאינם בני אכילה, ה"ה חיבת הקודש מכשירה מדאורייתא בלי משקה, ועל זה הסתפק ריש לקיש אם מונים בזה ראשון ושני או לא. תיקו.

אמנם מהא דכתיב "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל" אין ראיה שחיבת הקודש מכשירה מדאורייתא, (שהרי דם קדשים אינו מכשיר, דכתיב "על הארץ תשפכנו כמים" לומר שרק דם הנשפך כמים מכשיר, ומשקי בית מטבחיא לרבי יוסי ברבי חנינא אינם טמאים ואינם מכשירים בין המים בין הדם), ד"ל דאיירי שהעביר את הבהמה בנחל שתהא נוחה להפשיט ואחרי השחיטה עדיין משקה טופח עליה ונפל משקה מהעור לבשר.

התר בהמה מסוכנת ע"י שחיטה

בהמה ניתרת ע"י שחיטה רק אם היא נשארה בחיים עד גמור השחיטה, ולכן בשוחט בהמה מסוכנת צריך לברר האם היא נשארה בחיים עד גמור השחיטה, אבל מצד עצם הדבר שהיתה מסוכנת בשעת שחיטה אין לאוסרה, וכדלהלן.

ל"ח. השוחט בהמה מסוכנת, הבהמה מותרת באכילה באופנים מסוימים המראים שלא יצאה נשמתה עד גמור שחיטה, וכדלהלן.

הגמרא שואלת מנלן שבהמה מסוכנת מותרת באכילה ע"י שחיטה, ולא לומדים מ"זאת החיה אשר תאכלו" שמסוכנת שאינה חיה אין לאכול-

אין ללמוד ממה שהתורה אסרה נבילה לאחר מיתה וסתם נבילה היא מסוכנת קודם מיתתה, שמסוכנת מחיים מותרת דאם היא אסורה מחיים פשיטא שהמיתה לא מתירה אותה. דדילמא נבילה היינו שהיתה מסוכנת קודם מיתה, ומחיים נאסרה בעשה ד"זאת" וכן"ל דלאו הבא מכלל עשה עשה, ולאחר מיתה נאסרה בלאו ד"לא תאכלו כל נבילה".

ואין ללמוד ממה שהתורה אסרה טריפה שנחסר מגופה שניקב קרום של מח או נחתכו רגליה, שמסוכנת שלא נחסר מגופה מותרת, דאם אסורה ק"ו שטריפה שנחסר מגופה אסורה וא"צ לכתוב, דדילמא טריפה היינו מסוכנת, וקרא אתא לעבור עליו בעשה ולא תעשה, ואם תאמר א"כ למה צריך

קרא לאסור נבילה, י"ל דהיינו נבילה היינו טריפה היינו מסוכנת, וקרא אתא לעבור עליו בשני לאוין ועשה.

ל"ז: הגמ' לומדת להתיר מסוכנת מדכתיב "וחלב נבילה וחלב טריפה יעשה לכל מלאכה ואכול לא תאכלוהו", ואמר מר בזבחים ע. למאי הלכתא דהא כתיב "כל חלב וכל דם לא תאכלו" וכי מפני שנתנבלה או נטרפה אזיל איסור חלב, לומר שאיסורי נבילה וטריפה חלים על איסור חלב לחייבו משום שני לאוין, דלא תימא אין איסור חל על איסור, ובהכרח שטריפה היינו לאחר מיתה, דאם הכונה למסוכנת א"צ לאסור חלב נבילה, שהרי כבר מחיים היא אסורה כשהיא מסוכנת משום קירוב מיתה, נבילה גופה מיבעיא, ואפי' היכא שעשאה גיסטרא שחתכה לשנים לרחבה, ועדיין היא מפרכסת, ודאי היה רגע אחד לפני מיתתה שהיתה מסוכנת. וכן יש ללמוד מדכתיב בפסוק זה פעמיים חלב, לומר שנבילה וטריפה איסור חלבם ובשרם שוה, אבל במסוכנת רק החלב אסור אבל הבשר מותר.

וכן יש ללמוד להתיר מסוכנת ממה שאמר יחזקאל "הנה נפשי לא מטומאה (שלא הרהרתי ביום לבוא לידי טומאה קרי בלילה) ונבילה וטריפה לא אכלתי מנעורי ועד עתה (והיינו מסוכנת, ומבואר שמסוכנת מותרת ולא אכלה מפני שהיא מאוסה, דאל"כ מאי רבותיה), ולא בא בפי בשר פיגול (שלא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם - שנוול בה ספק והוצרך לשאול לחכם להתיר, וי"א שלא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה - זרוע לחיים וקיבה, אע"פ שהוא היה כהן ויכול לאוכלה בלא הרמה)".

מתי הבהמה נקראת מסוכנת - לרב אם מעמידים אותה על רגליה ואינה עומדת זו היא מסוכנת, ואפי' אם יש לה כח בשיניה לאכול בקעיות, וי"א אפי' אוכלת קורות, ולא באו לחלוק אלא להוסיף.

ל"ח. באיזה מצב השחיטה מתירה מסוכנת -

לרשב"ג בהמה מסוכנת צריך לשוחטה בזמן שמפרכסת ביד וברגל, דאי לאו הכי קים להו לרבנן שנשמתה יוצאת לפני גמר השחיטה. **ולרבי אליעזר** מספיק שזינקה כדרך שהבהמות נופחות בגרונם והדם מקלח ומזנק בכח. ואמר ר"ש שאם שחט בלילה בהמה מסוכנת הצריכה פירכוס ואינו יודע אם פירכסה, ובבוקר מצא שהכתלים של בית השחיטה בצואר מלאים בדם זה מראה שזינקה והיא כשרה, והיינו כשיטת ר"א שמכשיר בזינוק. **ולחכמים** צריך שתפרכס ביד או ברגל, ואפי' פשטה ולא כפפה או כפפה ולא פשטה, כשרה, וכן אם כשכשה בזנבה כשרה.

לרב חסדא צריך שתפרכס באמצע השחיטה, אבל בתחילת שחיטה לא מהני, ולרב נחמן בר יצחק אף

בפירכוס בתחילת השחיטה כשרה, ולרבא צריך פירכוס בסוף השחיטה ממש כדי שתהיה בה חיות לאחר השחיטה, דילפינן מ"תחת אמו" שיתום פסול לקרבן, והיינו כשמתה מיד בגמר הלידה, דאם מתה אח"כ הרי א"צ שתחיה אחרי הלידה, ואם מתה לפני הלידה פסול מ"כי יולד" היינו יוצא דופן, (ומ"שור או כשב" ממעטים כלאים, ומ"או עז" ממעטים נדמה - עז שילדה מתיש ובנה דומה לרחל, ומ"כי יולד" ממעטים יוצא דופן שקרעו והוציאוהו, ופעמים מתה פעמים חיה, ומ"שבעת ימים" ממעטים מחוסר זמן שלא הגיע לז' ימים, ואפילו אמו קיימת), שמע מינה כל מילתא דבעו רבנן חיותא בעינן שתהא חיות בגמר דיליה.

הדין הנ"ל הוא בין בבהמה דקה בין בבהמה גסה, אולם בהמה דקה שפשטה ידה ולא החזירה, זה אינו סימן חיות אלא דרך הוצאת נפש, אולם אם החזירה ידה כשרה, וברגל כשרה בפשטה לבד ובכפפה לבד. ועוף אפי' לא רפרף אלא גפו ולא כשכש אלא זנבו כשרה.

בהמה שהיא בחזקת בריאה א"צ בה את הסימנים הנ"ל. ואם היתה גועה בקול עבה כשרה, אבל בקול עמום לא, ואם הטילה רעי, במתרת למרחוק כשרה אבל בשותת בסמוך לא, ואם כשכשה באוזנה כשרה, וכשכשה בזנבה פסולה.

בהמה שנשחטה לעבודת כוכבים

בהמה שנשחטה לשם קרבן לעבודת כוכבים אסורה בהנאה, דכתיב "ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתי" הוקשו זבחי ע"ז למת לאוסרם בהנאה כמות, ומת אסור בהנאה דכתיב "ותמת שם מרים" וכתוב בעגלה ערופה "וערפו שם את העגלה", ולומדים גז"ש ש'שם שם' שכמו שעגלה ערופה אסורה בהנאה כדאמר שם תהא קבורתה, אף מת אסור בהנאה, ומה מת אסור בהנאה ומטמא באהל, אף תקרובת עבודת כוכבים אסורה בהנאה ומטמא באהל. (רש"י).

ולהלן יבואר האם ישראל השוחט בהמה לעכו"ם מחשבת העכו"ם פוסלתה, או שרק המקריב עצמו יכול לפוסלה, וכן האם בקדשים הבעלים יכול לפגל או רק המקריב, והאם סתם מחשבת עכו"ם לעבודה זרה או לא (ל"ח:), האם מחשבת פסול בעבודה אחת על עבודה אחרת (-מחשבים מעבודה לעבודה) פוסלת או לא (ל"ט:), האם מחשבת עבודה זרה אחרי השחיטה פוסלת משום שהוכיח סופו על תחילתו או לא (ל"ט:), האם אדם ששחט בהמת חבירו לשם עבודה זרה יכול לאוסרה (מ'), ועוד בעניינים אלו.

ל"ח: בהמה שנשחטה עבור עובד כוכבים -

השוחט בהמה לעובד כוכבים, לת"ק שחיטתו כשרה, ולר"א אפילו אם שחטה כדי שעכו"ם יאכל מחצר כבד שלה אסורה, דסתם מחשבת עכו"ם לעבודה זרה, ומחשבת הבעלים פוסלת אע"פ שהישראל שוחט. ואמר רבי יוסי אם בקדשים שהמחשבה פוסלת דכתיב "לא יחשב", קרי ביה לא

יחשוב לאוכלו ביום השלישי כי זה יהיה פיגול, רק העובד יכול לפסול דכתיב "המקריב לא יחשב", כ"ש בחולין שאין מחשבה פוסלת, שרק השוחט יכול לפסול, ולכן אע"פ ששמענו להדיא שכוונתו לשם עבודת כוכבים, השחיטה כשרה. והלכה כרבי יוסי.

ללישנא קמא ת"ק מכשיר בשוחט עבור עכו"ם אף דס"ל לענין קדשים כרבי אליעזר ברבי יוסי שהבעלים ג"כ יכולים לפגל בקרבן דכתיב "והקריב המקריב" וגו' ומבואר שגם הבעלים נקרא מקריב, וא"כ הבעלים בכלל "המקריב לא יחשב" לפגל בקרבן אם חשב על שחיטת כהן או על זריקתו ע"מ לאוכלו חוץ לזמנו, דס"ל דלא אמרינן שסתם מחשבת עכו"ם לעבודת כוכבים. ורבי אליעזר פוסל דס"ל שבקדשים אף הבעלים מפגלים (-זה מחשב וזה עובד), וסתם מחשבת עכו"ם לעבודת כוכבים. ואיתא להלן (ל"ט:): שאם נכרי נתן לטבח זוז עבור שכשישחוט יתן לו חלק בבהמה, אם יכול לדחות ולהחזיר לו את הדינר השחיטה כשרה דלאו אדעתא דעובד כוכבים קשחית, ואינו נעשה שלוחו בעל כרחו, דמימר אמר אי בעינא מהדרנא ליה זוזי, והישראל יכול לתת לעכו"ם את חלקו, ואף שנכרי קונה ע"י המעות ויש לו חלק בה, בשחיטה הישראל מסלק את הנכרי, דאמר ליה לא לעוותי שיתפתך, ואם הוא אלים נמצא שזה קנין גמור והשחיטה פסולה. ולרבי יוסי רק מחשבת השוחט פוסלת, ק"ו מקדשים.

וללישנא בתרא המחלוקת היא כששמענו להדיא שמחשבתו לשם עבודת כוכבים, ת"ק מכשיר משום דס"ל שרק בפנים בקרבן יכול הבעלים לפגל ולא בחוץ בחולין. ור"א סובר שפסול משום שלומדים בבמה מצינו חולין מקדשים ואפילו אחר שוחט, ועכו"ם פוסל אפילו בסתמא, דסתם מחשבת עכו"ם לעבודת כוכבים. ולרבי יוסי אף בקדשים רק המקריב יכול לפסול.

ל"ט. אם מחשבים מעבודה לעבודה - בהמה שנשחטה ע"מ לזרוק דמה או להקטיר חלבה לעבודת כוכבים - ששחטה לעצמו ע"מ שיעבוד העבודת כוכבים בזריקת דמה או בהקטר חלבה, לרבי יוחנן פסולה - אסורה בהנאה, דס"ל שבקדשים מחשבים מעבודה לעבודה, וילפינן חוץ (איסור עבודת כוכבים) מפנים (ממחשבת פיגול של פנים, שהשוחט ע"מ לזרוק דם למחר או להקטיר אימורים למחר זהו עיקר פיגול), וכן מבואר בברייתא, ולריש לקיש מותרת, דס"ל דלא ילפינן חוץ מפנים, אבל אם שחטה ע"מ לעבודה בשחיטה זו לכו"ע היא אסורה. וכן נחלקו בשוחט קדשים לשמה ע"מ לזרוק את הדם שלא לשמה, שלרבי יוחנן פסולה דגמרינן פסול שלא לשמה ממחשבת פיגול שעיקרו מעבודה לעבודה, ולריש לקיש כשרה. וקמ"ל שריש לקיש מכשיר גם בקדשים, משום שאין לומדים מחשבת שלא לשמה ממחשבת פיגול, ורבי יוחנן פוסל אפי' בחולין.

והנה הא דאמר רבי יוסי שאין מחשבה פוסלת בחולין אלא רק במוקדשין, אין הכונה שאינה פוסלת כלל, שהרי השוחט לשם עבודת כוכבים פסולה, אלא הכונה שבחולין אין מחשבים מעבודה לעבודה, משא"כ בקדשים, ולפי זה ריש לקיש חזר בו כששמע את דברי רבי יוחנן רבו, דקתני שמחשבה פוסלת במוקדשין, ולשון פוסלת כולל שאר פסולי פנים כגון זריקת דם וחטאת שלא לשמה. ולרבי יוחנן כוונת רבי יוסי שבחולין אין מחשבה פוסלת בד' עבודות, אלא רק בשתי עבודות - שחיטה וזריקה, דכתיב "זובח לאלוהים יחרם" וכתיב "בל אסיף נסכיהם מדם", אבל על קבלה והולכה לא כתוב, והקטרה אע"פ שהיא שייכת בעבודת כוכבים אינה פוסלת, דאפילו בקרבן אם חשב על אכילת בשר בשעת הקטר חלבים אינו פוסל.

ל"ט: מחשבת עבודה זרה אחר השחיטה

השוחט ואח"כ חשב לזרוק את הדם או להקטיר את החלב לעבודת כוכבים, לא הכריעו חכמים בדין זה (בקיסרי) לא לאיסור ולא להתיר.

הגמ' אומרת שאין לומר שלא הורו לאיסור משום דעת ת"ק שמתיר בשוחט עבור עכו"ם דאמרי לא אמרינן סתם מחשבת עכו"ם לע"ז וכאן נמי לא אמרינן אגלאי מילתא למפרע ששחט לעבודה זרה, ולא הורו להתיר משום דעת ר"א שאוסר בשחיטה עבור עכו"ם, ד"ל שת"ק מתיר רק בסתמא ולא כששמענו שחשב לעבודת כוכבים, ור"א לא אוסר אלא בעכו"ם שבשעת שחיטה היה בחזקת עובד כוכבים, אבל בישראל שהיה בחזקתו בשעת שחיטה אין אומרים שהוכיח סופו על תחילתו דדילמא אחר שחיטה נכנס בו יצר הרע והמיר דתו.

אלא צ"ל דהנה איתא בברייתא שהכותב נכסיו לאחרים והיו בהם עבדים, והמקבל צווח ואמר אי אפשרי בהם, לא קנה דאין אדם מקבל מתנה בעל כרחו, ואם שתק בזמן קבלת השטר ולבסוף צווח, קנה, ואם זיכה לו ע"י אחר בפניו ואמר לו זכה בשטר מתנה זה לשם פלוני, ושתק ולבסוף צווח, לת"ק אם הוא כהן העבדים אוכלים בתרומה, משום שהוא רצה את העבדים וחזר בו, ולרשב"ג הוכיח סופו על תחילתו שלא רצה במתנה, ושתק מפני שהשטר לא הגיע לידו. ולכן בשוחט ואח"כ חשב לא הורו להתיר משום דעת רשב"ג, ולא הורו לאיסור משום דעת ת"ק.

ומה שמצינו שבריא שאמר כתבו גט לאשתי ולא אמר תנו, והלך, אינו כלום מפני שרצה לשחק בה שלא תפציר בו לתת לה גט לפוטרה מיבם אם ימות, (אמנם אם הוא מסוכן הלכה כר"ש שזורי שכותבים ונותנים, שכיון שהוא בהול על מיתתו לא הספיק לגמור דבריו), ואם עלה לגג והפיל עצמו ומות וכבר כתבו העדים את הגט ונתנוהו לאשתו הרי זה גט דודאי מתחילה היה דעתו לעלות וליפול והוא ליה בהול כמסוכן, (אבל אם הרוח דחתה אותו אינו גט). אין מכאן ראיה שהוכיח סופו על תחילתו, דשאני הכא

שאמור כתבו שיש בזה קצת הוכחה מתחילה, והנפילה היא גילוי מילתא שהיתה כוונתו שיתנו.

מ. השוחט לשם הרים או ימים (שעשה הים עבודת כוכבים)

או נהרות או מדברות שעשאו ע"ז, ואפ"י שניים שוחטים יחד שאחד מחזיק בראש הסכין והשני בקת הסכין, ואחד כיוון לשם אחד מאלו ואחד לשם דבר כשר - שחיטה סתם, שחיטתו פסולה, אבל אינו אסור בהנאה כדין זבחי מיתים, דהר אינו נעשה עבודת כוכבים דכתיב "אלוהיהם על ההרים" ולא ההרים אלוהיהם, אמנם השחיטה פסולה כדי שלא יבואו להתיר שחיטה לשם עבודת כוכבים, והא דאיתא בברייתא שאם שחט לשם הנ"ל או לשם חמה או לבנה או לשם כוכבים ומזלות, או לשום מיכאל השר הגדול או לשם שלשול קטן כלומר לשם גדול שבבריות או לשם קטן שבכולם, הרי אלו זבחי מיתים ואסור בהנאה, היינו בשחט לשם המלאך הממונה על ההר, דומיא דמיכאל שאינו מחובר, ובעלי חיים אף שאינם נאסרים משום עבודת כוכבים, דמדאסר רחמנא נעבד לגבוה מבואר דלהדיט שרי, מ"מ הם נקראים אלוהות, דכתיב "הן נזבה את תועבת מצרים", וכתיב "וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים".

ואיתא בגמרא (מ"א.) שלסוברים שאף ע"י מעשה אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, מייירי שיש לו שותפות בה. ולמ"ד אדם אוסר דבר שאינו שלו, מייירי בישראל מומר, אבל בסתם ישראל תולים שנתכוין לצערו.

שחיטת בהמת חבירו לשם ע"ז -

היתה בהמת חבירו רבוצה לפני עבודת כוכבים, לרב הונא אם שחט בה אפ"י סימן אחד וה"ה חצי סימן, אסרה, וכ"ש היכא שהיתה עומדת שקנאה בהגבהה כשהגביהה והרביצה, דס"ל כרבי יוחנן שאף שהמשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה אפילו למזבח משום נעבד, אם עשה בה מעשה אסרה אף להדיט, ואף שבעלי חיים לא נאסרים להדיט לא משום נעבד אם עשאו עבודת כוכבים ולא משום מוקצה אם הקצהו לתקרובת עבודת כוכבים, אם עשה מעשה אסרם, כדמצינו שאע"פ שהמשתחוה לקרקע עולם לא אסרה, אם חפר בה בורות שיחין ומערות אסרה, וה"ה חטאת דינה כדבר שאינו שלו (דאף שקנאה לכפרה, אינה נחשבת כשלו), אבל בדבר שלו יכול לאסור גם במעשה כל דהו.

מ: איתא בברייתא שהשוחט חטאת בשבת בשוגג בחוץ

לעבודת כוכבים חייב ג' חטאות, משום שבת, ומשום שוחט בחוץ, ומשום עבודת כוכבים, ששלשתם בכרת, ומשום מקלקל לא מיפטר, כיון שזה תיקון לבן נח שיצאו ע"י השחיטה מכלל אבר מן החי. הגמ' אומרת שלרב הונא שהבהמה נאסרת כבר בסימן אחד, אינו חייב משום שחוטא חוץ, דכיון שכבר נאסרה משום עבודת כוכבים פקע ממנה שם קדשים ומחתך בעפר הוא, ואע"ג דאמרין לעיל (כ"ט:) שחט סימן אחד בחוץ וסימן אחד בפנים חייב, שאני התם שבגמר הסימן חייל בהדי הדדי איסור עבודת כוכבים ושחיטת חוץ, וגמר השחיטה היתה בעודה קדשים, וכששחט סימן אחד בפנים איגלאי מילתא דבסימן קמא שחיטת חוץ הוה, דישנה

לשחיטה מתחילה ועד סוף, אבל הכא שהסימן השני לא נשחט כלל, דחיתוך עפרא בעלמא הוא, שחיטת הסימן הראשון ג"כ אין עליה שם שחיטה, ולענין שבת שהחויב הוא על נטילת הנשמה חייב גם בלא שחיטה, וכן חייב משום עבודת כוכבים, דשחיטת עבודת כוכבים היא, אבל לענין שחוטא חוץ לאו שחיטת קדשים היא, וכיון שרב הונא סובר כרבי יוחנן שבמעשה כל דהו נאסרה, א"כ אף חטאת העוף שמליקתה בסימן אחד, וחויב שחיטתה בחוץ ג"כ הוא על סימן אחד, אם שחט בה סימן אחד נאסרה בכל דהו ואינו חייב משום שחוטא חוץ דמכי שחט בה פורתא פקע ממנה שם קדשים, וחויב שחיטת חוץ ליתא עד גמר הסימן, וחיתוך עפר הוא, והבריייתא מדברת כשאמור שעובדה בגמר זביחה (בכל הזבחים), או שהיה חצי קנה פגום והוסיף כל שהוא וגמרו (בחטאת העוף), דבזה חייב גם משום שחוטא חוץ.

לרב נחמן ורב עמרם ורב יצחק אף ע"י מעשה אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אפילו בגמר מעשה מהא דמנסך (דלא כ"מ דדווקא במעשה כל דהו אינו אוסר), ורק אם היא שלו או שיש לו בה שותפות יכול לאוסרה. ולגבי חטאת ס"ל שיכול הבעלים לאוסרה, דכיון דקני ליה לכפרה כדידיה דמו.

מ"א. עכו"ם שניסך יינו של ישראל שלא בפני העבודת

כוכבים, איתא בברייתא שלת"ק היין נאסר אף בהנאה, ולרבי יהודה בן בתירא ורבי יהודה בן בבא אינו נאסר, מפני שאין מנסכים יין אלא בפני עבודת כוכבים, ועוד מפני שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

הגמ' רוצה לתלות את המחלוקת הנ"ל אם אדם אוסר דבר שאינו שלו או לא במחלוקת זו. והגמ' אומרת שהסוברים שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, י"ל שזה דווקא בישראל, שתולים שהתכוון לצערו ואין דעתו לעבודת כוכבים, אבל עכו"ם או ישראל מומר אוסר של חבירו, ואם התרו בו וקיבל עליו התראה, וקודם לכן לא היה בחזקת מומר, כיון שהתיר עצמו למיתה אין לך מומר גדול מזה. וכן מטמא טהרות של חבירו ומדמע תרומה בחולין של חבירו, דמזיל דמיהם שיכול רק למוכרם לכהנים בדמי תרומה, ומנסך יין של חבירו לעבודת כוכבים, שבשוגג שלא ידע שזה תרומה ולא ידע שזה נאסר בניסוך או שחשב שהיין שלו, פטור, ואע"פ שמזיק בשוגג חייב, דאדם מועד לעולם בין ער בין ישן בין שוגג בין מזיד, היזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק, ובמזיד חייב דקנסוהו רבנן, (ואינו נפטר משום קים ליה בדבריה מיניה אף שהוא חייב מיתה משום עבודת כוכבים, ואף אם לא התרו בו שאינו נהרג הרי חייב מיתות שוגגים פטורים מתשלומין, מ"מ חייב התשלומין חל כבר בזמן שהגביה, וחייב מיתה חל רק בשעת ניסוך), היינו בישראל מומר, או כשיש לו שותפות בזה.

איזו שחיטה אסורה משום מראית העין

אין שוחטים לתוך ים או נהר, מפני שיאמרו שהוא שוחט לשר של הים.

השוחט לשם עולת יולדת, אם אין לו אשה שחיתתו כשרה, ואם יש לו אשה ואמר לשם עולת אשתי, שחיתתו פסולה, ואף שאם ילדה היה יוצא קול שילדה, י"ל שהפילה. לישנא אחרינא וכן עיקר השוחט לשם עולת ויש לו אשה שחיתתו כשרה, דאין חוששים שהרואה יסבור שהלידה היתה בצניעא.

אלו טריפות

איסור אכילת טריפה

בפרקים הקודמים נתבארו דיני השחיטה שהיא המתירה את הבשר באכילה, וכן חלק מדיני איסור אכילת נבילה וטומאתה. ובפרק זה יבוארו דיני 'טריפה', והיינו בעל חי שיש בגופו מכה שאינה ברת רפוי ואמורה לגרום למותו בהמשך, וכדכתיב "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו", והיינו שבעל חי שנטרף בשדה אסור באכילה, ואין הכונה שמת ללא שחיטה, דא"כ הוא אסור כבר משום נבילה, ואין הכונה לכל מכה אף שאינו עתיד למות מחמתה, דכתיב "לכלב תשליכון אותו" והיינו שמחמת המכה הוא ראוי רק לכלב, ובהכרח מדובר שהבעל חי עתיד למות מחמת המכה אבל הוא נשחט כדן, ועל זה נאמר "לא תאכלו לכלב תשליכון אותו" שהוא אסור באכילה ומותר בהנאה.

הקב"ה מנה למשה רבינו בסיני י"ח סוגי טריפות, הנמנים במשנה הראשונה בפרק זה, ואיתא בגמרא (מ"ג.) שיש בזה שמונה מינים, והם: דרוסה - בעל חי שחיה או עוף דורס נעצו בה את ציפורני ידיהם, באופן שהארס ממית את הנדרס (והדבר תלוי בגודל הדורס ובגודל הנדרס). נקובה - בעל חי שניקב בו אבר חיוני, כגון וושט או קרום של מח או הלב. חסרה - בעל חי שחסרים לו מלידתו אברים חיוניים, כגון אחד מאברי הריאה. נטולה - בעל חי שניטלו ממנו אברים מסוימים, כגון צומת הגידים. קרועה - בעל חי שנקרעו חלקים מסוימים בגופו (-הכרס החיצונה). נפולה - בעל חי שנפל או הוכה ונתרסקו אבריו ואינו יכול ללכת, שאין לשוחטו עד שיעברו כ"ד שעות, ולאחר השחיטה צריך לבדוק את אבריו. פסוקה - בעל חי שנחתך רוב קנה הנשימה לרוחבו. שבורה - בעל חי שנשברו בו עצמות מסוימות. ויש שנתנו סימן בסוגים אלו: ד"ן חנ"ק נפ"ש.

מיני טריפות אלו הצד השוה שבהם שהם פגם וחסרון באברי הגוף, אבל ללא זה אף שהבהמה חולה מסוכנת ונוטה למות מותרת באכילה מדינא, אא"כ חוששים שמתה לפני שנגמרה השחיטה.

הרבה מדינים אלו מצריכים הכרות מסוימת עם המבנה הפנימי של גוף הבהמה, בכדי להבין את המיקום המדויק ומהו השיעור הפוסל בכל סוג של טריפה.

עוד יבוארו בפרק זה סימני הכשרות או הפסול בבהמות חיות עופות ודגים.

וכן אין שוחטים לתוך כלים מפני שיאמרו שהוא מקבל את הדם לעבודת כוכבים, אבל בספינה יכול לשחוט לתוך כלים אם הדם שותת לים, מפני שרואים שהוא עושה כך כדי לא ללכלך את הספינה, ובברייטא איתא שמוציא ידו חוץ לספינה ושוחט, והדם שותת ויורד על דופני הספינה.

מ"א: וכן אין לשחוט לתוך גומא של מים, מפני שיאמרו שהוא שוחט לבבואה (-פרצוף שלו הנראה במים), אבל אם המים בגומא עכורים דלא מינכר בהו בבואה מותר.

אין שוחטים כלל לתוך גומא, אבל אם רוצה לנקות את חצירו, ישחוט חוץ לגומא, ויעשה משם חריץ לגומא, ובשוק לא יעשה כך שאין אדם חש לנקות את השוק, משום "ובחוקותיהם לא תלכו", ואם עשה כך צריך בדיקה אחריו שמא הוא מין לעבודת כוכבים וצריך להבדל מפתו ויינו.

שחיטה לשם קרבנות

השוחט חולץ בחוץ (או שניים ששחטו ואחד חשב) לשם דבר שהוא נידר ונידב, כגון לשם עולה או שלמים או אשם תלוי (שהוא בא על ספק חיוב כרת, כגון ב' חתיכות לפניו ואכל אחת מהן ובאו עדים ואמרו אחת מהן של חלב היתה ואין ידוע איזו אכל, מביא אשם תלוי להגן מן היסורין עד שיוודע לו אם חטא ודאי ומביא חטאת), או לשם פסח או תודה, שחיטתו פסולה, מפני שהרואה יסבור שהקדישים ושקדשים בחוץ מותרים, והיינו כרבי אלעזר הסובר שאפשר להתנדב אשם תלוי בכל יום שליבו נוקפו שמא חטא, ואנן סהדי שכל יום הוא בספק חטאת, ופסח אף שקבוע זמן להקרבנות, מ"מ אפשר להקדישו כל השנה ולהניחו עד זמנו, הלכך השתא נמי יאמרו השתא הפרישו ושחט פסח בשאר ימות השנה שזה שלמים, ויאמרו שהוא שוחט שלמים בחוץ ואוכלם.

שחט בעל מום, לרבי ינאי שחיטתו כשרה, מפני שיודעים שאינו קרבן, ולרבי יוחנן שחיטתו פסולה, דפעמים המום מכוסה.

שחט לשם עולת נזיר שחיטתו פסולה, דיאמרו שנדר נזירות בצניעא, דסתם נזירות שלושים יום ובזמן זה אין הדבר ניכר לשכניו.

ר"ש מכשיר בכל אלו דלא חייש למראית העין.

השוחט לשם דבר שאינו נידר ונידב, כגון אשם ודאי (אשם גזילות דהיינו בנשבע לשקר על כפירת ממון, או אשם מעילות או אשם שפחה חרופה) או בכור או מעשר, שחיטתו כשרה, ידידע שזה שקר ולא יצא מזה תקלה.

השוחט לשם חטאת שחיטתו כשרה, ואם הוא חייב חטאת ואמר לשם חטאתי, שחיטתו פסולה מפני שהרואה יסבור שהוא מפריש אותה עכשיו לשם חטאת.

השוחט לשם תמורה שחיטתו כשרה, ואם יש זבח בביתו ואמר לשם תמורת זבחי, שחיטתו פסולה.

מ"ב. מקור איסור אכילת טריפה הוא מדכתיב "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו".

לתנא דמתנא' טריפה אינה חיה, ורמז לדבר מדכתיב "וזאת החיה אשר תאכלו" – חיה אכול, שאינה חיה והיינו טריפה לא תאכל, ומ"זאת" לומדים שהראה הקב"ה למשה מכל מין ואמר לו זאת אכול וזאת לא תאכל. והמ"ד שטריפה חיה לומד זאת מ"בין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תיאכל" – אע"פ שהיא חיה אל תאכל, אלו י"ח טריפות שנאמרו למשה בסיני.

מיני הטריפות

י"ח טריפות שנאמרו למשה בסיני-

נקובת הוושט. וכל נקב אוסר במשהו. (ויש לוושט שתי עורות, החיצוני אדום והפנימי לבן, ואם הם התחלפו הוי טריפה, ואם ניקב רק אחד מהם כשרה, אבל אם ניקבו שניהם זה שלא כנגד זה, טריפה. וקרום שעלה על הנקב מחמת המכה אפילו עבה אינו מכשיר כיון שזה לא מתקיים, ולא דמי לריאה שניקבה ודופן סותמתה ולסתימת כבד במרה ולסתימה דירכיים בחלחולת (לקמן נ'), דההיא סתימה מעיקרא היא. ובהמה שיש ספק אם היא דרוסה שהיא צריכה בדיקה, שאינה אסורה עד שיאדים כנגד החלל, ובסימנים עד שיאדימו הסימנים עצמם שהארס חלחל וירד לחלל הסימון, א"א לבדוק את הוושט מבחוץ כיון שהעור החיצוני הוא אדום ואין טיפת דם ניכרת בו, אלא מבפנים. מ"ג).

פסוקת הגרגרת שנחתך רוב הקנה לרוחבו.

ניקב קרום של מח.

ניקב הלב עד בית חללו.

נשברה השדרה ונפסק החוט שלה פסיקת החוט היא טריפה ונשברה השדרה זה רק אורחא דמילתא.

ניטל הכבד ולא נשתייר ממנו כלום, (וי"א שצריך שישאר כזית כדי להכשיר. מ"ג).

ריאה שניקבה.

ריאה שחסרה, ולר"ש רק בניקבה לבית הסמפונות הוי טריפה. הסמפונות הם קנוקנות קטנות בבית הריאה, והדם נובע בה כשחותכים אותה. וטריפות הריאה שנמנו לקמן מ"ז הם בכלל ריאה שניקבה או שחסרה.

ניקבה הקיבה, (ואם ניקב הקורקבן והכיס שלו (-הקליפה הפנימית) קיים, או שניקב הכיס והקורקבן קיים, או שניקבו שניהם זה שלא כנגד זה כגון שזה למעלה וזה למטה, כשרה. מ"ג).

ניקבה המרה (ובברייתא מבואר שזה דעת רבי יוסי ברבי יהודה, וכן הלכה, ולת"ק אין זה טריפה דכתיב באיוב

"ישפוך לארץ מררתי" ועדיין איוב קיים, (ולכן אמר רב חייה בר רבא שיש ח' מיני טריפות בנקובה -נקובת הוושט והקרום והלב והריאה והקיבה והדקין וכרס הפנימי, והמסס ובית הכוסות חדא הוא), וענה להם ריב"ז שאין מזכירים מעשה ניסים להביא מהם ראייה. ואם הכבד סותם את מקום הנקב שנמצא במקום שהמרה דבוקה לכבד והכבד סותם את הנקב כשרה לכו"ע. מ"ג).

ניקבו הדקין.

ניקבה הכרס הפנימית במשהו.

נקרעה רוב הכרס החיצונה, ולרבי יהודה הגדולה (-בשור גדול) טפח, והקטנה (-שור קטן) ברובה, ונתבאר בגמרא (נ): שאין כוונתו לגדולה ממשה (-גדולה שבגדולות) ולקטנה ממשה, אלא כל שנקרע בה טפח ואינו רוב זהו גדולה, ואם נקרע רוב ואינו טפח זהו קטנה, וקמ"ל שאף שעוד מעט יותר מרוב הוי טפח, הוי טריפה ברוב אף שאין בו טפח.

המסס ובית הכוסות שניקבו לחוץ -שהנקב נראה בחוץ, כגון שרק אחד מהם ניקב, שלא במקום חיבורם, לאפוקי אם ניקבו במקום חיבורם והנקב מתחיל באחד ומסתיים בשני. (סוף הכרס עשוי ככובע והוא קרוי בית הכוסות, ואליו מחובר ההמסס, שאף שיש להם דפנות נפרדות, הם מחוברים באמצע, והאוכל עובר שם מבית הכוסות להמסס, ומההמסס לקיבה, ומהקיבה לדקין). ויש שמונים את שניהם לטריפה אחת.

נפלה מן הגג ושחט אותה מיד, הרי היא טריפה אע"פ שאין שבר נראה בה, שחוששים שנתרסקו ונשתברו אבריה, ואין טעם בטריפות אלא אם הלכה למשה מסיני, (ואם שהתה מעת לעת ושחטה כשרה אע"פ שלא עמדה. נ"א).

נשתברו רוב צלעותיה בלא שום נפילה.

דרוסת הזאב שמכה בצפרניו ומטיל ארס, ולרבי יהודה זה דווקא בדקה, דבגסה הארס לא חזק לעשותה טריפה (ולת"ק הוא מספיק חזק), אבל בגסה רק דרוסת ארי הוי טריפה וכ"ש שבדקה זה טריפה. ונחלקו בגמ' (נ"ב): אם רבי יהודה חולק או מפרש. ועוף הדק (-ציפורים ויונים) שנדרס ע"י נץ, או עוף גס (-אווזות ותרנגולים) שנדרס ע"י עוף דורס גס.

הגמ' דלהלן מונה מקרים נוספים ב"ח טריפות, והגמ' מבארת שחלקם בכלל הי"ח טריפות, וכמה מינים במשנה נחשבים לאחד.

זה הכלל כל שאין כמוה חיה הרי היא טריפה.

מ"ב: טריפות שלא נמנו במשנה-

בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה הרי היא טריפה, ולרבי שמעון בן אלעזר היא כשרה.

חסרון בשדרה הוי טריפה. לב"ש בב' חוליות הוי טריפה אבל בפחות לא, ולב"ה בחוליה אחת, ובאופן זה אינו מטמא באהל אלא במגע ומשא, דשדרה שלימה וגולגולת שלימה

גלודה שניטל עורה והופשטה כולה מחמת שחין או מלאכה הוי טריפה, ור"מ מכשיר.

חרותא שצמקה הריאה כחריות של דקל מחמת בעתה, הוי טריפה, אבל בידי שמים ע"י קולות וברד לא.

שבע טריפות שמנו האמוראים - בוקא דאטמא דשף מדוכתיה ראש עצם הירך שיצא ממקומו שבתוך עצם האליה, או שלקתה בכליה אחת וכ"ש בשתי הכליות, או שניקב הטחול בקצה העבה שלו (אבל ניטל או שניקב בקצה הדק כשרה), או שנדלדלו הסימנים ברובם (-נתלשו בכמה מקומות אבל הם מחוברים כאן מעט וכאן מעט), או שנעקרה הצלע מעיקרה (והיינו כשחצי חולית השדרה נעקרה עם הצלע, ואם לא נעקרה הצלע אלא נשברה אינה טריפה אלא כשנשברו רוב צלעותיה), או גולגולת שנחבסה ברובה (-התרסקה ע"י מכות אע"פ שלא נחסרה ולא ניקב הקרום), או שנקרע רוב הבשר החופה את רוב הכרס (למעט מיעוט הכרס שנמצא בתוך הצלעות החזה והסחוס, וכרס היינו בלא בית הכוסות וההמסס, ואם נקרע רוב הבשר הזה הוי טריפה אע"פ שאם נחשב את שאר הכרס אין כאן רוב), הוי טריפה.

מ"ג. ח' מיני טריפות נאמרו למשה בסיני, והם נקובה פסוקה נטולה (-ניטל הכבד, ובכלל זה גלודה ושף מדוכתיה) חסורה (ובכלל זה נחתכו רגליה) קרועה (ונקרע רוב הבשר החופה את רוב הכרס היינו קרועה) דרוסה נפולה (-מן הגג) ושבורה (ובכלל זה נדלדלו סימנים ועקירת צלע וחביסת גולגולת).

לקותא בכליה, לעולא אינה טריפה, ולרכיש בר פפא הוי טריפה. (שאר דברי הגמ' שולבו לעיל).

מ"ג: בהמה שנכנס לה קוץ לוושט כגון ע"י שאכלה קוץ והוא נתחב לתוך הוושט, ולא רואים פגימה מהצד החיצוני, ואין קורט דם בפנים, לעולא אין חוששים שהיה נקב ונסתם, דס"ל שאין חוששים לספק דרוסה שנחלקו בזה רב ושמואל לקמן נ"ג. וחכם אחד אמר שכל ההתר הוא בנמצא בלא תחיבה, אבל אם הקוץ נתחב בוושט חוששים שמא ב' העורות ניקבו והחיצון הבריא, ולרב כהנא החידוש של עולא הוא בנתחב, אבל בנמצא כשר שהרי כל חיות הבר אוכלות קוצים. ולא דמי לחתיכה משתי חתיכות שאם אכל אחת מהם ואינו יודע איזו היא מביא אשם תלוי על הספק, דהתם איתחזק איסורא, והכא לא איתחזק איסורא דשיבת קוץ בלא נקיבה אינה כלום. ולא דמי לשוחט בסכין בדוקה ונמצאת פגומה דלא איתחזק איסורא קודם שחיטה, דהתם יש ריעותא בסכין. ולא דמי לספק טומאה ברה"י, דהלכתא גמירי לה מסוטה בין לענין טומאה בין לענין טהרה, ואין טעם בדבר ולא לומדים מזה.

תורבץ הוושט שניקב

תורבץ הוושט (-הקצה העליון של הוושט התחוב בלחי), לשמואל הוא מקום בוושט שאם חותכו הוא מתרחב, אבל המקום שחותכו ועומד במקומו זהו הוושט עצמו. ולרב ביבי בר אביי זה המקום שאם חותכו אינו מתכווץ, והוושט עצמו זה המקום שאם חותכו מתכווץ. ולרבי זירא תורבץ הוושט הוא מקום הבליעה, ושיעורו פחות מאורך שעורה ויותר מחיטה.

לרב הוי טריפה בניקב במשהו, דמקום שחיטה הוא ואם שחט שם כשרה, ולכן דינו כוושט, וההלכה למשה מסיני של הגרמה נאמרה רק על הקנה, ולשמואל רק ברובו הוי טריפה, כיון שאינו מקום שחיטה. והיה מעשה שהתחילו את השחיטה משהו בתורבץ הוושט וגמרו בוושט עצמו, ורבא הטריף את הבהמה, כרב דאמר במשהו, וכשמואל שאינו מקום שחיטה.

רבי אבא אמר שכיון שלרב עצמו זה כשר כיון דס"ל שזה מקום שחיטה, ולשמואל ג"כ כשר כיון שלא נחתך ברובו, אין להחמיר כשניהם, כדמצינו שהעושה כחומרי ב"ש וב"ה בתרי חומרי דסתרי אהדי עליו נאמר "הכסיל בחושך הולך", וממילא על רבא לשלם את דמי השור לבעליו שכבר האכילו לכלבים, ואם השור היה לפנינו היה חוזר בו והשור היה מותר באכילה, דקיימא לן טעה בדבר משנה חוזר, וזה משנה מפורשת דלא עבדינן כתרי חומרי. (והעושה כקולי ב"ש וב"ה הוא רשע, אמנם לפני שיצאה בת קול שהלכה כבית הלל יכול לעשות כקולי וחומרי ב"ש, או כקולי וחומרי ב"ה, ואחר שיצאה בת קול ואמרה שההלכה כב"ה, אין לעשות כב"ש, אמנם דעת רבי יהושע שאין משגיחים בבית קול).

מ"ד. הגמ' מתרצת שרבא סובר שדעת רב שתורבץ הוושט אינו מקום שחיטה, ומ"מ נפסל במשהו כמו בגרירת ששיעורה שוה בין במקום שחיטה בין שלא במקום שחיטה.

המקום בוושט הכשר לשחיטה למעלה עד כדי תפיסת יד ג' ד' אצבעות לצד הראש, (וי"מ אחיזת חודי צפרניים), ולמטה עד מקום השיער. הגמ' שואלת שרב אמר שטפח בוושט סמוך לכרס הוא כרס הפנימי, והגמ' אומרת שרב אמר טפח בכרס סמוך לוושט והיינו טפח ראשון של כרס זהו כרס הפנימי ונקובתו במשהו ולפי שהוא נחבא במקום המיצר בין צלעות החזה קרי ליה פנימי, וכל שאר הכרס קרוי במתני' החיצונה ונידונית בקריעת רובו, או שמדובר בשור, שיש לו הרבה שיער והשיער נכנס בתוך הוושט טפח, ולעולם מקום שחיטה הוא בוושט עד מקום השיער.

שמואל אמר שתורבץ הוושט שניטל מהלחי כשר, וכדאיתא במתני' שבניטל הלחי התחתון כשר. רב פפא מקשה שהרי יש כאן עיקור סימנים, ולדבריו מתני' מיירי שהלחי נחתכה בינה לבין הסימנים ולכן כשר, ולשמואל צ"ל שדווקא בניטל רובו כשר, והיינו כשנקלפו מעל הבשר,

ומה ששמואל אמר שסימנים שנדלדלו ברובם הוי טריפה מיירי שנעקרו בכח מעט כאן ומעט כאן, דאיותו מיעוט המחובר אינו מחובר ביחד, דאינו מבריא.

פסוקת הגרגרת (-הקנה)

נתבאר במתני' שפסוקת הגרגרת, והיינו שנחתך הקנה לרוחבו, הוי טריפה, ולהלן יבואר מהו השיעור האוסר.

מ"ד: פסוקת הגרגרת הוי טריפה.

י"א דהיינו שנפסקה ברוב עוביה עד החלל, והעובי היינו הקוטר של הדופן כולל החלל בקו המקביל לעובי הצואר, (וי"מ שהכונה לרוב עובי הדופן אע"פ שלא הגיע לחלל, וזה שיבוש, דא"כ הקנה ימור מהוושט, דבוושט אם ניקב העור החיצוני ולא הפנימי כשר), וי"א דהיינו שנפסקה ברוב חללה. ומעשה ברב שנשאל על פסוקת הגרגרת, ובדק את רוב עוביה, ואמרו לו שלמדמם שצריך רוב חללה, ושלח אותה לרבה בר בר חנה שבדקה ברוב חללה והכשירה, וקנה רבה בר בר חנה מבהמה זו, ואף שחכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר, רב לא אסר אלא אמר לבדקה ברוב עוביה ולפני הבדיקה שלחוה התלמידים לרבה, ואין בזה משום בהמה שהורה בה חכם, שאמר יחזקאל שלא אכל ממנה, (וי"מ שכוונתו שלא אכל מבהמה שלא הורמו מתנותיה), דזה רק בדבר התלוי בסברא דשמוא לא הוי סברא מעליא, אבל בדבר התלוי בקבלה לא. ואין בזה משום הרחק מן הכיעור, שהרי לא ראוי לקנות חפץ שדן עליו דיני ממונות או שהתירו או שהעיד עליו (אף שמדינא הדבר מותר), וכדמצינו שכשרב חסדא התיר בכור לא היה קונה מבשרו, שאני בכור שנמכר בשומא, אבל כאן שהמשקל מוכיח שלא קנאו בזול מותר, ואין לחוש למה שנותנים לו מהבשר המובחר, דבכל פעם היו חולקים לו כבוד ונותנים לו מהבשר המובחר.

הרואה טריפה לעצמו - שכשיש בזה טעם לאסור וטעם להתיר אינו חס עליה ואוסרה, זהו תלמיד חכם, וי"א שעליו נאמר "שונא מתנות יחיה", וי"א שכל הקורא ושונה ורואה טריפה לעצמו ושימש תלמידי חכמים לבאר טעמי המשניות ומשניות הסותרות זו את זו שזה גמרא, עליו הכתוב אומר "יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך" שאם על שלו אינו חומד כ"ש שאינו חומד בשל אחרים לגנוב ולגזול, וי"א שזוכה ונוחל עוה"ז ועוה"ב.

רבי אלעזר היה נמנע מלקבל מתנה מבי נשיאה, או לבוא לאכול שם, משום "שונא מתנות יחיה", אבל רבי זירא היה אוכל, ואמר שהם מתכבדים בו והנאתם היא ואין זו מתנה.

מ"ה. ניקבה הגרגרת מסביב להקיפה בהרבה נקבים קטנים, אם הנקבים מחסרים מהגרגרת מצטרפים לכאיסר, ואם אינם מחסרים מהגרגרת מצטרפים לרוב. (וכן מצינו

בטומאת גולגולת שאם ניקבה וחסר ממנה כשיעור מקדח אינה מטמאה באהל, והרבה נקבים מצטרפים לשיעור זה). ובעוף שא"א לשערו בכאיסר, חותך מתחת הנקבים ובצידיהם עד שיוכל לקפל את הרצועה שהם בה, ומקפל את מקום הנקבים ומניחו על פי הקנה, ואם זה תופס את רוב הקנה הוי טריפה אע"פ שבנקבים עצמם אין רוב, כיון שיש בהם חסרון והנקבים סמוכים זה לזה כנפה.

ניטלה רצועה מהגרגרת, היא מצטרפת לכאיסר בעיגול.

נפחתה כדלת שמה שנפחת לא ניטל אלא תלוי ועומד כדלת הקבועה במזוזה, אם נפחת כדי להכניס איסר לרוחבו, הוי טריפה, ושיעור זה גדול מסתם שיעור איסר, דכאן בעיני נכנס ויוצא כיון שאין כאן חסרון וזה סותם את מקום הנקב.

נסדקה לאורכה, שזה קל יותר, דכל כמה שהצואר נמתח הסדק נסגר וממילא זה מתרפא, (אבל בנסדקה לרוחבה כיון שהריאה מושכת למטה והצואר מושך למעלה זה מתנתק לגמרי ולא מתרפא), לרב צריך שתשאר חוליה למעלה וחוליה למטה, (חוליה היינו שלש טבעות, כדמצינו לגבי ציצית, וי"מ טבעת אחת), ולרבי יוחנן די שישאר משהו למעלה ומשהו למטה.

מקום השחיטה בצואר - כל הצואר כשר לשחיטה, מהטבעת הגדולה (והיינו כהתנאים לעיל י"ח. אבל הלכה כרבי חנינא בן אנטיגוס שאפילו למעלה מהטבעת העליונה כשר עד שיפוי הכובע), עד התחתונה שבאונות הריאה, והיינו תחתונה שהיא עליונה כאשר אוחזים בקנה והריאה תלויה למטה, אע"פ שהקנה יורד בין האונות עד מקום חיבורו לריאה, מפני שמקום השחיטה הוא המקום בצואר שפושטתו בשביל לרעות ולא יותר, בלי אונס חיצוני למשוך בידי אדם את הסימנים מוחץ לחזה. ויש להסתפק אם מה שנפשט כשהיא אונסת עצמה לפשוט הרבה את צוארה בשעת שחיטה זה בכלל מקום השחיטה או לא, תיקן ולחומרא, וכן הלכה.

פסול שע"י נקב

אחד מסוגי הטריופות הוא 'נקובה' והיינו שניקב אבר חיוני מהבעל חי, ולהלן יבואר איזה נקב אוסר.

ניקב הקנה למטה מן החזה במקום שאינו ראוי לשחיטה, דינו כמו בניקבה הריאה שאפי' משהו פוסל, דלא כשאר הקנה שנפסל ברוב. (חזה הניתן לכהנים בשלמים היינו השומן התחתון הרואה את הקרקע ונפרד מן הסחוס, ואינו משבר מהצלעות כלום, למטה עד הצואר, ושיעור ארכו למעלה עד הכרס כשהבהמה תלויה כדי להפשיטה, וחותר שתי צלעות הקטנות העליונות משתי דפנות צלע מכל צד).

ניקב קרום של מח הוי טריפה, והיינו הקרום העליון המחובר לגולגולת מבפנים, ויש מחלוקת אם צריך שניקב גם התחתון - הקרום הרך שהמח מונח בתוכו. הקרום התחתון דומה לשק שבו מונח המח, וכמו הקרום של הביצים של הזכר,

שיש להם ב' קרומים מלבד הכיס, אחד חיצוני, ובשני מונחים הביצים, וכיון שהקרומים התחתון של המוח דק מאד ואינו ניכר כ"כ אלא נראה כמח עצמו, נתנו לו סימונים בביצים. כל מה שבתוך העצם המקיפה את המוח דינו כמח שנטרף בנקב משהו, ומה שהתחיל לצאת, והיינו מחוץ לשני הבלוטות שיש שם, דינו כחוט השדרה שנטרף רק ברוב, ומה שנמצא ליד הבלוטות עצמם מסתבר שדינו ככפנים.

מ"ה: ניקב הלב לבית חללו הוא טריפה. אביי רצה לומר שהכונה דווקא לחלל הגדול האמצעי, כמו שבניקבה הריאה לבית הסמפונות היינו סמפון גדול. והגמ' דוחה ששם כתוב סמפונות והיינו היכא ששופכין כל הסמפונות, אבל כאן אף החלל הקטן שיש הרבה חדרים מסביב לחלל האמצעי נקרא חללו.

דין נקב בקנים המתפצלים מהקנה אחרי שנכנס לריאה- הקנה היוצא ללב, והיינו הקנה הנמצא על דופני הריאה, לרב נטרף במשהו, ולשמואל דווקא ברובו. והקנה הפורש לריאה דינו כריאה שנטרף במשהו, והקנה הפורש לכבד דינו ככבד שנטרף רק בניטל כולו, וי"א שהפורש לריאה עד שינטל ככבד, והפורש לכבד במשהו כריאה, ומסתבר כלישנא קמא.

חוט השדרה שנפסק

נתבאר במתני' שאם נשברה השדרה ונפסק החוט שלה הוא טריפה, ולהלן יבואר מהו שיעור הפסול, ואם 'חוט' הכונה למח הפנימי או לעור העוטף אותו, ומה הדין כשלא נפסק אלא נתמרח או נתמסמס או נתמזמז, ועד היכן זה נחשב חוט השדרה.

לרבי חוט השדרה שנפסק הוא טריפה אם נפסק ברובו, (י"א אם נחתך רוב היקף עורו סביב א"פ שהמח לא נפרד כלום, אבל רוב מוחו אינו מטריף שהרי רוב העור מחזיקו, וי"א רוב מוחו שכיון שהמח נפרד מבפנים אע"פ שהעור כולו קיים הוא טריפה, וכ"ש רוב עורו), ולרבי יעקב אפי' ניקב הוא טריפה. ורבי לא סמך על הוראתו להקל. ורב הונא אמר שאין הלכה כרבי יעקב.

ואם נתמרח חוט השדרה והיינו שנשפך כמים מראשו לסופו ומסופו לראשו ואם היו נוקבים אותו היה יוצא דרך הנקב, או שנתמסמס והיינו שכשאוחדים אותו כשקצתו למעלה מידו אינו יכול לעמוד מפני שנעשה צלול, אע"פ שאינו נשפך, פסול, דהוי בכלל נפסק החוט, דקים להו לרבנן שע"י ליקוי זה עתיד להנקב ולהפסק, אי נמי אין פיסוק גדול מזה. ורב ירמיה מסתפק מה הדין היכא שאינו יכול לעמוד מפני כבדו אבל לא נתרך מבפנים, האם זה חולי או לא, תיקו, וכל תיקו דאיסורא לחומרא. ואם נתמזמז נתרקן מקצת מהמח מאיליו כשר, אף שמי שנתמזמז מוחו אינו מוליד, ותולדות האיש באים מן המוח, שגיד הנשה של ירך וגיד הגוייה כולם מחוברים לחוט השדרה, שהוא מתפצל ויוצא מתחת השדרה ונעשה גיד אצל הירכים ונכנס לתוכו.

חוט השדרה שאם נפסק בבהמה הוא טריפה היינו עד בית הפרשות והיינו המקום שהוא מתפצל שם לשני הירכיים ולזנב, ולמטה מאותן פיצולין כנגד שתי אצבעות הוא חוזר ומתפצל לעוד ג', ולמטה מהם הוא מתפצל עוד, וכן בהרבה מקומות עד סופו, ואם נפסק מן המוח ועד בין הפרשות הללו, כל מקום שנפסק שם רובו טריפה, ואם למטה מבין הפרשות נפסק כבר תשש כוחו והירכיים מעמידים את שדרתו ואינה מתה בכך, וא"א לכוון מקום זה לא בגדי שמן שחוט בלא לקורעו, מפני שחוט השדרה שלו בלוע, ולא בגדי כחוש מפני שהעצמות שלו בולטות, אלא עד הראשונה טריפה בשלישית כשרה ובשניה ספק. הגמ' מסתפקת אם עד בכלל או לא, ואת"ל שאין עד בכלל יש להסתפק מה הדין בפי הפרשה ממש האם זה טריפה או ספק, ואת"ל עד בכלל בפי הפרשה ודאי זה טריפה ויש להסתפק מה הדין אם נפסק הפיצול עצמו בפרשה ראשונה. וי"מ שהפרשות זה הבשר המפריד בין צלע לצלע, ופי הפרשות זה הצלעות שבין פרשה לפרשה, ולפ"ז גדי שמן היינו חי, שהצלעות שלו לא ניכרים, ועד הראשונה היינו צלע ראשונה של אליה, שזה טריפה אם נפסק החוט, ובשלישית כשרה, ובשניה ספק, וכנגד צלע ראשונה שזה בין שתי פרשות מפני שיש הפסק בינו לצלעות הגדולות הגמרא מסתפקת אם זה טריפה או ספק, ופי הפרשה היינו ליד תחילת העצם ולא כנגדו ממש (וצ"ע דודאי זה נחשב מן הפרשה), ופרשה עצמה היינו כנגד פרשה שניה בבשר שבין צלע ראשון לשני.

מ"ו. בעוף חוט השדרה הוא למטה מהכנפיים לרב ינאי, ולריש לקיש עד בין הכנפיים ולא יותר.

ניטל הכבד, אם לא נשתייר כלום הוא טריפה, ואם נשתייר פחות מכזית נחלקו בזה רבי חייא ור"ש בר רבי. והכזית שנשאר י"א שצריך שיהיה במקום מרה, וי"א במקום שהיא חיה תחת הכליות ששם הכבד מעורה בגוף הבהמה, (וי"מ מקום חיבורה לטרפש הכבד), ורב פפא אמר שכיון שנחלקו בזה צריך להזהר שיהיה כזית בשני המקומות. ואם נדלדל הכבד (-נעקר בהרבה מקומות) והוא מחובר לטרפש מעט כאן ומעט כאן וכולו קיים, כיון שנשאר כזית במקום מרה וכזית במקום שהיא חיה כשרה. והגמ' מסתפקת מה הדין אם הכזית מתלקט מכמה מקומות חצי כזית מכאן וחצי כזית מכאן, או שהוא כרצועה, או שהוא מרודד והוא דק מאד וגרע מכרצועה. תיקו.

טריפת הריאה

ריאה שניקבה הוא טריפה. י"א דהיינו שניקב קרום העליון, וי"א קרום התחתון. ואם ניקב העליון ולא התחתון כשר כיון שהתחתון מגין, ואם ניקב התחתון ולא העליון נחלקו רב אחא ורבינא אם העליון מגין או לא, ולהלכה העליון מגין.

מ"ז: רב יוסף אמר שריאה שכשנפחים בה שומעים קול של יציאת אויר, מניחים על מקום הקול נוצה או רוק או קש

ונופחים, אם הם מתנענעים הוי טריפה משום ריאה שניקבה, ואם לאו כשרה, ואם לא יודעים מהיכן הקול מניחים את הריאה במים פושרים (מפני שחמים מכווצים והנקב נסתם ואין זו בדיקה טובה, וקרים מקשים כאב ומותחים אותה והקרום העליון שהוא דק נקרע אפילו אם בתחילה היה נקב רק בקרום התחתון), ונופחים, ואם ניכרת יציאת האויר טריפה, ואם לאו כשרה מפני שניקב רק אחד הקרומים והאויר יוצא מבפנים דרך הנקב ואינו יכול לצאת מפני הקרום העליון אלא הוא נכנס לבין ב' הקרומים.

ריאה שניטל קרום העליון שלה ונראית כתמרה אדומה שזה הצבע של הקרום התחתון שלה, כשרה.

ריאה שהאדימה - לרבא אם האדימה מקצתה כשרה אבל כולה פסולה, ורבינא אומר שאם מקצתה כשרה משום שתחזור ותבריא א"כ אפי' בכולה כשרה, וכדמצינו שבשמונה שרצים שעורם קשה חייב בשבת משום חובל בנצרר הדם ונאסף במקום אחד, שהאדים העור מבחוץ אע"פ שלא יצא, דידוע שנקרע העור מבפנים וסופו להנקב ולצאת, והכא נמי קרום הריאה נחשב כעור גמור, וא"כ אפילו מקצתה פסול, ואם זה דומה לשאר שקצים ורמשים שעורם רך שאין החובל חייב עד שיצא מהם דם, אבל בלא יצא דם אין חילוק בין מקצת להכל ואע"פ שנצרר הדם והאדים העור מבחוץ אין זה לקותא, דמתוך שהעור רך הוא ממחרת להאדים, אפילו בכולה כשרה.

ריאה שיבשה מקצתה טריפה, והיינו שנפרכת בציפורן. ואף שבאוזן שיבשה שזה מום בבכור, לת"ק היינו שאם תינקב לא יצא דם, ולרבי יוסי בן המשולם אע"פ שאינה מוציאה דם אינה יבשה אלא צריך שתפרך בצפורן, כאן אפי' לת"ק בעינן שתפרך בצפורן, דכיון שבריאה לא שלטא זיקא, לולא זה חוזרת לבריאותה.

ריאה שיש בה גלדים שחורים או בגוונים שונים, כשרה.

בועה שיש ספק אם ניקבה אחרי השחיטה או לפני, אין נוקבים בועה אחרת ובודקים אם היא דומה לה, כיון שהמראה עשוי להשתנות בכל שעה.

שתי אונות שאינם סמוכות הדבוקות זו לזו בסירכא, אין להם בדיקה, דסירכא זו באה מחמת נקב, ואע"פ שהנקב נסתם ואינו מוציא רוח, הרי קרום שעלה בריאה מחמת מכה אינו קרום כיון שסופו ליסתר, אמנם אם הם סמוכות היינו רבייתיהו דהן מגינות אחת על השניה והקרום הולך וחזק ומבריא. וכן הלכה. וכתב רש"י שנחלקו הראשונים מה הדין כאשר האונה הסמוכה לאומה והאומה סרוכות זו לזו. עוד כתב רש"י שבעינוניא דורדא (-האמצעית הקטנה) כל מקום שהיא סרוכה היא טריפה, דאצלה הכל נחשב שלא כסדרן.

מ"ז. שתי בועות הסמוכות זו לזו, לרבא א"א לבודקם וודאי מחמת נקב עלו, אבל בועה אחת שנראית כשניים מחמת סדק באמצעיתה, מנקבים בצד אחד, ואם נשפך מאחת לשניה זו בועה אחת וכשרה, ואם לאו טריפה.

אונות הריאה - רבא אמר שיש לבהמה חמשה אונות, וכשפניה מול האדם ותלויה ברגליה ובני מעיה כלפי האדם צריך להיות שלש בימין ושניים בשמאל, ואם יש פחות מחמש, או שיש בצד אחד יותר ובשני פחות, הוי טריפה, וכן אם יש יותר מחמש לרבא הוי טריפה דס"ל דיתר כחסי, ואין הלכה כרבא ביותר, אבל בחסר או כשיש בצד אחד יותר ובשני פחות הלכה כמותו, דליכא מאן דפליג. ומרימר מתיר כשיש לה אונא נוספת, אם היא עומדת בשורת שאר האונות, אבל אם היא עומדת בין האונות כגון מתחת או באמצע כלפי גב הבהמה הוי טריפה. ויש אונא קטנה אדומה שיש לכל הבהמות מהמרה, ונקראת עינוניא דוורדא, ואינה טריפה, ואם חסרה אונא זו אינה טריפה, וי"א שאם חסרה אונא אחרת בצד ימין, אונא זו משלימה בעדה, ורש"י סובר שאינה משלימה כיון שאינה באותה שורה, ואם יש לה שתי עינוניא דוורדא, י"א שהיא כשרה, ולרש"י טריפה כיון שזה לא מצוי, אמנם אם היא בגב הריאה אפי' גודלה כעלה הדס הוי טריפה.

מ"ז: שינוי מראה הריאה

ריאה הדומה לבקעת עץ הוי טריפה. וי"מ דהיינו שדומה במראה שנעשית לבנה ע"י נפיחה, וי"מ דהיינו שדומה במישוש שהיא קשה כעץ, וי"מ דהיינו שהיא חלקה ואין לה חיתוכי אונות.

ריאה שהיא ככחלא כשרה, אבל שחורה כדיו טריפה, דשחור אדום הוא אלא שלקה, וירוקה (ככרתי) ואדומה כשרה, כדמצינו שרבי נתן אמר שלא למול תינוק אדום שמתו שני אחיו מחמת מילה, עד שיבלע בו דמו בבשרו, ולא יהיה הדם בין העור לבשר, דהוי כמו שאין לו דם והדם הוא הנפש ומתוך שאין לו חיות הוא מת במכה קלה, ואין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ועבודה זרה, וכן אמר שלא למול תינוק ירוק שמתו אחיו מחמת מילה, עד שיפול בו דמו, והמתניו ומלו אותם ולא מתו, (וקראו להם נתן הבבלי על שמו).

ריאה שנראית ככבד כשרה, אבל הנראית כבשר או ככשותא או כמוריקא או כביצה (-כמה מיני ירוק) היא טריפה, וככרתי כשרה.

מקום האטום בריאה חותכים אותו בסכין, אם יש שם מוגלא כשרה, ואם אין שם מוגלא מניחים שם נוצה או רוק ונופחים, אם הם מבצבצים כשרה שהרי עובר שם אויר, ואם לאו הוי טריפה דלקותא הוא.

קרום שעלה מחמת מכה אינו מכשיר אותה כיון שסופו ליסתר, ואע"פ שעכשיו לא עובר שם אויר.

ריאה שנחסרה מבפנים - ריאה שנשפכה כקיתון כשרה, דחסרון מבפנים לא שמייה חסרון, (והא דתנן שריאה ניקבה או שחסרה, היינו חסרה מבחוץ, ובאמת חסרה היינו ניקבה

דיני טריפה ע"י מחט-

מ"ח: בהמה שנמצאה בה מחט בריאה ואין הריאה נקובה מבחוץ ולא יוצא ממנה אויר, רבי יוחנן ורבי אלעזר ורבי חנינא מכשירים, וריש לקיש ורבי מני בר פטיש ורבי שמעון בן אליקים מטריפים. ואם נמצאה המחט בסימפון הגדול של הריאה, הבהמה מותרת לכו"ע, ד"ל - מסתבר לומר שהמחט באה דרך הקנה דאל"כ לא היתה נמצאת באותו סימפון.

הגמרא אומרת שאין הכרח לומר שנחלקו אם חסרון מבפנים (שהרי הברזל אוכל את הבשר שסביבו כששוהה שם, ומחסרו) שמיה חסרון או לא, ד"ל שלכו"ע לאו שמיה חסרון, והמחלוקת היא אם תולים שהמחט נכנסה בקנה והגיעה לריאה דרך הסמפונות והקרום החיצון לא ניקב, ואף שאין דרך הקנה לבלוע, כיון שהריאה לפנינו ולא רואים בה נקב, ריעותא דלא חזינו לא מחזיקין, או שהגיעה דרך הוושט, דאין דרך הקנה לבלוע, ונכנסה ע"י נקב בדקין.

רבי ירמיה מוכיח מדתנן במתני' שריאה שניקבה או שחסרה הרי היא טריפה, וחסרה היינו מבפנים, דאם מבחוץ היינו ניקבה, ומבואר שחסרון מבפנים שמיה חסרון.

רבי אמי אמר שאם אין הריאה לפנינו א"א להכשירה, שמה יש בה נקב, כיון שהרוב נכנס דרך הוושט, ואם זה נכנס דרך הוושט ודאי יש נקב, אבל אם הריאה לפנינו ורואים שאין בה נקב כשרה, דאף שניקב הסימפון ונקב בסימפון אוסר, אין אוסר אלא נקב מסימפון לחבירו סמוך למקום שמתפצלים זה מזה, והדופן הסמוכה לא סותמת את הנקב כיון שהיא קשה, אבל נקב לריאה אינו אוסר כיון שבשר הריאה שהוא רך סותם את הנקב, ואין חוששים שהמחט נקבה ויצאה סמוך למקום הפיצול, דאחזקי ריעותא לא מחזיקין, (ואף שמעיים שניקבו אחד לשני ולא ניקב הצד החיצוני שבכולם כשרים כיון שאחד מגין על השני, אין מדמים טריפות זה לזה, כדמצינו שחיתוך במקום אחד - במקום צומת הגידים ממית את הבהמה, ואילו חיתוך במקום אחר למעלה מצומת הגידים אע"פ שנחתכה במקום גבוה יותר אינו ממית אותה).

מחט שנמצאה בכבד, אין להטריפה מצד הנקב בכבד, שהרי מחט שנמצאת בבשר אין זה סיבה להטריף את הבהמה, אמנם אם חוד המחט בתוך הכבד, ודאי נעשה כאן נקב בוושט ומשם עשתה נקב במעיים והגיעה לכבד, אבל אם חודה מחוץ לכבד, היא באה דרך הקנה וניקבה את הסימפון ונכנסה לכבד ויצאה החוצה, וכל זה במחט עבה שהצד העבה אינו יכול לעשות נקב, אבל בדקה שגם הצד העבה יכול לעשות נקב בכל גוונא תולים שנעשה נקב. ומחט שנמצאה בסימפון הגדול של הכבד, נחלקו בגמ' (מ"ט.) אם הבהמה כשרה שכיון שהמחט נמצאה בסימפון מסתבר שנכנסה דרך הקנה, וקנה הכבד סמוך לקנה, או שהיא טריפה מפני שהיא נכנסה לוושט

דא"א שתתחסר בלא שניקב הקרום, ונ"מ לר"ש שמטריף רק בניקבה לבית הסימפונות, שאם יש בנקב חסרון טריפה (בכל גוונא). אמנם אם הסימפונות לא עומדות הוי טריפה, ובדקים זאת ע"י שמביאים קערת חרס מצופה עופרת שהיא חלקה, ושופכים לתוכה את הריאה, אם יש בה כתמים לבנים הוי טריפה, ואם לאו כשרה. וריאה שנימוקה שבמקצתה לא נשאר כלום אך אינה נשפכת כקיתון, אם הקרום שלה קיים כשרה אפי' אם חלל החסרון מחזקת רביעית הלוג.

בהמה שניטל רחמה או שהתלע הכבד שלה, כשרה.

מ"ח. ריאה שניקבה והצלעות סותמות את הנקב, אם

זה במקום שהצלעות דבוקות לדופן (-לצלעות) והיינו במקום חיתוכי האונות סמוך לצואר כשרה, ואם לאו טריפה. ואמר רבינא שכל ההכשר הוא רק כשהריאה אחוזה בבשר שבין שתי הצלעות, שזו סתימה שנשארת, (אא"כ ניקב גם הבשר, וכן מרה שניקבה והכבד סותמה אם ניקב גם הכבד הוי טריפה), אבל אם היא אחוזה בצלעות עצמן דינה כנקובה כיון שהסתימה אינה נשארת. (מי שניקב הגיד שלו הוא פסול מלבוא בקהל משום כרות שפכה, מפני שהוא שותת ואינו יורה כחץ וממילא אינו מוליד, ואם נסתם הנקב אח"כ כשר לבוא בקהל מפני שהוא מוליד).

ריאה הדבוקה לצלעות אין חוששים שהיה שם נקב אלא תולים את ריעותא בצלעות, אמנם אם עלו בה אבעבועות חוששים שהיה שם נקב כיון שבריאה עצמה רואים ריעותא, וי"א שגם בלי אבעבועות חוששים. ודרך הבדיקה הוא שמביאים סכין מחודד ומפרידים את הריאה מהצלעות, אם יש מכה בצלעות תולים את הריעותא בצלעות, ואם אין מכה בצלעות תולים את הריעותא בריאה אע"פ שאין יוצא שם אויר. ורב נחמיה בנו של רב יוסף היה בודק ע"י ניפוח במים פושרים, וי"א שהיה עושה בדיקה זו לשתי אונות הסרוכות זו בזו, ורב אשי סובר שאין בדיקה זו מועילה לזה.

ריאה שהעלתה אבעבועות כשרה, (והתלמידים הסתפקו בדבר מפני שרב מתנה אמר שאם זה מלא מוגלה הוי טריפה, ואם זה מלא מים זכים כשרה, ואמר לו שמואל שדין זה נאמר על הכליה), ורבי יוחנן כשהיתה מגיעה שאלה כזו לפניו היה שולח לרבי יהודה ברבי שמעון שהיה מורה היתר משמו של רבי אלעזר ברבי שמעון, אבל רבי יוחנן עצמו לא סבר כך. ורב נחמן ראה בשוק ריאות מלאות אבעבועות כנאדות, ורב אמי ורב אסי ראו ריאות שכבר הוקשו כסלע כפי שמצוי בריאות הבהמות שלנו, ואין מראיהם דומה לריאה אלא כמראה מוגלה, ולא אמרו להם דבר. ואין זה מקום אטום בריאה (מ"ז:), דבאטום לא גדל כלום ואין שינוי ממראה הריאה אלא שלא עובר שם אויר.

ועשתה נקב בוושט או בכרס או במעיין, ורבינא אמר שהרב המטריף שהאכיל לכלבים חייב לשלם.

מ"ט. מחט שנמצאת בעובי בית הכסות (-בסוף הכרס

והוא עשוי ככובע ויש שם ב' דפנות צמודות המחוברות בשומן). אם המחט ניקבה את שתי הדפנות ויצאה לחלל הגוף הוי טריפה, אבל אם ניקבה רק את הדופן הפנימית כשרה מפני שחברתה מגינה עליה, אפי' אם חודה כלפי פנים, דאנו תולים שאוכלין ומשקין דחקוה וע"י הדחיקה נכנס הצד העבה בבשר, דאין אנו רואים נקב שיוצאה החוצה.

גרעין של תמרה שנמצא במרה, הבהמה כשרה, דודאי הגיע הגרעין דרך הסימפונות, ואף שהוא לא עובר שם עכשיו, הוא נכנס לאט לאט ע"י תנועות הבהמה בהליכתה ימים רבים, אבל גרעין של זית עושה נקב ומי שמטריף במחט מטריף גם בזה.

המשך דיני טריפת הריאה-

למה נקרא שמה ריאה, מפני שהיא מאירה את העיניים, והיינו על ידי סמנים המאירים את העיניים שמעריכים בה, שאז מחירה פי ארבע ממחיר אווז שלם.

ריאה שניקבה במקום משמוש הטבח (י"מ דהיינו במקום הצר של החזה, שמתוך הדחק הריאה עלולה להקדע ע"י ציפורני הטבח, אבל נראה שמדובר בכל מקום שאפשר לתלות בטבח, כגון נקב העשוי בסכין או שהטבח תלש אותה מלמעלה בחזקה ואח"כ נמצא שם נקב, נחלקו בגמ' אם תולים את הנקב במשמוש או לא, ולהלכה כשרה, וכן מצינו ט. שאם נטל זאב את הבני מעיין והחזירם נקובים תולים בזאב ואין אומרים שבמקום נקב נקב.

תולעת שיצאה מן הריאה וניקבה אותה, נחלקו בגמ' אם תולים שיצאה לפני השחיטה או אח"כ, ולהלכה כשרה.

לר"ש אין נקב בריאה מטריף עד שתינקב לסימפון הגדול. ונחלקו בגמ' אי הלכה כר"ש, ומסקנת הגמ' שאין הלכה כר"ש, ובישיבה האחרונה נפסקו ההלכות הללו הפסוקות בגמרא בסתמא.

איסור אכילת חלב, ומתי הוא סותם נקב

מ"ט: חלב שע"ג קיבה נהגו בו הכהנים שהקיבה ניתנת להם

בזבח היתר, כרבי ישמעאל שהתירו בשם אבותיו, דהא דכתיב "ואת כל החלב אשר על הקרב" מרבה לאסור חלב שעל הדקין המכסה את המעיין באמה הסמוכה לקיבה, מפני שהחלב שעל הקרב מחובר בו, אבל החלב שעל הקיבה מותר, אבל ר"ע סובר שהרובי הוא לחלב שעל הקיבה.

ישמעאל כהנא מסייע כהני, וכן"ל, וכן מצינו שרבי ישמעאל אמר שהכהנים מברכים את ישראל, והקב"ה מברך את הכהנים דכתיב "ואני אברכם", אבל לר"ע

הכונה שהקב"ה מסכים למה שהכהנים מברכים את ישראל, ומה שהקב"ה מברך את הכהנים נלמד מדכתיב "ואברכה מברכך", ודברי רבי ישמעאל מסייעים לכהנים מפני שברכתם היא יחד עם ברכת ישראל.

הגמ' מביאה ברייתא שממנה מבואר שרבי ישמעאל מרבה מ"ואת כל החלב אשר על הקרב" כל חלב שיש עליו קרום דק והוא נקלף כיון שאינו אדוק כל כך. ולר"ע צריך שיהיה גם תותב (-פרוס כשמלה, וחלב הקיבה אינו תותב אלא עשוי חתיכות חתיכות). והגמ' אומרת שרבי ישמעאל התיר בשם אבותיו, אבל הוא עצמו סובר לאסור.

ולהלן בגמ' איתא שהחלב הנקרא **חימצא** אינו סותם אם ניקבה הקיבה, והחלב הנקרא בר חימצא סותם, (-שניהם בחלב שעל הקיבה). וסימנך יפה כח הבן מכח האב. ויש בזה מחלוקת בין בני בבל לבני ארץ ישראל, י"א שחלב שעל הקשת אסור לכו"ע, ונחלקו בחלב שעל היתר, דבני בבל סוברים כרבי ישמעאל שכל שהוא קרום ונקלף הוא חלב טמא, והאי נמי הוא קרום ונקלף, (ובני ארץ ישראל היו מורידים מעט מלמעלה ואוכלים אותו דסברי כר"ע שרק חלב תותב קרום ונקלף טמא, והוא לא תותב), וי"א שחלב שעל היתר מותר לכו"ע דס"ל כר"ע, ונחלקו בחלב שעל הקשת דבני ארץ ישראל סוברים שאינו תותב כיון שהוא מחובר במקצת, ובני בבל סוברים שהוא תותב.

חלב טהור סותם נקב. כגון אם ניקבו המעיין והחלב שעל הכנתא סותמו כשר, כיון שחלב טהור הוא מהודק מאד לבשר, אבל חלב טמא כגון שניקב הכרס או ההמסס והחלב המכסה את הקרב סותם, לרב אינו סותם כיון שאינו מחובר, וגם בחיה אף שחלבה מותר מ"מ חלב כזה שבבהמה הוא טמא אינו סותם, כיון שחלב זה אינו מהודק, ולרב ששת אף חלב טמא סותם. ורבי רצה להתיר כרב ששת, ועוד שהרי התורה חסה על ממונם של ישראל כדכתיב בצרעת הבתים "וצוה הכהן ופנו את הבית בטרם יבוא הכהן לראות את הנגע ולא יטמא כל אשר בבית", ודבר זה נצרך רק לכלי חרס, דכלי עץ ובגדים ומתכת מטבילים והם טהורים, ואף כך חסה התורה על ממון צרי עין ק"ו על ממונם של צדיקים, ואמר לו רב פפא שהרי האוסר הוא רב, ובאיסורא דאורייתא אין לומר התורה חסה על ממונם של ישראל אלא יש ללכת אחרי המחמיר.

ועוד רצה רבא להתיר כד דבש שנתגלה, משום שרק יין דבש וחלב **אסורים משום גילוי** משא"כ שאר משקים מפני שאין הנחש שותה מהם, ועוד שהתורה חסה על ממונם של ישראל, ואמר לו רב נחמן בר יצחק שר"ש אומר שיש בזה סכנת נפשות, כדמצינו שר"ש אוסר גם בציר וחומץ ושמן ודבש ומוריין, (ות"ק מתיר באלו, ור"ש אמר שראה בצידון נחש שותה ציר, ואמרו לו אין מביאים ראייה מן השוטים שאותו נחש היה שוטה, ואין שאר נחשים עושים כך), וממילא אין להתיר משום הפסד ממונם

של ישראל, וטען רבא שידודו לו בציר מפני שהיו חכמים שהיו מניחים משקה מגולה בציר מפני שהציר שואב את הארס ושוב אינו מזיק, וכמו שבציר אין הלכה כר"ש, גם בדבש אין הלכה כמותו, ואמור רב נחמן בר יצחק שיוזדה בדבש לאסור, כי גם ר"ש בן אלעזר אוסר בדבש, (ורבי שמעון סתמא הוא רבי שמעון בר יוחאי).

חלב העשוי ככובע אינו סותם נקב. י"א שהכונה לחיטי דכרכשתא (-גושים קטנים של חלב כעין חיטים שנמצאים על החלחולת והם עגולים ככובע, ואם ניקבה החלחולת והנקב נסתם על ידם לא מהני), וי"א שהכונה לטרפשא דליבא (-שומן הלב העשוי ככובע והוא עטף את הלב, ואם ניקב הלב או הריאה הסמוכה לו אינו סותם).

ג. בני מעיים שניקבו וליחה סותמתן לרבן שמעון בן גמליאל כשרה, והיינו בליחה מהמעיים שהיא אדוקה בהם היוצאת ע"י דחיקה. ואמרו בשם רבי יוחנן שהלכה כרשב"ג, אולם אחד התלמידים עלה לארץ ישראל ושמע שאמרו בשם רבי יוחנן שאין הלכה כרשב"ג, ומסקנת הגמרא שאין הלכה כרשב"ג.

אבל שלא היה בזמן הקבורה, אם הוא בא ממקום קרוב (-מהלך יום אחד, שהוא ראוי לדעת בו ביום) בתוך ג' ימים הראשונים של אבילות, מונה עמהם אע"פ שלא ידע, אבל אם הוא בא ממקום רחוק הוא מונה לעצמו, ואם בא אחר ג' ימים ראשונים אף בבא ממקום קרוב מונה לעצמו. ולר"ש אם בא ממקום קרוב אפי' אם הוא בא ביום השביעי מונה עמו. לרבי יוחנן הלכה כר"ש, ולרב נחמן אין הלכה כר"ש, והלכה כר"ש משום דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל.

מתי מתירים ע"י הקפה

בני מעיים שניקב בהם נקב ולא ידוע אם ניקבו לפני השחיטה או אחריה, נוקבים נקב אחר לראות אם זה דומה לנקב הראשון, ואז היא כשרה בדידוע שניקבה אחר שחיטה, ורב משרשיא משמש בנקב שלא היה דומה, ואחר המשמוש היה דומה, וטעמו הוא מפני שהנקב הראשון כבר משמשו בו, ואמר אביו רבא שבנו חכם בטריפות כרבי יוחנן בכל מילי, לישנא אחרינא כרבי יוחנן שהיה חכם בטריפות.

ובריאה היכא דליכא למיתלי בטבח מתירים ע"י השוואה לנקב חדש, לרבא היינו דווקא כששניהם באותו צד של הריאה, ולהלכה אפשר גם בצד השני, אבל רק מדקה לדקה (אפילו בהמה אחרת דוגמתה) ומגסה לגסה, ולא מדקה לגסה או מגסה לדקה. לישנא אחרינא מגסה לגסה הכונה מאומה לאומה, ומדקה לדקה הכונה מאונא לאונא, וכן נראה שאין מקילים כל כך.

ובקנה שלאחר זמן נמצא שנפסק, או שניקב כאיסר, מתירים ע"י השוואה לנקב חדש, לרב פפא מה שמתירים בניקב כאיסר היינו דווקא כששניהם באותה חוליה שהיא ג' טבעות, שעושים עוד נקב ומדמים אותם זה לזה, ולהלכה אפשר גם בחוליה אחרת, אבל אין להשוות מחוליה לבר חוליה (-צידי הטבעות והחלק התחתון ששם הסחוס דק) או מבר חוליה לחוליה.

עוד מדיני טריפות

לחלולת שניקבה כשרה, כיון שהירכים סותמות את הנקב כיון שהיא אדוקה בהם. במקום הדבק כשר אף ברובו דאין דרך הריעי היוצא דרך הנקב לחזור לאחוריו וליפול לתוך חלל הגוף, מפני שמקום דחוק הוא השדרה מלמעלה ועצמות האליה מחוברים בסחוס, ושלא במקום הדבק אפי' במשהו הוי טריפה, וי"א שבמקום הדבק כשר אפי' בניטל כולו, אם נשתייר בו כדי תפיסה (-אחיזת יד), והיינו כמלוא אצבע, ואפילו בשור גדול די בכך.

ג. הכרס הפנימית שניקבה מבואר במתני' שזה טריפה, (אבל בחיצונה עד שתקרע רובה). י"מ דהיינו מקום הנקרא סניא דיבי (-כעין כיס בראש המעי הגס והוא סתום בראשו, וכל שאר הכרס קרוי חיצון ושיעורו ברוב. לישנא אחרינא מן הכרס עצמה, במקום שהקצבים מנקבים כדי להוציא את הפסולת. והראשון נראה), וי"מ שזה איסתומכא דכרסא, וי"מ שזה מקום צר שבכרס ממקום שהכרס מתחילה להיות צרה לצד הוושט ולמטה כשהבהמה תלויה, וזה נקרא הכרס הפנימי מפני שהוא נחבא בדופני החזה, ושאר הכרס נקראת חיצונה, וי"מ שזה מקום חלק הכרס שאין בו כמין צמר שגוררים ברותחים מן הכרס, וי"מ שזה הטפח שבוושט הסמוך לכרס, ובמערבא אמרי שכל הכרס זו הכרס הפנימית, (וכרס החיצונה זה הבשר החופה את רוב הכרס -קרע עבה העובר מעל כל החלל מהחזה עד הירכיים, שמיעוט הכרס מכוסה בצלעות החזה, ורובו תחת אותו קרום, ואם נקרע רוב מה שיש מן הקרום כנגד הכרס הבהמה טריפה, ואם נקרע הקרום ממקום שהכרס כלה ולמטה, כשרה, וכל אמוראי דלעיל קרו פנימית וחיצונה בכרס עצמה), וי"מ שמפרעתה (-צד הכרס הרואה את הקרקע הנראה מיד כשפותחים את הבהמה להוציא את המעיים) זוהי הכרס הפנימית והיינו היכא דפרעי טבחי, וכן נהגו להחמיר בנהרדעא, וזה כולל את שאר השיטות -סניא דיבי ואיסתומכא ומקום שאין בו צמר שכולם נמצאים באותו צד או למעלה או למטה, ואם מטריפים לכל אותו צד בנקב במשהו, מקיימת להו לכולהו, חוץ מטפח האחרון שבוושט ודעת מערבא. וכיון שלא נפסקה ההלכה עבדינן לחומרא ומטריפים בכל הכרס בנקב במשהו כבני מערבא, אמנם בכל טריפות אלו אין בודקים אחריהם, כיון שאינם מצויים, אבל סירכות הריאה צריך לבדוק.

ובחיצונה אם ניקבה בנקב שחללו כשיעור סלע הוי טריפה, מפני שע"י מתיחה יהיה בזה טפח, וי"א שצריך מעט יותר מסלע, והיינו כשיעור שאפשר להכניס בו בדוחק ג' גרעיני

תמר עם שאריות פרי, או להכניס ברווח ג' גרעינים בלא שאריות פרי.

נ"א. מחט שנמצאה בעובי בית הכסות מבפנים אם היא

תחובה בצד אחד ואינה נראית מבחוץ, כשרה, ואם בשני הצדדים הוי טריפה. ואם נמצא שם על המחט כנגד פיה מבחוץ קורט דם זה מגלה שזה קרה לפני השחיטה והוא טריפה, אבל אם לא נמצא קורט דם בידוע שזה קרה אחרי השחיטה (דאם זה אירע לפני השחיטה היה נסרך דם על המחט, משא"כ בשאר נקבים שהם טריפה ללא דם, כיון שאין שם מחט שהדם יסרך עליה), ואם הגליד פי המכה זה מגלה שזה קרה ג' ימים לפני השחיטה ואם קנאה בתוך ג' ימים הוי מקח טעות וצריך המוכר להחזיר לו מעותיו, ואם לא הגליד פי המכה, המוציא מחבירו עליו הראיה דמספק אין מוציאם ממון מחזקתו, דאין ידוע אם היתה טריפה כשמכרה לו, ומסתמא לא נתן לו את הבהמה לפני ששילם לו.

טריפת נפולה

בעל חי שנפל ואינו יכול ללכת חוששים שנתרסקו אבריו מחמת הנפילה והרי הוא טריפה, ולכן צריך להשהותו מעת לעת לפני השחיטה, ולבדוק אברים מסוימים לאחר השחיטה. ולהלן יבואר באלו אופנים נאמר דין זה.

נפלה מן הגג הוי טריפה, ואם ראה אותה למעלה בגג ואח"כ מצאה למטה על הארץ לא חוששים שנתרסקו אבריה להצריך להשהותה מעת לעת, כיון שלא ראינו שנפלה, ובקופצת אין חוששים לריסוקי אברים, ואף אם ראו אותה קופצת וראו שאין לה במה להאחז כשרה, דוודאי אמדה נפשה שיכולה לקפוץ ולא היתה קופצת אם זה היה גבוה לה יותר מדאי.

בהמה הגוררת רגליה האחוריים אינה טריפה, ואע"פ שיתכן שנפסק חוט השדרה, זה אינו שכיח, אלא תולים שאחזה שגרון.

זכרים (-אילים) **המנגחים זה את זה** אע"פ שהם נראים דוויים (-דואגים וכואבים) כשרים, דאינו אלא חום, אבל אם נפלו לקרקע חוששים לריסוק אברים.

אילים שנגנבו וזרקום הגנבים מעל הגדר ונפלו לארץ כשרים, מפני שזורקים אותם על מותניהם כדי שיוכלו לרוץ לפנייהם, ואין נהפכים על גבם לומר שיתפרקו חוליותיהם, אבל אם החזירום מעל הכותל מחמת יראה חוששים לריסוק אברים דלא אכפת להם שתפול, אמנם אם החזירום מחמת תשובה כשרים, דתשובה מעליא הוא דעבדי.

הכה אותה במקל על ראשה והמקל נטה והלך לזנבה והכה על מותניה ולא על הצלעות, או שהכה על זנבה והמקל הלך לראשה והכה על צוארה, כנגד כל השדרה כולה, אין חוששים

שנתרסקו אבריה, אבל אם המקל הפסיק באמצע השדרה, או שיש במקל בליטות של שיורי ענפים, או שהכה לרוחב הגב, חוששים לריסוק אברים.

נ"א: עגל שנולד היום שיצא מבית הרחם שהוא צר, לרב נחמן אין חוששים שנתרסקו אבריו ע"י דוחק בית הרחם וא"צ להשהותו מעת לעת. הגמ' רוצה להוכיח דין זה ממה שתינוק בן יום אחד מטמא בזיבה אם יצא ממנו זוב, ולא חשיב ראיה באונס דאינה מטמאה דכתיב "זב מבשרו" - שיהא בשרו שלם כמות שהוא ולא מחמת אונסו, וכן הגמ' רוצה להוכיח ממה שאפשר לשחוט ביו"ט עגל שנולד באותו יום ואין בו משום מוקצה מפני שהיה מוכן אגב אמו. והגמ' דוחה שאפשר להעמיד דינים אלו ביצא דרך דופן ע"י סם, ובין הוא ובין אמו חיים, ואין לומר שהוציאוהו אחרי שמתה אמו, דקיימא לן (נדה מ"ד) דאיהו מייט ברישא.

הגמרא רוצה להוכיח כרב נחמן ממה שלכו"ע (-גם למי שאוסר בכור שנולד בו מום ביו"ט מפני שבבין השמשות היה מוקצה מחמת איסור קדשים בחוץ) בכור שנולד ביו"ט עם מום אינו מוקצה דבמעיו אמו היה מוכן אגב אמו ומותר, דבכור אינו קדוש עד שיולד, וכשנולד הרי מומו עמו והוא ראוי להשחט בחוץ, וכאן אין להעמיד ביצא דרך דופן, שהרי אפילו לר"ש שיוצא דופן הרי הוא כילוד ואמו יושבת עליו ימי טומאה וטהרה יוצא דופן אינו קדוש בבכורה להצריכו מום להשחט במדינה. והגמ' דוחה שי"ל שמדובר שהפריס תחב פרסותיו לעמוד על גבי קרקע, דאינו טריפה כמו בנפולה שעמדה מנפילתה דא"צ מעת לעת.

בהמה שמפילים אותה בבית המטבחים אין חוששים בה לריסוקי אברים, אפילו כשגנחה, מפני שנועצת ציפורניה ומעכבת עצמה מליפול, עד שמגיעה לארץ ללא נפילה מגובה.

דרך הבדיקה בנפלה מחשש ריסוקי אברים-

בהמה שנפלה ועמדה ולא הלכה א"צ להשהותה מעת לעת, אבל צריכה בדיקה שלא נפסק חוט השדרה, ולא נשברו רוב הצלעות, ולא נעקרה חוליה, (ואם לא עמדה, אפילו אם בדקנוה ונמצאת שלימה, הרי היא טריפה בגלל החבטה, כיון שנתפרקו פרקיה וחוליותיה). ואם הלכה, לרב א"צ גם בדיקה, ולרב חייא בר אשי גם היא צריכה בדיקה, (והלכה כרב).

מה נחשב עמידה והליכה - לרב מספיק שתפשוט ידה לעמוד ותעקור רגלה ללכת אע"פ שלא עמדה ולא הלכה, ואינה צריכה שהייה מעת לעת, ולרב חסדא מספיק שנערה לעמוד - שנתחזקה ורצתה לעמוד, אע"פ שלא פשטה ידה.

נפולה צריכה בדיקה כנגד בני מעיים שמא נקרעה רוב הכרס החיצונה או ניקבו הדקין, ומר זוטרא אמר שצריכה בדיקה כנגד בית החלל כולו שמא נשברו רוב צלעותיה או שנעקרו חוליות. אבל א"צ לבדוק את סימני השחיטה.

נפולה בעוף-

עוף שנחבט על פני המים ע"י נפילה בעל כרחו, כיון ששט מלוא קומתו, כנגד הילוך המים או במים עומדים, או עם הילוך המים אבל הקדים קיסמים שיש במים, אין חוששים בו לריסוק אברים, דהוי כהליכה.

עוף שנפל, מתי חוששים בו לריסוק אברים - עוף שנפל על בגד מתוח היטב, או על רשת שקשריה קרובים זה לזה שחוששים שהקשרים ריסקוהו, או על פשתן הקשור ונפל עליו ולא בצדדים, או שנפל על חבילות קנים, או על פשתן החבט ואינו סרוק ששברי הגבעולים מכים את העוף, או שהוא עשוי באגודות ויש בו קשרים, או על נעורת שברי גבעולים שננערים בניעור הפשתן, או על סיב הגדל סביב דקל שלא התחלק לרצועות, או על אפר שהורקד בנפה או על אבק דרכים שהם נכבשים ונעשים קשים, או על חול הגס שהאבנים הגדולות שבו מרסקים את העוף כשהוא נופל עליהם, או על חבילה של תבן של חיטים ושעורים, או על חיטים ומיני חיטים כגון שיפון שהוא קשה, או על שעורים ומיני שעורים, או על רוביא (תלתן), או על חפצי שאינם עגולים וממילא אינם מחליקים, חוששים בו לריסוק אברים.

אבל אם נפל על בגד כפול שאינו נמתח היטב, או שאינו מתוח, או על רשת שאין קשריה סמוכים, או שנפל על צידי חבילות פשתן, או על פשתן החבט וסרוק, או על נעורת, או על סיב הדקל שנחלק לרצועות, או על אפר שלא הורקד בנפה, או על חול הדק שהוא מחליק ואינו נכבש לעולם, או על תבן שאינו חבילה, או על מיני קטניות, או על חימצי, אין חוששים לריסוקי אברים.

נ"ב. כללא דמילתא, כל דבר שהעוף מחליק בו אין חוששים, ואם אינו מחליק חוששים.

דיבוק (-דף קטן עם דבק שהעוף שוכן עליו ונדבק בו ופורח עם הדף ונופל לארץ), אם העוף נלכד בכנף אחד והוא פורח בכנף השנייה אין חוששים, ואם נלכד בשני כנפיים, לרב אשי אין חוששים, ולאמימר חוששים. ולרש"י אש"י ולישנא בתרא בנדבק בשני כנפיים חוששים לכו"ע, ונחלקו בכנף אחד. ולהלכה בכנף אחד אין חוששים, ובשני כנפים חוששים אא"כ עמד והלך.

כתוב בהלכות גדולות דכל היכא דבעי בדיקה להכשיר, כגון נפולה ושבורה ודרוסה, הני מילי בדורות קמאי דהוו בקיאי למיבדק, אבל אנן לא בקיאינן ולא סמכינן אנפשינן. ודעת רש"י דאין לו לדיין אלא מה שעיינו רואות ומותר לסמוך עליו, אבל עליו לברר היטב ולהביא לפניו את כל הטבחים ואצל כל הבקאים בדבר.

טריפה מחמת הצלעות

נשתברו רוב צלעותיה, והיינו שש מתוך י"א מכל צד, או י"א מצד אחד ואחד מהצד השני, הוי טריפה. ודווקא

כשנשברו מחציין כלפי השדרה ששם עיקר חיותה, ולא בחצי שכלפי החזה, ונשברו צלעות גדולות שיש בהם מח.

ואם נעקרו הצלעות, לעולא אף ברוב צד אחד (-שש מהם) הוי טריפה, ולרבי יוחנן גם בזה צריך רוב שני צדדים.

ואם נעקרה צלע וחצי חוליה אפילו אם החוט קיים הוי טריפה, וכן אם נעקרה צלע מכאן וצלע מכאן כנגדו וחוליה קיימת הוי טריפה, ולרבי יוחנן דווקא כשנעקרה גם מקצת חוליה.

נ"ב: ואם נעקרה הצלע ממקום חיבורה בלא חוליה, או חוליה בלא צלע והיינו תחת סוף הכסלים (-יש חוליות הרבה שאין שם צלעות), הוי טריפה, והיינו לבית הלל, אבל בית שמאי מקילים שדווקא כשחסר ב' חוליות הוי טריפה. ולענין טומאה באהל בלא בשר, אם נחסר דבר זה מהמת, לבית הלל אינו מטמא אף בנחסרה חוליה אחת, ולבית שמאי רק בשתי חוליות.

גולגולת שנחבסה (-נמעכה, אף שלא נחסרה) ברובה, הוי טריפה. ורבי ירמיה מסתפק אם הכונה לרוב גבהה מן העיניים ולמעלה, או לרוב הקפה שהוא גדול יותר. תיקן.

בשר החופה את רוב הכרס שניטל ברובו הוי טריפה, ואם נקרע ולא ניטל מסתפק רב אשי אי הוי טריפה.

דרוסה

בעל חי שנדרס ע"י צפורני יד חיה או עוף טורף הרי הוא טריפה מחמת הארס שבציפורניים, אמנם לא כל בעל חי יכול לעשות 'דרוסה' בבעל חי אחר, כיון שצריך שיהיה בארס הדורס בכדי להמית את הנדרס, וכדלהלן.

בבהמה הוי טריפה מזאב ולמעלה וזאב בכלל, אבל מזאב ולמטה כמו חתול לא, לפני שאין להם ארס חזק להמית בהמה אלא רק עופות.

רבי יהודה אומר שבבהמה דקה הוי דרוסה ע"י זאב, ובגסה ע"י ארי, ואמר רבי אלעזר שרבי יהודה בא לפרש את דברי ת"ק ולא בא לחלוק. והגמרא אומרת שיתכן שרב סובר שרבי יהודה בא לחלוק, ולרבנן גם זאב בגסה הוי דרוסה.

נ"ג. דריסת חתול נץ ונמיה - רב חסדא אמר שבגדיים וטלאים הוי דרוסה גם בחתול או נמיה ומודה באילים ורחלים כמתני'. הגמרא שואלת שבברייתא מבואר שבחתול נץ ונמיה אינה טריפה עד שתינקב לחלל כקוץ בעלמא ועד שניקבו הדקין אבל הארס אינו מזיק, ולא בדריסה סתם. והגמרא מתרצת דס"ל כדתניא בשם בריבי שלא אמרו שאין דרוסה לחתול אלא במקום שלא מנסים להציל דאינו כועס כ"כ ולא אלים זיהריה, אבל במקום שמנסים להציל הוא כועס ויש לו ארס חזק, וה"ה כשהיא מנסה להציל את עצמה, יש דרוסה, כדמצינו שחתול רדף אחרי תרנגולת והדלת נסגרה ומצאו

על הדלת חמש טיפות של דם - ארס של חמש אצבעות, (ולרבנן דפליגי עליה דבריבי דאמרי אפילו יש מצילין אין דרוסה צ"ל שארס זה אינו שורף). וללישנא בתרא הברייטא כדעת בריבי וכנ"ל, ורב חסדא אפילו במקום שאין מצילין ס"ל שיש דרוסה, וכן סברי רבנן דפליגי אבריבי. ורב סובר שבעופות גם חולדה עושה דרוסה, ובכבשים גדולים גם לחתול אין דרוסה, ובגדיים וטלאים לחתול יש דרוסה ולחולדה אין דרוסה.

בעופות הנדרסים רב אמר שיש להם דרוסה מן הנץ ולמעלה. רב כהנא אמר ששאר עופות טמאים עושים דרוסה. הגמרא שואלת ממתני' שעוף הדק יש לו דרוסה ע"י הנץ ומבואר ששאר עופות אינם עושים דרוסה אפילו בעוף הדק, והגמרא מתרצת שבנץ הוי דרוסה גם בעופות כמוהו, ושאר עופות עושים דרוסה רק בקטנים מהם. וללישנא בתרא נץ עושה דרוסה גם בגדולים ממנו, ושאר עופות רק בגודל שלהם.

דרוסת שועל - ללישנא קמא שועל לא עושה דרוסה, וללישנא בתרא שועל עושה דרוסה.

דרוסת כלב - אין דרוסה לכלב.

כללי דרוסה - אין דרוסה אלא כשהכהו ביד ובצפורן ומדעת ומחיים, אבל ברגל אחורית או בשן (-שאין ארס החיה בשיניה) או שלא מדעת (-שכיון שנפל עליה שלא מדעת אע"פ שנתקעה ציפורנו אינו מטיל ארס), או לאחר מיתה אין דרוסה, ולאחר מיתה היינו אפי' אם דרס מחיים ומדעת ולא הספיק לשלוף צפורנו עד שחתכו את היד, משום שהארס יוצא בהוצאת היד ולא בהכנסתה.

ארי שנכנס לבין השוורים ונמצאה צפורן תלושה אחת לחה (-שהיה בה דם) בגב אחד השוורים, אין חוששים לדרוסה, משום שאף שרוב האריות דורסים, ואין לומר שנכנסה הצפורן ע"י התחככות בכותל שצפורן זו בכותל היתה, מפני שאין צפורן נכנסת לגב ע"י התחככות, מ"מ ארי הדורס אין צפורנו נשמטת, וממילא הוי ספק, והדין תלוי בדין ספק דרוסה וכדלהלן. אמנם אם רואים מקום הכאת צפורן בגב אחד השוורים, או שמצאו שם צפורן יבשה, או שתי ציפורניים או שלש שנמצאו בגב השור כפי הסדר שהם סדורות ביד הארי, חוששים לכו"ע שהארי דרסו.

ספק דרוסה - אם יש ספק אם הארי נכנס לבין השוורים, או שנכנס ספק כלב (שאין לו ארס) ספק חתול, או שנכנס ארי וישב ביניהם בשלום, או שנכנס דורס וקטע ראש אחת הבהמות, או שהדורס נזהר והבהמות גועות שכשם שהם נבעתים ממנו כך הוא נבעת מהם, או שנכנס אווז בין הקנים ויצא כשצווארו מלוכלך בדם ואין ידוע אם זה מהקנים או מחתול, אין חוששים לדרוסה. אבל היכא שהדורס שותק

והבהמות גועות, לשמואל חוששים לספק דרוסה, ולרב אין חוששים לספק דרוסה. אמיר פוסק שחוששים לספק דרוסה, ואינו סובר כדעת רב, או שרב עצמו חזר בו.

נ"ג: מעשה בסל מלא עופות ספק דרוסה שנכנס הנץ ביניהם שהובאו לפני רב, ואמר רב שישאלו את שמואל, ושמואל חנק אותם וזרק אותם לנהר. הגמרא אומרת שאין ראייה מכאן שרב חזר בו, דאתריה דשמואל הוה ואינו דרך ארץ להתיר במקומו של שמואל דבר ששמואל אוסר (וי"מ שאינו דרך ארץ להורות במקומו בדבר שהם שוים בו, אבל אם היה חלוק עליו לא היה שולח לו להפסיד ממון ישראל, דכל מקום שיש נדנדו חטא אין חולקים כבוד לרב). ולא זרקם שמואל לנהר כמות שהם, שמא יפרחו משם ויצודים ציידים ישראלים וימכרום לישראל. ולא השהה אותם י"ב חודש כדין ספק טריפה, שמא יבואו בהם לידי תקלה שכיון שהם רבים א"א להזהר בכולם ויבואו לאכול אחד מהם. ולא אמר שימכרום לעכו"ם, שמא העכו"ם יחזרו וימכרום לישראל. ולא זרקם לאשפה או לכלבים, כדי לפרסם שהם אסורים, שכשהלך לנהר אוושה מילתא טפי, וכיון שהיו עופות דקים ומרובים לא יכלו לבדוקם ולהתירם מפני הטורח שמא יטעה באחת מהם, אי נמי כיון דהארס של הנץ הוא קלוש הבשר לא מאדים והדבר אינו ניכר, וכן נראה.

בדיקת דרוסה כגון בספק דרוסת ארי או שאין מקום הדריסה ניכר מבחוץ, הוא לבדוק את גבה וכריסה וצידיה כל מה שכנגד בני מעיים, ואם האדים שם בשר, אסור דסופו לשרוף עד שינקוב את הבני מעיים, ואם לא האדים שם א"צ לבדוק במקום אחר, דאין דרוסה אלא כנגד בני מעיים, דלא מיטרפא במקום אחר. וי"א שצריכה בדיקה מהגולגולת עד הירך לאפוקי עובי הצוואר או הירכיים, ואפי' בסימנים צריך בדיקה, (ומבואר שיש דרוסה בסימנים).

דרוסה בסימנים היינו כשהאדימו הסימנים עצמם, אבל משום האדמת בשר שכנגד לא מיטרפא, דרוב סימנים קשים הן ואין ארס שולט בהם, אבל אם הם עצמם האדימו רואים שהארס כן שלט בהם.

סימנים שנדלדלו (-נעקרו) ברובם, הוי טריפה.

המססה (כגון שדרסוה בירך שלא כנגד החלל וניקב הבשר לאחר זמן). והיינו שנתמסמס עד שהרופא שבא לרפאותו צריך לגורדו עד הבשר החי, דינו כאילו אין שם בשר כלל, ואם זה במקום שעושה טריפות בניטל כולו, כגון צומת הגידים, הו טריפה, דהאי נמי כנטול דמי. ולכן ריאה שיושבת יפה, אך כאשר מעמידים אותה נופלים חתיכות חתיכות, הוי טריפה.

ניקבה ע"י קוץ אינה נאסרת עד שתינקב לחלל, אבל בהגיע לחלל יש לחוש שמא ניקבו הדקין, ובבדיקה א"א מפני שאין נקב דק ניכר בהן. ובדרוסה אם האדים הבשר שכנגד בני מעיים הוי דרוסה.

נ"ד. ניקב הוושט או שנדרסה הבהמה בוושט, במשהו היא נאסרת, אבל בקנה נקב אינו אוסר אלא בכאיסר, ודרוסה שנאסרת כשהאדימה גם בקנה אוסרת במשהו, מפני שהארס הולך ושוורף.

ריש לקיש לא הכיר את רב, ואמר לו רבי יוחנן שזהו התלמיד ששימש את רבי ואת רבי חייא, והוא שימש בישיבה ורבי יוחנן שימש בעמידה, והוא גדול בהכל – בתורה ובחסידות.

עוד בדיני טריפות

קנה שנמצא שמוט לאחר שחיטה ואין ידוע אם נשמוטה לפני השחיטה, לרב הבהמה כשרה, שא"א לשמוטה שתיעשה שחוטה דאם נשמוטה היתה יורדת למטה ולא נשחתה, ולרבי יוחנן יחתון במקום נוסף וישווה בין המקומות ואם החתכים דומים היא טריפה, ד"ל שגם החתך הראשון נעשה לאחר עיקור, ורב נחמן אמר שאין הבהמה כשרה אלא כשלא תפס בסימנים, אבל אם שחט כשהוא תופס בסימנים ושחט אפשר לשמוטה שתעשה שחוטה.

בהמה שהוכתה בגיד הנשה ונשחטה, או שהכו אותה בכלייתה ע"י חץ, כשרה, דאין להוסיף על הטריפות שמנו חכמים, ואף שמצינו שעשו כך לבהמות והם מתו, מ"מ אם היו שמים להם סם היו חיות.

ואלו כשרות בבהמה

ניקבה הגרגרת, או שנסדקה לאורכה ונשתייר למעלה ולמטה, כשרה, אא"כ חסרה כאיסר האיטלקי, או בכדינר קורדינאה מהרי ארט.

נפחתה עצם הגולגולת ורואים שלא ניקב קרום של מח, ניקב הלב ולא הגיע הנקב לבית חללו, נשברה השדרה ולא נפסק החוט שלה, ניטל הכבד ונשתייר ממנו כזית, המסס ובית הכוסות שניקבו זה לתוך זה (-שהם סמוכים ודפנותיהם אדוקים זה לזה ויש נקב באמצעיתם, וחזרו וניקבו במקום שהדפנות מהודקים), ניטלו הטחול או הכליות או שניטל הלחי התחתון מעל הבשר והסימנים מחוברים בבשר (ויכולה לחיות ע"י לעיטה והמראה) או הרחם, כשרים.

נ"ד: לרבי יוחנן אלו הנמנו כטריפות דווקא הם טריפות, ולריש לקיש דווקא אלו הנמנו שהם כשרות הם כשרות. ונ"מ בבוקא דאטמא דשף מדוכתיה (-ראש עצם הירך שיצא ממקומו), שלרבי יוחנן כשרה, וכן לרבא היא כשרה אא"כ נפסק הגיד, ולריש לקיש היא טריפה, וכן סובר רב מתנה, ולהלכה היא כשרה אע"פ שנפסק הגיד, אא"כ הוא נרקב.

אין בעלי אומניות העוסקים במלאכת אחרים רשאים לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שהם עוסקים במלאכתם, אמנם מפני מביאי הביכורים עומדים לכבדם כדי שיהיו רגילים לבוא, ושואלים בשלומם ואומרים להם אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום. רבי יוסי בר אבין לומד מזה עד כמה חביבה מצוה בשעתה - צריכים אנו לחבבה, והגמרא דוחה שי"ל שהטעם הוא מפני שיש לחוש שיכשלו לעתיד לבוא שאם לא יראו להם פנים צהובים ודרך כבוד, לא יביאו ביכורים מפני הטורח. ועל כן המושיב את חבריו בחנות למחצית שכר, אם הוא אומן לא יעסוק באומנותו, מפני שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו.

עד בכלל או עד ולא עד בכלל

לרב נחמן היכא ששיערו חכמים כסלע בחסרון בגולגולת, או כאיסר בנקב בגרגרת, דין סלע ואיסר עצמם כיותר מסלע ואיסר.

נ"ה. מסקנת הגמרא שרב נחמן סובר ש'עד ועד בכלל', אמנם היכא שזה קולא אומרים שעד ולא עד בכלל.

ולכן חבל היוצא מן המטה שנשאר תלוי מן המיטה לאחר שנסתרגה כל המיטה, ונטמאה המטה, אם החבל הוא עד חמשה טפחים הוא טהור, שכיון שהוא קטן ואינו ראוי לכלום אינו נחשב מן המיטה, אבל בחמשה הוא טמא, ומחמשה ועד עשרה טמא, ובעשרה הוא ג"כ טמא, וביותר מעשרה הוא טהור מפני שהוא עומד להקציץ, וחבל בפני עצמו אינו מקבל טומאה, דבעינן טווי ואריג. (דכל שיעורי חכמים להחמיר, שאם מצומצם זה חומרא משערים במצומצם, ואם זה קולא משערים בשוחק, חוץ משיעור גריס בכתמים שבגריס מצומצם תולים במאכולת לקולא, ורק כגריס ועוד טמא, דכתמים עצמם דרבנן, דמדאורייתא אינה טמאה עד שהיא רואה מבשרה, דכתיב "דם יהיה זוהה בבשרה").

ולענין כלי חרס דקים בין כשהם שלמים בין לענין קרקעיתם בין דופנותיהם, אם הם יושבים על הארץ בלי סמיכה הם מקבלים טומאה, ושיעורם בכדי סיכת קטן שמחזיקים שמן בכדי סיכת קטן, ושיעור זה הוא עד לוג שהיה מחזיק לוג לפני שנשבר, ואם היה מחזיק מתחילה מלוג ועד סאה רביעית, ואם היה מחזיק מתחילה מסאה ועד סאתים חצי לוג, ובאלו לוג וסאה וסאתים דינם כלמטה, כיון שזה לחומרא, וכוונת רב נחמן דכל היכא דקתני 'עד' הולכים בו לחומרא.

החותך מעובר שבמעיי אמו מותר באכילה.

עוד סוגי טריפות

טריפה מחמת הטחול - ניטל הטחול אין הבהמה נעשית טריפה, אבל בניקב, לרב עוירא הוי טריפה, ובנחתך - ללישנא קמא הוי טריפה, וללישנא בתרא לא הוי טריפה, ובמערבא אמרו שבניקב הטחול לא הוי טריפה, אם ניקב

במקום שהטחול נעשה דק, או שנשאר מתחת הנקב כעובי דינר זהב.

נ"ה: טריפה מחמת הכליות - ניטלו הכליות כשרה, לקתה באחת מכליותיה והגיע הלכותא למקום החריץ - אמצע הכליה מקום שהגידים מחוברים שם, (והיינו למקום הלבון שתחת המתניים), טריפה. ובמערבא אמרו שמה שפוסל בריאה אינו פוסל בכליה, וכ"ש שמה שכשר בריאה כשר גם בכליה. והגמ' אומרת שמוגלה כשר בריאה ופסול בכליה, ומים זכים כשרים בשניהם (אא"כ הם עכורים או סרוחים), ואין לדמות טריפות להדדי, שהרי חותכה מכאן בסימנים או בצואר והיא חיה, ואם חותכה מכאן כל כתפיה היא מתה. וכליה שנתקטנה מחמת חולי, בבהמה דקה כשרה עד כפול, ובגסה כשר עד כענבה בינונית.

ריאה שנחרתה והיינו שצמקה ונעשתה כחיות דקל בידי שמים מקול ברד ורעם, כשרה, ובידי אדם (-שהבעיתה אדם, שאינה חוזרת ומבריאה), טריפה, ולרשב"א אף בידי כל הבריות (-שאגת אריה וקול שחל), הוי טריפה. והדרך לבדוק את הריאה - בקיץ ימלא מים קרים בספל מחרס לבן, ובסתיו ימלא מים פושרים בספל מחרס שחור שאינן מצננות כ"כ כמו לבנות, ויניח שם את הריאות מעת לעת, ואם חזרו לגודלם כשרה, ואם לאו טריפה.

גלודה (-שניטל כל העור שלה מחמת שחין או מלאכה), ר"מ מכשיר וחכמים פוסלים, וי"א שר"מ הודה לחכמים. ואם נשתייר עור ברוחב סלע על פני השדרה כולה כשרה דע"י אותו שיעור היא מעלה ארוכה, וי"א שישתייר כסלע בראשי הפרקים (-בכל פרקי חוליותיה ובעצמות השוק והירך), וי"א דבעינן כסלע במקום טיבורו. ורבי ינאי ברבי ישמעאל מסתפק מה הדין אם ניטל העור רק ממקומות אלו, ונשאר בשאר הגוף. תיקו. לרב אם נשאר כסלע בכל מקום בגוף כשרה, חוץ מבעור בית הפרסות, ולרבי יוחנן אפי' עור בית הפרסות מציל.

השוחט עולה במחשבה להקטיר כזית מהעור שתחת האליה (שהוא רך ודינו כבשר, ובעולה שכולה כליל אין מחשבת כילה פוסלת אלא דווקא מחשבת הקטרה) חוץ למקומו, פסול ואין בו כרת לאוכל ממנו כהלכתו, ואם חשב לעשות כך חוץ לזמנו, הוי פיגול ויש בו כרת אפילו למי שאוכלו כהלכתו, ולרבי יעקב וי"א בשם רבי שמעון גם בעור בית הפרסות ובעור של עגל הרך (-כל זמן שהוא יונק) שייך פסול ופיגול, וכן בכל דבר שאמרו חכמים לקמן קכ"ב. לגבי טומאה שדין העור כדין הבשר, לרבות עור הרחם, שייך פסול ופיגול, ועור השליל לא הוזכר מפני שאין שליל בזכרים.

טריפות בעוף

נ"ו: כל הטריפות שמנו חכמים בבהמה שייכים גם בעוף בדברים שיש בעוף, (והמסס ובית הכוסות אינם בעוף), ואלו שנכתבו כאן יש בהם חידוש מיוחד, ונקובת הוושט נכתבה אטו פסוקת הגרגרת, דהוה אמינא דהואיל וחיותו של עוף לא נפיש, דהא כשר בסימן אחד, גרגרת נמי תיטרף במשוהו. והכתה חולדה תני לומר דהיינו דווקא במקום שעושה אותה טריפה, דהיינו נקיבת הקרום, דלא תימא תיטרף בנשבר העצם בלא נקיבת קרום כדאמרין לקמן בעוף של מים. וניקבו הדקין תני כדי לומר בסיפא שאם יצאו בני מעיה ולא ניקבו כשרה, דלא תימא עוף שחיותו מועט תיטרף ביציאה לחודה.

נקובת הוושט, פסוקת הגרגרת, ניקב הקורקבן, ניקבו הדקין, הוו טריפה בעוף.

דרסה אדם ברגליו, או שטרפה בכותל (-הכה בה בכותל), או שריצצתה בהמה, והיא מפרכסת, אם שהתה מעת לעת ושחטוה, כשרה, אך בכל גוונא צריכה בדיקה אע"פ ששהתה מעת לעת, דשמא נשברה השדרה ונפסק החוט.

אם הוכתה בראשה ע"י חולדה במקום שיכול להנקב קרום המוח הוי טריפה, והיינו שנשכה בשיניה, דאם דרסה ביד מבואר לעיל (נ"ג) שיש דרוסה לחולדה בעופות, והיינו כנגד כל החלל. שיטת רב ושמואל ולוי שיכניס ידו בפה של העוף ודוחק אצבעו כלפי חץ העוף והמח נדחק למעלה, ואז אם המח מבצבץ ויוצא דרך הנקב הוי טריפה ואם לאו כשרה, ואף למ"ד (לעיל מ"ה) דהוי טריפה אף אם ניקב רק העליון ולא התחתון, מ"מ גם אם ניקב רק העליון היה המח יוצא, כיון שהתחתון רך. וזעירי סבר שאין בדיקה מועילה לנשיכת חולדה, מפני ששיני החולדה דקות ועקומות ונקובות באלכסון, ולכן אפילו אם ניקב הקרום לפעמים אין המח יוצא ע"י דחיפת אצבע בחץ, מפני שכשהוא נדחף למעלה העצם עומד כנגדו ומונעו מלצאת, דנקב העצם אינו כנגד נקב הקרום, אמנם כשעלה לנהרדעא אמר שבודקים ביד, אבל לא במסמר - לפתוח את הגולגולת אחרי השחיטה ולהעביר מסמר לראות אם הוא יתעכב שזה אומר שיש שם נקב, וכן סובר רב יהודה שאין לבדוק במסמר משום שגורם להטריף שלא כדין, דלפעמים אינו נקוב והמסמר נוקבו ומפסיד ממוון ישראל, ולרבי יוחנן אפשר לבדוק גם במסמר, ורבי נחמיה היה בודק במחט, וס"ל שבבדיקה ביד יש לחוש שהיא טריפה ואין הבדיקה מבררת. ורב שיזבי היה בודק בשמש לראות כנגד השמש אם יש נקב, שהאור יפה לבדיקה, ורב יימר היה בודק במים (-מוציא כל המח מן הקרום דרך פיה כמו שהיא יורדת לחוט השדרה, וממלא את הקרום מים, ואם יוצאים מים דרך המכה בידוע שניקב הקרום. ל"א מכניס בנקב העצם מים וחוזר ומוציאם, ואם נתלבנו בידוע שנתערב המוח בהם), ורב אחא בר יעקב היה בודק בקש של חיטה כמו שנתבאר במסמר.

עוף הגדל במים נעשה טריפה כבר כשנשבר העצם אע"פ שלא ניקב הקרום של המח, כיון שהקרום שלו רך. ואוויזי דידן דינם כעוף הגדל במים כיון שתמיד הם במים.

נ"ו: נפלה לאור ונחמרו (-נחמוצו) **בני מעיה** ונעשו

הקורקבן או הלב או הכבד ירוקים, אפי' במשהו, ודרכם להיות אדומים, הוי טריפה, אבל אם הם אדומים כשרים, ואם הוריק הכבד כנגד בני מעיים (-ראש אחד של הכבד תלוי כנגד בני מעיים, והשני למעלה), הוי טריפה (אע"פ שבניטל הכבד ונשאר כזית כשרה), ואם הדקין נעשו ירוקים הוי טריפה כיון שדרכם להיות אדומים, אמנם אם שלקם וחזרו והאדימו לא הוי טריפה, ומאידך אדומים שלא הוריקו אך ע"י שליקה הוריקו, הוי טריפה. אמנם א"צ לשלוק עוף שנפל לאש אם לא הוריק, דאחזוקי ריעותא לא מחזקינן היכא דלא מינכר ריעותא בהדיא.

ואלו כשרות בעוף-

ניקבה הגרגרת או שנסדקה, הוכתה ע"י חולדה בראשה ולא ניקב הקרום, ניקב הזפק - הכרס שלשם נקבץ האוכל, (ולרבי אפי' ניטל הזפק כשרה), נשתברו גפיה (-עצמות הכנפיים), נמרטו כנפיה והיינו הנוצה הגדולה שעל כל גופה, בכל אלו העוף כשר. (ולרבי יהודה אם ניטלה הנוצה הדקה הסמוכה לבשר שאין בה קנים, הוי טריפה, ור"ש בן חלפתא גרם לעוף שניטלה נוצתו שיגדל כנפים יותר ממה שהיה לו קודם).

ניטל הרום הגמ' מסתפקת אי הוי טריפה.

גגו של זפק שנמתח עם הוושט והיינו החלק שהולך ונעשה צר לכיוון הוושט דינו כוושט שנטרף בנקב משהו.

יצאו בני מעיה ולא ניקבו ולא היפך בהם כשהנסיס לתוכה כשרה, ואם היפך בהם הוי טריפה, (דכתיב "הוא עשך ויכוונך", שאם נהפך אבר אינו יכול לחיות, ומעשה באחד שנפל מהגג ויצאו בני מעיו, ובא רומאי שלא רצה ליגוע במעיים כדי שלא יהפכם ועשה כאילו שוחט בנו לפניו וחזרו בני מעיו ועי"ז לא מת. וי"מ "הוא עשך ויכוונך" שהקב"ה העמיד את כנסת ישראל עם כהנים נביאים שרים ומלכים).

נ"ז. עוף שנשתברו רגליו מן הארכובה ולמטה או אפי' למעלה

ולא יצא העצם לחוץ, כשר, ורבא בדק בצומת הגידים לראות אם ששה עשר החוטים קיימים והכשיר.

עוף שנשמטה ידו (-כתפו) כשר, ואם נשמט גפו (-הפרק העליון המחובר לגב) הוי טריפה שמא ניקבה הריאה, ולשמואל ורבי יוחנן תיבדק נופח בריאה ע"י קנה דק ואם האויר יוצא היא טריפה.

ריאת העוף- חזקיה אמר שאין ריאה לעוף, ורבי יוחנן אמר שיש לעוף ריאה והיא כעלה של וורד ונמצאת בין הכנפיים הגמ' רצתה לבאר שכונת חזקיה שריאת העוף א"צ בדיקה אף בנפל העוף או שנכמר באש, כיון שצלעותיה מגינים עליה, והגמ' דוחה שכונתו כפשוטו שאין לעוף ריאה, אלא

שאינו בקיא בתרגולים - שאינו רגיל לאוכלם ולכן לא ידע אם יש להם ריאה, ולשון בדיחותא הוא.

בהמה או עוף שנחתכו רגליהם מהארכובה ולמטה כשרים, אבל מן הארכובה ולמעלה או שניטל צומת הגידין הוי טריפה.

נ"ז: שמוטת ירך בעוף- י"א שמוטת ירך בעוף כשרה

אף שחתוכה טריפה, וי"א שאף שמוטה היא טריפה, וכן הלכה.

אם נחסר הקנה כאיסר האיטלקי הוי טריפה, ואף אם עשו לה קרומית וסתמוה בה אין להכשירה, ומה שרואים שחייתה המכה, זה היה בתוך י"ב חודש ולסוף י"ב חודש מתה, דטריפה חיה עד י"ב חודש.

כתיב "לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם, אשר אין לה קצין שוטר ומושל", רבי שמעון בן חלפתא בדק דבר זה ע"י שגרם שהנמלים יהרגו נמלה אחת מפני שחשבו שהיא שיקרה להם, ואמרו ששמא היה מלך עם אלו שהרגוה, או שקיבלו כבר רשות מהמלך, או שבדיוק מת המלך הקודם, ואין לנו אלא לסמוך על שלמה.

מהו סימן לטריפה היכא שיש ספק - י"א שאם חייתה י"ב חודש אינה טריפה, וי"א שטריפה אינה יולדת, וי"א שאם משבחת אינה טריפה ואם מתנוונת היא טריפה, ולרבי ל' יום ואמרו לו שיש שחיות ב' ג' שנים. ורב אחא בר יעקב אמר שההלכה שטריפה יכולה להוליד ולהשביח. וההלכה שבזכר אינו טריפה כל שחי י"ב חודש, ובנקיבה כל שיולדת.

גולגולת שיש בה נקב אחד ארוך ונחסרה או נקבים הרבה, מצטרפים למלוא מקדח ואינה מטמאה באהל לב"ש, דהיינו כדי שינטל מן החי וימות, ורבי יוסי בן המשולם טען שהיה מעשה באדם שנפחתה גולגולתו ושמו לו שם חתיכת דלעת יבשה והוא חי, ואמר לו רשב"א שלא עברו עליו ימות הצינה. ומבואר דס"ל שסימן לטריפה הוא י"ב חודש.

נ"ח. דין ביצים של טריפה- אם הביצה נולדה ע"י חימום

מהקרקע אסורה, ואם נולדה ע"י זכר מותרת משום דהוי 'זה וזה גורם', אמנם הביצה הראשונה שנולדה לאחר שנטרפה אסורה בכל גוונא דעובר ירך אמו ועימה נטרפו. וכן מצינו בבהמה שנטרפה ולבסוף עיברה, שלר"א הולד אסור אפי' להדיוט דס"ל 'זה וזה גורם' אסור, ולרבי יהושע מותר אף לגבוה דס"ל 'זה וזה גורם' מותר. ולמ"ד שטריפה אינה יולדת לא שייך ביצי טריפה, אלא הדין הוא שביצים שהיו בעוף בשעה שנטרף משהים אותם, ואם העוף טען ביצים נוספות הם מותרות, ואם לאו הם אסורות. ולדבריו מה שנחלקו ר"א ורבי יהושע בולד טריפה איירי בעיברה

ולבסוף נטרפה, והמחלוקת היא אם עובר ירך אמו ונאסר כאחד מאבריה, או שעובר לאו ירך אמו, ור"א אוסר גם להדיוט, ורבי יהושע מתיר גם לגבוה, ומ"מ ביצה שהיתה בשעה שנטרפה אסורה אף לרבי יהושע, דחשיבא כגופה כיון שהיא אגודה בה ומעורה בגידים.

נ"ח: בריה שאין בה עצם אינה מתקיימת י"ב חודש. הגמ' רוצה לומר שלדבריו מה שמצינו שכישות שהתליעה כשהיא מחוברת אסורה התולעת באכילה, דזה נחשב "שורץ על הארץ" כיון שהיא מהלכת בקישות המחוברת לארץ, (אבל אם התליעה בתלוש לאו שורץ הוא עד שתצא ותהלך על הארץ), אם התליעו תמרים בתוך כד אחרי שהיו שם י"ב חודש מותרים, דאם התליעו במחובר לא היו חיים י"ב חודש. ורב אמר שבקא (-מין זבוב העוקץ) לא חי אפי' יום אחד.

כל יתר כנטול דמי - בהמה בעלת חמש או שלש רגלים הרי זה מום בבכור, והני מילי ביד, אבל ברגל הוי טריפה ואף להדיוט אסור, דכל יתר כנטול דמי, והוי כשמוטת ירך בבהמה. וכן מטעם זה הטריף רב הונא בהמה שהיו לה שני מעיים, (אא"כ הם נשפכים אחד לשני). אמנם אין להטריף בהמה שיש לה קנה היוצא מבית הכסות להמסס, מפני שזה אינו יתר אלא זה מצוי בבהמות הרועות מחוץ לעיר, אבל קנה שמבית הכסות לכרס הוי טריפה. ובהמה שיוצאים ממנה שני בני מעיים ושניהם יוצאים מן הקיבה זה בראשה וזה באמצעה, היא טריפה, ובעוף כשרה (שלפעמים יש לעוף שניים, ואף רואים כך בעופות, הכי קים להו לחכמים. ל"א בכל העופות יש שני מעיים, אחד יוצא מהזפק לקורקבן, והשני יוצא מן הקורקבן), ואף בבהמה אם יוצאים ממקום אחד סמוכים זה לזה וחוזרים ומתחברים בתוך רוחב אצבע, כשרים, וי"א שאף אם אינם מתחברים כשרים אם מתחברים עד כאצבע מלמטה סמוך לנקב הרעי, כדי שיהא הרעי יוצא מנקב אחד.

נוצת העוף - רבי יהודה מטריף בניטלה הנוצה. ורבי ישמעאל אומר שהנוצה מצטרפת לשיעור כזית לפיגול דסבר דחזיא לאכילה. רבי יוחנן אומר ששניהם סוברים אותו דבר שהנוצה היא כעור, ולרבא י"ל שרבי יהודה סובר שהיא טריפה כיון שאין לעוף הגנה, אבל לא הוי פיגול, ורבי ישמעאל סובר שיש פיגול משום שהיא ראויה לאכילה, אבל לא הוי טריפה מפני שהנוצה לא מגינה על העוף.

עוד בדיני טריפה בבהמה

בהמה אחוזת דם וחלתה מחמת כך, או שנכנס עשן בגופה, או שחלתה מחמת צינה, או שאכלה הרדופני שהוא סם המות לבהמה, או סם המות הממית בהמה, או שאכלה צואת תרנגולים, או ששתתה מים שהיו מגולים, כשרה. ואם אכלה סם המות שממית אדם, או שהכיש נחש, או

שנשכה כלב שוטה, מותרת משום טריפה, ואסורה משום סכנת נפשות.

הלעיטוה תיעה (שורש של מרירתא) או עלי חילתית או פלפלין כשרה, אבל הלעיטוה בקרטי חלתית הוי טריפה, כיון שזה גורם לניקוב המעיים. ומי שאוכל משקל שלשה זהובים חילתית קודם אכילה, נפשט עורו מעליו מפני שהחילתית מחממתו מאד ואוחזתו קדחת, אא"כ ישב במים כדי לקרר את עצמו. (והאוכל ט"ז ביצים וד' אגוזים וז' גרעיני צלף ושותה ג"כ רביעית דבש בתקופת תמוז, נעקר חיבור ליבו).

נ"ט. צבי שנחתכו רגליו האחוריות בעצם התחתונה, אף שאינו טריפה יש לחוש שנשכו נחש, ולכן אין לאוכלו באומצא שמולחו מאד וצולוהו מעט על הגחלים, אלא צולים אותו בתנור, ואם נופלים ממנו חתיכות זה סימן שנשכו נחש.

סימני טהרה בבהמה

לאחר שביארה הגמרא בארוכה מה נחשב טריפה, הגמרא עוברת לבאר מהם הסימנים להתיר או לאסור בהמות (מפרסת פרסה ומעלת גירה, ואמרו חכמים שבהמה שלא מעלה גירה אין לה שיניים קדמיות למעלה) חיות (כנ"ל) עופות (התורה מנתה את העופות האסורים, וחכמים נתנו סימן לעופות האסורים, שכל עוף שדורס ואוכל הוא טמא, ועוף שאינו דורס צריך שתהיה לו אצבע יתירה וזפק וקורקבנו נקלף) חגבים (ארבע רגלים וארבע כנפים החופות את רוב גופו ושני כרעיים לנתר בהם ושמו חגב) ודגים (סנפיר וקשקשת) באכילה.

סימני טהרה בבהמה נאמרו בתורה, "וכל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו".

כל בהמה שאין לה שיניים למעלה, בידוע שהיא מעלה גרה ומפריסה פרסה והיא טהורה, ונ"מ דהיכא שפרסותיה חתוכות יכול לבדוק בשיניה, ובתנאי שהוא מכיר בן גמל ויודע שאינו בן גמל שכשהוא קטן עדיין אין לו ניבים, (אבל גמל גדול יש לו ניבים), ואין לחוש שיש עוד מין שדומה לבן גמל, מפני שהקב"ה אמר "ואת הגמל כי מעלה גרה הוא" - אין לך דבר שמעלה גירה וטמא אלא גמל וחבריו האמורים בפרשה. וכן אם מצא בהמה שפיה גמום (-חתוך), בודק בפרסותיה, אם הם סדוקות בידוע שהיא טהורה, ובלבד שיכיר מהו חזיר, ואין לחוש שיש מין שהוא כמו חזיר, דכתיב "ואת החזיר כי מפרס פרסה הוא" ואין אחר כמותו. ואם מצא בהמה שפיה גמום ופרסותיה חתוכות, בודק בבשרה, אם הוא מהלך שתי וערב (בכנפי העוקץ תחת עצם האליה שיש שם בשר שכשקורעים אותו נקרע שתי או ערב) בידוע שהיא טהורה, ובלבד שיכיר מהו ערוד, ואין לחוש למין שהוא כמו ערוד, דגמירי שאין כזה מין.

סימני טהרה בחיה

נ"ט: חיה בכלל בהמה לסימנים דכתיב "זאת החיה" וכו' ואח"כ כתובים סימני בהמה, אמנם יש סימן מיוחד לחיה, ונ"מ להתיר חלבה, והוא כל שיש לה קרניים וטלפיים (-צפורני הפרסות), ולרבי דוסא מספיק קרניים.

הגמ' מסיקה שאם יש לה קרניים מפוצלות ודאי היא חיה, ואם אין הקרניים מפוצלות צריך שיהיו כרוכות (-קליפה על קליפה כקרני השור, לאפוקי מספיקא דעז, ואף ששל עז אינם חדורות, עז כרכוז קרניו חדורות וחרוקות ויש ספק אם הוא ממין עז) וחדורות (-חדות למעלה, לאפוקי מעז שהם רחבות מלמעלה. וי"מ עגולות, ואין נראה, דכרוכות היינו עגולות) וחרוקות (מלאות פגימות וחריצים, לאפוקי מספיקא דשור) ויהיו החריצים סמוכים ובלועים זה בזה. ועיזא כרכוז שקרניו חדורות וחרוקות יש בו ספק דכיון שקרניו חדורות וחרוקות א"כ חיה הוא, או דילמא כיון דשמו עז מין בהמה הוא, ולהלכה חלבו מותר.

קרש והיינו צבי שנמצא בבי עילאי ואורך גופו ט"ז אמה אע"פ שאין לו אלא קרן אחת חלבו טהור.

דברי רבי יהושע בן חנניה לקיסר

אריה דבי עילאי יש ט' אמות בן שני אונזיו, וכששאל הקיסר לרבי יהושע בן חנניה מה הרבותא להמשיל את הקב"ה לאריה, אמר לו שהוא נמשל לאריה דבי עילאי, והפציר בו לראותו, והאריה התקרב לרומי ובמרחק ד' מאות פרסה נהם והפילו כל המעוברים ונפלה חומת רומי, ובמרחק מאה פרסה נהם ונפלו שיניהם של האנשים והקיסר נפל מכסאו, וביקש מרבי יהושע בן חנניה שיבקש רחמים שיחזור למקומו, וכך היה.

ס. וכשרצה הקיסר לראות את הקב"ה, אמר לו רבי יהושע בן חנניה שישתכל בשמש בחצי היום בתקופת תמוז, ולא היה יכול, ואמר לו שאם אחד ממשמשיו אינו יכול לראותו, כ"ש שאינו יכול לראות את הקב"ה עצמו.

וכשרצה להכין סעודה לקב"ה ולחילולתו, אמר לו רבי יהושע בן חנניה שיכין סעודה על שפת נהר ריביתא, והכין סעודה ו' חודשים ובאה רוח ושטפה אותה לנהר, והכין עוד ו' חודשים ובא גשם והטביע את הסעודה בים, ואמר לו רבי יהושע בן חנניה שהרוח והמטר הם המטאטאים ושוטפים את הבית לכבוד הקב"ה.

וכשרצה בת הקיסר שהקב"ה יכין לה כלי מסתוריתא (כיון שהוא נגר דהא כתיב "המקרה במים עליותיו"), התפלל רבי יהושע בן חנניה שתצטרע ונתנו לה מסתוריתא כמנהגם, וכשביקשה ממנו שהקב"ה יקח זאת ממנה, אמר לה שהקב"ה נותן ולא לוקח את הטובה אחר שנתנה.

שור וחמור - שור כרסו וראשו וזנבו גדולים ופרסותיו רחבות, משא"כ חמור, ונ"מ למקח וממכר.

בריאת העולם

שור שהקריב אדם הראשון היתה לו קרן אחת במצחו, וקרניו נבראו לפני פרסותיו, (דכל מעשה בראשית נבראו בקומתם ובדעתם) (-שהודיעם שיבראם והם ניאותו) ובצביונם (- בדמות שבחרו להם), וכשיצא השור מן הארץ יצא ראשו תחילה ונמצא שקדמו קרנותיו לפרסותיו, אבל שאר שוורים נולדים עם פרסות והקרניים גדלים לאחר זמן).

בשעה שאמר הקב"ה **למינהו** באילנות, אמרו הדשאים שאם באילנות שאין דרכם להיות בערבוביא כיון שהם גדולים וענפיהם מרובים וצריכים לצאת מפוזרים כדי שיוכלו ליגדול אמר הקב"ה שיצאו למינהו - במרחק מחבירו כדי שיהיה לו היכר, כ"ש שהם שהם רבים ודרכם לצאת תכופים ומעורבבים ואם לא יזהרו לצאת כל עשב לבד לא יהיו ניכרים זה מזה יצאו למיניהם, מיד יצא כל אחד למינו, (ומכח זה מסתפק רבינא מה הדין במרכיב ב' סוגי דשאים), ופתח שר העולם ואמר "יהי כבוד ד' לעולם ישמח ד' במעשיו" - שכולם זהירים במצוותיו.

ס: הקטנת הירח - בתחילה יצאו "שני המאורות הגדולים" וטען הירח וכי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, אמר לה לך ומעטי את עצמך, וזהו דכתיב "את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה", אמנם כיון שאמר דבר הגון הוא ימשול גם ביום, וטען הירח ששורגא בטיהרא מאי אהני, אמר לו הקב"ה שישאל ימנו בו ימים ושנים, וטען הירח שבשמש מונים תקופות ומעברים את השנה על התקופה, אמר לו הקב"ה שצדיקים יקראו קטנים כשמו (יעקב שמואל ודוד), ולא נתיישב דעתו של הירח, אמר הקב"ה שיביאו לו כפרה על שמיעט את הירח, והוא שעיר של ר"ח דכתיב ביה "לחטאת לד'".

ביום השלישי יצאו הדשאים ועמדו על פתח הקרקע מתאזים למי גשמים, עד שבא אדם הראשון שנברא בערב שבת וביקש עליהם רחמים וירדו גשמים וצמחו, ללמדך שהקב"ה מתאווה לתפילתם של צדיקים.

השסועה היא בריה בפני עצמה שיש לה ב' גבים וב' שדראות, ומכאן תשובה לאומרים אין תורה מן השמים, שהרי משה רבינו לא היה צייד.

ביאורי מקראות

כתיב **"חמשת סרני פלישתים"** והפסוק מונה ששה "העזתי והאשדודי האשקלוני הגיתי והעקרוני והעוים". לרבי יונתן היו חמשה חשובים, ולרב העוים באו מתימן

(ונקראו עוים מפני שעיוו את מקומם, או מפני שאיוו לאלוהות הרבה, או מפני שהרואה אותם אוחתו עוית, ויש לכל אחד ט"ז שורות שיניים).

הרבה מקראות נראה שהם מיותרים אך הם גופי תורה שעניינים גדולים תלויים בהם, כגון הא דכתיב "והעוים היושבים בחצרים עד עזה כפתורים היוצאים מכפתור השמידום וישבו תחתם", והיינו שהעוים היו מצאצאי אבימלך שהשביע את אברהם "אם תשקור לי ולניני ולנכדי" ועדיין לא עברו דורות אלו, אמר הקב"ה יבואו הכפתורים שאינם מפלישתים ויכבשו את העוים וישראל יכבשו את הכפתורים (דס"ל שהעוים הם כן מפלישתים, ולמ"ד שהם באו מתימן (בן אליפז בן עשיו) הרי הזהירים הקב"ה שלא להתגרות בבני עשיו, וכן בשאר מקראות כהאי גוונא בספר דברים, כגון "ובשעיר ישבו החורים", ובמזואבים ובעמונים כתיב "רפאים ישבו בה", בכלהו כתיב "ארץ רפאים תחשב", לפי שנאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים "לזרעך נתתי" וגו' ומוזכר שם גם "ואת הרפאים", וכשיצאו ממצרים ועברו דרך הר שעיר ועמון ומואב שנקראו כבר ארץ רפאים היה עולה על דעתם להתגרות בהם, דסבורים זו היא שניתנה לאברהם, ומנעם הקב"ה ואמר להם שאף שהם נקראים ארץ רפאים מפני שבתחילה הרפאים ישבו בה, לא זו הארץ שנתתי לאברהם, אלא לאלו נתתה שגרשום משם וישבו תחתיהם בשכר אברהם שיצאו בני עשו הימנו, ולוט היה קרוב לאברהם, וכשהגיעו לחבל ארגוב כתיב "ההוא יקרא ארץ רפאים" - זו היא שנתתי לאביכם). וכן מצינו שסיחון כבש את עמון ומואב, ועי"ז יכלו ישראל לכבוש את ארצם מסיחון. ומהא דכתיב "צידונים יקראו לחרמון שריון" וגו', לומדים שאפי' הרי ארץ ישראל חביבים על אומות העולם, שכל אחד מהאומות הלך ובנה כרך לעצמו על שם הרי ארץ ישראל. והא דכתיב "ואת העם העביר אותו לערים" עשה כך יוסף כדי שלא יקראו לאחיו גולים.

סימני טהרה בעוף

ס"א סימני העוף לא נאמרו בפירוש בתורה, אבל למדו בנין אב מזה שנשר טמא, שעוף שדומה לנשר, והיינו שאין לו אצבע יתירה (-גבוהה משאר האצבעות ונמצאת מאחוריהם), ואין לו זפק, ואין קורקבנו נקלף, והוא דורס ואוכל, הוא טמא, משא"כ עוף שדומה לתורין שיש להם אצבע יתרה, וזפק, וקורקבן נקלף, ואין דורסין ואוכלין טהורין. ואפילו **עוף שיש לו רק סימן טהרה אחד** הוא טהור, לפי שאינו דומה לנשר שאין לו אפילו סימן טהרה אחד. ורק העופות המפורשים בפרשה גזה"כ שהם טמאים אע"פ שיש בהם סימן טהרה. אמנם לולא שהיה כתוב נשר היינו לומדים מפרס ועזניה, שכל עוף שיש לו רק סימן אחד אסור כמו פרס ועזניה, ואין ליומר ששני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים (וממילא א"צ לכתוב נשר כדי ללמד שמספיק סימן אחד), דכל אחד מהם יש לו סימן טהרה אחר, ובעשרים סוגי עופות טמאים יש ג' סימני טהרה שווים, ושניים מהם נמצאים בעורב,

ואחד נמצא בפרס והשני בעזניה. ולפ"ז א"צ ללמוד מתורים את ד' סימני הטהרה, ונכתבו כדי ללמד שרק הם כשרים לקרבן.

לר"א בר צדוק כל עוף החולק את רגליו טמא.

ס"ב. דין עוף שאין ידוע אם הוא כשר-

מי שבא לפניו עוף עם סימן טהרה אחד, אם הוא בקיא בהם ובשמותיהם, יכול לאכול עוף שאינו מהם, אך אם אינו בקיא בהם ובשמותיהם אינו יכול לאכול את העוף שמא הוא מהם, ולאמימר ורב אשי אף אם אינו מכיר פרס ועזניה יכול לאוכלו אם אינו דורס (ועוף הנותן רגלו על האוכל כשהוא אוכל ומחזיקו ברגלו שלא ינוד ולא ינטל כולו לפיו זה דריסה, וכן דרך העורבים הגדלים בבתיים), כי פרס ועזניה אינם מצויים בישוב.

ואם בא לפניו עוף עם שני סימני טהרה, אם הוא מכיר מהו עורב, וזה אינו עורב, יכול לאוכלו. ולרבי אליעזר צריך להכיר גם מין עורב כזרזיר או סנונית לבנה, שהם אסורים באכילה דכתיב "ואת העורב למינהו", אבל לרבנן הם מותרים באכילה. וכן נחלקו לענין טהרת מצורע בעוף המסרט, שהיא הסנונית הלבנה. דעת אמימר שהמחלוקת היא בזו שכריסה ירוקה, אבל זו שכריסה לבנה מותרת אף לר"א, (ונקראת לבנה לאפוקי זו הגדלה בבית שהיא שחורה), והלכה כר"א. ודעת מר זוטרא שנחלקו בזו שכריסה לבנה, אבל זו שכריסה ירוקה אסורה אף לרבנן, והלכה כרבנן.

תורים ובני יונה-

תסיל (-מין יונה) פסול משום תורים וכשר משום בני יונה כשהוא קטן, ודאפיציי **ותורים של רחבה** כשרים משום תורים ופסולים משום בני יונה. (והא דתני שכל העופות פוסלות במי חטאת אם שתו מהם, מפני שהם מגביהים את הפה אחרי ששתו ונופלים מים מפיהם והרי הם כמים שנעשו בהם מלאכה, חוץ מן היונה מפני שהיא מוצצת וממילא במים שנשארו לא נעשתה מלאכה, ולא תני שתסיל אינו פוסל, הטעם הוא שתסיל מוצץ ומקיא ופוסל משום שזה רוק בעלמא, אי נמי משום מלאכה).

ס"ב: כופשני צוצייני כשרים למזבח, והם תורים של רחבה הנ"ל, ואף שיש להם שם לווי, ומצינו לגבי אזוב שאזוב יון או כוחלי או רומי או מדברי וכל שיש לו שם לווי פסול, מ"מ רק מי שנשתנה שמו קודם מתן תורה והתורה הקפידה על שמו לכותבו תמיד ללא שם לווי פסול, אבל מי שנשתנה שמו רק לאחר מתן תורה אינו נפסל. ולרבא הם כשרים כיון שבמקומם הם נקראים תורים סתם.

עופות טהורים וטמאים-

צרדא מותר, וברדא אסור.

שמונה עופות מסופקים - חובא, חוגא, סוגא, הרנוגא, תושלמי, מרדא, כוחילינא, בר נפחא. וספיקם הוא מפני שעופות טהורים קורקבנם נקלף ביד, וטמאים אין קורקבנם נקלף כלל, ואלו קורבנם נקלף רק בסכין, ויש להם את שלשת הסימנים האחרים. ואמנם עוף שאין קורקבנו נקלף אך אחר שהושיבו אותו בשמש הוא נקלף ביד, טהור.

תרנגולא דאגמא - לאביי תרנגולא דאגמא הוא 'מרדא' שהוא מח' ספיקות הנ"ל, ולרב פפא הוא אסור, אבל תרנגולתא דאגמא מותרת, ולמרימור גם התרנגולתא אסורה, שהרי ראינו שדרסה ואכלה, והיו מחזיקים אותם בטהרה עד שראינו שדרסה, ולכן אין אנו אוכלים עוף אלא מה שמסרו לנו אבותינו שהוא טהור, אבל שאר העופות יש לחוש שהם דורסים. שבור אנדרפטא מותר, פירוז אנדרפטא אסור. בוניא מותר, פרוא אסור. מרדו זגיד ואכיל מותר, מרדו סגיד ואכיל אסור. מזגא חמרא אסור, בת מזגא חמרא מותרת. שקיטנא אריכי שקי וסומקי מותרים, אבל גוצי וסומקי או אריכי שקי וירוקי אסורים. לקני ובטני מותרים, ושקנאי ובטנאי מותר לאוכלם במקום שנהגו לאוכלם, והיינו במקומות שלא מצוי בהם פרס ועזניה, מפני שיש להם רק סימן אחד ושמא הם פרס או עזניה. קואי וקקואי אסורים, וקקואתא לאביי מותרת ובארץ ישראל היו מלקים על אכילתה.

ס"ג. מהם העופות הטמאים שהוזכרו בתורה -

שלך זהו עוף השולה דגים מהים, (ורבי יוחנן כשראה שלך אמר "משפטיך תהום רבה" שהוא אוכל את הדגים המזומנים למות, וכשראה נמלה אמר "צדקתך כהררי קל" שיש לה חיות כמו בעל חי גדול, אי נמי שמוזנותיה מצויים לה בלא טורח).

דוכיפת זה עוף שהודו כפות, והוא הביא את השמיר לבית המקדש.

תנשמת היא באות שבעופות (-עוף הצועק בלילה), והיינו קיפוף, ואינה מן השרצים, דאחד מהכללים שהתורה נדרשת זהו דבר הלמד מעניינו, והיא כתובה בענין העופות, ותנשמת האמורה בענין שרצים היא המאוסה שבשרצים, והיינו קורפדאי.

קאת זה הקוק.

רחם זה שרקרק, ונקרא רחם לפי שכשהוא בא באים רחמים - מטר לעולם, והיין כשהוא יושב על דבר ומצפצף, ואם ישב על הקרקע שאין דרכו כך ויצפצף סימן בשורה הוא שיבוא המשיח.

עורב זה עורב אוכמא, ומ"את כל העורב" לומדים לאסור עורב עימקי והיינו לבן, ומ"למינהו" לומדים לאסור עורב שראשו דומה לראש היונה.

נץ זה הנץ, ומ"למינהו" מרבים בר חריא והיינו שוריקא.

חסידה זו דיה לבנה, ונקראת כך מפני שעושה חסד עם חברותיה.

אנפה זו דיה רגזנית, ונקראת כך מפני שמאנפת עם חברותיה, כמו "התאנף ב".

ס"ג: מנין מיני העופות טמאים - כ"ד מיני עופות טמאים הוזכרו בתורה, בויקרא כתובים עשרים, ובמשנה תורה עשרים ואחד, וכתוב למינה למינה למינהו הרי כ"ה, ודאה וראה הם אותו מין, וכן איה ודיה הם מין אחד ונכתבו שניהם כדי לא לתת מקום לבעל דין לחלוק ולהכשירה. ולרבי אבהו ראה זו דאה זו איה זו דיה ונמצא שיש כ"ג מינים טמאים, ונקראת ראה מפני שרואה ביותר, שהיא עומדת בבבל ורואה נבילה שבארץ ישראל.

מאה עופות טמאים יש במזרח העולם, וכולם ממין איה. ובדגים יש שבע מאות מינים, ובחגבים יש שמונה מאות מינים. ואין מספר למיני העופות הטהורים.

התורה מנתה את הבהמות הטהורות מפני שמנין הטמאות גדול יותר, ואת העופות הטמאים מפני שמנין הטהורים גדול יותר, דלעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה.

כיצד יודעים מהו עוף טהור - עוף טהור נאכל במסורת שזוכר שאכלו אדם כשר, ונאמן הצייד לומר עוף טהור זה מסר לי רבי הצייד, ובלבד שיהיה בקיא בהם ובשמותיהם.

ס"ד. סימני ביצים מעופות טהורים -

סימני הביצים הטהורים זה שתהיה הביצה עגולה ככדור, אך ראשה אחד יהיה ככדור וראשה אחד יהיה חד שהיא משוכה לאורכה ועגולה לרוחבה, אבל אם שני ראשיה ככדור או ששניהם חדים טמאה. וסימן נוסף הוא שהחלבון בחוץ והחלמון בפנים, ולא יהיה החלבון בפנים והחלמון בחוץ, ולא יהיו מעורבים. וכן סימני עוברי דגים - ביצי דגים שהם מחוברים יחד.

ואיתא בברייתא שמותר לקנות ביצים מהעכו"ם ולא חוששים לנבילה או לטריפה, אך צריך שיאמר שזה מעוף פלוני שהוא טהור, ולא מספיק שיאמר שזה מעוף טהור. הגמ' שואלת למה לא יבדוק בסימנים, ואין לומר דאיירי בביצים טרופות, דאסור לקנות ביצה טרופה מוכרי (מפני שמותר למכור לו ביצת טריפה אם היא טרופה, ואם אינה טרופה אסור שמא יחזור וימכרנה לישראל). והגמ' מתרצת שהסימנים אינם מדאורייתא הלכה למשה מסיני וא"א להתיר

על פי הסימנים לבד, כי יש ביצת עורב הדומה לשל יונה, ורק כשיש לביצה סימני כשרות, וגם הנכרי אומר שזה מעוף מסוים שהוא טהור, אפשר לאוכלם.

אם החלמון והחלבון מעורבים זו ביצת שרץ, ואין בזה נ"מ שאם ריקמה – נוצר השרץ בתוכה, וניקבה שיוכל ליגוע בריקום, מטמא בכעדשה, די"ל שזה נחש שהוא דומה לשל שרץ אבל אינו טמא, אלא נ"מ שאם ריקמה ואכלה, לוקה משום שרץ השורץ על הארץ, וצריך להתרות בו משום לאו זה, ומה שמצינו שלומדים מהפסוק איסור אפי' באפרוח שלא נפתחו עיניו, זה אסמכתא בעלמא, ואיסורו בטוהרים הוא רק מדרבנן, אבל בטמאים זה שרץ גמור ולוקה לכו"ע, ואם לא ריקמה איסורא איכא ומלקות ליכא, דלאו שרץ הוא.

ס"ד: דיני אכילת ביצים – ביצים טהורים שהתבשלו עם הטמאים מותרים דאינם נותנים טעם. ביצים מזוזרות שישבה עליהם תרנגולת ימים רבים ולא קלט בהם אפרוח כיון שאינם של זכר, נפש יפה והיינו מי שאינו איסטניס יאכלם. ביצה שנמצא בה קורט דם, אם הדם נמצא על החלבון בראש הקשר בראש החלק העגול ששם נמצא הזרע ומשם מתחילה יצירת האפרוח, זורק את הדם ואוכל את השאר, ואם נמצא הדם על החלמון כל הביצה אסורה, מפני שזה התפשט בכל הביצה.

ביצת עוף טמא אסורה, דכתיב "ואת בת היענה", ואף שיש מין שנקרא בת יענה, מ"מ ממה שיש רווח בין התיבות מבואר שהכונה לביצת היענה, ואף שכדלעמור אינו שני שמות אף דכתיב כדר לעמר, שאני הכא שיכולים לחלקם גם לשני שורות, משא"כ בכדלעמר.

ס"ה. סימני טומאה בעוף – עוף הדורס ואוכל (-אוחז בציפורניו ומגביה מן הקרקע מה שאוכל) בידוע שהוא עוף טמא, ואם אינו דורס ויש לו אצבע יתירה (-אצבע גבוהה מאחורי האצבעות) וזפק וקורקבנו נקלף בידוע שהוא עוף טהור. ולר"א בר צדוק אפשר לתת חוט של משיחה, ואם מניח ב' אצבעות מכל צד הוא טמא בידוע שהוא דורס, אבל אם מניח ג' מצד אחד ואחת מהצד השני הוא טהור. ולרשב"א עוף הקולט מאכל מהאוויר כשזורקים לו אותו ואוכלו הוא טמא (אבל הקולט ואינו אוכל כמו ציפרתא הוא טהור). ולאחרים השוכן עם עופות טהורים הוא טהור, והשוכן עם עופות טמאים הוא טמא, ואפי' לרבנן שחולקים על ר"א שאמר שלא לחינם הלך הזרזיר אצל העורב מפני שהוא מינו, מ"מ אם הוא גם דומה להם במראיתו הוא טמא.

דיני חגבים

סימני טהרה בחגבים – חגב שיש לו ארבע רגלים, וארבע כנפים, וקרצולים שתי רגלים נוספות ארוכות סמוך לצואר שהוא מנתר בהם כשהוא רוצה לקפץ, וכנפיו חופים את רוב גופו (י"א

רוב ארכו וי"א רוב הקפו, ולכן צריך רוב גופו והקיפו), זהו חגב טהור. ולרבי יוסי צריך שיהיה שמו חגב.

חגבים הנמצאים בקוצים מותרים, והנמצאים בכרוב אסורים ולוקים עליהם משום שרץ העוף דאינם ספק אלא ודאי הם טמאים. (ס"ב:).

חגב שאין לו כרעים אבל הוא עתיד לגדלם לאחר זמן הוא טהור, דכתיב "אשר לא כרעים" וקרי "אשר לו כרעים" – אע"פ שעדיין אין לו, וכגון הזחל, והיינו אסקרא שאין לו רגלים בקטנותו והם גדלים לאחר זמן.

מיני הארבה המותרים הנלמדים מהפסוק

כתיב "את אלה מהם תאכלו, את הארבה למינו, ואת הסלעם למינהו, ואת החרגול למינהו, ואת החגב למינהו". לתנא דבי רב ארבה זה גובאי, סלעם זה רשון, חרגול זה ניפול, וחגב זה גדיאן, ומד' פעמים "למינהו" מרבים צפורת כרמים ויוחנא ירושלמית וערצוביא והרזבונית. דס"ל (ס"ו). שלומדים כלל ופרט מ"אשר לו כרעים, ארבה וכו' למינהו", אין בכלל אלא מה שבפרט, דבעינן מלבד הסימנים הנ"ל שלא יהיה ראשו ארוך.

ס"ה: ולתנא דבי רבי ישמעאל (להו"א) הארבה זה גובאי ולמינו זה צפורת כרמים, ולשניהם אין גבחת, וסלעם זה ניפול ולמינהו מרבה אושכף, ולשניהם יש גבחת – ראשם מרוט, ולכל הד' הנ"ל יש זנב, וחרגול זה רשון (ולא נחלק על תנא דבי רב מהו סלעם ומהו חרגול, אלא כל אחד אמר כפי שהם נקראים במקומו), ו"למינהו" מרבה כרספת ושחלנית שיש להם זנב, אמנם אלו אין ראשם ארוך, ולומדים צד השווה משלשתם שכל מי שיש לו ד' רגלים וד' כנפים וכרעים וכנפיו מכסים את רוב גופו, שכל כיוצא בזה טהור, אמנם צרצור אסור, דכתיב "חגב" שצריך שיהיה שמו חגב, וצריך גם את הסימנים הנ"ל, דכתיב "למינהו".

רב אחאי דוחה שא"א ללמוד מין שראשו ארוך מצד השווה, שהרי כולם אין ראשם ארוך, ולא מספיק ששוה בד' סימנים, שהרי חרגול אינו נלמד מצד השווה אע"פ שיש לו ד' סימנים. אלא לומדים ראשו ארוך מסלעם, לפי שאפשר ללמוד סלעם מצד השווה מארבה וחרגול. וס"ל לתנא דבי ישמעאל ש"למינהו" זה כלל, וכלל ופרט וכלל מרבים כעין הפרט, והיינו אף אם ראשו ארוך, וס"ל שאף שהכלל הראשון הרבה כל שיש לו כרעים, והכלל האחרון מרבה דברים הדומים בד' סימנים, בכל זאת דורשים כלל ופרט וכלל.

סימני הטהרה בדגים

ס"ו. סימני הטהרה בדגים הם סנפיר (שבו הדג פורח - שט על פני המים), וקשקשת (הקבועה בעור הדג יותר מן הסנפירים, שהקשקשים אינם זזים מאליהם אלא בידיים), ולרבי יהודה צריך שיהיו לדג לפחות שני קשקשים וסנפיר אחד. דג שאין לו עכשיו סימני טהרה ועתיד לגדלם לאחר זמן, או שיש לו ועתיד להשירים בשעה שעולה מן המים, מותר.

ס"ז: כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר והוא טהור, (וצ"ל שדבר זה נמסר לחכמים מאדם הראשון שקרא שמות גם לדגים, ואת"ל שלא קרא שמות לדגים י"ל שזה נמסר בהלכה למשה מסיני. תוד"ה כל), ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת והוא טמא. ואע"פ שכל מי שיש לו קשקשת הוא טהור, מ"מ כתב רחמנא סנפיר, משום יגדיל תורה ויאדיר, (והיינו שזה ראה נוספת שקשקשת אין פירושו סנפיר. תוד"ה יגדיל). ואין לומר שאם היה כתוב רק קשקשת היינו אומרים שקשקשת היינו סנפיר, דקשקשת לבושה הוא דכתיב "ושריון קשקשים הוא לבוש".

כתיב על הדגים הטהורים "אותם תאכלו" ו"אותם" משמע מיעוטא, שאם אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו, ולא הבא מכלל עשה עשה, ואעפ"כ כתיב על הדגים הטמאים "לא תאכלו", כדי לעבור עליו בלאו ועשה.

דיני שרצים

שרצים אסורים באכילה דכתיב "אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ, ולא תטמאו בהם", ובכלל איסור זה שרץ הארץ ושרץ העוף ושרץ המים. אמנם בשרץ המים התירה התורה באכילה שרצים שבכלים (וה"ה שבבורות שיחין ומערות) אף אם אין להם סנפיר וקשקשת, וכן בשרץ הארץ התירה התורה אם הפרי התלע כשהוא תלוש, וכדלהלן.

שרץ המים-

כתיב "את זה תאכלו מכל אשר במים, כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלים אותם תאכלו", ולומדים מזה ששרץ המים שבכלים מותר לאוכלו אע"פ שאין לו סנפיר וקשקשת.

ואין לומר ששרץ המים שבכלים נאסר אף אם יש לו סנפיר וקשקשת, דהא כתיב "וכל אשר אין לו וכו' בימים ובנחלים" דשאיין לו לא תאכל הא בכלים אע"ג דלית ליה מותר. ושרץ המים שבבורות שיחין ומערות (שאדם שוחה ושותה מהם ואינו נמנע מלשתותם עם התולעים שבהם) נלמד מדכתיב "תאכלו מכל אשר במים".

אבל בלא זה היינו אומרים שכיון שהכתוב התיר במפורש והתיר בסתם, מה כשהתיר במפורש לא התיר אלא בכלים, אף כשהתיר בסתם לא התיר אלא בכלים. ונחלקו רב אחא ורבינא האם ההיתר ב"יש לו סנפיר וקשקשת" נחשב מפורש, דמכאן לומדים את ההיתר בכלים, והאיסור באין

לו נחשב סתום, או שהאיסור ב"אין לו סנפיר וקשקשת" נחשב מפורש כיון שבלא פסוק זה היינו אומרים שבכלים אסור לאכול גם אם יש לו סנפיר וקשקשת. (ס"ז).

ואין לומר שיש כאן כלל (-במים), והיינו שכל שרץ המים מותר רק עם סימנים) ופרט (-בימים ובנחלים), ואין בכלל אלא מה שבפרט, אבל נעיצין (-רחבים) וחריצין (-צרים וארוכים) לא, וכ"ש בורות, ולמה לי "תאכלו מכל אשר במים" לאתווי בורות להתירא. דהא כתיב פעמיים "בימים" לפני בימים ובנחלים, וכל שתי כללות הסמוכים זה לזה הטל פרט הסמוך להם ביניהם ודונם בכלל ופרט וכלל שמרבים בו כל כעין הפרט, וממילא אם לא היה כתוב "תאכלו" היינו מרבים אפילו בורות שדומים לפרט בכך שהם מים הגדלים ע"ג קרקע, והשתא דכתיב "תאכלו" מרבים מה הפרט מפורש מים נובעים, אף כל מים נובעים אסורים, ונתרבו חריצין ונעיצין לאיסורא, ונתמעטו בורות שיחין ומערות להתירא. ואין לומר מה הפרט מפורש מים הגדלים על כל קרקע ואפילו בורות שיחין ומערות אסור, אף כל מים הגדלים על כל קרקע, ולא נתמעטו אלא מים שבכלים, דא"כ "תאכלו" מאי אהני ליה.

ס"ז. ולתנא דבי רבי ישמעאל כיון דכתיב ב' פעמים במים והם סמוכים זה לזה, באה התורה לומר שאין זה כלל ופרט שאז אנו אומרים שהפרט הוא פירושו של כלל ואין בכלל אלא מה שבפרט, ואפילו מה שדומה לפרט לא מרבים, וכשחזר וכלל אהני לאתווי דבר שדומה לפרט, אלא ריבה ומיעט שבזה המיעוט לא בא לפרש את הרבוי אלא לומר שלא נרבה הכל מהרבוי אלא רק מה שדומה לרבוי, ויש כאן רבוי מיעוט ורבוי והרבוי השני מרבה את הכל, והמיעוט ממעט דבר שאינו דומה לרבוי כלל, ומרבים חריצין ונעיצין (לרש"י מיירי הכא בנובעים וכדלעיל, ולתוס' ד"ה במים) מיירי באינם נובעים, שגם הם נתרבו לאיסור כיון שאינם עצורים ככלים, ולמאן דדריש כללי ופרטי מרבה מ"תאכלו" להתירא אפילו חריצין ונעיצין כיון שאינם נובעים), וממעטים להתירא בורות שיחין ומערות, שבהם מסתבר יותר להתיר מפני שהמים שבהם עצורים ככלים ואין להם מוצא ומבוא. ואין לומר שרק שבכלים יהיו מותרים, דא"כ תאכלו מאי אהני ליה. והוה מצי לשנויי דכללא קמא עיקר ובעינן דומיא דמים גם בכך שהם נובעים, אלא האמת קמתרץ דמ"תאכלו" דריש ליה. תוס' שם.

שרץ הארץ-

שרץ המים שבכלים או שבבורות שיחין ומערות מותרים אף אם עלו לדופן הכלי או הבור ונפלו בחזרה, דהיינו רביתיה וכמי שלא פירשה מן המים היא, אבל אם סיננם וחזרו ונפלו לשם אסורים משום שרץ השורץ על הארץ, כיון שהיא רחשה והלכה קצת על המסננת, ולכן אין להוריק בלילה שיכר של תמרים שמצוי בו תולעים מכלי דרך מסננת, דיש לחוש שתפול תולעת למסננת ולא יראנה ומשם תפול ותחזור לשיכר ולמחר כשיראנה לא ידע שהיא יצאה ונאסרה.

ס"ז: שרצים שבפירות - מבואר בברייתא שזיזין שבעדשים ויתושים שבכליסים ותולעת שבתמרים ובגורגורות, מותרים לפי שאינם שורצים על הארץ אלא בפרי, דלא נאסרו אלא אלו ש"על הארץ". עוד מבואר בברייתא אחרת שתולעת שבעיקרי זיתים וגפנים אסורה, דכתיב "לכל השרץ השורץ על הארץ".

שמואל אמר תולעת שנוצרה בפרי כשהוא מחובר אסורה משום "השרץ השורץ על הארץ" שכיון שהפרי מחובר לקרקע הוי כמהלכת על גבי קרקע, אבל אם התליעה אח"כ מותרת עד שתצא לאויר. (וכתבו התוס' (ד"ה דיקא) דדווקא כשמהלכת בתוך הפרי אסורה, אבל אין לאסור פולין כשנמצאים בתוכם יבחושים בתוך הקליפה השחורה כל זמן שלא ריחשה). והגמ' אומרת שאין ראייה לדבריו מהברייתות הנ"ל, והיינו שהחילוק ביניהם הוא שבתלוש מותר ובמחובר (-באיביה) אסור, ושניהם נוצרו בפרי, ד"ל ששתי הברייתות מדברות שנוצרו במחובר דכל כמה שלא יצאה לאויר אינה שרץ הארץ, אלא שזו שנוצרה בפרי מותרת וזו שנוצרה באילן עצמו אסורה, וכן מדויק לשון 'שבעיקרי' דמירי באילן עצמו. דעת רבינו תם ורבינו נתנאל וריב"א שאין הלכה כשמואל, ובעל הלכות גדולות ובשאלתות דרב אחאי פוסקים כשמואל.

הגמרא מסתפקת מה הדין בתולעת שבפרי אחר תלישתו שאם לא פירשה היא מותרת לכו"ע ופירשה ומתה מיד ולא ריחשה על הארץ, האם כיון שלא הלכה אינה בכלל "שורץ על הארץ" דשורץ היינו רוחש ומנונע, או דלא בעינן שריצה, או שפירשה מקצתה האם הויא ככולה או דבעינן כולה, או שקלטה בפיו לפני שהגיעה לארץ את"ל פירשה ומתה מותרת משום שאינה ראויה לרחוש אבל כאן שהיתה ראויה לרחוש אבל לא ריחשה לא, או שפירשה לגג התמרה האם זה רביתה או שזה כשורץ ע"ג דבר אחר, או לגג הגרעין שגם אם גג התמרה נחשב כדבר אחר י"ל שגג הגרעין לא, (וכל התולעים גדלים מגרעיני הפרי), או מתמרה לתמרה האם כיון שזה תמרה אחרת זה נחשב שורץ או דבעינן אויר העולם, וג' ספיקות אלו נאמרו בתלושים. ת"קו.

קוקיאני (-תולעים שבכבד ובריאה. רש"י. ולר"ת (תוד"ה קוקיאני) מיירי בדגים, דבהמה לכו"ע אסור דכתיב "ואת נבלתם תשקצו" לרבות דגים שבבהמה אף שהם גדלים מן הבהמה), י"א שהם אסורים כיון שהגיעו לשם מעלמא שהבהמה בלעה אותם עם האוכל ובתחילה הם שרצו על הארץ, וי"א שהם מותרים כיון שגדלו בבהמה עצמה ואינם שרץ הארץ (דאי מעלמא אתו לישתכחו דרך בית הרעי), ולהלכה הם אסורים, מפני שהם נכנסות דרך חוטמה כשהיא ישנה ומשם באה לקנה ריאה וכבד, הלכך לא מישתכחי דרך בית הרעי.

תולעים הנמצאים בין העור לבשר כשמפשיטים את הבהמה, בבהמה אסורים, דכתיב "ואת נבלתם תשקצו", (ואף שבעובר בעינן פרסה להתירו, ס"ד שהתולעים יהיו מותרים כיון שהם נוצרים מן הבשר והוי' א שהם נחשבים כבשר, ועדיף מחותך מהטחול

והכליות, דהתם איכא חסרון, אבל הכא לא נחסר דבר. תוד"ה לרבות), ובדגים מותרים, דבהמה מותרת ע"י שחיטה והתולעים לא הותרו כיון שיש להם חיות בפני עצמם, ואף ששליל מותר בשחיטת אמו, זה נלמד מ"כל בבהמה תאכלו", אבל הכא באיסוריהו קיימי, אבל הדגים מותרים באסיפה בעלמא, וכיון שהם גדלו בתוך הדג הם מותרים.

אלו דברים נתרבו באיסור אכילת שרצים - "כל (לרבות שלשול -תולעת ארוכה כנחש הנמצאת באשפה, והדומה לשלשול) הולך על גחון (נחש) וכל הולך (לרבות חיפושית והדומה לחיפושית) על ארבע (עקרב) עד כל (לרבות את הדומה לנדל והדומה לדומה) מרבה רגלים (נדל הנקרא מאה רגלים)".

ליתן הוא טהור, דכתיב ביה "אפיקי מגינים" והיינו קשקשים שבו, ו"תחתיו חדודי חרש" זה הסנפירים שהוא פורח בהם שחדודין ומחתכין כחרסים.

בהמה המקשה

לאחר שלמדנו דיני שחיטה וטריפות, הגמרא עוברת לדינים נוספים השייכים לשחיטת ואכילת חולין, והם: עובר הנמצא במעי אמו בזמן שחיטתה (פרק ד'), איסור שחיטת 'אותו ואת בנו' ביום אחד (פרק ה'), מצות כסוי הדם בזמן השחיטה (פרק ו'), איסור גיד הנשה (פרק ז'), איסור בשר בחלב הכשרת הבשר מדם ודיני תערובת איסור בהיתר (פרק ח'), דיני טומאת אוכלין בבשר בהמה שחוטה (פרק ט'), דיני מתנות כהונה של זרוע לחיים וקיבה בבהמת חולין (פרק י'), דיני מתנות כהונה של ראשית הגז (פרק י"א), ומצות שילוח הקן (פרק י"ב).

בפרק זה הגמרא עוסקת בדיני עובר שנמצא חי במעי אמו לאחר שחיטתה, הנקרא בן פקועה (-בן בהמה שנשחטה ונפקעה בטנה ומצאוהו בתוכה).

שחיטת בהמה מתירה באכילה גם את העובר שבמעיה, ומדאורייתא אפילו אם מצאוהו חי במעי אמו לאחר שחיטתה והמשיך לחיות במשך כמה שנים הוא מותר בלא שחיטה, וגם הולד שלו וולד ולדו מותרים בלא שחיטה עד עולם, (ולר"מ (ע"ד). אם כלו חדשיו (-בן תשעה) לא נאמר בו דין זה).

בהיתר בן פקועה יש נ"מ לכמה דינים: א' הוא מותר באכילה וכנ"ל. ב' אין בו איסור אבר מן החי. ג' אין בו איסור אכילה וטומאת נבילה אם נמצא מת או שמת אח"כ. ד' אין בו דיני טריפה. ה' חלבו וגיד הנשה שלו מותרים באכילה.

רבנן חששו שהרואים יטעו להתיר בהמה רגילה ללא שחיטה, וגזרו לאוסרו באכילה ללא שחיטה, אא"כ עדיין לא עמד והלך על הקרקע.

עובר שיצא מקצתו וחזר לפני השחיטה

עובר שחלקו יצא וחזר, לפעמים זה נחשב שהוא כבר נולד ולפעמים לא, ויש בזה כמה נ"מ: א' האם הוא מותר בשחיטה אמו כדין בן פקועה. ב' האם מי שנולד ראשו אחרי אותה יציאה נחשב בכור או לא, לענין ירושה באדם ולענין קדושת בכורה, וכן אם יש לו קדושת בכורה אם מכר חלק ממנו לעכו"ם אחרי שחלק כבר יצא.

ס"ח. עובר שהוציא ראשו-

עובר שהוציא ראשו, אע"פ שהחזירו קודם שחיטה הרי הוא כילוד ולא מועילה לו שחיטת אמו, והוא צריך שחיטה לעצמו אם יצא חי, ואם נמצא מת הרי הוא כנבילה, דיציאת הראש נחשבת לידה.

וכן מצינו לענין קדושת בכורה, שאם הוציא עובר ראשו והחזירו, ואח"כ נולד העובר השני, אם זה שהוציא ראשו היה נפל שלא כלו חדשיו, או שהיה מת, הבא אחריו הוא בכור לנחלה כיון שלא נולד לפניו ולד שהוא ראוי לחיות, דכתיב "ראשית אוננו" – מי שליבו דוה עליו, יצא ולד שאינו של קיימא שאין לב אביו דוה על מותו, אבל אינו בכור לכהן כיון שהראשון פטר את הרחם ע"י יציאת ראשו. אבל אם הראשון שהוציא ראשו היה חי, הבא אחריו אינו בכור אף לנחלה, ומבואר שיציאת הראש נחשבת לידה.

ואמנם אין ללמוד דין יציאת ראשו מדין זה לאדם, כיון שלבהמה אין פרוזדור ולידתה ניכרת מיד, משא"כ אדם שהירכיים הם כעין פרוזדור ואין יציאת הולד ניכרת יפה עד שיצא רובו, (והא דאיתא בנדה שהלידה הוא כשיצא חוץ לפרוזדור, הכונה שם לבית החיצון של הרחם, וכאן הכונה לירכיים שמוחוץ לרחם, ומצינו כהאי גוונא שהלשון שוה והפירוש משתנה. תוד"ה אדם), ואין ללמוד מדין אדם לדין בהמה, מפני שפרצוף פני האדם הוא חשוב.

אמנם אף בבהמה מצינו להדיא שיציאת הראש חשובה לידה, דשליא הוי סימן ולד באדם ובבהמה, וביצאה מקצת שליא נאסרת באכילה גם מה שהיה בפנים, שמא באותו המיעוט היה הראש והוי כילוד. וכתבו התוס' (ד"ה שליא) שאין לומר שהטעם משום גזירה אטו יציאת כולו, דאם ביציאת הראש לא הוי לידה נמצא שביציאת מקצת לעולם לא הוי לידה, וא"כ לא היה ראוי לגזור. עוד כתבו (שם) שאין להקשות מכאן על שמואל דס"ל שאין הראש פוטר בנפלים, דדילמא הכא מיירי דווקא בבהמה, ואין ללמוד מזה לאדם.

עובר שהוציא ידו-

עובר שהוציא ידו והחזירה ואח"כ נשחטה אמו, העובר מותר באכילה, ובהוציא ידו ולא החזירה קודם שחיטה, או שחתך את היד, היד אסורה באכילה, (והחלק שלא יצא טהור דמחיים אינו אוכל וממילא אינו מקבל טומאה, ומותר באכילה). ואם חתך את היד שבחוץ לפני שחיטת האם, היד מטמאה טומאת נבילה, דאבר מן החי מטמא כאבר מן הנבילה, דכתיב "וכי ימות מן הבהמה", ואם חתך אחרי שחיטת האם, לר"מ הבשר כל העובר והבהמה נגעו באבר וטמאים מגע

נבילה, ולחכמים מגע טומאת טריפה שחווה שמטמאה מוקדשים מדרבנן, שכיון שהאבר היוצא מחובר בשעת שחיטה, אע"פ שהשחיטה לא מתירה אותו באכילה, היא מפקיעה ממנו שם נבילה, ככל טריפה ששחיטתה מטהרתה מטומאת נבילה, (ולדבריהם אם הוציא ידו בין סימן ראשון לשני, כמו שמצטרפים שני הסימנים להתירו לשאר העובר באכילה, ולא אמרינן שזה שחיטה חלוקה, כ"ש שמצטרפים שני הסימנים לטהרו מידי נבילה כרבנן הנ"ל, אע"פ שהסימן השני לא מועיל להתיר את אותו אבר באכילה. ס"ט.).

דין אותו אבר שיצא וחזר- אם שחט את האם אחר החזרת היד, שיטת רב ושמואל שהיד אסורה באכילה, דכתיב "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" בשדה היינו חוץ למחיצתו, - כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו והיינו שיצא מהמחיצה המתירה אותו בשחיטה, שזה הרחם, לאויר, הרי הוא טריפה ונאסר באכילה.

ולדבריהם צ"ל דהא דילפינן מדכתיב בפסוק שממנו לומדים שעובר נותר בשחיטת האם "פרסה" ו"פרסות" להתיר לאכול פרסה היכא שהוציא שתי ידי ו"החזיר רק פרסה, ופרסות היכא שהחזיר את שתי הפרסות, היינו להתיר לאכול את מקום החתך, שאם לא החזיר צריך להניח ממה שבפנים את החלק שעומד על שפת הרחם ולחותכו, דלא קרינן ביה בהמה בבהמה דלאו בתוכה הוא, אבל אם החזירו א"צ לחתוך לצד פנים אלא מצמצם וחותר ומקום חתך מותר דקרינא ביה בהמה בבהמה ומשום בשר בשדה ליכא דהא לא יצא ממחיצתו, וזה ג"כ החידוש במתני'. ואין לומר שהחידוש הוא שיצא ראשו הוי לידה אפילו החזירו, וגם דחשיב כילוד אפילו מה שבפנים, דפשיטא דכיון דהוי לידה לא מהני חזרה וגם מה שבפנים הוי כילוד. תוד"ה סיפא. (והפסוק השני מלמד שעובר אפילו שלם, שנמצא בבהמה טהורה, שפרסותיו קלוטות כבהמה טמאה, מותר באכילה ע"י שחיטת אמו, אף לר"ש שאוסרו בשחיטת עצמו דהיינו דווקא ביצא לאויר העולם).

ס"ח: אבל שיטת עולא בשם רבי יוחנן שאף האבר

עצמו שחזר לפני שחיטת האם מותר באכילה, דהכל היו בכלל "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" והיינו שכל דבר שנאמר בו מחיצה, כמו עובר לשחיטה, ובשר קדשי קדשים במחיצות העזרה, ובשר קדשים קלים בחומת ירושלים, וממילא אם יצאו חוץ ממחיצתם נאסרו, וכיון שפירטה התורה בשעיר חטאת דראש חודש ששרפוהו אהרן ובניו שאמר להם משה "הן לא הובא את דמה אל הקודש" – שתיפסל בכך, ו"פנימה" היתה, שלא יצאה חוץ למחיצתה, אבל אם יצאה חוץ למחיצתה בת שריפה היא ולא אמרינן שיחזירה, ומכאן שחטאת שיצאה חוץ למחיצתה אסורה, מבואר ששאר דברים שיצאו מותרים ולכן פירט הכתוב לאוסרה, דלולא זה לא היה צריך הכתוב לאוסרה, דמהיכי תיתי להתירה אחר שיצאה.

והגמ' מקשה על דבריו מברייתא שמבואר שם שלמרות שבמעשר שני וביכורים אם יצאו מירושלים וחזרו מותרים, דכתיב "לא תוכל לאכול בשעריך", אבל דבר שאינו

בשעריך מותר אע"פ שיצא, כיון שחזור, (ואין להעמיד הלאו קודם שנכנס (ולעולם ומשנכנס אם יצא אסור), דמבואר במכות (י"ט): שאם לא נכנסו אין בהם לאו. תוד"ה אבל). מ"מ אבר שיצא נאסר לעולם, דכתיב "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו", שכמו שטריפה אין לה התר לעולם כך אבר שיצא אין לו התר לעולם. תיובתא.

במערבא אמרו שמחלוקת רב ורבי יוחנן היא אם יש לידה לאברים שאבר שיצא הרי הוא כילוד, או לא. ונ"מ שלדבריהם רב אוסר גם את המיעוט אבר שבפנים אם יצא רובו, כיון שהאבר נחשב כילוד, ולל"ק לא נאסר אלא היוצא. והגמ' מסתפקת לדברי האומר אין לידה לאברים מה הדין כשיצא כל פעם מעט מהעובר עד שבסך הכל יצא רובו, האם הוא כילוד כיון שיצא רובו, או שכיון שאין לידה לאברים הוא חזרה וכאשר יצא חלק אחר כבר חזר החלק הראשון ולא יצא רוב, (אבל למ"ד יש לידה לאברים לא מועילה חזרה), ואת"ל שכיון שחזר בטלה היציאה הראשונה, יש להסתפק אפילו למ"ד יש לידה לאברים מה הדין כשחתך כל מעט שיצא, עד שבסך הכל יצא רובו, אי חשיב יציאת רובו, או שצריך שיצא רוב בבת אחת.

ס"ט. מחיצת העזרה אינה נחשבת מחיצה בהוציא עובר של שלמים ידו בעזרה, להחשיב שהאבר לא יצא, דבעינן שלא יצא ממחיצת אמו, ולא אמרינן 'מיגו דהוי מחיצה לענין קדשים הוי מחיצה לגבי האי', כמו שמחיצת ירושלים אינה מועילה לענין זה בקדשים קלים - כגון עובר שלמים שהוציא ידו בירושלים והחזירה והכניסוה לעזרה ושחטוה. (ושם פשוט יותר דאינה מחיצה לשחיטת קדשים קלים, וכשנולד כולו בעזרה פשיטא דטעון שחיטה. תוד"ה ותיבעי).

ולד של בן פקועה - לדברי האומר חוששים לזרע האב, ולד שאביו בן פקועה אין לו תקנה אף בשחיטה כיון שחצי מסימניו הם כשחוטמים, כיון שמצד אביו אינו טעון שחיטה. ואם גם האם היא בן פקועה, הולד מותר. ואם עובר הוציא ידו והחזירה ונשחטה האם, ובא על בן פקועה דכוותיה שיש בו איסור יוצא בחד אבר (תוד"ה דאתא) והוליד בן, אין אומרים שרק היד תהיה אסורה דאבר מוליד אבר, (דא"כ סומא יוליד סומא), ואין לאוסרו מכח שלא התירה תורה כל ולד אע"פ שהוא מגיע מכח החלב ודם של אביו, שגם הם הולידו אותו, אלא כשלאב יש רק ב' איסורים (לאו דווקא, דאיכא נמי איסור גיד הנשה. תוד"ה או) חלב ודם, אבל כשיש ג' איסורים הולד אסור, (צ"ע מה הס"ד לאסור, והא קיימא לן דזה וזה גורם מותר. תוד"ה תלתא) שהרי לר"מ דס"ל שאיסור חלב נוהג בבן פקועה, ליכא אלא איסור חלב ודם (ולדבריו יש איסור גיד הנשה בבן פקועה), ואין איסור יוצא דס"ל (לקמן ע"ד). שכן פקועה בבן תשעה חי טעון שחיטה, ולרבי יהודה שחולק וסובר שאינו טעון שחיטה, הוא סובר שחלב בן פקועה מותר (וכן גיד הנשה), וא"כ יש בו רק איסור יוצא. אמנם יש לדון לאסור

את החלב של הולד אם היא נקיבה, דאף שסתם חלב אין בו איסור אבר מן החי, שאני התם שיש לו התר לאיסורו בשחיטה, משא"כ בבן פקועה. תיקון.

החותך חתיכה מהעובר במעי הבהמה והשאירו בתוכה, מותרת החתיכה באכילה ע"י שחיטת האם, דכתיב "וכל... בבהמה אותה תאכלו" - כל אשר תמצא בבהמה אכול, לרבות את הולד. אבל החותך אבר מהבהמה עצמה, כגון טחול וכליות, אין אותו אבר ניתן ע"י שחיטת האם אפילו אם הם נשארים בבהמה, (ונקט טחול וכליות מפני שהבהמה לא נעשית טריפה כשנחתכו), דכתיב "אותה תאכלו" דווקא כשהיא שלימה אכול כל הנמצא בתוכה, אבל כשהיא חסירה לא, שאם נמצא בתוכה חלק שנחסר מגופה לא תאכל אותה.

השוחרט בהמה ומצא בה דמות יונה, אסורה באכילה, דבעינן "פרסות" דהכי משמע שתי פרסות ומעלת גרה הנמצאת בבהמה תאכלו, (ונקט דמות יונה מפני שזה אסור גם כשיצא לאויר העולם, אבל מצא בה בהמה גמורה שראויה להיות מותרת ורגליה רגלי יונה, או שאין לה כלל רגלים מותרת. תוד"ה אלמה), ואמנם מי שפרסותיו קלוטות מותר בשחיטת אמו, דכתיב "פרסה בבהמה אותה תאכלו" דכתיב פרסה וכתוב פרסות לומר שבין אם תמצא בבהמה פרסה בין אם תמצא פרסות אכול, אבל ליונה אין לא פרסה ולא פרסות.

הגמ' רוצה ללמוד התר חתיכה שנחתכה מהעובר, מדכתיב "בהמה בבהמה תאכלו", והגמ' שואלת שאם הוא נחשב בהמה למה אין ממירים (-אם המיר לא חלה התמורה) אברים של בהמת חולין בעוברים של קדשים, או עוברים של בהמת חולין באברים של קדשים, או אברים ועוברים בשלמים או שלמים בהם, ומבואר שהם לא נקראים 'בהמה'.

ס"ט: רב שימי בר אשי מתרץ שמה שאין ממירין זה לא בגלל שעובר אינו 'בהמה', אלא זה לשיתר ר"ש שמקיש תמורה למעשר שכמו שמעשר הוא קרבן יחיד וקדשי מזבח, כך תמורה שייכת רק בקרבן יחיד וקדשי מזבח, לאפוקי קרבן ציבור וקדשי בדק הבית, וכן לומדים מזה שכמו שמעשר אינו נוהג באברים ועוברים דבעינן יעבור תחת השבט, ה"ה תמורה, שהרי איתא התם שרבי יוסי טען לר"ש שכמו שהאומר רגלה של זו עולה כולה עולה, דכתיב "יהיה", כך הממיר ברגל כולה נעשית תמורה. ובהכרח שדבריו מכוונים לר"ש, שהרי רבי יהודה ור"מ סוברים שהאומר רגלה של זו תהא עולה אין כולה עולה דכתיב "ממנו" ולא כולו, (ומ"מ אינה יוצאה לחולין בפדיון שיפדה אותו אבר דכתיב "תהיה"), אלא תימכר לצרכי עולות ודמיה חולין חוץ מדמי אותו אבר שלא יטול ממנו הדמים כיון שאינו שלו, (ובתמורה פריך שנמצא שהקונה מביא מחוסר אבר, והוא מחויב עולה. וכתבו התוס' (ד"ה תמכר) דלא דמי לבהמה של ב' שותפים והקדיש חציה וחזר ולקחה והקדיש חציה דאמרינן (קדושין ז.) דקדושה ואינה קריבה דחשיבא דחוייה מעיקרא, דהתם לא הוה בידו להקדישה כולה מתחילה, אבל הכא כשהקדיש

רגלה היה יכול להקדישה כולה). והגמ' דוחה את הראיה, שי"ל שרבי יוסי טעמא דנפשיה קאמר.

ממתי נחשב העובר לילוד

בהמה מבכרת המקשה לילד, מותר לחתוך אבר אבר כשהוא יוצא ולהשליכו לכלבים, דכל זמן שלא יצא רובו אינו קדוש, אבל אם יצא רובו כאחת וחתכו 'קבר דביציאת רובו חלה עליו קדושה, דקרינא ביה "אשר יולד", (ואף שביט הלל (בכורות ל"ב): מתירים למנות עכו"ם על הבכור, היכא דאסור לישראל מווד דאסור. תוד"ה יצא), ובהמה זו נפטרת מן הבכורה אפי' בחתך אבר אבר, כיון שהשני אינו פטר רחם. ולרב הונא דלהלן דס"ל שהקדושה חלה למפרע, אין ההתר אלא כשהכלבים אכלו לפני שיצא הרוב, אבל כשיצא הרוב והוא לפנינו נאסר כל מה שבחוץ, ולרבה דס"ל שהקדושה חלה מכאן ולהבא כל מה שחתך לפני שהיה רוב מותר אף כשהרוב לפנינו.

עובר שיצא ממנו שליש ומכרו לעכו"ם ואח"כ יצא עוד שליש ונמצא שיצא רוב, לרב הונא הולד קדוש בבכורה וקרב לגבי מזבח וניתן לכהן, דסבר שהקדושה חלה למפרע שאף שהקדושה תלויה בלידה, ולידה היינו רוב, כשיצא רוב זה נחשב לידה מתחילה, וממילא נתברר שמעיקרא הוא קדוש ולא מועילה המכירה כיון שאין לו חלק בו. ולרבה אין הולד קדוש בבכורה, דסבר שהקדושה חלה ביציאת הרוב מכאן ולהבא, והמכירה כבר חלה וממילא כיון שיש בעלות נכרי בחלק מהולד תו לא חלה עליו קדושה. וכן נחלקו מכח סברות אלו האם ביצא שליש דרך דופן ע"י סם וסכין ושני שלישים דרך הרחם, שלרב הונא אינו קדוש כיון שהרוב הראשון לא יצא מהרחם, וקדושתו תלויה ברוב הראשון, דבתחילת לידה הוא צריך להתקדש, ולרבה הולד קדוש כיון שהרוב יצא מהרחם. וקמ"ל שרב הונא ורבה אמרו את דבריהם אף לקולא. לרב הונא דקדושה למפרע אין לחותכה ביציאת מיעוטה משום איסור מאיל מום בבכור, ורק בנפל דלא חזי להקרבה או קודם שתצא לאויר העולם שרי. (תוד"ה מאי). והא דאשכחן בבכורות (ל"ה). שמוותר להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם, ומפרש גדי באוזניו וכבש בשפתותיו אבל לא באזניו, יש ליישב גם לרב הונא, דבכבש אסור אפילו בפנים כיון שחוששים שכבר יצא רובו, אבל גדי שאוזניו גדולות מותר בפנים קודם שיצא כלל, ולא חיישנן שכבר יצא רובו וחזר. תוד"ה רב הונא.

ע. עובר שיצא רובו, אף שהשלמת הרוב היא ע"י מיעוט אבר שיצא, ורוב אותו האבר נשאר בפנים, חשיב יצא רובו ולא שדינן מיעוט אבר בתר רוב אבר ואסור לחתוך את מה שיצא ולהשליכו לכלבים, דאזלינן בתר רוב הבהמה ולא בתר רוב האבר. ואם יצא חצי עובר, ובאותו חצי יש רוב אבר, רבא מסתפק אם מצרפים את המיעוט אבר שבפנים ונחשב שיצא רובו, או לא.

חציצה בלידת בכור - בכור שכרכו סביבו סיב (הגדל ונכרן סביב הדקל) או טלית שזה מין בשאינו מינו, או שליה שאינה

שלו אבל זה מין במינו, או שידי המיילדת חוצצים בינו לבין הרחם (שזה דרך לילד את הבהמה. רש"י. ולר"ת (תוד"ה כרכתו) מבאר כגיסרת ר"ח שכרכתו אחותו נקיבה שנולדה עמו, שראשו כרוך בין ברכיה, וה"ה דיש להסתפק בכרכו אחיו ולענין מי קדוש בבכורה, ונקט נקיבה דליכא בכורה כלל), או שבלעתו חולדה ונולד כך, רבא מסתפק אם הוא קדוש בבכורה, או דהוי חציצה וכיון שלא נגע ברחם אינו קדוש. והיינו כשיצא דרך מרגלותיו ואח"כ כרכוהו, אבל אם יצא ראשו ואח"כ קודם יציאת רובו כרכוהו, כבר נקדש ביציאת ראשו. ואם בלעתו חולדה ויצא בתוכה וחזר כך והקיא את החולדה בתוך בית הרחם ונולד ללא חציצה, מסתפק רבא אם הוא מתקדש ביציאה האחרונה. תיקון.

כמה ספיקות בדין פטר רחם -

היוצא מרחם אמו ישירות לרחם של בהמה אחרת (-הדביק שני רחמים ויצא מזה ונכנס לזה), רחם אמו פטר, ויש להסתפק אם גם הרחם השניה נפטרה. תיקון.

נפתחו כותלי בית הרחם ונולד בלא נגיעה בכתלים, מסתפק רב אחא אם הוא קדוש בבכורה דאויר הרחם מקדש, או שרק הנגיעה מקדשת.

נעקרו כותלי בית הרחם ונולד אינו קדוש בבכורה, ואם הם תלויים בצואר העובר מסתפק מר בר רב אשי אם הוא קדוש בבכורה, או שרק במקומם הם מקדשים.

נגממו ניטל מעובי כותלי בית הרחם סביב סביב, (ל"א נחתך החלק הפנימי של צואר הרחם ונשארה רק השפה החיצונה), ר' ירמיה מסתפק אם הולד קדוש בבכורה, ולרבי זירא אינו קדוש, ורבי זירא מסתפק היכא שהעומד מרובה על הפרוץ ויצא העובר דרך המקום הפרוץ האם מחשיבים את כולו לעומד בגלל הרוב או לא, או היכא שהפרוץ מרובה ויצא דרך המקום העומד, אם הוא קדוש בבכורה או לא.

טומאת עובר שמת במעי אמו

ע. בהמה שמת עוברת בתוך מעיה, והושיט הרועה את ידו לתוך מעיה ונגע בו, לת"ק הרועה טהור בין בבהמה טהורה בין בבהמה טמאה, בבהמה טהורה זה ק"ו שאם שחיטת אמו מטהרתו מידי נבילה אע"פ שהוא מת, כ"ש שטהרת אמו כשהיא חיה מטהרתו מידי נבילה, (הק"ו נצרך לומר שאפילו לר"ע שטומאה בלועה מטמאה, כאן אינו מטמא. והתוס' (ד"ה מאי) וסיפים שזה נצרך לאפוקי מדרשת "וכל הולך על כפיו" דבסמוך), ובהמה טמאה לומדים מהקש לבהמה טהורה, דכתיב "וכי ימות מן הבהמה (זו בהמה טמאה) אשר היא לכם לאכלה (זו בהמה טהורה)".

שיטת רבי יוסי הגלילי שבבהמה טהורה טהור, ובטמאה טמא, דכתיב "או בנבלת בהמה טמאה" וכי רק נבלת בהמה

טומאה. (ולרבנן שחולקים על ריה"ג וסוברים שגם עובר של בהמה טמאה אינו מטמא במעי אמו, כל הפסוק נצרך לדרשה הקודמת).

טומאה וטהרה בלועה

להלן יבואר האם דבר טמא הבלוע בתוך אדם, כגון עובר מת או טבעת טמאה, מטמא את האדם שהטומאה בלועה בו, או את מי שנגע בו, וכן דבר טהור הבלוע באדם והאדם קיבל טומאה האם גם הדבר הבלוע מקבל טומאה.

טומאת עובר – אשה שמת עובר, אם המיילדת הכניסה ידה ונגעה בו היא טמאה טומאת שבעה, אבל אמו אינה טמאה עד שיצא הולד, (באהלות איתא שאם ראשו גדול כפיקה טמא משנפתח הקבר קודם שיצא, והכא מיירי שאין ראשו כפיקה, אי נמי כמ"ד בתוספתא דלעולם אין לולד טומאה עד שיצא לאויר העולם. תוד"ה והאשה), **טומאה בלועה אינה מטמאה, דכתיב** "והאוכל מנבלתה יכבס בגדיו", וכי לא מדובר כשאכלה סמוך לשקיעה דעדיין היא במעיו ולא נתעכלה ובכל זאת היא טהור בהערב שמש, דכיון שנבלעה הרי היא כמעוכלת לענין לטמא, (ואין לומר שהטעם שאינה מטמאה הוא משום שמגע בית הסתרים אינו מטמא, ותוכו של אדם הוא בית הסתרים, דא"כ תטמאנו במשא, דטומאת בית הסתרים מטמאה במשא), ואין לומר דשאני התם שמה שאכל אינו ראוי לגר וכתוב "לא תאכל כל נבילה לגר" – רק הראויה לגר קרויה נבילה, (וממילא לרבי יוחנן שסובר שבין לטמא אדם בין לטמא אוכלים ומשקים מספיק שתהיה ראויה לכלב (כיון שכבר חל עליה שם נבילה לפני שהסריחה, ורק אם הסריחה מחיים בעינן שתהא ראויה לגר) ניחא דא"כ מבואר מזה שטומאה בלועה אינה מטמאה, אבל לבר פדא שסובר שאין טומאה חמורה לטמא אדם אלא בראויה לגר קשה), דאם בלע חתיכה קטנה ולא לעסה ויקיאנה שלא בפניו היא ראויה גם לגר. והקשו התוס' (ד"ה מי) שאפשר ללמוד שטומאה בלועה אינה מטמאה מהא דממעטין דנבלת בהמה אינה מטמאה בבית הבליעה, ומדאין מטמא משום משא שמע מינה דבלועה אין מטמאה. ותיירצו שלדעת רבא בנדה באמת אין הבליעה נחשב בלוע, אלא בית הסתרים, והא דאינו מטמא במשא צ"ל דמיירי שנתרחב בית הבליעה ותחב חבירו כזית נבילה בלא שהסיתו, וא"כ י"ל דטומאה בלועה מטמאה, ומיירי דהוציאו ולא בלעו, אכן להאמת יתכן שגם בבלעו טהור, דמה שבסוף בית הבליעה מודה רבא שזה נחשב בלוע.

רבה אומר שכמו שטומאה בלועה אינה מטמאה, כך **טהרה בלועה** כגון שבלע טבעת ונכנס לאהל המת **אינה מקבלת טומאה**, דאם כלי חרס המוקף צמיד פתיל שיש בתוכו טומאה – כזית מן המת, אע"פ שאינו מונע את הטומאה שבתוכו לטמא את הכלי ואת כל האהל (דטומאה רצוצה בוקעת ועולה ומטמאה את כל המאהילים עליה עד לרקיע, ואם בליעת קרקע אינה מעכבת כ"ש בליעת כלי), מ"מ מונע מדבר טהור שנמצא בתוכו מלהטמא באהל המת, כ"ש שאדם שאם יש בתוכו טומאה אינה מטמאה, שאם יש בתוכו דבר

טמאה מטמאה, אלא אתא לומר שעובר מטמא רק במעי בהמה טמאה.

הגמ' רוצה ללמוד את דינו של רבי יוסי הגלילי מדכתיב "וכל הולך על כפיו (-שאין פרסותיו סדוקות) בכל החיה ההולכת" מהלכי כפים במעי חיה והיינו עובר במעי אמו טימאתי לך משום נבילה דכתיב בהמשך "הנוגע בנבלתם יטמא", ואם הוא קלוט והוא מת והוא במעי פרה אינו מטמא, כיון שצריך שגם העובר וגם אמו יהיו מהלכי ארבע כטמאה שאין פרסותיה סדוקות וכאן הפרה היא מהלכי שמונה, אמנם פרה במעי גמל מטמאה דכתיב "וכל הולך" לרבות, וקלוט במעי קלוטה שנולדה מבהמה טהורה ששניהם מהלכי ארבע אינם מטמאים מק"ו (הנ"ל בדעת ת"ק). וזה לשיטת רבנן דקלוט בן פרה מותר באכילה, א"נ גם לר"ש ובאופן שראשו ורובו דומים לאמו דמודה ר"ש דשרי. (תוד"ה קלוט במעי קלוטה). אמנם יש לדחות דא"כ חזיר שבמעי חזירה לא יטמא, כיון שגם הוא וגם אמו מהלכי שמונה וריה"ג פסיק ותני בטמאה טמא.

דיני חיה ובהמה הנלמדים זה מזה

נבלת חיה טהורה או טמאה מטמאה, דכתיב בבהמה "וכי ימות מן הבהמה (זו בהמה טמאה) אשר היא לכם לאכלה (זו בהמה טהורה)", ו**חיה בכלל בהמה** דכתיב "זאת הבהמה אשר תאכלו וכו' איל צבי ויחמור". ובן עזאי רצה ללמוד דין זה מדכתיב "כל הולך על כפיו בכל החיה ההולכת וכו' טמאים הם לכם", ואמר לו רבי יונתן שכיון שכתוב בכל ולא וכל, אין לרבות אלא עובר מהלכי כפים במעי חיה, ולא נבלת חיה טהורה.

ע"א. בהמה בכלל חיה דכתיב "זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה".

הנפקא מינות במה שחיה בכלל בהמה ובהמה בכלל חיה – א' חיה טהורה בכלל בהמה טהורה, לסימני טהרה שלא כתובים בחיה אלא בבהמה, וכן נ"מ לטומאת נבילה וכו"ל, וכן נ"מ שיש איסור הרבעה בכלאים גם בחיה, וחדא מינייהו נקט. ב' חיה טמאה בכלל בהמה טמאה להרבעה שזה נאמר בבהמה, וה"ה שחיה טהורה בכלל בהמה טהורה להרבעה. (אמנם גם בלי שחיה בכלל בהמה יודעים דין זה, דאפילו איסור הרבעה בעוף לומדים מבהמתן בהמתן משבת. תוד"ה חיה). ג' בהמה טמאה בכלל חיה טמאה, כדי שהתיבה "בהמה" תהיה מיותרת ונוכל לדרוש ממנה גז"ש דחייב קרבן עולה ויורד איירי בטמא שאכל בשר קודש או נכנס למקדש. ד' בהמה טהורה בכלל חיה טהורה למה שאמר ר"מ שאשה המפלת דמות בהמה חיה ועוף בין טמאים בין טהורים, צריכה לשבת בזכר כזכר (-ז' ימי טומאה ול"ג ימי טהור שכל דמים שהיא רואה בהם טהורים), ובנקיבה כנקיבה (-שבועיים טמאים וס"י ימי טהור), ובספק כזכר לחומרא שימי טהור נגמרים אחרי מ' יום מהלידה, ובנקיבה לחומרא שיושבת שבועיים ימי

טהור לא יטמא כיון שזה בלוע. (הקשו התוס' (ד"ה אטו) אם המקור הוא מכלי חרס, הרי כלי חרס המוקף צמיד פתיל אינו מציל מהיסט הזב, וא"כ טהרה בלועה תקבל טומאת היסט הזב, ומפורש בתוספתא דאהלות שאינה מקבלת. ותיצו דילפינן מפכים קטנים שאין בהם טומאת משא מפני שאין ראויים למגע מפני שאין סופם להפתח, ומי שאינו בא לכלל מגע אינו בא לכלל משא). ואין לומר דמה לכלי חרס שדין הוא שיציל על טהרה שבתוכו שכן יש בו צד קל שאינו מטמא מגבו משא"כ אדם, דאין אנו לומדים גב אדם מגבו של כלי חרס אלא לומדים תוך אדם מתוכו של כלי חרס, ושם כלי חרס חמור מאדם שהרי מקבל טומאה מאוירו בלא נגיעה, משא"כ באדם. וכתבו התוס' (שם) שאף שמה שאין מקבל טומאה מגבו הוא סברא שהטומאה לא תכנס במוקף צמיד פתיל, מ"מ ילפינן תוכו דאדם מגבו דכלי חרס, ותוכו דאדם אינו מקבל טומאה.

ע"א: ודבר הבלוע מלמטה (דמבואר במתני' שהאשה טהורה, והיינו משום דטומאה בלועה אינה מטמאה. תוד"ה דלמטה), שתחב לו דרך בית הרעי עד שנבלע (וכגון שהיה בתוך שפופרת ולא טימאז בכניסתו במגע), נלמד שאח"כ לא יטמא במשא כיון שהוא בלוע מק"ו מדבר הבלוע מלמעלה דרך פיו כדכתיב "האוכל מנבלתה", שהרי עיכול שלמטה רב מעיכול שלמעלה, דבפה אינו מתעכל כ"כ עד שיורד למטה.

ודבר הבלוע בבהמה (דמבואר באהלות שכלב שאכל בשר המת אין מטמא עד שימות הכלב. תוד"ה בלוע) מציל מן הטומאה מק"ו מאדם, שהרי אדם חמור מבהמה שהרי הוא מטמא מחיים.

ואין לדחות שבהמה חמורה שהיא נטמאת עם הכלים הטעונים עליה בבית המנוגע אף ללא שהיה דקרינן ביה "והבא אל הבית", משא"כ אדם שאם לא שהה כדי אכילת פרס (- חצי ככר של עירוב שהוא מזון ב' סעודות שזה שמונה ביצים) מפת חייטים זמן שהוא מיסב ואוכלה בליפתן אין בגדיו טמאים דב"הבא אל הבית" לא כתיב כיבוס בגדים, אלא רק ב"האוכל בבית" ומוקמינן לה בשוהה שיעור אכילה, דאדם נמי לא בעי שהיה אלא לבגדים או סנדלים או טבעות שהוא לבוש בהם, אבל אם כליו על כתפיו וסנדליו וטבעותיו בידיו (-בקומצו, שלא בדרך מלבוש) הוא והם טמאים מיד דקרינן בהם "והבא אל הבית", ובהמה אינה בת לבישת בבגדים אלא הם עליה בדרך משאוי. רש"י. והתוס' (ד"ה למאי) כתבו שאף ששייך מלבוש גם בבהמה, מ"מ אין הטומאה יכולה לבוא אליהם מכח הבהמה, לכך דמו לאדם שלא בדרך מלבוש שאין הטומאה מכח האדם, משא"כ כשהאדם לבוש טומאה הבגדים היא מכח האדם וגז"ה שאינו מטמא עד שישהה, ולפ"ז בטומאת הבגדים מכח האדם נמצא שתמיד אזלינן בתר האדם, שאם הוא בפנים הכלים טמאים אף שהם בחוץ, ואם הוא בחוץ הכלים טהורים אף שהם בפנים, והא דאיתא בנגעים מחלוקת רבי יהודה ורבנן בהושיט ידו לפנים וטבעותיו בידיו אם הטבעת טמאה מיד או כשישהה, שמא כל זה מדרבנן, ורבי יהודה מטמא מיד הואיל ואין הטומאה מכח האדם.

רבא שואל שהדינים הנ"ל (-טומאה בלועה שאינה מטמאה וטהרה בלועה שאינה מקבלת טומאה. התוס' (ד"ה

אמר) כתבו שאין קושיא מטומאה בלועה, דמלשון רבה מבואר שעיקר חידושו שטהרה בלועה אינה מיטמאה (מפורשים במשנה, דתנן שאם בלע טבעת טמאה טומאת מת, וכלי מתכת שנטמאו ממת הרי הם כמת, דחרב הרי הוא כחלל, יכול לטבול לפי שנטמא בנגיעתה קודם שבלע אותה, ולאכול תרומה דאחר שנבלעה אינה מטמאה, ואם הקיאה היא טמאה דלא הועילה לה טבילת האדם והוא נטמא ממנה לפי שנגע בה ביציאתה, ומבואר שטומאה בלועה אינה מטמאה. ועוד תנן שאם בלע טבעת טהורה ונכנס לאהל המת והזו עליו בשלישי ובשביעי וטבל והקיאה הטבעת טהורה לפי שלא קיבלה טומאה מן האדם אחר שבלעה, וכשהקיאה כבר היה טהור (דאי לאו הכי נטמאה ביציאה במגעו), ומבואר שטהרה בלועה אינה מקבלת טומאה.

הגמרא רוצה לומר שהחידוש של רבה הוא שאם בלע טבעת טהורה וטבעת טמאה אין הטמאה מטמאה את הטהורה אע"פ שלגבי הטבעת השניה זה לא נחשב מגע בית הסתרים, דאע"פ שנטמנו באדם הרי הם כמונחים בתיבה, אבל מה שהטבעת לא מטמאה את האדם אין זה משום שזה בלוע, אלא משום שטומאת בית הסתרים אינה נחשבת מגע לענין טומאה, ואינה מטמאה את האדם במשא, מפני שרק מי שהטומאה יוצאה מגופו (כגון מת ונבילה ומעיינות הזב) מטמא במשא ולא טמא מת אע"פ שהוא אב הטומאה.

הקשו התוס' (ד"ה כי) מדוע לא תטמאנו באהל ובמשא, ומש"כ רש"י שאין משא במי שאין טומאה יוצאה מגופו, הלא מדרס הזב מטמא במשא, וא"כ גם חרב כחלל יטמא במשא כחלל עצמו, וכן בטבעת טהורה שכתב רש"י שלא נטמאה משום שהיא בבית הסתרים, קשה הלא זה מקבל טומאה באהל המת ואין בית הסתרים נחשב כהיקף צמיד פתיל. ולכן פירשו התוס' דטעמא דמתני' משום דבלוע הוא, ומ"מ אשמעינן רבה בשני טבעות, דמתני' לא שמעינן ליה, דאע"ג דטומאה בלועה לא מטמאה היינו טהרה בעלמא, אבל טהרה בלועה מיטמאה, וכן הא דטהרה בלועה לא מיטמאה היינו מטומאה דעלמא, ולא מטומאה בלועה עמה.

ע"ב. הגמרא מקשה שהרי חיה שהכניסה ידה ונגעה בעובר, החיה טמאה טומאת שבעה והאשה טהורה, וזה כמו ב' טבעות, ומבואר שהטמאה מטמאה את הטהורה, ומ"מ האשה לא נטמאת, משום דמגע בית הסתרים אינו מטמא. (רש"י. והתוס' (ד"ה והרי) כתבו שהאשה מטמאה במשא, דמגע בית הסתרים מטמא במשא, והכונה שהאשה טהורה משום טומאה בלועה, והחיה משום דהוי כשתי טבעות). ואין לומר דשאני עובר שסופו לצאת, שהרי גם טבעת סופה לצאת.

רבא מבאר שטומאת המיילדת היא מדרבנן, גזירה שמא יוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור שאז הרי הוא כילוד והוא מטמא, (ודווקא נקט ראשו, אבל בהוציא ידו אף שאין זה טומאה בלועה מ"מ עד דהוי ילוד אינו מטמא, דילפינן מ"על פני השדה" להוציא עובר שבמעו אמו כל שלא נולד אף שאינו בלוע. תוד"ה והרי), ושמא תהא סבורה שעדיין הוא במעיה והיא טהורה, (וברועה שהושיט ידו למעי בהמה שהוא טהור ליכא למיגזר, דבהמה הרחם שלה גלוי וכשמוציא ראשו הרועה רואה זאת). ולכן המיילדת טמאה לא רק לפי ר"ע

(וטען ר"מ (ע"ג). שאם שחיטת אמו מטהרת מטומאת נבילה, א"כ תתירו באכילה. וענו לו חכמים שגם בטרפה השחיטה מטהרת ולא מתירה באכילה).

וטען להם ר"מ שאין ראהי מגוף הטרפה או מאבר המדולדל, לאבר שהוא נפרד ממנה. וענו לו חכמים שהשחיטה מועילה יותר לדבר הנפרד ממנה, כדמצינו ששחיטת האם מועילה לחתיכות עובר שבמעיה ואינה מועילה לחתיכות מגופה שבמעיה.

הגמרא מדייקת מהדין הנ"ל שאם חתך את היד אחרי שחיטת האם בשר העובר עצמו טמא לכו"ע. והגמ' שואלת שהרי טומאת בית הסתרים שלא נגע האבר בבשר אלא ע"י חיבורו, וזה מגע בית הסתרים שאינו נראה, אינה מטמאה.

והנה בבגד שלשה טפחים על שלשה טפחים שהוא ראוי למדרס והיה מדרס הזב, שנחלק וכבר אינו ראוי למדרס אלא לשאר טומאות כל זמן שיש בו ג' אצבעות על ג' אצבעות שהוא ראוי לעניים, שיטת רבי יוסי שרק אם נגע בו זב ברגלו כשהוא יחף, או כשהוא לבוש אבל נגע בו א"כ הוא טמא ב' טומאות, טומאת מדרס שהיא אב הטומאה וטומאת מגע שהיא ראשונה שאינה מטמאה אלא אוכלין ומשקין, ואם נחלק טהור מטומאת מדרס ואינו אב הטומאה עוד, אבל טמא מגע הזב כל זמן שלא נפחת מג' אצבעות, אבל לר"מ טהור מן המדרס מלטמא אדם וכלים אבל טמא מגע מדרס מפני שנגעו זה בזה בעודם מחוברים, וא"כ לכאורה ר"מ לטעמיה שטומאת בית הסתרים מטמאה, משא"כ לרבי יוסי.

וכתבו התוס' (ד"ה בשעת) שלקמן קכ"ג מבואר שטלית שקרעה טהורה, ומבואר בזבחים שאין בה אפילו טומאת מגע, וקשה למה תפקע טומאת מגע כל שיש בה גע"ג אצבעות, ורש"י שם תירץ שאם היה בה רק טומאת מגע נטהרה לגמרי, וכאן שיש גם מדרס וגם מגע נטהר ממדרס וטמא מגע. וכתבו התוס' שאין בזה סברא. ויש מתרצים שלקמן מיירי בבגד – טלית, ומשנקרעה בטל שם בגד וטהור לגמרי, והכא מיירי בחתיכת בד בעלמא. עוד תירצו התוס' דלקמן מיירי שקרעה הרבה עד שאין בכל אחד ג' אצבעות, ואף שמחוברים בסופם, רוב הקריעה ככולה, (ואם נשאר במה שלא נקרע כדי מעפורת טמא מדרבנן).

עוד כתבו התוס' (ד"ה טהור, אלא, ואבל) שדווקא אם נגע הזב קודם שדרס, או שדרס ברגלו יחף או במגעלו (שיש בו טומאת מדרס ומטמא הבגד), או שהבגד היה מקופל ונטמא מעצמו מנגיעה בגלוי, אבל אם נגע הזב אחר שנטמאת במדרס אין בזה טומאת מגע משום דשבע ליה טומאה, ומה דמבואר לקמן (קכ"ח:) בחותך בשר מאבר מן החי שלר"מ נטמא מעצמו, וקשה דנימא שבע ליה טומאה, י"ל דטומאת אוכלין חמירא כיון שזה ראוי להצטרף עם אוכלין אחרים לכביצה. ורבינו שמשון תירץ דלא אמרינן שבע ליה טומאה כשהטומאה באה מגופו.

עולא דוחה שגם לרבי יוסי חתיכת בגד של שלש על שלש אצבעות שנחתכה מבגד גדול מקבלת טומאה בשעת פרישתה מהבגד השלם כיון שקיבלו טומאת מגע בשעת פרישתן זה מזה, שאף שמגע החיבור הוא בית הסתרים, א"א לצמצם שבשעת פרישתו שכבר אינו בית הסתרים לא יגע מעט בחלק הגדול שיש בו שיעור אב הטומאה, ורק כאשר לא נשאר בשום חתיכה

שסובר שעובר מת שבמעיה אמו הוא טמא (דכתיב "הנוגע במת בנפש האדם" – איזהו מת שהוא בנפש האדם הוי אומר זהו עובר שבמעיה אשה, (וכתבו התוס' (ד"ה גזירה) שלרש"י האשה טהורה משום בית הסתרים, אבל לתוס' הטעם משום טומאה בלועה, והחיה טמאה גזירה שמא יוציא העובר ידו, דלר"ע אף דאינו כילוד מטמא מקרא ד"מת בנפש"), ורבי ישמעאל לומד מזה שרביעית דם שבו תלויים חיי האדם הבאה מן המת מטמאה, ור"ע סובר שאף רביעית הבאה משני מתים מטמאה דכתיב "על כל נפשות מת" – שתי נפשות ושיעור אחד, (ורבי ישמעאל סובר יש אם למסורת ו"נפשת" כתיב. תוד"ה שתי), אלא אפי' לרבי ישמעאל שאומר שהעובר טהור (דכתיב "וכל אשר יגע על פני השדה" – משמע גלוי, למעט עובר שהוא טמון, ור"ע מרבה מזה גולל (-כיסוי הארון של מת) ודופק (-דף שנותנים בציוד), ורבי ישמעאל לומד זאת מהלכה למשה מסיני וקרא אתא להוציא עובר), המיילדת טמאה משום הגזירה הנ"ל, ובאשה אין לגזור מפני שהיא מרגישה ביציאת הולד, אמנם היא טרודה בחבליה וציריה מלומר למיילדת את תלעיה.

טריפה שחיטה מטהרתה. ואין ללמוד מבהמה טמאה שאין שחיטתה מטהרתה, דשאני התם שלא היתה לה שעת הכושר להטהר מטומאתה ע"י שחיטה, ואין במינה שחיטה, אבל טריפה היה לה שעת הכושר וכיון שחלה עליה תורת שחיטה תו לא פקעה, ואף אם נולדה טריפה מן הבטן, מ"מ יש במינה שחיטה והרי היא בכלל "בקר וצאן".

טומאה באבר היוצא

ע"ב: עובר שהוציא ידו ממעי אמו, אם חתך את היד לפני שחיטת האם, שאר בשר העובר טהור, דאין הבהמה מקבלת טומאה מחיים, (והעובר אפילו מת נחשב כחי אגב אמו, כמו דמהני שחיטת אמו להתירו אפילו מת. תוד"ה הוציא).

ואם חתך אותה אחרי שחיטת האם, לר"מ הבשר מטמא במגע אבר מן החי שהוא מטמא כנבילה, אי נמי אם יצא העובר מת האבר הוא נבילה גמורה, (וסברת ר"מ משום דשחיטה עושה ניפול, אבל קודם שחיטת האם אין טומאה באבר היוצא אפילו בעבור מת (דאם היה בו טומאה לא היה נטהר ע"י שחיטה לרבנן), ומה ששינוי בבהמה שהושיט הרועה לתוך מעיה לא נטמא, ה"ה בהוציא ידו ונגע בו הרועה, ונקט הושיט להודיע כוחו דריה"ג שטמאה בטמאה אפילו בלא הוציא ידו, א"נ בטמאה אף לרבנן אם הוציא ידו נטמא הרועה. תוד"ה וחכמים), דאין שחיטת האם מועילה לאבר היוצא שאינו מגופה. ולחכמים מטמא מוקדשין מדרבנן כמגע טריפה שחוטה, דאע"פ שהשחיטה אינה מתירה את האבר באכילה, היא מטהרתו מידי נבילה, וכמו שמצינו שטריפה שחיטתה מטהרתה שאינה מטמאה מדאורייתא, אלא מוקדשין מדרבנן.

שלשה טפחים על שלשה טפחים אינה מקבלת טומאה, וא"כ ה"ה באבר היוצא בשעת פרישתו מהעובר הוא מקבל טומאה. וכתבו התוס' (ד"ה בשעת) שלקמן (קכ"ח:) גבי חותך בשר מאבר מן החי שיש בו טומאת אוכלין מוקי כר"מ דס"ל טומאת בית הסתרים מטומאה, וכן בפסחים באבר שיצא מקצתו מבואר דאף אם יש בו טומאה במה שיצא, אין מטמא למה שבפנים, וקשה למה אינם מקבלים טומאה בשעת פירשתם כמו הכא בגע"ג הבאות מבגד גדול. ותירצו התוס' דמייירי בחותך בסכין רחבה שמפסיקה בין החתיכות, ומתחילה תירצו התוס' דאם ניתז בכל כוחו אין מקבל טומאה מאביו, אבל הוכיחו התוס' שרק כשהטומאה מתחדשת בחתיכה לא נטמא בשעת פרישתו בניתז בכל כוחו, אבל כשיש טומאה גם קודם שנחתך לא מהני ניתזים בכל כוחם.

ע"ג. ורבינא מתרץ שעובר חמור מבגד, דהבגד אינו עומד לחתיכה, אבל העובר עומד לחתיכה, וכל העומד לחתוך כחתוך דמי והרי נוגעים זה בזה, (לא מיבעיא לר"מ שכלי שהידית שלו ארוכה ועומדת להחתך אפשר להטבילו עד מקום החיתוך, ושאר הכלי א"צ טבילה דכקצוץ דמי, וכתבו התוס' (ד"ה מטביל) דמייירי בידידת עם חוליות שאינן מהודקות זו לזו, דאי לאו הכי הוי חציצה), אלא אפי' לרבנן שסוברים שצריך להטביל את כולו, מ"מ אוכלין נחשבים כמופרדים מפני שהם רכים. וכתבו התוס' (ד"ה חבורי) שרק בעומד ליקצץ הם נחשבים כמופרדים, ולדבריו אפי' אם לא חתך את האבר העובר מקבל טומאה.

ואבר של עובר מת, לרב חסדא לכו"ע שחיטה עושה ניפול וטמא בטומאת נבילה, (ומתני' בעובר חי, וע"כ בבן ח', דבן ט' לר"מ טעון שחיטה לעצמו. תוד"ה מחלוקת), ולרבה אף בזה נחלקו ר"מ וחכמים. (ע"ד.).

דין אבר ובשר מדולדלים

אבר ובשר שנחתכו מגוף הבהמה אבל הם עדיין תלויים בה בצורה רפויה, אין שחיטת הבהמה מועילה להתירם באכילה, ונחלקו רבי יוחנן וריש לקיש האם שחיטת הבהמה מועילה שלא יהיה להם טומאת נבילה או לא, וכן יבואר האם כאשר הבהמה מתה הם מטמאים כמו שאר הבהמה או כאבר מן החי, וכדלהלן.

אברים מדולדלים של בהמה שנשחטה - לריש לקיש כשם שנחלקו ר"מ וחכמים אם אבר של עובר שיצא שחיטת אמו מטהרתו מידי נבילה, כך נחלקו אם אברים מדולדלים המעורים ותלויים במקצת של בהמה שנשחטה השחיטה מטהרתם מידי נבילה, שלר"מ אין שחיטתו מטהרתו ולחכמים שחיטתו מטהרתו. ולרבי יוחנן באברים לכו"ע אין שחיטה עושה ניפול - גמר נפילה, לומר שבשעת שחיטה הרי הוא כנופל ממנה ואין השחיטה מועילה לו, אלא הוא טהור מלטמא אע"פ שזה אסור באכילה, דאבר הוא חלק מגופה, משא"כ העובר.

ע"ג: והא דאיתא בברייתא שלומדים אבר ובשר מדולדלים בבהמה בחיה ובעוף ששחטם שהם אסורים

מ"ובשר בשדה טריפה לא תאכלו", אין זה איסור לאו של אבר מן החי, אלא מצות פרישה מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא.

ואברים מדולדלים של בהמה שמתה, לרבי יוחנן בין לר"מ בין לחכמים מיתה עושה ניפול כמו שנגמרה הנפילה לפני שמתה ואינו טמא כאבר מן הנבילה אלא כאבר מן החי (ונו"מ שאינו מטמא בכזית אלא רק כשהוא שלם בשר גידים ועצמות, משא"כ נבילה), ואם אכלו לוקה. ובבשר המדולדל, הבשר צריך הכשר מים לקבלת טומאה דמיתה עושה ניפול והוא ליה בשר מן החי שהפורש ממנו טהור ואינו מטמא משום אבר מן החי. ואם הבהמה נשחטה, לר"מ הוכשרו הבשר והאבר לקבל טומאת אוכלין ע"י הדם שלה אבל מצד עצמם אינם טמאים משום אבר מן החי, שהשחיטה הועילה להם אפילו לר"מ דפליג באבר דעובר, אמנם אם נחתך האבר קודם שחיטה שלא הוכשר ע"י הדם ואח"כ פירש ממנו בשר בעי הכשר, ולר"ש לא הוכשרו (אפילו אם ר"ש היה סובר שדם מכשיר. תוד"ה הוכשרו), ואם אכלו לאבר אינו לוקה, דשחיטה אינה עושה ניפול.

ע"ד. המקור שמיתה עושה ניפול ושחיטה אינה עושה ניפול הוא מדכתיב "וכל אשר יפול עליהם במותם יטמא" למעט שחיטה, דאין לומר שבא למעט בחייהם ממש, דהא מ"וכי יפול מנבלתם" נפקא. ואף דקרא איירי בשרצים דלא שייכא בהו שחיטה, והכי ממעטי שחיטה מהאי קרא, אם אינו ענין לשרצים שלא שייך בהם שחיטה, תנהו ענין לבהמה. ואף דבעי קרא לומר שאין מטמאים אלא כשהם לחים כמו בשעת מיתה למעט שרץ שהתייבש, תרי "במותם" כתיבי.

בן שמונה חי שנולד מבהמה חיה לתנא דמתני' כיון שאין במינו שחיטה אין שחיטתו מטהרתו, ולתנא דברייתא נחשב שיש במינו שחיטה והיינו אגב אמו דניתר בשחיטת אמו לדברי הכל, ומ"מ אין שחיטתו מטהרתו ויש ללמוד מזה לטריפה שלא תטהרנו, (ולדבריו מה שטריפה שחיטתה מטהרתה נלמד מ"וכי ימות מן הבהמה" שיש בהמה שאינה מטמאה).

הגמרא מסתפקת מה הדין בהושיט ידו למעי בהמה ושחט בן ט' חי ויצא אחר שחיטתו ואמו חיה, האם שחיטה לא מועילה בו, ואף לר"מ (דלהלן) שבן פקועה שיצא לאויר העולם טעון שחיטה, מ"מ לא מועילה בו שחיטה אלא כשיצא לאויר העולם, וכ"ש לרבנן דס"ל שלא שייכת בו שחיטה כשיצא לאויר העולם אפילו ביצא חי, דאין שחיטה אלא ביצא לאויר בחי אמו. או ששחיטה מועילה בו, ואף לרבנן ששחיטת אמו מועילה לו, י"ל שגם שחיטת עצמו מועילה, דארבע סימנים או שנים שלו או שנים של אמו אפשר ביה רחמנא, וכ"ש לר"מ שסובר ששייך בו שחיטה. אמנם בבן ח' ודאי אין השחיטה מועילה בו, דאפילו ביצא לאויר העולם לא מועילה לו שחיטה. וכתבו התוס' (ד"ה לדברי) שגם לרבי יוחנן שבבן ט' יש איסור חלב, היינו רק משיצא לאויר העולם, וגם לריש לקיש שאין בו איסור חלב, יתכן

דתהני שחיטה כמו דמהני שחיטת אמו. (ולפ"ז הא דאיתא במתני' שבנולדה טריפה מן הבטן לא היה לה שעת הכושר, מיירי בבעלת חמש רגליים דודאי היתה טריפה משנוצרה, דכל יתר נטיל דמי, אבל בסתם טריפה יש לה שעת הכושר שהרי היה יכול להכניס ידו ולשחוט את העובר לפני שנטרף).

בן פקועה

הגמרא חוזרת לעסוק בדיני בן פקועה, והיינו עובר שנשחטה אמו כשהוא במעייה, ויבואר האם הוא מותר באכילה ע"י שחיטת אמו או לא (מדאורייתא ומדרבנן), והאם גיד הנשה שלו וחלב גיד הנשה ושאר החלב שלו מותרים כאשר שאר העובר מותר או לא, והאם יש כרת על דמו, והאם דינו כבהמה לענין איסור רביעה וכלאים ולפדות בו פטר חמור, ואיזה טומאה יש לו אם נטמאה אמו, ומה הדין בשחוט טריפה ומצא בה בן פקועה האם שחיטתו מועילה לו או לא, ומה הדין בולד שאביו בן פקועה ואמו בהמה רגילה האם שחיטת עצמו מועילה לו או לא.

התר בן פקועה-

השוחט בהמה ומצא בה בן ח' חי או מת או בן ט' מת, קורעו ללא שחיטה, ומוציא את דמו, ואוכלו. ור"מ (דלהלן) מודה בזה, דאיתרבי מ"כל בבהמה תאכלו", דכיון שלא כלו חדשיו וגם לא יצא לאויר העולם, לאו בהמה הוא. ואף חלבו מותר, אבל דמו אסור, דלא גרע מדם האברים שעובר עליו בלא תעשה (כריתות כ"א:).

ואם מצא בה בן ט' חי, לר"מ הוא טעון שחיטה, דכיון שכלו חדשיו הוא נחשב 'בהמה' בפני עצמו ולא איתרבי מ"כל בבהמה תאכלו", וחייב באותו ואת בנו שלא ישחטנו ביום ששחטו את אמו. ולחכמים שחיטת אמו מטהרתו, דבעינן כלו חדשיו ולידה כדי להחשיבו 'בהמה'. ולר"ש שזורי אף אם הוא בן ה' שנים והוא חורש בשדה שחיטת אמו טיהרתו, (אבל לחכמים אם הפריס (-עמד על פרסותיו) על גבי קרקע טעון שחיטה מדרבנן, דאתו לאחלופי לאכול בהמה בלא שחיטה. אמנם קלוט בן פקועה מותר לכו"ע אפילו לת"ק שמצריך מדרבנן שחיטה בהפריס ע"ג קרקע, דמילתא דתמיהא שהוא קלוט מידכר דכירי לה אינשי ומתוך שתמיהם על קליטתו זוכרים את כל דבריו. וללישנא בתרא רק בקלוט בן קלוטה בן פקועה ואותה קלוטה היתה מותר, דבעינן ב' תמיהות.

לרבי חנינא הלכה כר"ש שזורי, ולדבריו מותר עד סוף כל הדורות. ולרבי יוחנן אליבא דרב אשי ר"ש שזורי מתייר רק בו עצמו ולא בבנו, אמנם אין הלכה כדבריו בדבר זה, (והכי קיימא לן דאין הלכה כר"ש שזורי אלא רק במסוכן ובתרומת מעשר של דמאי, ולכן מדליקים בכל השמנים אף דס"ל שמדליקים רק בעטרן ובנפט. תוד"ה אנא), וכההוא מעשה בבן פקועה שנתקיים וגדל ונפל דובא עליה וטרפו ולא היה יכול עוד לחיות, ואמר רב אשי שצריך לשוחטו כרבנן הנ"ל. (ואף שנעשה טריפה לא אסרו חכמים אלא לאוכלו בלא שחיטה, משום דמפרסמא מילתא, אבל כשנטרפה לא מפרסמא כ"כ. תוד"ה דנפל), וכן אין הלכה כמותו במתני', אלא במה שאמר שאף המסוכן מתוך חוליו

שאמר כתבו גט לאשתי, יכתבו ויתנו אע"פ שלא אמר תנו, דדעתו שיתנו לה ועשאים שלוחים גם לגרש אלא שהיה בהול על נפשו, (כמו ביוצא בקולר שנתחייב מיתה למלכות, ומפרש מן הישוב לים, ויוצא בשיירא למדברות), וכן הלכה כדבריו בתרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה ואין תרומה עולה אלא באחד ממאה ולא היה אלא מאה והרי הוא הפסד גדול, שלת"ק רק בשבת התירו למי ששכח לעשר דמאי לסמוך על המוכר עם הארץ לשאול אותו אם עישר, ולמוצאי שבת אין לאכול עד שיעשר, ולר"ש שזורי אף בחול שואל את המוכר אם עישר ואוכלו על פיו כיון שאין כאן תקנה. וכתבו התוס' (ד"ה אף) שבירושלמי מפרש דאימת דימוע על עם הארץ, דכיון שהופרש חמור בעיניו יותר כשחזר ומתערב, ובטעמא דת"ק דלא שרי אלא בשבת, חד אמר מפני כבוד שבת, וחד אמר מפני שאימת שבת עליו והוא אומר אמת. ע"ה:).

אם לא נשחטה אמו, לכו"ע הוא טעון שחיטה.

לענין מה החשיבו חכמים בן פקועה כשחוט-

ע"ד: לענין רביעה או חרישה בכלאים בשור וחמור הרי הוא כבהמה גמורה, דלא אמרו שהוא נותר בשחיטת אמו אלא לענין אכילה בלבד לאוכלו בלא שחיטה ולאכול חלבו וגידו, אבל לשאר דבריו מודו רבנן דבהמה מעלייתא היא.

ולענין גיד הנשה שלו וחלבו לרבי יהודה דס"ל שהוא נותר בשחיטת אמו אף גיד הנשה וחלבו מותרים, ולר"מ שאינו נותר בשחיטת אמו גיד הנשה שלו וחלבו אסורים.

ולענין חלב הגיד, לר"מ הוא אסור, וצריך לחטט אחריו אפילו הנבלע ונשרש בבשרה, ולרבי יהודה חותכו בשוה דמי לגיד ואסור מדרבנן, וא"צ לחטט אחריו. כתבו התוס' (ד"ה חלבו) שרש"י לא גורס חלבו דגיד, דלא איירי בבהמה אלא בשליל. ור"ת מיישב הגירסא דכוונת ר' אושעיא שהמחלוקת רק לגבי שחיטה, אבל חלבו דגיד דשליל מודה ר"מ דשרי, וע"ז מייית מבריייתא שגם בשליל ר"מ אסור.

ולענין דמו, לריש לקיש שיטת רבי יהודה שאין בו כרת, ואף שרבי יהודה סובר שדם התמצית יש בו כרת (ולת"ק אינו אלא בלאו), מ"מ כיון שהרובי הוא מדכתיב 'כל דם', כל היכא שאינו חייב על דם הנפש כגון שליל שאין בו דם הנפש, אינו חייב על דם התמצית. ולרבי יוחנן יש בו כרת.

ולענין פדיון פטר חמור, לר"מ שהוא טעון שחיטה, שה מעליא הוא ופודים בו, ולחכמים, למר זוטרא אין פודים בו בפחות משווי (דבשווי פודים אפילו בעשבים שלוקים), דכבישרא בדיקולא הוא ואין פודים בשחוטה, ולרב אשי פודים בו. וטען רב אשי שאם מר זוטרא רוצה ללמוד 'שה שה' מפסח (שהוא פסול בבן פקועה כמו בכל קדשים, דכתיב 'כי יולד' פרט ליוצא דופן. רש"י. והקשו התוס' (ד"ה דגמור) דא"כ גם לר"מ לא יפדו בו. ולכן ביארו דפסול מטעם שחוטה, דאין פודים בשחוטה), א"כ נצטרך לפדיון זכר ותמים וכן שנה כמו בפסח, ואם מרבים מ"תפדה" נכשיר גם בן פקועה. והגמ' מתרצת דא"כ 'שה

שה' מאי אהני ביה, ומסתבר למעט בן פקועה דכבישרא בדיקולא דמי, ולרבות בעל מום ונקיבה.

ולענין טומאה אם נטמא אמו שחוטה, לרבי יוחנן אמו היא ראשון והעובר הוא שני דתרי גופי ניהו, (ומה שמצינו שנחלקו ר"מ וחכמים אם בשר העובר שהיה מחובר לאבר היוצא מטמא כנבילה או כטריפה שחוטה, צ"ל שהוכשר בשחיטה וכרבי שמעון דס"ל שכיון שהוא נותר בשחיטה הוכשר בה לטומאה, ואין הדם מכשיר, משא"כ אם הם גוף אחד הוכשר בדם שחיטת האם). ולריש לקיש גם העובר הוא ראשון, דהרי הם גוף אחד כאגוז המתקשקש בקליפתו שהבהמה היא שומר שלו, (ומה שמצינו שאם בן ט' חי שנמצא בשחוטה וגדל עבר בנהר הוכשר לקבלת טומאה, ומבואר שלא הוכשר בדם השחיטה של אמו, צ"ל דאיירי בשחיטה יבישתא שאף אמו לא הוכשרה, וס"ל ששחיטה בלא דם לא מכשירה ודלא כר"ש). ואמר רבי יוחנן שכל זה לרבי יוסי הגלילי דס"ל שבן פקועה ואפילו חי שנגע בטומאה מטמא טומאת אוכלין מחיים וצריך הכשר דתרי גופי ניהו, אבל לחכמים אינו מטמא טומאת אוכלין מפני שהוא חי, אע"פ שהוא מותר ע"י שחיטת אמו.

וכן אמר רבי יוחנן שרבי יוסי הגלילי (הנ"ל) ובית שמאי (שסוברים שדג מקבל טומאה משעה שניצוד אע"פ שהוא חי. ולבית הלל מקבל טומאה רק משימות, ולרבי עקיבא משעה שאינו יכול לחיות וכגון שיבש בו כסלע בין סנפיריו, ואפילו הוא מקרטע. לתוס' (ד"ה מאי) מקרטע היינו קופץ ומדלג בחוזק, שלר"ע טהור כיון שאם זורקו במים הוא יכול לחיות, ולבית שמאי טמא) אמרו דבר אחד, והיינו שרבנן שמטהרים בבן פקועה לא סוברים כר"מ שהוא טעון שחיטה, דא"כ בדגים הם מודים שהם מטמאים כב"ש.

ע"ה. דגים שנולדו בהם סימני טריפה כגון שניקבו

המעיים לרבי עקיבא, הגמ' מסתפקת אם אפי' למ"ד טריפה חיה, שאני דגים דלא נפישא חיותיהו ולכן הם מטמאים, או שגם למ"ד טריפה אינה חיה, שאני דגים שאין במינם שחיטה וא"כ הטריפות אינה נחשבת לגביהם כמיתה.

חלב עובר - ללישנא קמא בהמה שהפילה נפל, לרבי יוחנן חלבו כחלב בהמה בכרת, דאורא (-לידה) גרים לשוויה בהמה, וכיון שנולד נאסר, (ואפילו לרבי יהודה שחלבו מותר, מיירי שלא יצא לאויר), ולריש לקיש חלבו כחלב חיה שאין בו אלא איסור נבילה, דאין שחיטתו מטהרתו, אבל חלבו כבשרו, דחדשים גרמו ובעינן חדשים ואורא. וללישנא בתרא היכא דלא כלו לו חדשיו לכו"ע אינו כבהמה, ונחלקו בהושיט ידו למעי בהמה ותלש חלב של בן ט' חי ואכלו, שלרבי יוחנן חלבו כחלב בהמה דחדשים גרמו וכיון שכלו חדשיו חלבו אסור, (אמנם כששחט את אמו רבי יהודה מתיר את חלבו מ"כל בבהמה תאכלו"), ולריש לקיש חלבו כחלב חיה דחדשים ואורא גרמו. הגמ' מבארת שר"ל לומד את דבריו ממה שחלב

ושני כליות האמורות באשם אין השליל בכלל שהרי אין אשם נקיבה, ה"ה בכל הקרבנות דאפקיה רחמנא מכלל חלב דמעטיה מהקרבה, ולרבי יוחנן כיון שחלבו כחלב בהמה איצטריך קרא למעוטי, והתורה פסלתו כמו שפסלה תורה מחוסר זמן לפני ז' ימים, אף שלכו"ע הוא בהמה.

ע"ה: השוחט טריפה ומצא בה בן ט' חי, לר"מ שסובר

שכל בן ט' אין שחיטת אמו מטהרתו, מותר דשחיטתו מטהרתו, ולסוברים שבן ט' נותר בשחיטת אמו, לרב אמי הכא אסור דשחיטתו אינה מועילה, ובשחיטת אמו הטריפה לא מישתרי, דהרי הוא כאחד מאבריה, (וכתבו התוס' (ד"ה לדברי) שרק בגלל שאמו נשחטה ומהני לטהר מטומאת נבילה אסור, אבל אם לא נשחטה אמו לכו"ע מהניא ליה שחיטה, ולכן בקרעה ומצא בה בן ט' חי טעונה שחיטה ומהניא גם לחכמים), ולרבא הכא מותר, דארבעה סימנים אכשר ביה רחמנא - התורה ריבתה שיכול לאוכלו מכח שחיטת אמו, אבל אם הוא צריך לשחיטת עצמו כגון שליל של טריפה שוחטו בסימנים שלו והוא מותר. ורב חסדא אמר שהוא טעון שחיטה להתירו באכילה, דבשחיטת אמו טריפה אינו נותר, דא"כ הוה ליה כאחד מאבריה, וחייב בזרוע ולחיים וקיבה ד"זובחי הזבח" קרינן ביה, ואם מת בלא שחיטה טהור מלטמא במשא דשחיטת אמו מטהרתו, דארבע סימנים אכשר ביה רחמנא, וטען רבה שאינו טעון שחיטה אלא לר"מ, ומה שאם מת טהור מלטמא, אין לומר לרב חסדא כמו שמפרשים הברייתא דאיירי ששחט ומצאו שהיה מת כבר במעי אמו, ואמר לו רב חסדא שארבע סימנים אכשר ביה רחמנא וכולה כרבנן ומודו רבנן ששחיטת עצמו מועילה ולא אמרינן שהוא שחוט ועומד, וכשעלה ר' זירא לארץ ישראל הסכים עמו רבי יוחנן, ואין ידוע מה היתה דעת ריש לקיש בזה.

בן פקועה שבא על בהמה רגילה, אמר רב משרשיא

שלדברי האומר חוששים לזרע האב והיינו חנניה שסובר ש'אותו ואת בנו' נוהג גם באב ובנו, אין לו תקנה דהוי כמו שאין לו אלא סימן אחד מצד אמו, והסימן השני שחוט ועומד, ובהמה אינה נכשרת בסימן אחד, (והתוס' (ד"ה בן פקועה) כתבו שאף אם היה כשר בסימן אחד בבהמה, הכא לא יהני, כיון שהוא חצי שחוט מצד אביו, ואין רוב סימן שיהא ראוי לשחיטה), וא"א לצרף את שחיטת האם דאין לך שהייה גדולה מזו, ולית ליה לרב משרשיא הא דאמרן לעיל ד' סימנים אכשר ביה רחמנא. (והתוס' (שם) כתבו דאפילו מ"ד ס' סימנים אכשר ביה רחמנא מודה הכא, דהתם שחיטת טרפה לא הויא שחיטהף אבל כאן הוי כאילו נשחט חציו. ומודה נמי לסוגיא לעיל ס"ט. גבי מהו לחוש לזרעו של עובר, דמשמע דעובר היוצא אין לו תקנה בשחיטה, דהתם הסימנים כשחוטין ושוב אינן בני שחיטה להתיר כלום).

טריפות שברגל

אף שפרק זה עוסק בדיני בן פקועה, ודיני טריפות נתבארו בפרק הקודם 'אלו טריפות', שנה התנא כאן דיני טריפות שברגל בגלל הדין שבנשבר העצם ורוב הבשר קיים שחיטתו מטהרתו. רמב"ם.

רגל הבהמה מזוככת משלש עצמות עיקריות: א' הארכובה התחתונה (לרש"י הכונה לעצם התחתונה, והיא נקראת גם ארכובה הנמכרת עם הראש, וזה כולל את עצמות הפרסה). ב' עצם השוק (נמצאת מעל הארכובה התחתונה). ג' עצם הירך (נמצאת מעל השוק ונקראת גם קולית והיא תחובה בקצה העליון בעצם האליה). וצומת הגידין (חיבור כמה גידים יחד) נמצא בשיפולי עצם השוק סמוך לחיבורה עם הארכובה התחתונה. והארכובה העליונה היא מקום החיבור בין עצם השוק לעצם הירך.

ולהלן יבואר באלו אופנים חתך או שבר או חסר בדברים אלו מטריף את הבהמה.

ע"ו. בהמה שנחתכו רגליה, מן הארכובה ולמטה כשרה,

מן הארכובה ולמעלה פסולה. וכן בניטל צומת הגידין (-) למעלה מהארכובה וסמוך לה, והם אותם ג' חוטים שנוטלים מנקרי הבשר מתולולית העצם) אפילו לא נחתך העצם פסולה. -מתני'.

ללישנא קמא נחלקו בזה רב יהודה (בשם רב בשם רבי חייה) ועולא (בשם רבי אושעיא), שלרב יהודה למטה היינו למטה מהארכובה סמוך לה מיד, (ולא הארכובה העליונה שבין הקולית והעצם האמצעי), ולמעלה היינו למעלה מן הארכובה מיד, דהיינו בצומת הגידין שהוא סמוך לה, והוי טריפה, וכ"ש בגובהו, וארכובה היינו הארכובה הנמכרת עם הראש שהיא התחתונה. ולעולא איירי בארכובה הניכרת בגמל דקסבר שהכונה לארכובה העליונה. ולרב יהודה צ"ב מה הפסול המיוחד בניטל צומת הגידין, שהרי במקום זה כבר שנה התנא שפסול בנחתך, (ואין לתרץ דס"ל שצומת הגידים הוא מעט למעלה מן הארכובה כמ"ד לקמן, דפשיטא ליה למקשה דלא ס"ל כן, ועוד דלהדיא סבר לקמן שהוא מתחיל אפילו למטה מעט מהארכובה. תוד"ה אלא). ואין לומר דהא דפסול מן הארכובה ולמעלה היינו למעלה מצומת הגידין, דלא משמע כך במתני'. ולרב פפא שניהם מודים דאיירי בארכובה הניכרת בגמל, אלא שרב יהודה מפרש שלמטה היינו למטה מהארכובה העליונה ומצומת הגידין - למטה מאותה ארכובה ומכל העצם האמצעית דהיינו בעצם התחתונה כשרה, ולמעלה היינו בעצם העליונה - בקולית, דהוי טריפה בכל מקום שתחתך, ובעצם האמצעית תלוי אם ניטל צומת הגידין, ואף שלמעלה מזה לא הוי טריפה, אין בזה תימה, דאין לדמות טריפות להדדי.

צומת הגידין-

מקומם ואורכם במקום ששם מתחיל ושם כח חיות הגידים- לרבה היינו ממקום שהגידין יוצאים מהעצם החוצה ומהלכים בבשר, שהעצם למעלה מן הפרק היא ללא בשר כשתים שלש אצבעות, והגידים אדוקים בו, וכל זמן שהם צמותים וקשורים יחד זה נחשב צומת, עד המקום שהם נפרדים זה מזה. ולרבה בר רב הונא היינו ממקום אדיקתם בעצם עד הפרק. ולרבה בריה דרבה בר רב הונא היינו מה שמעל הערקומא - העצם הקטנה המחברת את הפרקים, עד המקום שהגידים נפרדים, וזה השיעור הגדול מהשיעורים האחרים, שהוא מתחיל כבר מן העקרום שהוא

מתחת העצם האמצעית, ואם נחתך בין העצם האמצעית לאותו מקום הוי טריפה. ויש מי שרצה לאסור אף בערקומא גופיה - בנחתכו הגידים כנגד הערקום עצמו, ואמר רבי אבא שאין הדין כך להחמיר יותר, אלא כדבר יהודה שהמקום הוא היכא דפרעי טבחי - שהטבחים פותחים (כדי להפריד את הבשר מהעצם. ל"א כדי להפשיט את עור הרגלים האחוריות), וזה למעלה מהערקום. שמואל אמר שצומת הגידין היינו ממקום שהגידין צומתים - מחוברים יחד ונראים כגיד אחד, עד מקום שמתפשטים, ואורכם בשור ארבע אצבעות, ובבהמה דקה רק המקום שהם בולטים והם קשים (וכאשר הם נכנסים לבשר הם נעשים רכים) וגדולים ולבנים הוי צומת הגידין, ולמר בר אשי אף זיגי (-) צלולים ולבנים קצת) הוי צומת הגידין אע"פ שאינם לבנים. וכתב רש"י שהלכה כמר בר רב אשי, דהלכה כמותו בכל מקום חוץ משני מקומות, (וכתבו התוס' ד"ה מר) דכן איתא גם בסדר תנאים ואמוראים, ולר"ח ולר"ת גם כאן אין הלכה כמותו). ולענין שיעור צומת הגידים כיון שלא נפסקה ההלכה וטריפות דאורייתא, הולכים אחרי המחמיר, ונמצא שממעל הערקום עד המקום שהגידים מתפצלים הוי צומת הגידים, והוי טריפה בנחתך אפילו הארכובה והעצם קיימים.

ע"ז: מנין הגידין, וכמה מהם פוסלים - יש ג' חוטים

בצומת הגידים, אחד עבה ושנים דקים, לאמימר אם נחתך העבה פסול כיון דליכא רוב בנין דהוא עבה משניהם, ואם נחתכו הדקים פסול דליכא רוב מנין. ולמר בר רב אשי פסול רק היכא שנחתכו רוב מנין ובנין, והלכה כמותו (בכל מקום חוץ מכתב אודיתא ומיפך שבועה). ולרב יהודה לרב אם נחתך רוב גיד פסול, ולשמואל אינו פסול כשנשארו רוב הגידין, ולרבנאי שמואל מכשיר אף בנשתייר כחוט הסרבל של צמר שמעמידים את בית הצואר בחוט. וי"א שלרב צריך שישאר רוב מכל אחד, ולשמואל מספיק שליש מכל אחד. **ובעופות** יש ט"ז גידין, ואם נחתך אחד מהם הוי טריפה, (ואין זה חומר בעוף מבהמה, דאם נפסק אחד מהם סוף כולם להפסק. תוד"ה איפסיק). ומר בר רב אשי סיפר שאביו הכשיר עוף שמצא בו ט"ו גידין אבל אחד היה עבה מחבירו והפרידו ומצא בו ב' גידין.

נשברה עצם הרגל ויצאה החוצה ולא נחתכה, אם רוב

הבשר קיים, והיינו שעור ובשר מכסים את רובו, שחיטתו מטהרתו ומותר באכילה, ואם לאו אין שחיטתו מטהרתו. וכיון שיש מחלוקת אם הכונה לרוב עוביה (-שרוב עובי השבירה לא יצאה החוצה, ורק מיעוט העצם גלוי אבל רובו מכוסה) או לרוב הקיפה (-שם רוב היקף הבשר שסביב לעצם במקום השבר מגולה הרי היא טריפה, אבל אם רובו מכוסה אפילו אם רוב מקום השבירה מגולה, שיצא החוצה דרך נקב קטן, מותר), לכן צריך גם רוב עוביה וגם רוב הקיפה. לתוס' ד"ה רוב) רוב הקיפה הכונה לרוב היקף מה שנתגלה מן השבר, ומ"מ משכחת לה רוב עוביה ולא רוב הקיפה וכן להיפך, כיון שהעצם לא עגולה ממש אלא רחבה מצד אחד וצרה מצד אחר.

הוא מגין. תוד"ה נתמסמס), או שהבשר ניקב בלא חסרון, או נסדק, או נקלף ואינו דבוק בעצם, ואת"ל שבנקלף בלא חסרון כשר יש להסתפק מה הדין אם ניטל השליש התחתון של עובי הבשר הסמוך לעצם ושני שלישי העליונים עומדים באויר. (לתוס' (ד"ה דקנה) אם נדבק העור בליחה של הבשר זה מעלה ארוכה וכשר), ואם נחתך מעל השבר כמין טבעת, יסרוט שם ע"י עצם וע"י שיצא דם הבשר יתחבר, ואם הבשר התחיל להתחבר בחזרה כשרה, אבל אם יסרוט ע"י ברזל זה יעשה חריצים ומכאיב המכה.

דיני שליא

שליא בלשון חז"ל הכונה לכיס מלא נוזלים שבו גדל העובר, שכשגמיע זמן העובר לצאת הוא קורע אותו ויוצא, (בזמננו מכנים שליא גוש בשר ודם שאליה העובר מחובר בחבל הטבור, שהוא יוצא אחרי לידת העובר). ויבואר להלן האם הוא נותר באכילה ע"י שחיטת הבהמה לפני שיצא, והאם הוא מטמא מדין אוכל או מדין נבילה, והאם כשיצאה מקצת השליא לפני שחיטת האם מותרת השליא באכילה, או שחוששים שבתוך השליא היה הולד, וכן כאשר השליא קשורה לולד האם חוששים שבשליא היה עוד ולד או לא, ומה הדין בשליא של מבכרת האם יש בה קדושת בכורה או לא.

השושט בהמה ומצא בה שליא, מותרת באכילה ע"י שחיטת האם, ואינה אבר מן החי, דכתיב "כל בבהמה תאכלו", ואינה מטמאה לא טומאת אוכלין דאינה נחשבת אוכל, ולא טומאת נבילות אם מתה הבהמה, ואם חישב עליה לאוכלה מטמאה טומאת אוכלין אם נגעה בטומאה, דמחשבה משויא ליה אוכל, אבל לא טומאת נבילות דלאו בשר הוא אלא כשאר אוכל בעלמא.

ע"ז: שליא שיצאה מקצתה לפני שחיטת האם אסורה באכילה אע"פ שאין לומר שכל מיחוי הולד היה שם, דאין שליא בלא ולד ושמא באותו מקצת יצא הראש והרי הוא כילוד לפני השחיטה, ואסמכוה אקרא דכתיב "אותה" ולא שליתה. ואם השליא קשורה לולד שראשו ורובו בפנים, השליא מותרת, ואין חוששים לולד אחר, ואם אינה קשורה לולד שבפנים, לרבי אלעזר אסורה דחוששין לולד אחר, ולרבי יוחנן אף בזה מותרת מפני שתולים אותה בולד שבפנים, ורק כשאין ולד אסורה מפני שתולים שמיחוי הולד נמצא באותה שליא, ובברייתא איתא שלרבנן דס"ל כל שאין בו צורת אדם אינו ולד המפלת מין בהמה חיה ועוף ושליא עמהם, בזמן שקשורה עמהם אין חוששים לולד אחר, ואם נפתח הקבר בלא דם דהויא לידה יבישתא טהורה, ואם אינה קשורה חוששים שיש כאן שתי ולדות, (התוס' (ד"ה הריני) לומדים מזה דהיינו לר"מ, דס"ל בהמה מין ולד, וחומר הולד השני משכחת לה כשהבהמה זכר, או כשהשליא יצאה ביום אחר, אך לפ"ז קשה אמאי לא נקט תשב לזכר ולנקיבה ולנדה, דשמא אין כאן ולד, ולרש"י דאתא כרבנן נוחא), דשמא נימוח שפיר של שליא וזה היה ולד גמור נקיבה, ותשב עליו שבועיים כמו בלידת נקיבה, ושמא נימוחה שליתו של השפיר

רב מבאר שאם העצם נשברה למעלה מהארכובה, אם רוב בשר קיים האבר והבהמה מותרים, ואם אין רוב בשר קיים שניהם אסורים, (ורישא דקתני נחתכו רגליה מן הארכובה ומלעלה, ה"ה נשבר העצם בלא רוב בשר קיים, ואגב סיפא נקט נחתכה לרבותא שלמטה אפילו נחתכו לגמרי כשרה. תוד"ה ואם). ואם נשברה למטה מהארכובה שזה המקרה במתני', אם רוב הבשר קיים שניהם מותרים, ואם לאו האבר אסור והבהמה מותרת. וכן הלכה. ושמואל סבר שבין למעלה מהארכובה בין למטה מהארכובה, אם רוב הבשר קיים שניהם מותרים, ואם לאו אסור והבהמה מותרת, דכתיב "ובשר בשדה טריפה" להביא אבר ובשר המדולדלים. וחזר בו שמואל והודה לדברי רב.

ושלחו מארץ ישראל שהלכה כרב, והאבר עצמו מטמא במגע ובמשא דשחיטה עושה ניפול. ורב חסדא מקשה שמדברי ר"מ מבואר ששחיטה מטהרת גם אבר מדולדל ומבואר ששחיטה אינה עושה ניפול.

לרבי יוחנן ללישנא קמא מספיק או עור או בשר החופים את העצם, וללישנא בתרא עור מצטרף לבשר וצריך חצי עור וחצי בשר, כמו שהיה בגזל שהכשירו רבי יוחנן בעור מצטרף לבשר, ורב נחמן דוחה שגזל דינו שונה כיון שעורו רך ולכן העור נחשב כבשר.

ואם מכסים את העצם גידים רכים המצטרפים לבשר לכסות את רוב העצם, רבא אומר שזה כשר, שהרי רבי יוחנן אמר שגידים שסופם להקשות (רש"י בפסחים מבאר שהכונה לגידי צוואר, ודעת התוס' שהכונה לגידי הרגל כמבואר הכא, וגידי צוואר הם תמיד קשים ואין רגילות לאוכלם. תוד"ה גידין) נמנים עליהם בפסח לאכול מהם, ומבואר שדינים כבשר, ועוד שהרי התורה חסה על ממונם של ישראל. והגמ' שואלת שהרי לריש לקיש אין נמנים עליהם בפסח, (ואף דמתני' מבואר שבסופו להקשות מטמא טומאת אוכלין, היינו משום דלטומאת אוכלין סגי בחזי לאכילה אף שאינו כבשר. ובירושלמי מבואר שלריש לקיש לוקים משום נבילה וחשיב כבשר ומ"מ אין יוצאים בזה בפסח, דיליף מ"ואכלו את הבשר" ולא גידים. תוד"ה אל), ואף שאין הלכה כריש לקיש אלא בשלש מקומות (-שקנין פירות לאו כקנין הגוף, וחליצת מעוברת לאו שמה חליצה, והמחלק נכסיו שלא כדיני ירושה צריך לכתוב לשון מתנה לכל אחד ואחד ולא מספיק פעם אחת), רבי יוחנן עצמו חזר בו וס"ל שכל דבר שסופו להקשות אזלינן בתר סוף.

ע"ז. אם נפלה חתיכה מהעצם דינו כנשברה העצם, ואין זה חמור יותר.

כמה ספיקות בדין בשר החופה את העצם שנשברה - יש להסתפק מה הדין כשהרוב בשר מתלקט מכמה מקומות, או שהוא מרודד וקלוש, או שהוא נרקב בשיעור שהרופא מסירו בסכין (והא דאמר לעיל (נ"ג): שאם נתמסמס הבשר רואין אותו כאילו הוא אינו, היינו בדבר שבו עצמו תלויה הטריפות, אבל כאן שהטריפות תלויה בעצם י"ל שגם בנתמסמס עדיין

אותו ואת בנו

איסור שחיטת "אותו ואת בנו"

כתיב "ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", ואיסור זה אוסר לשחוט באותו יום אם ובנה, ויש אוסרים גם אב ובנו, ובפרק זה יבואר באלו בעלי חיים נאמר האיסור, באיזה צורה זה נאסר, מה הדין בקדשים (וכן בפרת חטאת ועגלה ערופה וכדומה), ומה הדין בשחיטה שאינה ראויה, חיוב מלקות על איסור זה, ועוד מדיני האיסור. עוד יבוארו כמה מדיני כיו וכלאים, אגב הנדון אם יש בהם איסור אותו ואת בנו.

איסור אותו ואת בנו נוהג בארץ ובחו"ל דחובת הגוף נוהגת אף בחו"ל, (ואף שאין בזה חידוש, זה נכתב בכל אלו הפרקים אגב ראשית הגז ששם יש בזה מחלוקת. תוד"ה אותו), ואף בזמן שאין בית המקדש קיים (דסד"א אמינא דכין דכתיב לענין קדשים, לא ינהוג אלא בזמן דאיכא קדשים, ואגב זה נקט האי דינא בשאר הפרקים. (תוס' שם), ומ"מ לא איצריך קרא להכי, דאף שלא בפני הבית ניתן להקדיש קדשים. תוד"ה אי), בין בחולין בין בקדשים. (וע"ע לקמן (דף פ') כמה אופנים בחולין וקדשים, מתי חייב מלקות או כרת ומתי פטור, ומתי השחיטה כשרה ומתי היא פסולה).

מגן שאותו ואת בנו נוהג בקדשים ובחולין – דכתיב "שור או כשב או עז כי יולד וכו' ירצה לקרבן וכו', ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", מכאן שנוהג בקדשים, וחולין גם בכלל האיסור, ד"שור" הפסיק הענין, ואין לומר שהאיסור הוא רק בחולין, דו' מוסיף על ענין ראשון. וכתבו התוס' (ד"ה מגין) דשאלת הגמרא היא בגלל ש"שור" הפסיק הענין והו"א דאתא למעוטי קדשים, דאם בא לומר שזה נוהג גם בחולין ולא רק בקדשים, א"כ ליכתביה שלא בענין קדשים, ולמסקנה צ"ל שזה נכתב בקדשים לאיזה דרשה.

ע"ח: איסור אותו ואת בנו נוהג גם בכלאים (רחל שילדה מן התיש ושחט אותה ואת בנה) ובכוי, אף שכלאים פסולים להקרבה, ואף שרבא אמר שבכל מקום שנאמר "שה" זה בא למעט כלאים דכתיב "שה כשבים ושה עיזים" ולא כתיב שה כשבים ועיזים, שמע מינה דלא מיקרי שה עד שיהיו אביו ואמו כשבים או שניהם עיזים, אבל אחד כשב ואחד עז לא הוי שה, הכא כתיב "אן שה" לרבות כלאים, ולחלק (לומר שהחיוב הוא לא רק כששחט שור ובנו ושה ובנו שלא אחד מהם) לומדים מהא דכתיב "בנו" בלשון יחיד, ואין לומר שהאיסור הוא כששחט שור ושה ובנו של אחד מהם, דכתיב "אותו", וחנניה (דלהלן) שלומד מ"אותו" דרשה אחרת, סובר כרבי יונתן שא"צ "או" בשביל לחלק וכל היכא דכתיב פלוני ופלוני משמע או זה או זה, ורק היכא דכתיב "יחדיו" הכונה לשניהם, (ורבי יאשיה סובר שצריך "או" כדי לחלק, ובהא דכתיב "איש אשר

שבפנים ואין כאן וולד כלל וממילא אין לה כלל ימי טוהר, (אבל אם לא נמצאה צורה זו עימה נותנים לה עכ"פ ימי טוהר של זכר, דאין שליא בלא ולד, כמו במפלת שליא), ומבואר כרבי אלעזר. והמפלת נפל תולים השליא בולד עד ג' ימים (תוד"ה המפלת), ואין זה תלוי בכאורחיה אלא בצורה, דבצורת אדם רגילה השליא להתעכב, משא"כ בצורת בהמה חיה ועוף אפילו מעי אשה. (תוד"ה הריני). ואף דקתני שמא והיינו דהוי ספק, וא"כ ביצאה מקצתה הוי ספק ספיקא דשמא לא יצא שם הראש, מ"מ אסורה באכילה אטו יצא רובה. אי נמי הא דקתני שמא היינו בשליא שאחר הולד, אבל קודם הולד הוי ודאי ולד אחר, ור"א מייירי בקודם הולד. תוס' שם.

טומאת עור – עור אינו מטמא טומאת אוכלים, אא"כ

שלקו. (ומ"מ אינו נאכל בפסח, דבעינן שיהא נאכל בשילקא שלא ע"י הדחק. תוד"ה עור). וכן עור אינו מטמא טומאת נבילות כשאין עליו כזית בשר, וה"ה בקולית סתומה. תוד"ה ולא), דכתיב "בנבלתה" ולא בעור או בעצמות או בגידין או בקרניים או בטלפים, ואפי' עשאים ציקי קדירה – שבשילם הרבה עם תבלין. ורב יצחק בר נפחא מסתפק אם עור חמור שהוא קשה ומאוס ששלקו (-בישלו הרבה מאד) מטמא טומאת אוכלין כשאר עורות, או דשאני עור חמור דמאיס.

הנאה מהשליא במבכרת או בקדשים – בהמה המבכרת

שהפילה שליא מותר להשליכה לכלבים ולא חוששים שזו שלית בכור, דסמוך מחצה נקיבות למיעוט היולדות נדמה כגון רחל שילדה מין עז, וכתיב "אך בכור שור" – עד שיהא הוא שור ובכורו שור, והווי להו זכרים מיעוטא ולמיעוטא לא חיישינן. (ומבכרת שהטילה חררת דם, מדינא ישליכנה לכלבים וכמו בשליא, ורבנן גזרו לקובריה כדי לפרסם שנפטרה מן הבכורה. תוד"ה סמוך). ובבהמות קדשים תיקבר, כיון שרוב הנולדים מקדשים הם קדושים, (נקט רוב משום דאיכא נדמה דאינו קדוש, וכמ"ד ולדות קדשים בהוויתן הם קדושים, ומ"מ נפל קדוש דילפינן מבכור. אי נמי סוגיין כמ"ד במעי אמן הם קדושים, ונדמה קדוש כמבואר בתמורה אפילו בכלאים, ונקט רוב משום דאיכא דמות יונה דלא קדיש. תוד"ה רובא), ואין קוברים אותה בפרשת דרכים כדרך המנחשים לקובריה שם שלא תפיל עוד, ואין תולים אותה באילן, משום דרכי האמורי – ניחוש, דכתיב "לא תעשה כמעשיהם.

ע"ח. דרכי האמורי – כל דבר שיש בו רפואה כגון משקה

או סם או לחש שלוחש על המכה אין בו משום דרכי האמורי, וכל דבר שאין בו משום רפואה כגון דבר שעושים לא על החולי, כגון קבורת שליא בפרשת דרכים וכדומה שדומים לניחוש, יש בו משום דרכי האמורי. ואילן המשיר פירותיו מותר לטוענו באבנים כדי להכחיש את כוחו מפני שהפירות נושרים מרוב שומנו של האילן, וכן מותר לצובעו בסיקרא לסימן שהוא משיר פירותיו, כדי שאנשים יראוהו ויבקשו עליו רחמים. ומטעם זה מותר לתלות אשכול תמרים על דקל, דכל מי שאירע לו דבר צריך להודיע לרבים כדי שיבקשו עליו רחמים, כדמצינו במצורע "טמא טמא יקרא".

יקלל את אביו ואת אמו" לומד רבי יאשיה לחלק מ"אביו ואמו קלל" שבתחילה סמך הקללה לאביו ובסוף סמך הקללה לאמו).

והתבונה (ד"ה ועוד) דלא גמרינן שור שור משבת ש'אותו ואת בנו' נוהג אף בחיה, דכיון דלא מצינו למיילף אף בהמה טמאה דומיא דשבת לא ילפינן כלל, ועוד דאי משבת ילפינן א"כ שה דכתב רחמנא למה לי, ועוד דומיא דקדשים דלא שייך בחיה.

אותו ואת בנו בזכרים ובנקבות-

לרבנן איסור אותו ואת בנו נוהג רק בנקבות -אם ובנה ולא בזכרים דאין חוששים לזרע האב, ואם שחט זכר מותר לשחוט בנו ובתו, כדמצינו ששילוח הקן נוהג רק בנקבות דכתיב "והאם רובצת", ואין לדחות דשילוח הקן אינו נוהג אלא באינו מזומן דכתיב "יקרא" למעט עוף שלו, משא"כ אותו ואת בנו שנוהג גם במזומן וכיון שהוא חמור יהא נוהג גם בזכרים, דכיון דכתיב "אותו" אחד ולא שנים, לומדים משילוח הקן שזה נוהג רק בנקבות. ואם תדחה לימוד זה ותאמר ש"אותו" זכר משמע, יש ללמוד מדכתיב "בנו" והיינו שיהיה כרוך אחריו, שזה נקבות.

ע"ט. ולחנניה האיסור נוהג אף בזכרים, ד"אותו" משמע זכר, ו"בנו" משמע נקיבה. ושמואל פסק כחנניה. ואף שבכתובות (ק"א:) פוסקים כרבי יהודה בפרדות, אין להתיר לשחוט האב והבן, דמסיק בסמוך שלרבי יהודה יש ספק אם חוששים לזרע האב, וכן פסק ר"ת שאותו ואת בנו נוהג בזכרים לאיסורא ולא למלקות. תוד"ה ע"ל.

דיני פרדות הבאים מסוס וחמור

אסור להרביע ב' מיני בעלי חיים זה בזה דכתיב "בהמתן לא תרביע כלאים", וכן אסור לחרוש בשני מינים יחד דכתיב "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו". ולהלן יבואר מה הדין בבהמה שאביה ממין ואמה ממין אחר, האם היא נחשבת כמין אמה, או שחוששים לזרע האב, ונ"מ לדיני כלאים וחרשה.

במי הם מותרים- הנולדים מסוס נקיבה ואביהם חמור, לרבי יהודה אסורים בסוס ואסורים בחמור, אבל מותרים זה בזה, דאף אם חוששים לזרע האב מ"מ שניהם אביהם חמור, ולא אמרינן דאתי צד סוס ומשתמש בצד חמור ואתי צד חמור ומשתמש בצד סוס, דגדר איסור כלאים הוא להרביע ב' מינים, וכאן זה אותו מין, ולהכי לא דמי לחצי עבד וחצי בן חורין דאסור בכמותו. (תוד"ה מהו). אבל הנולדים מסוס ואביהם חמור אסורים באלו שנולדו מחמור ואביהם סוס, וכן אסורים במין אמה, דרבי יהודה מסתפק אם חוששים לזרע האב או לא, ונ"מ שהנולד מתערובת אסור עם אמו. ולחכמים כל מיני פרדות אחת הן, דס"ל כחנניה שחוששים לזרע האב, ושניהם בני סוס וחמור.

בדיקת מין האם- אפשר לבדוק את מין האם, שאם קולו עבה או שאזניו גדולות וזנבו קטן אמו היא חמור, ואם קולו צלול או שאזניו קטנות וזנבו גדול אמו סוס.

כלאים בפרדות- רבי אבא אמר לשמשו לקחת ב' פרדות שהם דומות זה לזה באזנים ובזנב, דס"ל שאין חוששים לזרע האב וממילא אם אחד אמו חמור והשני סוס הוי מנהיג בכלאים, וס"ל שסימנים שעל פיהם מחזירים אבידה דאורייתא, דאם זה תקנה דרבנן, זה דווקא בממון, דבאיסורא לא מצו מתקני.

דיני כוי וכלאים

הסוגיא דלהלן עוסקת בבעלי חיים שהם כלאים, והיינו שנולדו מתערובת של שני מינים, או בכוי הבא מן התיש ומן הצביה (ויש שיטה שכוי הוא בריה בפני עצמה), והגמרא מבארת האם נוהג בהם איסור אותו ואת בנו, ומצות זרוע לחיים וקביה, והאם מותר לשחוטם ביום טוב, שכיון שאיסור אותו ואת בנו ומצות זרוע לחיים וקביה נאמרו בבהמה ולא בחיה, ומצות כסוי הדם נאמרה בחיה ולא בבהמה (ואם הוא ספק אין לשחוטו ביו"ט מפני שיהיה אסור לכסות את דמו ביו"ט), ממילא הדבר תלוי אם חוששים לזרע האב, והאם כאשר התורה אמרה שדינים אלו נאמרו בבעלי חיים מסוימים הכונה גם כאשר לא כולו מאותו המין (-שה ואפילו מקצת שה) או לא, האיסור נוהג רק ב"שה" שלם או גם במקצת שה).

ע"ט: אותו ואת בנו בכלאים ובכוי-

איתא בברייתא שלחכמים איסור אותו ואת בנו נוהג בכלאים ובכוי הבא מן התיש ומן הצביה, אע"ג דכתיב "שור או כבש" ולא כתיב צבי ואיל, ולרבי אליעזר רק בבא מן העז ומן הרחל נוהג האיסור, ולא בכוי.

רב חסדא מבאר שהכוי שנחלקו בו אינו כמ"ד שהוא בריה בפני עצמה, אלא היינו בתיש הבא על הצביה וילדה בת והבת ילדה בן או בת והוא שחט את שניהם, שלרבנן אסור דחוששים לזרע האב ויש באם הזאת מקצת שה ו"שה" אמר רחמנא - אפי' מקצת שה, ולר"א אין חוששים לזרע האב. אמנם תיש הבא על הצביה וילדה ושחט את הצביה ובנה ביום אחד פטור לכו"ע, דהאיסור הוא בשוה ובנו ולא בצבי ובנו. ואם צבי בא על תיישה וילדה ושחט את התישה ובנה חייב לכו"ע, דיש כאן "שה" ו"בנו" אפי' כל דהו.

מסקנת הגמ' (פ.) שגם חכמים וגם ר"א מסתפקים אם חוששים לזרע האב, וממילא בתיש הבא על הצביה לרבנן יש איסור, דדילמא חוששים לזרע האב ואמרינן "שה" ואפי' מקצת שה, ולר"א מותר, דאף אם חוששים לזרע האב לא אמרינן "שה" ואפי' מקצת שה. ובצבי הבא על התישה, לרבנן מלקים אותו, דאף אם חוששים לזרע האב יש כאן מקצת שה, ולר"א אסור דילמא חוששים לזרע האב, ואינו לוקה משום דלא אמרינן "שה" ואפי' מקצת שה.

שחיטת כוי וכסוי דמו ביו"ט - איתא במתני' שכו' אין שוחטין אותו ביו"ט מפני שא"א לכסות את דמו ולדחות יום טוב מספק אם שחטו, ואם שחטו אין מכסים את דמו. הגמ' שואלת שתיש הבא על הצביה מותר לשחוט את הולד ולכסות את דמו לכו"ע ד"צב"י ואפי' מקצת צבי, (ואף שדם חיה ובהמה שנתערב אין מכסים ביום טוב (ביצה ח:), הכא כיון שכל משהו שבו חציו דם צבי חייב לכסות. תוד"ה בין). וצבי הבא על התיישה, לרבנן מותר לשחוט את הולד, אבל אסור לכסות את דמו דמספקא להו אי חוששין לזרע האב, אבל מלקות ליכא דהתראת ספק לאו שמה התראה ואין מלקות בלא התראה, ולר"א ישחוט לכתחילה ולא יכסה. ומסקנת הגמ' דמתני' איירי בצבי הבא על התיישה, ובין לרבנן ובין לר"א יש ספק אם חוששים לזרע האב, ואין שוחטין היינו לרבנן שמא חוששים וחייב בכסוי משום מקצת צבי, ושמא אין חוששים ואין אפי' מקצת צבי. ובתיש הבא על הצביה מותר לשחוט ולכסות לרבנן, דיש כאן ודאי מקצת צבי. וכן לר"א בתיש הבא על הצביה אסור לשחוט שמא חוששים לזרע האב וליכא אלא מקצת צבי ואין בו כסוי, ושמא אין חוששים וכולו צבי וחייב בכסוי.

זרוע לחיים וקיבה בכוי ובכלאים - לת"ק זרוע לחיים וקיבה נוהגים בכוי ובכלאים אף שאינם נוהגים בחיה דכתיב "אם שור אם שה", ולרבי אליעזר כלאים מעז ורחל חייבים במתנות, וכוי פטור. הגמ' אומרת שאם נאמר שרבנן מסתפקים אם חוששים לזרע האב ולרבי אליעזר אין חוששים לזרע האב, א"כ תיש הבא על הצביה, לרבי אליעזר פטור דלא אמרינן "שה" ואפי' מקצת שה, ולרבנן ג"כ יהיה פטור מחצי מפני שהוא רק חצי בהמה, ועל החצי השני נימא המוציא מחבירו עליו הראיה, ובצבי הבא על התיישה לרבנן חייב בחצי מתנות ולר"א יהיה חייב בכל המתנות. ומכאן זה הגמ' מוכיחה שרבנן ור"א שניהם מסתפקים אם חוששים לזרע האב, ונחלקו בצבי הבא על התיישה, שרבנן חייב לפחות בחצי מתנות, דאף אי חוששין לזרע האב אמרינן "שה" ואפי' מקצת שה, ולר"א פטור דלא אמרינן "שה" ואפי' מקצת שה, אבל בתיש הבא על הצביה פטור אף לרבנן, דשמא אין חוששים לזרע האב. וכתבו התוס' (ד"ה עייל) שלרבי יוחנן (קל"ב). רבנן מחייבים כוי בכל המתנות, וצ"ל דהיינו תייש הבא על הצביה, ובין אם חוששים לזרע האב ובין אם אין חוששים לומדים מ"אם" לחייבו במתנות, והא דבכהאי גוונא לר"א חלבו אסור, היינו משום דילפינן מ"ל חלב" לרבות כוי. אי נמי לרבי יוחנן ר"א מסתפק אי שה ואפילו מקצת שה, ולכן חלבו אסור, ומה דפליג באותו ואת בנו לא בא להתיר אלא לפטור ממלקות.

פ. מהו כוי - לת"ק כוי הוא איל הבר, וכן סובר רב נחמן, (ולדבריהם הוא חיה גמורה, ושוחטים ומכסים את דמו ביו"ט, דאם הוא בהמה היינו רשבי"ג. (תוד"ה זה). וקשה דכיון דלא חשיב ליה בהדי חיות היה לו להיות בהמה. תוד"ה מדחשיב). וי"א שכו' הוא הבא מן התיש ומן הצביה. ולרבי יוסי כוי הוא בריה בפני עצמה ואינו כלאים (דס"ל שחיה ובהמה אינם מתעברים זה מזה), ולא

הכריעו חכמים אם הוא חיה או בהמה (שאף שיש סימנים בקרניים, אפשר שלא היו יכולים לברר אם הם חדודות וכרוכות יפה. תוד"ה ולא), וכן סובר רב יהודה, אמנם רב יהודה מודה שרבי אליעזר וחכמים סברים שכו' בא מכלאי בהמה וחיה, וחיה מתעברת מבהמה. ולרשב"ג כוי הוא מין בהמה, ובית דושאי היו מגדלים מהם עדרים.

דין עיזי יער - לרב המנונא הם כשרים למזבח, דס"ל כרבי יצחק שהפסוק מנה את עשר הבהמות המותרות באכילה "שור שה כשבים ושה עיזים איל צבי ויחמור אקו ודישון ותאו וזמר" ואין לנו עוד בהמות וחיות כשרות בעולם, ומכך שלא נמנו בחיה מבואר שהם בהמות, ואין לדרוש פרט וכלל שהכלל בא להוסיף על הפרט, דא"כ למה צריך עשר פרטים, והגמ' שואלת אולי הם ממין אקו או תאו (וכרבי יוסי שתאו הוא מין חיה, דלרבנן שהוא מין בהמה הוא כשר לגבי מזבח. תוד"ה ודלמא) או זמר. ואמימר התיר את חלבם דס"ל שזה חיה, ואבא בריה דרב מנימין מסתפק אם הם כשרות למזבח, ורב הונא בר חייא אמר שהם מותרות כיון שזה ממין עז, (ורק בשור הבר לחכמים הוא מין בהמה, דתאו מתרגמים תורבלאה, ולרבי יוסי הוא מין חיה שהרי הוא נכתב בין החיות), והגמ' שואלת שמא הוא ממין אקו או תאו או זמר.

אותו ואת בנו בחולין וקדשים בפנים ובחוץ

הסוגיא דלהלן (מתני' ע"ח. והגמרא כאן) עוסקת ב"ב מקרים של שחיטת שתי בהמות בזה אחר זה ששייך לעבור בהם על ג' איסורים, אותו ואת בנו, חולין בעזרה, ושחוט חוץ. איסור אותו ואת בנו נוהג בין בחולין ובין בקדשים, החיוב עליו הוא מלקות, אבל הבהמה מותרת באכילה. שחיטה בעזרה אסורה רק בחולין, ואין עליה מלקות מפני שזה איסור עשה, אבל הדבר פוסל את הבהמה מאכילה. שחיטה מחוץ לעזרה אסורה רק בקדשים, והעונש על זה הוא מלקות וכתר. אמנם בהמה שאמה או בתה נשחטו ביום זה, מלבד איסור אותו ואת בנו חל עליה ג"כ דין 'מחוסר זמן' לפוסלה לקרבן, דבר הגורם שלא יהיה בה איסור קדשים בחוץ, ומאידך זה גורם לאיסור נוסף לשוחטם בפנים. ולהלן יבוארו י"ב המקרים ששייכים בזה, ובכל מקרה יבואר האם השחיטה כשרה או לא, ומהו העונש של השוחט.

השוחט חולין בחוץ אותו ואת בנו, שתי הבהמות כשרות לאכילה, אבל השוחט חולין בפנים שתיהן פסולות משום חולין שנשחטו בעזרה, ובקדשים השניה פסולה אפי' שחטה בפנים משום מחוסר זמן, והראשונה פסולה אם שחטה בחוץ משום שחוט חוץ. ולענין עונש השוחט, בין בחולין בין בקדשים בין בפנים בין בחוץ חייב מלקות על השניה משום אותו ואת בנו, אבל אינו חייב כרת משום שחוט חוץ, דכיון שנשחטה אמו אין הבן ראוי להשחט בפנים, דפסול משום מחוסר זמן, ואין חייבים משום שחוט חוץ אלא בראוי לפנים, דכתיב "ואל פתח אהל מועד לא הביאו". ועל הראשונה אם היא חולין, או בקדשים ושחטה בפנים, ליכא עונש, ואם היא קדשים ושחטה בחוץ חייב מלקות וכתר משום שחוט חוץ. (ודלא כמ"ד שחייבי כריתות

שלקו נפטרו מידי כריתתם. ויש עוד ד' מקרים: חולין בפנים וקדשים בחוץ או איפכא, חולין בחוץ וקדשים בפנים או איפכא, ותנא ושייר, ואם בכל אלו שמנה התנא יש חידוש אתי שפיר, דבד' אלו אין חידוש. תוד"ה הראשון). (מתני' ע"ח.).

ולרבי שמעון דס"ל ששחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה דקתני (פ"א:) רבי שמעון פוטר בשור הנסקל, אמר רבי אושעיא שאינו לוקה על השני אם שחיטת הראשון אינה ראויה, וכגון שהראשון היה קדשים בחוץ דהוי כהריגה כיון דאינו שחיטה ראויה, ואם שחט את השני שהוא קדשים בחוץ חייב גם כרת דלענין שחוטין חוץ התורה מוחיבת גם בשחיטה שאינה ראויה, משא"כ בשאר דברים, ואם שחט את השני בפנים אינו לוקה, דהוי שחיטה שאינה ראויה כיון שכל כמה שלא זרק את הדם אין הבשר מותר באכילה, (ואפילו אם שחט את השני אחרי שזרק דם הראשון נחשבת השחיטה ראשונה אינה ראויה, כיון שבשעת השחיטה עדיין לא היתה ראויה, ואע"פ שלר"ש כל העומד ליזרק כזרוק דמי, היינו דווקא לאחר שנתקבל בכוס כמבואר בפסחים (י"ג:), ועוד כיון דעל ידי שחיטה לבד לא הותר הבשר אי לאו דכזרוק דמי, לא חשיבא שחיטה ראויה, ורק לגבי נותר סובר ר' אושעיא דעומד ליזרק כזרוק, דע"ז חשיב כ'אוכל'. תוד"ה דכמה), ויש בזה חידוש שלא אומרים שכיון שבנחר בהמה וזרק את דמה זה לא מתיר את הבשר, וא"כ זו שחיטה ראויה, קמ"ל.

פ: מלקות משום מחוסר זמן - השוחט קדשים בפנים אחר שחיטת האם, י"א שלוקה גם משום מחוסר זמן לגבוה שחייב על השחיטה אע"פ שאינה הקרבה, דילפינן מ"ושור ושה שרוע וקלוט וכו' " שכל הפסולים שנאמרו בשור ושה הרי הם ב"לא ירצה", וקשה אמי לא הוי לאו שבכללות שאין לוקים עליו. תוד"ה ולילקי. (ובמתני' לא נשנו לאוים נוספים אלא רק במקום שאינו עובר על "אותו ואת בנו"). ולרבי זירא אינו לוקה על לאו זה מפני שהכתוב ניתקו לעשה, דכתיב "שבעת ימים יהיה עם אמו וביום השמיני תתנו לוי", (דמשמע שבתוך זמנו הוא בלא ירצה אלא הניחו לאחר זמנו וירצה, וכיון שהלאו בתוך זמנו והעשה לאחר זמנו הוי לאו הניתק לעשה, משא"כ עשה דשילוח הקן שהוא לפני הלאו, לא הוי ניתק לעשה ולוקים עליו. רש"י. ולתוס' (ד"ה הנח) לא חשיב ניתק לעשה כיון שאם עבר על הלאו לא שייך העשה, דלא דמי לנותר וגזילה, (ואף לרבי ירמיה (יומא ל"ו:)) שלאו דנבילה חשיב ניתק לעשה דכתיב "לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה", שאני התם שהעשה נכתב מיד אחרי הלאו ולכן ביארו התוס' שמזה שכתוב בו עשה ש"מ שהוא לא נכלל בלאו ד"לא ירצה" של שאר הפסולים, אלא ניתקו לעשה ולית ביה אלא עשה), ולאו הנבא מכלל עשה הוא עשה, (ומהא דכתיב "ומיום השמיני והלאה ירצה" לומד רבי אפטוריקי שבלייל שמיני ראוי להקדישו, ולהקרבה הוא ראוי רק ביום השמיני, ואף דבלאו הכי אין מקריבים קדשים בלילה, נ"מ לר"ש שבליילא אם עלה לא ירד, דהכא אם עלה ירד כיון דעדיין לא הגיע זמנו, וכן נ"מ דפסול גם בבמה אף לר"ש שמכשיר שחיטת לילה בבמה. תוד"ה יום).

פ"א. עוד בשחיטת ר"ש בדין אותו ואת בנו בקדשים

רב המנונא אמר שלר"ש אין איסור אותו ואת בנו שייך בקדשים כלל, דכל שחיטת קדשים נחשבת אינה ראויה. רבא מביא שדעת ר"ש שאם שחט קדשים בפנים ואח"כ שחט את בנו קדשים בחוץ, עובר בלא תעשה של שחוטין חוץ על השני אע"פ שאינו בכרת כיון שאינו ראוי לפנים, ואי נימא שלר"ש אין איסור אותו ואת בנו בקדשים למה אינו חייב כרת. ולכן מבאר רבא שלר"ש אין מלקות על אותו ואת בנו בקדשים, דכיון שבלא זריקה לא הותר הבשר, הוי התראת ספק על השחיטה שמא לא תבוא לידי זריקה והויא שחיטה שאינה ראויה, והתראת ספק לא שמה התראה. רש"י מקשה שאין כאן אפילו התראת ספק, דהשני פסול משום מחוסר זמן מדין אותו ואת בנו ואינה שחיטה ראויה, ולכן גורס רש"י שאין מלקות אותו ואת בנו נוהג בקדשים, דאם הראשון נשחט כדין חל על השני איסור אותו ואת בנו ושחיטת השני אינה ראויה כיון דהוי מחוסר זמן. (והתוס' (פ: ד"ה שחיטה) הוכיחו ממתני' דזבחים שלר"ש היה לוקה משום אותו ואת בנו כשהשני הוא קדשים, דכיון שאסור הכתוב גזה"כ שילקה אע"ג דלשאר מילי הוי שחיטה שאינה ראויה, כמו שחייב לר"ש בשחוטין חוץ אע"ג דלשאר מילי הוי שחיטה שאינה ראויה, ורק בגלל שזה התראת ספק שמא לא יזרוק אינו לוקה. עוד כתבו התוס' (ד"ה דכמה) שאף שלר"ש כל העומד לזרוק כזרוק דמי, הכא כיון שהוא מחוסר זמן ואין מצוה לזרוק לא הוי כזרוק). ומטעם זה אף אם הראשונה חולין אין לוקה על הקדשים, אבל אם הראשונה קדשים והשניה חולין לוקה על השניה.

פ"א: עוד אמר רבא שאם הקדשים הם עולה, דהוי שחיטה שאינה מתירה לאכילה, אף אם שחט עולה וזרק דמה ואח"כ שחט חולין אינו לוקה. ולרבי יעקב חייב, דאכילת מזבח שמה אכילה, דכתיב "ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו", בשתי אכילות הכתוב מדבר לענין פיגול אחד אכילת אדם ואחד אכילת מזבח שאם שחט ע"מ לאכול חוץ לזמנו או ע"מ להקטיר חוץ לזמנו הוי פיגול. וכתבו התוס' (ד"ה עולה) שלענין טומאה בעולה ובאימורים, אף דלענין טומאה בעינן 'אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים', אכילת מזבח שמה אכילה, אבל בשחיטה בעינן שחיטה הראויה לאדם דומיא ד"וטבוח טבח והכן".

שחיטות שאין בהם איסור אותו ואת בנו

כתיב "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", מכאן שאיסור זה שחייבים עליו מלקות נוהג רק ב'שחיטה' ולא בהריגה בצורה אחרת, כמו כן רבי שמעון שסובר ששחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה, ממילא אין בה איסור אותו ואת בנו, ולפ"ז יבואר להלן בכמה אופנים האם חייב בהם משום אותו ואת בנו או לא.

שחיטה שאינה ראויה - השוחט ונמצא טריפה, או שור הנסקל לאחר שנגמר דינו שהוא אסור באכילה אפילו אם שחטו, לחכמים חייב משום אותו ואת בנו, ולר"ש פטור כיון דהוי שחיטה שאינה ראויה.

הריגה - השוחט ונתנבלה בידו שלא מדעת, והנוחר והמעקר סימנים מדעת, פטור משום אותו ואת בנו אפילו לרבנן, דליכא שחיטה כלל, משא"כ לעיל דאיכא שחיטה מעלייתא ודבר אחר גרם לה ליפסל.

השוחט לשם עבודה זרה, אם הראשונה לשם עבודה זרה והשני לשולחנו, לרבנן חייב דדנים אותו בתחילה על השחיטה השניה ומלקים אותו משום אותו ואת בנו, ואח"כ דנים אותו על הראשונה והורגים אותו, אי נמי בשני בני אדם, ולר"ש פטור, ואם השניה לשם עבודה זרה, אף לרבנן פטור, דקם ליה בדרבה מיניה, ואם התרו בו משום אותו ואת בנו ולא משום עבודה זרה, לרבי יוחנן לוקה דס"ל שחייבי מלקות שוגגין אין בהם דין 'אינו לוקה ומשלים' כיון שבפועל אינו לוקה, וכן בחייבי מיתות שוגגין, ולריש לקיש כיון שאם התרו בו פטור, אף בלא התרו בו פטור. ומחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש היא בין במזון יחד עם מיתה או מלקות, ובין במלקות יחד עם מיתה.

השוחט פרת חטאת - פרה אדומה, שאינה לאכילה, במתני' איתא שלחכמים חייב משום אותו ואת בנו ולר"ש פטור, ואמר רבי יוחנן שזו אינה משנה, דבפרת חטאת אף לר"ש חייב, דחשיב שחיטה הראויה, כיון שהיתה לה שעת הכושר להאכילה אף לעצמו משנשחטה, דאפשר לפדותה אם מצא נאה הימנה אפילו כבר נשחטה והיא על גב מערכתה, וקסבר כל העומד לפדות כפדיו דמי וקרינן ביה שאתה יכול להאכילו לאחרים, (ואחר הזאה א"א לפדותה, ולא אמרינן כל העומד להזות כמוזה אלא משנתקבל בכוס, ומהאי טעמא קדשים קודם שחיטה אינם מקבלים טומאה אף שמצוה לשוחטם. ושעיר המשתלח למאן דשרי אברים בהנאה לא אמרינן דכל העומד לדחות כדחוי דמי ויקבל טומאת אוכלין, דחיותה מטהרתה, כמו דגים ובן פקועה שהם מותרים בלא שחיטה. תוד"ה הואיל), דמהאי טעמא פרה מטמאה טומאת אוכלין אף שלר"ש איסורי הנאה כגון שור הנסקל ופטר חמור אין מטמאין טומאת אוכלין, דכתיב "מכל האוכל אשר יאכל" - אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים קרוי אוכל. ואף שבלאו הכי פרה אדומה מטמאה אדם ובגדים, (ואף שאינה מטמאה אדם ובגדים במגע, אלא רק את המתעסקים בה, י"ל שכוונת רש"י דהואיל וסופה לטמא טומאה חמורה את המתעסקים בה, מטמאה טומאת אוכלין בלא הכשר מים ושרץ. אבל באמת גם זה לא קשה, דמ"מ בעינן שיהיה 'אוכל', ואם א"א להאכילו לאחרים אין בו טומאת אוכלין לר"ש. תוד"ה פרה), נ"מ בבשר שחיפהו בפחות מכביצה בצק, אי משוית לה אוכל הפרה מצטרפת לבצק והבצק מקבל טומאה אם יגע בטומאה, ומטמא שאר אוכלין, אבל אם אינה נחשבת אוכל אין הבצק מקבל טומאה כיון דלית ביה שיעורא, ואם אוכלין אחרים נגעו בבצק ולא בנבילה אינם מקבלים טומאה.

פ"ב. השוחט עגלה ערופה במתני' איתא שלחכמים חייב משום אותו ואת בנו ולר"ש פטור. הגמרא שואלת מהא דאיתא בסוטה שאם נמצא ההורג לפני עריפת העגלה תצא ותרעה בעדר כשאר חולין, ומבואר שאינה נאסרת מחיים ואם שחטה מותרת. (ואין לומר שהיא נאסרת מחיים, ומה

שתרעה זה בגלל שהופרשה בטעות, דמסתמא הופרשה לגמרי, דלא מסקי אדעתיהו שימצא ההורג. תוד"ה והתנן). הגמרא אומרת שריש לקיש ורבי ינאי סוברים שעגלה ערופה נאסרת מחיים משעת ירידתה לנחל איתן, (וטעמא דרבי ינאי משום דכפרה כתיב בה כקדשים, וקדשים נאסרים מחיים, ו"וערפו שם" איצטריך לאוסרה לאחר עריפה, דלא נימא שהיא מותרת כיון שנתקיימה מצוותה. תוד"ה אמר), וממילא לר"ש אם נשחטה אח"כ זו שחיטה שאינה ראויה, (ולריש לקיש גם ציפורי מצורע שהם אסורים בהנאה נאסרים משעת לקיחה עד שישלח את הצפור החיה גזירה שוה 'קִיחָה קִיחָה' מעגלה ערופה, אמנם עגלה ערופה אינה נאסרת משעת לקיחה אלא משעת ירידתה לנחל איתן, כיון שיש זמן אחר לאוסרה, אבל ציפורי מצורע אין זמן אחר לאוסרה). ולרבי יוחנן אין עגלה ערופה נאסרת אלא משעת שחיטה (וה"ה ציפורי מצורע, והמשולחת מותרת, דכתיב "ושלח את הצפור החיה" ולא אמרה תורה שלח לתקלה), וממילא משנתינו אינה משנה, דגם לר"ש הוי שחיטה ראויה.

עוד בדיני איסור אותו ואת בנו

שנים שקנו פרה ובנה, לענין דיני ממונות מי שקנה ראשון קודם לשחוט אם בא לבית דין שבא האחד לשחוט והשני אומר אני צריך יותר ממך, הראשון קודם, שעל מנת כן לקח, דאם בעה"ב לא היה מוכר לשני הוא קודם לבעה"ב, ואם קדם השני ושחט, הרי זה זריז מפני שע"ז נמנע מאיסור, ונשכר במה שהוא יכול לאכול את הבשר.

אע"ג דכתיב "אותו ואת בנו", מ"מ אסור לשחוט את הבן ואח"כ את האם, דכתיב "לא תשחטו" בלשון רבים, ואין לומר דקאי אשוחט אם ושני בניה פשיטא שחייב על כל אחת, ואי בפרה ובתה ובת בתה נמי פשיטא, דתרווייהו אותו ואת בנו נינהו, ולא כתיב "לא תשחטו", ואף דאיצטריך קרא לומר ששניים ששחטו אחד אותו ואחד את בנו חייבים, א"כ לכתוב קרא לא ישחטו שמשמע שהיא ובנה לא ישחטו לא ע"י אחד ולא ע"י שנים, ומדכתיב "לא תשחטו" דמשמע ששניהם עוברים איסור, שמע מינה תרתי.

מתי לוקה ארבעים ומתי לוקה שמונים-

השוחט פרה ואח"כ שני בניה, לוקה שמונים, דיש כאן שני אותו ואת בנו, אבל השוחט שני בניה ואח"כ אותה, לוקה ארבעים דאין כאן שחיטת איסור אלא אחת, ולסומכוס לוקה שמונים.

השוחט פרה ואח"כ שחט את אמה ואח"כ שחט את בתה לוקה שמונים.

השוחט פרה ואח"כ את בתה ואח"כ את בת בתה לוקה שמונים, אבל אם שחט אותה ואח"כ את בת בתה שעדיין אין כאן איסור, ואח"כ שחט את בתה שיש בזה שני איסורים, אחד

מצד אמה ואחד מצד בתה, לוקה ארבעים מפני שעבר על לאו אחד ויש כאן התראה אחת ומעשה אחד, ולסומכוס לוקה שמונים.

הגמ' מסתפקת אם שיטת סומכוס שגם מי שאכל שתי זיתי חלב בהעלם אחד שלא נודע לו בינתיים שחטא, בשוגג חייב ב' חטאות, וה"ה שבהתראה אחת ובלאו אחד לוקה שתי מלקיות, או שרק כאן חייב שנים משום שהגופים מחולקים -שע"י שתי פרות באין לו שתי המלקיות. ורב יוסף רוצה לפשוט כמו הצד הראשון, והגמ' דוחה את ראיותיו.

הזורע כלאים ב' פעמים אם זה היה בזה אחר זה ובב' התראות חייב שנים, (כמו שנזיר שהיה שותה יין כל היום אינו חייב אלא אחת, ואם התרו בו אל תשתה אל תשתה חייב על כל אחת ואחת), ואם זה היה בבית אחת ובהתראה אחת, לרבנן לוקה אחת (בהתראה אחת אפילו בזה אחר זה. תוד"ה אלא). ואינו לוקה בכלאים משום "לא תסיג גבול רעך" דמוקי בשבת אכלאים, משום דהוי לאו שבכללות, ועוד דבהסגת גבול ניתן להשבון. תוד"ה הזורע), ולסומכוס זה תלוי בספק הנ"ל. ומהא דאיתא בברייתא שהזורע כלאים כלאים לוקה, אין ראיה שלסומכוס לוקה שנים, ד"ל שזה לרבנן, וקמ"ל שאם זרע חיטה וחרצן וכן שעורה וחרצן לוקה שנים, ולאפוקי מרבי יאשיה שסובר שאין חיוב אלא בזורע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, משום דכתיב "לא תזרע כרמך כלאים" – בעינן ב' מיני זרעים, וחרצן אינו מין זרע, אמנם משום כלאי זרעים חייב גם בב' מינים. תוד"ה ולאפוקי.

האוכל ב' גידים מב' ירכותיה של הבהמה, לת"ק שניהם אסורים, ואם אכלם בב' התראות לוקה שנים, (ולסומכוס הדבר תלוי בספק הנ"ל), ולרבי יהודה שסובר שרק גיד אחד אסור באיסור גיד הנשה, וקאמר שהדעת מכרעת שהוא של ימין, והגמרא מסתפקת אם פשיטא ליה שזה של ימין וכוונתו לדעת תורה, או דמספקא ליה וכוונתו לדעת נוטה, ואם מספקא ליה אינו לוקה כלל, דס"ל שהתראת ספק לא שמה התראה, (ונ"מ באחד שנולד מאשה שנישאת בתוך ג' חודשים לגירושיה ויש ספק אם הבן הוא מהראשון או מהשני, והכה או מקלל את שניהם, שאם עשה זאת בבית אחת חייב דהתראת ודאי היא, אבל בזה אחר זה פטור משום דהוי התראת ספק, ולרבנן חייב דס"ל התראת ספק שמה התראה), אמנם יש תנא שסובר בשם רבי יהודה שהתראת ספק שמה התראה (וס"ל שאין לוקין על "ולא תותירו ממנו עד בוקר", משום שניתקו הכתוב לעשה דכתיב "והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו" ולא הניתק לעשה אין לוקין עליו, ולא משום דהוי התראת ספק. ולרבי יעקב אין לוקים בנותר משום שזה לאו שאין בו מעשה שישב לו ולא אכל), ולדבריו לוקה אחת אף בזה אחר זה.

פ"ג. עוד מצינו בברייתא שהאוכל ב' גידים מב' ירכות של ב' בהמות, והיינו הירכיים הימניות, ומהא פשטינן דפשיטא ליה לרבי יהודה ששל ימין נאסר, לת"ק לוקה שמונים, ולרבי יהודה

לוקה ארבעים. הגמ' אומרת שאין מכאן ראיה שסומכוס סובר שאפי' בבית אחת לוקה שמונים, ד"ל דאיירי בזה אחר זה, ומ"מ לרבי יהודה לוקה ארבעים משום דאיירי שאין בו כזית ורק באחד מהם יש כזית, שלת"ק חייב משום דהוי בריה ובריה אינה צריכה שיעור, ולרבי יהודה פטור דלא חשיב בריה אלא כחתיכה מהבהמה.

בד' פרקים בשנה צריך המוכר להודיע ללוקח שמכר את אמה או את בתה, והיינו בזמן שדרך לעשות סעודות וסתם הלוקח בהמה אינו לוקח אלא לשוחטה מיד, בערב יו"ט האחרון של סוכות שהיו מרבים בשמחה מפני שהוא רגל לעצמו וחביב עליהם, (ובערב סוכות טרודים בסוכה ולולב ואין פנאי להרבות בשחיטה כ"כ. תוד"ה וכדברי), ובערב יו"ט ראשון של פסח, ובערב עצרת, ובערב ראש השנה. ולרבי יוסי הגלילי בגליל צריך להודיע גם בערב יום הכיפורים, (ולרבנן אין אוכלים אז בהמות אלא רק בשר עוף ודגים. תוס' שם). ורבי יהודה אמר שרק אם מכר את הראשון באותו יום צריך להודיע, אבל אם לא מכרם באותו יום א"צ להודיע שאני אומר אתמול שחט ראשון, אא"כ מכר את שניהם לחתן ולכלה, (והתנא נקט שמכר את האם לחתן ואת הבת לכלה, כדי לאשמועין אגב אורחיה שדרך לטרוח עבור החתן ולעשות לו סעודה יותר מעבור הכלה).

ובד' פרקים אלו אם הטבח קיבל דינר מהלוקח כדי לתת לו בשר בשווי דינר, חייב לשחוט אפי' שור ששוה אלף דינרים, וממילא אם השור מת הלוקח מפסיד את הדינר, משא"כ בשאר ימות השנה דבעינן משיכה וכל זמן שלא משך יכול הטבח לחזור בו, ואינו חייב לשחוט, וממילא אם השור מת אין הלוקח מפסיד. וכל זה כשהמוכר זיכה ללוקח ע"י אחר, ורק בימים אלו הוי זכות דהא לא סגי ליה בלא בשר, וזכין לאדם שלא בפניו דאנן סהדי דניחא ליה, ובשאר הימים חוב הוא לו להוציא הוצאות, ואין חבין לאדם שלא בפניו דאין אדם נעשה שליח לחבירו שלא מדעתו להפסידו, אבל כשמשך מפסיד הלוקח גם אם הבהמה מתה בשאר ימות השנה. ולרבי יוחנן אף אם לא משך ולא זיכה יכול לחייב את הטבח לשחוט, דמדאורייתא מעות קונות שאחרי שנתן מעות למוכר אין אחד מהם יכול לחזור בו, דכתיב "ונתן הכסף וקם לו", ולא תיקנו משיכה אלא כדי שאם תהיה בבית המוכר יטרח המוכר להציל ולא יאמר לו נשרפו חייך בעליה, אבל סתם מושך לוקח את הפירות לביתו, ובד' פרקים אלו העמידו חכמים דבריהם על דין תורה.

יום אחד דכתיב באותו ואת בנו, היום הולך אחר הלילה, שאם שחט בלילה אסור בלילה וביום שלאחריו, ואם שחט ביום מותר בלילה, דאין הלילה הולך אחר היום, ד"לפינן מ"ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד" דכתיב במעשה בראשית, אף שבקדשים הלילה הולך אחר היום דכתיב "ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בוקר"

ומבואר שהלילה שלאחריו נקרא יום קרבנו עד בוקר. ורבי לומד מ"יום אחד", שיש יום מיוחד - ימים מיוחדים שהמוכר בו צריך להודיע דקרי ביה "לא תשחיתו" - לא תגרום לה להשחט בימים הללו, אי נמי מדכתיב "יום אחד" דמשמע יום מיוחד, ולמה הוא מיוחד אם להטעין כרוז, והיינו בד' פרקים וכן"ל.

כסוי הדם

מצות כסוי הדם

כתיב "ואיש איש וכו' אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל ושפך את דמו וכסהו בעפר", והיינו שהשוחט חיה או עוף (לאפוקי בהמה) חייב לכסות את דמו בעפר, ובפרק זה יבוארו פרטי דיני מצוה זו, כיצד מקיימים מצוה זו, האם מצות כסוי הדם נוהגת בקדשים, מה הדין בשחיטה שאינה ראויה, אלו דברים ראויים לכיסוי, ועוד מדיני מצוה זו.

פ"ג: כסוי הדם נוהג בארץ ובחוצה לארץ, בפני הבית

ושלא בפני הבית, בחיה ובעוף (למעוטי בהמה, דלא נימא שהיא בכלל חיה. תוד"ה כסוי), במזומן ובשאינו מזומן וקמ"ל דאין זה כשילוח הקן שאינו נוהג אלא באינו מזומן, ומזומן היינו עוף הגדל בבית. רש"י. והתוס' (ד"ה במזומן) הקשו א"כ אמאי לא תני הכי בואותו ואת בנו ובגיד הנשה וכו', ולכן ביארו דקמ"ל ש"כי יצוד" אין הכונה דווקא לאינו מזומן.

כסוי הדם הוא בין מלמטה בעפר תיחוח ולא בקרקע קשה, בין מלמעלה, דכתיב "וכסהו בעפר" ולא כתיב וכסהו עפר. עפר שלמה מועיל גם אם היה כבר עפר (אמנם ברש"י כתב שצריך שיזמינו בפנה), אבל למעלה צריך שהוא יתן עפר. תוד"ה צריך.

למה אין מצות כסוי הדם בקדשים

מבואר במתני' שמצות כסוי הדם לא נוהגת בקדשים, ולכאורה כיון שחיה אינה קריבה, הדבר שייך רק בחטאת ועולת העוף, והגמרא שואלת מה הטעם לדין זה, והרי במציאות ניתן לקיים מצות כסוי הדם בעזרה, ומבארת דמייירי בקדשי בדק הבית וכו"ש, או דמייירי בקדשי מזבח ויש ילפוטא מיוחדת לפוטוס, וכדלהלן.

כסוי הדם נוהג בחולין, אבל לא בקדשים - חטאת העוף ועולת העוף. מתנ"י. והגמרא שואלת למה אינו נוהג בקדשים והיינו בקדשי מזבח, ואף שהנוחר והמעקר פטור לכסות, היינו משום דאסור באכילה, אבל מליקת קדשים שמותרת באכילה אינו סיבה לפטור, דבכסוי הדם כתיב שפיכה ולא שחיטה. תוד"ה במוקדשין.

אין לומר שהטעם שכסוי הדם לא נוהג בקדשים משום שצריך לכסות גם מלמטה וכן"ל, ואם יבטל את העפר על המזבח הוא מוסיף על הבנין, וכתיב "הלא בכתב מיד ד' עלי השכיל" שאורך ורוחב וגובה הבנין נמסר לדוד על פי נביאים, (ומה שהוסיפו על המזבח כשעלו מן הגולה, דרשו כן מקרא דמה בית

שישים אף מזבח שישים. ור"ת פירש משום דבעי ריבוע, וקשה שהרי יכולים מסביב למזבח עד שיהא מרובע. תוד"ה קא), ואם לא יבטלו הוי חציצה בין הדם למזבח ונמצא שלא נמצה דמו בקיר המזבח, וממילא כיון שא"א לכסות מלמטה אינו מכסה גם מלמעלה, שאף שהשוחט בהמה ואח"כ חיה חייב לכסות אע"פ שלא שם עפר למטה, (ואם שחט חיה ואח"כ בהמה פטור מפני שדם בהמה למעלה ומה יכסה. והקשו התוס' (ד"ה שחט) למה שלא נצריך לגרור מלמעלה, וכשבהמה למטה נצריך לגרור מלמטה, כמו בדם שעל הסכין), שאני התם שהוא ראוי לכסוי גם מלמטה, וכדאמר רבי זירא שכל הראוי לבילה (-מנחה של שישים עשרון בכלי אחד) אין בילה מעכבת בו, ושאינו ראוי לבילה (-שישים ואחד עשרונים בכלי אחד) בילה מעכבת בו, דהתורה אמרה להביא מנחה שראויה להביל, (ואף דשנה הכתוב כמה פעמים לבילה, שמא יש שום דרשה דאינו לעיכובא, או דכולהו צריכי, ומה שצריך ראוי לבילה זה סברא שלכך הזכיר הכתוב בילה, וכן גבי כסוי הדם וקריאת יבמה בחליצה וקריאה של ביכורים ושמיעת הבעל והפרת הבעל וטבילה בבית הסתרים. (תוד"ה אין). וראיתו של רבי זירא היא ממה שמביא ס"א עשרונים בב' כלים, ואין לומר שזה בשביל לקיים מצות בילה, דכיון דאמר מנחה כוונתו לקרבן גדול והוי כאילו אמר שיביא בכלי אחד, ואם לא בלל כשר היה לו להביא בכלי אחד. תוד"ה דאמר), וה"ה הכא היה ראוי לתת עפר על דם הבהמה לפני ששחט את החיה, ולכן כשר, אבל במוקדשין שאינו יכול לתת עפר למטה, זה מעכב, דאכתי מדוע לא יגרור את הדם מהמזבח לאחר הזאה ויתנו למטה ויכסנו, כמו שבדם הניתז למרחוק חוץ לגומא ששוחט בה ושעל הסכין גוררו ומכסה אותו. ועיין לקמן בביאור ג' בישוב קושיא זו.

פ"ד. ביאור א' - איירי בקדשי בדק הבית - עופות שהקדישם

לבדק הבית ושחטם שהם אסורים בהנאה, ואין בהם כסוי משום דס"ל לרבי כר"ש ששחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה, ודלא כר"מ דס"ל ששחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, ואינו יכול לפדותם שהיו מותרים באכילה ואח"כ לכסות (התוס' (ד"ה וליפרקיהו) ביארו דכיון דסופו ליפדות משום הפסד קדשים הוה למפרע שחיטה ראויה ויכסה אותם אפילו קודם פדייה, ועוד דלר"ש כל העומד לפדות כפדוי דמי והוה שחיטה ראויה אפילו לא יפדם (לבסוף), דבעינן העמדה והערכה (ואף שבשחט שני סימנים או רוב שנים כל זמן שמפרסמים הם בני העמדה והערכה כמבואר לעיל (ל), מפרש ה"ר שמעיה דהיינו בשחיטה שאינה מתרת באכילה, כמו ישראל בטמאה או קודם שגמר השחיטה, אבל בשחיטה המתרת לאכילה אינו בכלל העמדה והערכה. תוד"ה בעינן), ואף שר"ש סובר שקדשי בדק הבית אינם צריכים העמדה והערכה, בזה סובר רבי כר"מ שהכל (-בין קדשי מזבח שנפל בהם מום בין קדשי בדק הבית) היו בכלל העמדה והערכה, -אין פודים את הקדשים לאחר מיתה משום דכתיב "והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך אותה הכהן", ולאחר מיתה אינה יכולה לעמוד.

ביאור ב' - מתנ"י כר"ש, וא"צ העמדה והערכה, ומ"מ לומדים מ"ושפך וכסה" שאינו חייב כסוי אלא המחוסר שפיכה וכסוי, ולא המחוסר גם פדיין.

ביאור ג'- איירי בקדשי מזבח, ולומדים מדכתיב "ושחט וכסה" שאינו חייב כסוי אלא המחוסר שפיכה וכסוי, ולא המחוסר גם גריירה. ואף שדם שעל הסכין צריך גריירה, שם אין הגריירה מוכרחת מראש, אבל כאן א"כ בלא גריירה. תוד"ה יצא.

ביאור ד'- למר בר רב אשי לומדים מ"חיה או עוף" שכמו שחיה בסתמא אינה קודש דאינה ראויה להקרבה, כך עוף אינו קודש. ואין לומדים למעט דבר שיש במינו קודש כגון תורים ובני יונה ואף של חולין לא יצטרכו כסוי, מפני שכמו שבחיה כל מיני החיות חייבות בכסוי הדם שהרי אין בהם קדושה, כך גם כל מיני העופות חייבות בכסוי הדם, אמנם רק עופות חולין חייבות כמו בחיה.

דם בהמה אינו טעון כסוי, (אף שחיה בכלל בהמה לסימנים שהתורה לא כתבה במפורש את סימני החיות הכשרות, אלא "כל בהמה מפרסת פרסה" וכו'), דכתיב בדם בהמה "על הארץ תשפכנו במים", שדינו כמים שאינם טעונים כסוי. ומו"מ אי אפשר לטבול בדם בהמה אע"פ שהוא נקרא מים, דכתיב "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור", ויש בפסוק זה ג' מיעוטים ד"מים" קאי על מעין ועל בור ועל מקוה, חד למעט שאר משקין, חד למעט שאר משקין שנתנם במקום מדרון ונעשו זוחלין - שהזחלים למקוה, דלגבי מים השאיבה מטהרת ברביה והמשכה, שאם רבו מי גשמים עד כ"א סאים, ממשיך לתוכם י"ט סאים שאובים בזחילה, וחד למעט דם בהמה.

אף עופות שלא צדים אותם (כגון אווזים ותרנגולים) חייבים בכסוי הדם, דכתיב "אשר יצוד ציד" מכל מקום, והא דכתיב יצוד, לימדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר תדיר אלא בהזמנה הזאת כאילו הוא צריך צידה, כדי שלא יעני.

דרך הנהגת האדם בממונו ובמאכלו

הגמרא מביאה כמה הנהגות חשובות שינהג האדם באכילתו ובממונו, דינים הנלמדים מן הפסוקים בהם 'לימדה התורה דרך ארץ', וכן כמה 'הלכות דרך ארץ' שאמר רבי יוחנן.

כמה בשר ראוי לאכול - לא יאכל אדם בשר אלא לתאבון, דכתיב "כי תאוו נפשך לאכול בשר", ולא יקנה מן השוק ויאכל דכתיב "וזבחת מבקרך ומצאנך", ולא יזבח כל בקר וצאנו ויאכל דכתיב "מבקרך ומצאנך". ולמד מזה רבי אלעזר בן עזריה שמי שיש לו רק מנה יקנה לקדרתו ליטרא ירק, ומי שיש לו י' מנה יקנה ליטרא דגים, ומי שיש לו נ' מנה יקנה ליטרא בשר, (ויאכלו דגים או בשר מערב שבת לערב שבת), ומי שיש לו ק' מנה ישפתו לו קדירה בכל יום. ואמר רבי יוחנן שדין זה הוא לבריא, אבל כגון אנו אפי' מי שיש לו פרוטה יקנה בה דגים ובשר ולא יסגף עצמו בעיניו ויצטרך לבריות, ורב נחמן שהיו בדור שאחרי רבי יוחנן, ותמיד העולם

מתנוון והולך אמר שכגון אנו אפילו אם אין לנו פרוטה עלינו להיות לווים ואוכלים.

כתיב "כבשים ללבושך (-מגז כבשים יהיה מלבושך - קנה לך צאן ויהיה לך הגיזים ללבוש), ומחיר שדה עתודים (לעולם ימכור אדם שדה כדי לקנות עתודים - צאן, שיהיה לו מהם חלב לפרנסה וגיזים ללבוש, ולא איפכא, מפני שמגיזתם יהיה לו מלבוש), ודי חלב עיזים (דיו לאדם שיתפרנס מלב גדיים וטלאים שבתוך ביתו ולא ישחטם לאוכלם), ללחמן וללחם ביתך (לחם האדם קודם ללחם ביתו), וחיים לנערותיך" (שלא ירגיל את בנו בשר ויין אלא ילמדו דרכי חיים להסתפק במזונות קלים).

פ"ד: הרוצה שיתעשר יעסוק בבהמה דקה, שמעשירה את בעליה, דכתיב "ועשתות צאנך". וכתבו התוס' (ד"ה הרוצה) דהיינו ביער, שאין לחוש לעין הרע, אבל בתוך העיר אמרו שהעוסק בבהמה דקה אינו רואה סימן ברכה, משום עין הרע.

עדיף לשתות כוס של מכשפות מאשר כוס של מים פושרים, שהם בכלי מתכות, ולא שם בהם שרשי עשבים ותבלין, ולא הרתיחם מתחילה, אבל בכלי חרס או ששם בהם שורשי עשבים ותבלינים או שהרתיחם מתחילה, אינם מזיקים.

מי שהיו לו אביו מעות ורוצה לאבדם - והיינו שמי שלא טרח בממון וקל בעיניו לאבדו זהו איבודו, ילבש בגדי פשתן הבאים מרומי שהם יקרים, וישתמש בכלי זכוכית לבנה (דמה ששינוי (סוטה מ"ח): שמשחרב בית המקדש בטלה זכוכית לבנה, הכונה שאינה מצויה כמו בזמן בית המקדש, אבל לא בטלה לגמרי. תוד"ה בזוגיתא), וישכור פועלים שיחרשו עם השוורים שלו (- דנפיש פסדייהו שהם יוליכו השוורים ע"ג גפנים ונטיעות ויקלקלו עי"ז אותם ואת השוורים. רש"י. והתוס' (ד"ה בתורי) כתבו שר"ח גורס בתוורי, והיינו בקרים שאינם מעמיקים המחרשה כראוי ומפסיד כל מה שזרע) ולא ישב עמהם, וממילא לא יחשו לא קלקול השוורים ולא להצלחת המלאכה, ולמדנו מזה להזהר מדברים אלו הגורמים לאיבוד הממון.

טוב איש חונן דלים ומלווה להם, וטוב זה שיכלכל דרכיו במשפט לפי היכולת הוא עומד על צרכיו, ולא בכל תאות ליבו, לעולם יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש לו - פחות מהיכולת, וילבש ויתכסה במה שיש לו - לפי היכולת, ולא יתבייש, ויכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו, מפני שהם תלויים בו והוא תלוי בקב"ה.

כסוי הדם בכוי - כיו חייב בכסוי הדם מספק, אך אין שוחטין אותו ביו"ט, ואם שחטו אין מכסים את דמו דמספק אין מחללים יו"ט. רבי יוסי לומד דין זה מק"ו, דאם מילה שודאה דוחה שבת, ספיקה כגון בנולד בין השמשות שהוא נימול בספק תשיעי אינו דוחה יו"ט שאם חל יו"ט בתשיעי הוא נדחה לעשירי, דמילה שלא בזמנה אינה דוחה, כ"ש כסוי הדם שאין

שמה שחיטה, אינו נותר בשחיטת אמו, (ואמנם ר"מ עצמו מצריך שחיטה בכל בן פקועה, אולם זה נ"מ לרבי שסובר ששחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה כר"מ (ואף שבכסוי הדם רבי סובר כר"ש, בשאר דברים או סובר כר"מ, כדמצינו דסתם כר"מ לענין תשלומי ד' וה', תוד"ה אימא), ושכן פקועה שחיטת אמו מטהרתו כרבנן).

שחיטה שאינה ראויה מטהרת מידי נבילה דכתיב "מן הבהמה" מקצת בהמות מטמאות ומקצת בהמות אינם מטמאות.

השוחרט חולין בעזרה, והיא טריפה כגון שנחתכו רגליה טריפות הניכר, או שנמצאת טריפה בבני מעיים, ר"ש מתירם בהנאה דשחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה ואין זה חולין שנשחטו בעזרה, דזביחה כתיב בהו, ומ"מ שחיטה זו מטהרת מידי נבילה, (ור"ש סובר שחולין שנשחטו בעזרה אסורים מן התורה, כדמצינו שלר"ש בהמה או חיה שנשחטו בעזרה ישרפו, וחיה זו גזירה אטו בהמה, ואי בהמה אינה דאורייתא א"כ הוי גזירה לגזירה). וחכמים אסורים בהנאה.

השוחרט ונתנבלה בידו או הנוחר או המעקר, פטור מכסוי הדם.

רבי חייא נפלה תולעת לפשתנו, ואמר לו רבי שיקח עוף וישחוט אותו על המים ועי"ז תצא התולעת. הגמ' אומרת שלרב דימי לא אמר לו שישחוט, שהרי השוחט והוא צריך לדם חייב לכסות ולא יעשה ממנו צרכיו, כיצד יעשה כדי להפטר מן הכסוי, נחר - חונק או עוקר את הסימנים. אלא י"א שאמר לו שיטריפו ואח"כ ישחוט שזה שחיטה שאינה ראויה, (וכ"ש שיכול לנחור, דלא אמרינן נחירתו זו היא שחיטתו, שהרי משה נצטוה על הושט והקנה ועל רוב סימן בעוף ורוב שניים בבהמה, דכתיב "כאשר ציויתך" ולא מצינו בתורה שציווהו, וקמ"ל ששחיטת טריפה פטורה מכסוי). וי"א שאמר לו צא נחור, (וכ"ש שיכול להטריפו, שהרי רבי סובר שטריפה פטורה מכסוי הדם, וקמ"ל שיש שחיטה לעוף מן התורה).

פ"ו. הגמ' מבארת שאף שבדורות האחרונים התחילו בני ארץ ישראל ללקות בינים ופשתנם, מפני שנתקלקלו הדורות, וכשעלו בני הגולה (-בני בבל שהיו חסידים, ואין הכונה לאנשי כנסת הגדולה) פסקו הזיקין, והזוועות - רעידת הארץ, והרוחות זעף, והרעמים, ולא החמיץ ינם, ולא לקה פשתנם, ונתנו עיניהם ברבי חייא ובניו שזה בזכותם, מ"מ נפלה תולעת לפשתנו של רבי חייא, כדאמר רב בכל יום בת קול יוצאת ואומרת כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת ומתפרנס בצער ובצמצום.

עוד בדיני כסוי הדם

ודאו דוחה שבת (והיינו השוחט לחולה שיש בו סכנה בשבת, דהא קתני דומיא דמילה שהיא ברשות), שאין ספיקו דוחה יו"ט. ואין לומר שתקיעת שבת בגבולין תוכיח שודאה אינו דוחה שבת אבל ספיקה דוחה יו"ט (והיינו ספק איש ספק אשה, ורבי יוסי לטעמיה שאשה יכולה לתקוע אע"פ שאינה חייבת ואין בזה משום חילול יו"ט, כמו שמצינו שלרבי יוסי אשה יכולה לסמוך אע"פ שאינה חייבת ולא אמרינן שהיא עובדת עבודה בקדשים, (וכתבו התוס' ד"ה נשים) שאין סומכות בכל כוחן, אלא מניחות ידיהן), אבל בספק יו"ט ודאי אפשר לתקוע, שהרי אפי' בודאי יו"ט אפשר לתקוע, דאיכא למיפרך מה לתקיעת שופר שכן ודאה דוחה שבת במקדש, אבל כסוי הדם לעולם אינו דוחה שבת. ור"א הקפר דוחה את דברי רבי יוסי, דמה למילה שאינה נוהגת בלילות, משא"כ כסוי הדם שנוהג גם בלילות.

דיני שחיטה שאינה ראויה

לעיל (פ"א) נתבאר שלרבי שמעון שחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה ואין בה איסור אותו ואת בנו, ולהלן יבואר מה הדין בשחיטה שאינה ראויה במצות כסוי הדם ובדינים נוספים.

פ"ה. כסוי הדם בשחיטה שאינה ראויה - השוחט ונמצאת טריפה, או ששחט לע"ז, או ששחט קדשים בחוץ או חולין בפנים, או חיה ועוף הנסקלים כגון שנרבעו ונגמר דינם ושחטם, ר"מ מחייב, וחכמים פוטרים דשחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה, ואע"ג דבכסוי כתיב שפיכה, "אשר יאכל" כתיב. טעמא דר"מ דיליף שחיטה שחיטה משחוטי חוץ, שכמו ששם שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, ה"ה בכסוי הדם שמה שחיטה. ור"ש (שרבי מסכים עם דבריו ושנאו בלשון חכמים) לומד מ"אשר יאכל" דבעינן שחיטה ראויה, ור"מ ממעט מזה עוף טמא, ולר"ש כמו שבעוף טמא פטור מלכסות מפני שאינו ראוי לאכילה, ה"ה בכל שחיטה שאינה ראויה.

וכן מצינו לגבי איסור אותו ואת בנו שרבי הסכים עם דברי ר"מ שאוסר גם בשחיטה שאינה ראויה, ושנאו בלשון חכמים. דר"מ למד שחיטה שחיטה משחוטי חוץ ששחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה דכתיב "דם שפך". ור"ש לומד מ"וטבוח טבח והכן" דבעינן שחיטה ראויה דכתיב התם "כי איתי יאכלו", ור"מ סובר שאין ללמוד שחיטה מטביחה, דאף שלומדים בנגעי בתים "ושב הכהן" מ"ובא הכהן", מ"מ היכא דאיכא דדמי ליה לומדים מדדמי ליה. ור"ש לא לומד משחוטי חוץ, דאין דנים חולין מקדשים, ור"מ ענה שאותו ואת בנו נוהג גם בקדשים.

פ"ה: השוחט את הטריפה ומצא בה בן ט' חי שאינו ירך

אמו כ"כ, (כיון שיש לו חיות לעצמו, אבל כן ט' מת או בן ח' חי הוא ירך אמו. תוד"ה אימא), אף לר"מ ששחיטה שאינה ראויה

לו חכמים ש"דמו" טובא משמע, דכתיב "כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא".

ומודה רבי יהודה לענין ברכה, שאם שחט חיה וכסה את דמה ואח"כ שחט עוף, אינו מברך אלא ברכה אחת. (ואם סח בין השחיטות מענין השחיטה אינו הפסק, ואם סח שלא מענין השחיטה יש להסתפק אם צריך לחזור ולברך כמו גבי תפילין, וא"כ יהיה אסור לדבר בין שחיטה לשחיטה, דגורם ברכה דאינה צריכה, וגם יצטרך לכסות מה שכבר שחט לפני שימשיך לשחוט, או שא"צ לחזור ולברך כמו באמצע סעודה שיכול לדבר וא"צ לחזור ולברך. תוד"ה ומכסי), ואף שהאומר 'הב ליברך' נאסר עליו לשתות יין ללא ברכה לפניו, מפני שגילה דעתו שגמר סעודתו, (אבל א"צ לברך ברכת המזון, וכן שמש המוברך על כל פרוסה א"צ לברך ברכת המזון. תוד"ה אסור), שאני התם שא"א לשתות ולברך ביחד, (מכאן למד הר"ר יום טוב שאם עמד מאכילתו והתפלל, כשחזור ובא לאכול צריך לברך ברכת המזון וליטול ידיו ולברך המוציא, דא"א לאכול ולהתפלל יחד. והתוס' (ד"ה משתא) דוחים דשאני הכא דהב ונברך הוי גמר דבר והוי הפסק, אבל תפילה אינה סיום הסעודה, דאטו אם בירך בסעודה על הרעמים או אפילו הגפן יצטרך ליטול ידיו ולברך המוציא משום דא"א לברך ולאכול יחד), אבל כאן שיכול לשחוט ביד אחת ולכסות ביד השניה, א"צ לחזור ולברך.

פ"ז. כסוי הדם מוטל על השוחט, דכתיב "ושפך וכסה"
מי ששפך יכסה. שפך ולא כסה וראהו אחר, חייב לכסות, דכתיב "ואומר לבני ישראל". ומעשה באחד ששחט וקדם חבירו וכסה וחייבו רבן גמליאל ליתן לו עשרה זהובים, משום שכר הברכה. ולפי חשבון זה מי שחטפו לו את ברכת המזון חייבים לו מ' זהובים, (וכדמצינו שהיה מין שטען לרבי דהא דכתיב "יוצר הרים ובורא רוח" זה מראה שזה לא אותו בורא, וענה לו רבי שסוף הפסוק הוא "ד' צבקות שמו" וביקש אותו מין ג' ימים, ורבי צם באותם ימים, ואח"כ בא מין אחר ואמר לו שאותו מין לא מצא תשובה ונפל מן הגג ומת, ואמר לו רבי שישעוד אצלו, ואח"כ שאלו אם ישתה כוס של ברכה או יטול שכרה שהוא מ' זהובים, (ולא אמר שיתן נ' זהובים משום ברכת הגפן על כוס של ברכה, דס"ל כמ"ד שאין מברכים עליה אלא על הכוס הראשונה. תוד"ה או), ואותה משפחה עדיין קיימת ברומי, ונקראת בר לויאנוס). וכתבו התוס' (ד"ה וחייבו) שלא היה יכול לפטור עצמו במה שהיה נותן לו עוף אחר לשחוט, דזו מצוה אחרת ומצוה ראשונה הלכה לה, אמנם לא דיינין השתא לחייב עשרה זהובים, דבמילתא דלית בה חסרון כיס לא עבדינן שליחותיהו, ואחד שעמד במקום חבירו לקרוא בתורה פטור בלאו האי טעמא, ואפילו תפס מפקין מנייה, משום דכולם חייבים בקריאת התורה, ואפילו עמד במקום כהן פטור, דהא דדרשינן "וקדשתו" לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון אסמכתא היא.

צריך לכסות במה ששחט – ביד, דכתיב "ושפך וכסה" במה ששחט יכסה, ולא יכסה ברגל שלא יהיו מצוות בזויות עליו.

חרש שוטה וקטן ששחט ואחרים רואים אותם
ששחיתם כשרה, חייב לכסות, דאם מי ששחט לא כיסה, הרואה חייב לכסות, אבל אם לא ראו אותם פטור מלכסות, ולחכמים חייב לכסות בדבספק אזלינן לחומרא.

ולענין אותו ואת בנו, אם ראו את שחיטתם אסור לשחוט אחריהם, ואם לא ראו, ר"מ מתיר לשחוט אחריהם, דס"ל שהאוכל משחיטת חש"ו חייב מלקות משום נבילה, דרוב מעשיהם מקולקלים, ואף דר"מ חייש למיעוטא מ"מ לוקה משום נבילה ומותר לשחוט אחריהם, דכיון שיש כאן חזקת איסור הוי כמו מיעוטא דמיעוטא דלא חייש לו ר"מ. (אמנם אם רק מיעוט מעשיהם היה מקולקל, אף שר"מ חייש למיעוטא, ואמרינן נמי סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע ליה רובא, וכמו בתינוק שנמצא עם בצק בצד העיסה שאנו רואים שנגע בה, שלר"מ רוב תינוקות מטפחים באשפה ששרצים מצויים שם, (רש"י. ור"ת (תוד"ה רוב) מפרש דרוב תינוקות מטפחים בעיסה, אבל תינוק ודאי טמא, דסתם תינוקות ודאי טמאים כדאמרינן בתוספתא מפני שנשים נדות מגפפות ומנשקות אותם, ור"מ מטהר משום דאית לן למתלי באדם טהור שבא לשם ונטל מן העיסה ונתן לו כדי שלא יטמא את העיסה, ורבנן מטמאים אע"פ שלא נמצא בצק בידו, דדרך התינוק לטפח בעיסה, ואפילו אין בצק בידו, ונקט בצק בידו לרבותא דר"מ דאפילו הכי תולין באדם טהור), ומצרפים מיעוט תינוקות שאין מטפחים לחזקת טהרה של העיסה ואיתרע ליה רובא, אבל בלא סמוך מיעוטא לחזקה, אף דכיון דחייש למיעוטא הוי ספק, וספק ילפינן מסוטה לטהר בדבר שיש בו דעת לישאל, לא חייש ר"מ למיעוטא אלא מדרבנן להחמיר, ורק עם החזקה ר"מ חושש מדאורייתא, אי נמי בלא חזקה נמי טהור, ולא נקט סמוך מיעוטא לחזקה אלא לומר שהחזקה לא מצטרפת לרוב שאז זה מיעוטא דמיעוטא. תוד"ה סמוך. (וחכמים מטמאים מפני שדרכו של תינוק לטפח), מ"מ לא אמרינן הכי אלא לטהר, ולא להתיר, דלטהר גמרינן מסוטה שדבר שאין בו דעת לישאל טהור אפילו ברשות היחיד אף דליכא חזקה. תוס' שם). וחכמים אוסרים שמא שחטו יפה והויא לה שחיטה מעלייתא, אולם גם לדבריהם אינו לוקה דהתראת ספק היא. (וכתבו התוס' (ד"ה מאי) שאם רוב מעשיהם מתוקנים הוי ודאי כשר, דלרבנן רובא וחזקה רובא עדיף, ואם רוב מעשיהם מקולקלים (ואפילו פלגא ופלגא) היה ודאי נבילה משום חזקת איסור, וצ"ל שזה ספק אם רוב מעשיהם מתוקנים או מקולקלים). ורבי הורה בתחילה כדברי חכמים, ולבסוף הורה כדברי ר"מ.

פ"ו: כסוי אחד מועיל למאה חיות או למאה עופות,
ד"חיה" ו"עוף" משמע בין מרובה בין מועט.

כסוי אחד לחיה ועוף–

לחכמים כסוי אחד מועיל לחיה ועוף, ולרבי יהודה שחט חיה יכסנה, ואח"כ ישחוט את העוף, דכתיב "חיה או עוף" –הפסיק זה מזה להטעין כסוי לכל אחד ואחד, ואמרו לו חכמים ש"או" מייבעי לחלק דלא נימא שאינו חייב כסוי אא"כ שחט שניהם, ורבי יהודה ענה להם שמ"דמו" לומדים לחלק, וענו

כסהו ונתגלה פטור מלכסות, ואף שבהשבת אבידה
"השב" – אפילו מאה פעמים משמע (ו"תשיבם" אתא לדרשה אחרינא), שאני הכא דכתיב מיעוטא – "וכסהו" כסוי זה ותו לא.

כסהו הרוח, אם לא חזר ונתגלה פטור מלכסות כיון שזה
מכוסה ועומד, אבל אם חזר ונתגלה חייב לכסות, דאין דיחוי אצל מצוות אלא רק בקרבן שנפסל.

השושט ונבלע הדם בקרקע חייב לכסות, כיון שרישומו
ניכר.

דם שנתערב-

פ"ז: לענין כסוי הדם ולענין קרבן לזריקת הדם, אם נפלו מים לתוך הדם, דינו כדם אם יש בו מראה דם -אדמומית. ואם נתערב ביין שהוא אדום ואין מראה הדם ניכר בו, רואים את היין כאילו הוא מים ואם היה הדם ניכר במים כשיעור זה חשיב דם. ואם נתערב בדם בהמה או בדם חיה (-לגבי כסוי הדם דם בהמה אינו בר כסוי ומיירי שרובו של בהמה, ודם חיה היינו דם הקזה, ולענין קרבן מיירי בדם בהמה או חיה שהם חולין), לת"ק רואים אותם כאילו הם מים, ולרבי יהודה אין דם מבטל דם דמין במינו לא בטיל. (וכיון שאם דיהה ממראהו בטל כמו גבי טבילה במקוה בזבחים (ע"ח:), ממילא כשמערב דם הפר ודם השעיר אף שאילו דם הפר היה מים היה ניכר דם השעיר מ"מ היה בטל משום שדיהה מראהו, ולכן כיון שאין בטלים זה בזה לומדים מזה רבנן שעולין אין מבטלין זה את זה, ורבי יהודה לומד שמין במינו לא בטל. תוד"ה רואין). ואמר רבי יוחנן שאם נפל דם לתוך המים, לענין קרבן קמא קמא בטיל. (ואף בדכמה מקומות אמרינן 'חוזר וניעור', הכא לא אמרינן הכי משום 'דיחוי', ולגבי דם תבוסה לא אמרינן חוזר וניעור מפני שזה דרבנן, ובמערה יין נסך מחבית לבור אמרינן קמא קמא בטיל רק עד שיהיה בזה שיעור נותן טעם שאז חוזר וניעור, ואם נפיש עמודיה טפי מחבית אף כשאין בו נותן טעם לא אמרינן קמא קמא בטיל והכל אסור. תוס' שם). ואמר רב פפא שלענין כסוי הדם אינו בטל שאף שבתחילה הוא בטל, כשנהפך מראה המים למראה דם חוזר הדם הבטל וניעור וחשיב דם, דאין דיחוי אצל מצוות.

ולענין הכשר לקבלת טומאה, באופן הרגיל אין בזה נ"מ,
מפני שגם דם וגם מים מכשירים, ואם נתערב הדם במים שאינם מכשירים, כגון שנתערב מאיליו במי גשמים שאינם מכשירים אלא היכא דאחשביניהו לירד על הפירות, (או במי פירות שאינם מכשירים. תוד"ה שנתמזדו), אם יש בו מראה דם הוא מכשיר לקבלת טומאה, (אבל אם עירב דם במי גשמים, גם המי גשמים מכשירים, כיון דאחשביניהו). ורב אסי מנהרביל מבאר דמיירי ב'צללתא דדמא' (-מים שהם מההם עצמו שכשהוא נקשר יש סביבותיו צלול כמים), שאם יש בו מראה דם הוא מכשיר, והאוכל כזית דם גמור ענוש כרת, ואם יש ממנו רביעית מדם המת מטמא באהל, אבל שאר משקין היוצאים מן המת כגון דמעת עינו וחלב אשה, טהורים, (ומה שאינם טמאים מדאורייתא במגע ע"י שנגעו במת כשיצאו ממנו, דדרשינן בנדה דחשיבי משקין, צ"ל שיצאו בשפופרת ולא נגעו, ולכן

מבואר בנדה דמטמא רק ברביעית, ואם היה דאורייתא היה מטמא בכל שהוא. אי נמי מיירי אף אם נגעו במת, דאינם משקה אלא מדרבנן, וקראי דנדה אסמכתא בעלמא, ומה שמשמע בכריתות וחגיגה שרוק וחלב אשה מטמאים בכל שהוא, היינו בתרומה וקדשים, דרך בחולין בעינן רביעית. תוד"ה כל), דאף שבשרץ (כגון מימי רגליו של שרץ הנמצאים בשלפוחית שלו) וזב דין המשקין היוצאים מהם כדין המשקין שנגעו בהם, שנעשים ראשון לטומאה דאילו שני מטמא משקה להיות תחילה לטמא שני והשני שלישי, (חוץ מהמשקה שהוא אב הטומאה וזבו ורוקו ומי רגליו של זב ושכבת זרעו של כל אדם שהם אב הטומאה לטמא אדם וכלים, ובטבול יום משקה היוצא ממנו אינו מטמא, שהרי גם משקה שנגע בו אינו מטמא), שאני זב דכיון דלא בדילי אינשי מיניה כיון שהוא חי ועוד שאינו ניכר גזרו ביה רבנן, אבל מת דבדילי אינשי מיניה לא גזרו ביה רבנן.

וכתבו התוס' (ד"ה משקה) שמשקה דטבול יום אינו מטמא אלא פוסל, ולא מיירי במשקה חולין או מעשר שני שטבול יום מותר בהם, וגם בחולין שנעשו על טהרת הקודש למשנה אחרונה בנדה ע"א: הוה כחולין גמורים, וגם לא מיירי במשקה קדשים, דמבואר שם בנדה דטבול יום תחילה לקודש ומשקין שנגע בהם הם שני ומטמאים שלישי לעשות רביעי, אלא מיירי במשקין תרומה שהם נעשים שלישי ופוסלים קודש ולא מטמאים. והא דאשכחן בפסחים ששמן תרומה נפסל מטבול יום ומשמע שאין פוסל קודש, היינו מדאורייתא, אי נמי הכונה שם שלמינו והיינו לתרומה הוא פסול, דאינו פוסל תרומה, אי נמי נחלקו במעילה ח: אם טבול יום תחילה לקודש או שהוא רק פוסל קודש, וכן סובר רבי עקיבא שהוא רק פוסל קודש.

פ"ח. דם הניתז מחוץ לגומא, ודם שנשאר על הסכין או על האגפיים (-כותלי בית השחיטה), לת"ק צריך לכסותו, דכתיב "וכסהו" מלמד שחייב לכסות את כל דמו, ד"דמו" היינו כל דמו. ולרבי יהודה אם יש שם דם אחר א"צ לכסותו, ד"דמו" ואפי' מקצת דמו. ולרשב"ג אם כסה את דם הנפש פטור מלכסות, ד"דמו" היינו המיוחד.

עוד כתבו התוס' (ד"ה רבנן) שהגמרא נקטה שרבי יהודה חולק על ת"ק אף דקיימא לן ש'אימתי' דר"י בא לפרש, הכונה לת"ק דרשב"ג, אי נמי אתיא כרבי ירמיה (גיטין ז:): שאימתי דר"י בא לחלוק, ואף לרמי בר חמא שבמשנה בא לפרש ובברייתא בא לחלוק, הכא גילה בברייתא שגם במשנה בא לחלוק, ור"ת פוסק כהסוברים שבמשנה תמיד בא לפרש וממילא הלכה כר"י דמתני' אתיא כוותיה.

כתבו התוס' (ד"ה ורבי יהודה) דבבכורות (ג.) סברתם הפוכה, דרבנן סברי בכור אפילו מקצת בכור, וכל עד דאיכא כוליה, ורבי יהודה סבר בכור כוליה בכור, כל דאפילו כל דהו, ואין לדמות הדרשות אלא מה שהש"ס מדמה, ומצינו עוד דרשות כהאי גוונא (שה ומקצת שה, חמש וחצי חמש, חמשה בקר וחמשה חצאי בקר, ועוד, ואין לדמותם). ור"ת תירץ דו' ד"דמו" משנה משמעות דם, ולכן לר"י משמע כוליה דם ולרבנן מקצת דם, ולטעמיהו דהתם, והתוס' מקשים שהו' נצרך לחלק, ועוד דבבכורות קיימא לן כחכמים והא פסק ר"ת כר"י. ועוד י"ל דדווקא בבכורות משמע ליה לר"י בכור כוליה בכור, דסתמא דקרא מיירי בסתם בהמות שכל הבהמה של ישראל, א"נ משום דכתיב "כל בכור בישראל" דמשמע כוליה דישראל.

מה ראוי לכסוי הדם-

באפר כירה שבא מן העצים, שהוא מגדל צמחים, משא"כ אפר פרה וטלית. אי נמי 'אפר כירה מוכן הוא' לא מיירי לענין כסוי לב"ש, אלא זה דין בפני עצמו. תוד"ה מצינו.

אפשר לכסות בשחור פחמים כתושים, ובכחול, ובמה שמנקרים מהריחיים (עפר. רש"י. ואינו שחיקת אבנים, דזה כבר שנינו שמכסים. תוד"ה ונקרת), וי"א אף בזרניך.

לימודים ממה שנאמר באברהם ומשה

בשכר שאמר אברהם אבינו "ואנכי עפר ואפר" זכו בניו לאפר פרה ועפר סוטה שיש להם בזה הנאה שמטהר מטומאה, ומשים שלום בין איש לאשתו ונקתה וזרעה זרע, (אבל עפר כסוי הדם אינו אלא הכשר מצוה דבלא הכסוי הבשר מותר).

פ"ט. בזכות שאמר אברהם אבינו "אם מחוט ועד שרוך נעל" שלא רצה להנות מן הגזל זכו בניו לחוט של תכלת לציצית (ותכלת נשתנתה מכל מיני צבעונים מפני שתכלת דומה לים שהחלזון מן הים הוא עולה אחת לשבעים שנה ומראית דמו דומה לים, וים אנו רואים שהוא דומה לרקיע, ורקיע לאבן ספיר, ואבן ספיר לכסא הכבוד), ולרצועה של תפילין (דהא דכתיב "וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נראה עליך ויראו ממך" היינו תפילין שבראש).

קשה גזל שאכלוהו שאפי' צדיקים גמורים אין יכולים להחזירו.

הקב"ה חשק בישאל מכל העמים מפני שכשהוא משפיע להם גדולה הם ממעטים עצמם בעוה, אברהם אמר "אנוכי עפר ואפר", ומשה ואהרן אמרו "ונחנו מה", ודוד אמר "ואנוכי תולעת ולא איש", אבל עכו"ם אינם כך, נמרוד שהיה מלך בדור הפלגה ונקרא כך לפי שהמריד כל העולם במלכותו של הקב"ה, אמר "הבה נבנה לנו עיר", פרעה אמר "מי ד' ", סנחריב אמר "מי בכל אלהי הארצות" וגו', נבוכדנצר אמר "אעלה על במתי עב", וחירם מלך צור אמר "מושב אלקים ישבתי בלב ימים" - שבנה לו שבעה רקיעים של נחושת ועלה וישב עליהם.

גדול מה שנאמר במשה ואהרן "ונחנו מה" ממה שנאמר באברהם "ואנוכי עפר ואפר".

אין העולם מתקיים אלא בזכות משה ואהרן שאמרו "ונחנו מה", וכתיב "תולה ארץ על בלימה". וי"א בשביל מי שבולס את עצמו בשעת מריבה, וי"א בשביל מי שמשים עצמו כמי שאינו.

מה אומנותו של האדם בעוה"ז, ישים עצמו כאילם, אבל לא יעשה כך בדברי תורה, ולא יגיס דעתו.

עפר עיר הנידחת כשר לכסוי הדם, והיינו עפר הקרקע, דכתיב "ואת כל שללה תקבוצ אל תוך רחובה ושרפת", מי

לא יכפה כלי על הדם ולא יכסהו באבנים, דכתיב "בעפר". זבל הדק, או חול הדק (והיינו שאין היוצר צריך לכתשו, וי"א אף בנפרך ביד), או סיד, או חרסית (-שחיקת חרסים. רש"י. ולתוס' (ד"ה חרסית) אין הכונה לא לשחיקת חרסים, ולא למה שפרש"י במרובה שהכונה ללבנה כתושה), או לבינה או מגופה שעל פי חבית שכתשם, ושחיקת אבנים ושחיקת חרסית, ונעורת פשתן דקה, ונסורת של חרשים דקה, מכסים בהם, דכתיב "וכסהו" ואח"כ כתיב בעפר, דמשמע "וכסהו" - בפני עצמו. אבל זבל הגס, או חול הגס (והיינו שהיוצר צריך לכתשו, וי"א אף בנפרך ביד), או לבינה או מגופה שלא כתשם, ושחיקת כלי מתכות, וקמח, וסובין שהנפה קולטת, ומורסן (-קליפה היוצאת כשכותשים במכתשת), אין מכסים בהם, דכתיב "בעפר", למעט אלו שאינם מין עפר, דמאחר שריבה הכתוב ומיעט, עדיף לרבות את אלו שהם מין עפר ומגדלים צמחים, ולמעט את אלו שאינם מין עפר. (והא דמבואר במרובה שאין הנאה מחרסית, הכונה שלמרות שזה מגדל צמחים אין מהם הנאה, דאינו מוציא כדי נפילה. תוד"ה כל). ושחיקת כלי מתכות דמבואר הכא שאינה מגדלת צמחים, היינו לבדה, אבל היא מועילה לזבל כמבואר בע"ז, א"נ ע"י שריפה זה מגדל צמחים. תוד"ה שחיקת). ואין דנים כאן כלל (וכסהו) ופרט (בעפר) שאין בכלל אלא מה שבפרט אע"פ שמגדל צמחים, כיון שכלל הצריך לפרט ללמוד את הכלל מן הפרט אין דנים אותו בכלל ופרט, ואי הוי כתיב "וכסהו" הוה משמע שיכפה עליו את הכלי, קמ"ל "עפר" שאין כסוי אלא בדבר המתערב ונבלע בו כגון עפר וכיוצא בו, ובכחאי גוונא לא אתי פרטא אלא לפרושי כללא שאין הכונה שיכסה בדבר שלם, ולא למעוטי לגמרי. רש"י. ור"ת (תודה כלל) מפרש דחשיב צריך לפרט משום דילפינן מ"בעפר" שצריך שיתן עפר למטה, ובבכורות גבי "קדש לי כל בכור פטר רחם", לרש"י חשיב כלל הצריך לפרט, משום דבכור משמע כמה מיני בכורות (לזכרים או לרחמים או לכל הוולדות, וגם לאביי שבכור לדבר אחד לא הוי בכור, מ"מ משמע גם אם הבכור יוצא דופן ואינו בכור לרחמים). ולר"ת לא בא לפרש כלל הצריך לפרט, אלא פרט הצריך לכלל.

לרשב"ג כל שאינו מגדל צמחים אין מכסים בו.

פ"ח: רב נחמן בר רב חסדא אמר שאין מכסים אלא בדבר

שזורעים בו ומצמיח למעוטי ארץ מליחה. (וקמ"ל שאף שגדלים במדבר צמחים מאליהם, אין מכסים בו אלא כשצומח מה שזורעים בו, והא דמבואר בע"ז שאסור לזבל במדבר באיסורי הנאה, שמוא היינו בעגל כשהיו ישראל במדבר והיה מצמיח. תוד"ה אלא), וכן מצינו שאין מכסים בעפר המדבר, וההולך במדבר ישחוק דינר זהב ויכסה, דכתיב "ועפרות זהב לו", (ומהני כיון דאיקרי עפר אע"ג דאינו מגדל צמחים, ודבר המגדל צמחים מועיל אף שאינו נקרא עפר, ושחיקת כלי מתכות שאין מכסים בה היינו בכל שאר המכות חוץ מזהב. תוד"ה שוחק), ובספינה ישרוף טליתו ויכסה, דמצינו שאפר נקרא עפר דכתיב "מעפר שריפת החטאת", והיינו כב"ה, אבל לב"ש אפר פסול, דלא מיקרי עפר סתמא אלא עפר שריפה. והא דמבואר בביצה (ב). שמכסים באפר לב"ש היינו

שאינו מחוסר אלא קביצה ושריפה, למעט עפר הקרקע שמחוסר תלישה. (ומכאן נראה שגט שנכתב על קלף גדול ואח"כ חתכו פסול, דבעינן שלא יהא מחוסר אלא כתיבה ונתינה, וזה יותר חיבור מחיבור עפר לעיר הנדחת. תוד"ה יצא), אבל באפר י"א שאין מכסים כיון שהוא אסור בהנאה, וי"א שמכסים דמצוות לאו להנות ניתנו. ואף ששופר של ע"ז לא יתקע בו ואם תקע לא יצא וכן לולב של ע"ז לא יטול אותו ואם נטלו לא יצא, שאני התם דכתותי מיכתת שיעוריה, דכל העומד לשרף כשרוף דמי, ובשופר בעינן כדי שיאחזנו בידו וייראה לכאן ולכאן, ושיעור הדס וערבה ג' טפחים ולולב ארבעה, אבל בכסוי הדם ככל שהוא כתות יותר הוא טוב יותר לכסוי ומושם הנאה ליכא דמצוות לאו להנות ניתנו.

וכתבו התוס' (ד"ה והתניא) דמיירי בשופר ולולב של עבודת כוכבים של ישראל, שאין לה ביטול, אבל של עכו"ם שיש לה ביטול לא מיכתת שיעורה, ויצא ידי חובת שופר ולולב, (וכן בסנדל מהני לחליצה), ואף שישאל קונה אותה בהגבהה, מיירי שהגביה ע"מ שלא לקנות, ומיירי בלולב ביו"ט שני [דלא בעינן "לכס"], ובחליצה א"צ שיהיה המנעל שלו. ור"ת מפרש דגם הכא מיירי בעבודת כוכבים של עכו"ם, אלא דמיירי קודם ביטול, ולאחר ביטול לכתחילה לא יטול ולא יתקע ולא יחלוץ, דמאיס לענין מצוה לפי שהיה עליה שם עבודת כוכבים, ואפי' את"ל דשרי לכסות בעפר עבודת כוכבים לכתחילה כמו בשל עיר הנדחת, דלענין כסוי לא חיישינן ממואי דמאיס,

גיד הנשה

איסור אכילת גיד הנשה

לאחר מאבקו של יעקב עם המלאך לפני פגישתו עם עשיו אחיו, כאשר ראה המלאך "כי לא יכול לו, ויגע בכף ירכו, ותקע כך ירך יעקב בהאבקו עמו", ואומרת התורה "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה, כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה".

כף הירך הכונה לבשר העגול והתפוח הנמצא מסביב לעצם הירך (-הקולית), והוא נקרא כף מפני שהוא עגול ודומה לכף.

ישנם בירך שני גידים עיקריים: הגיד הפנימי והגיד החיצון, הגיד הפנימי הוא הגיד הארוך היוצא מהשדרה מאחורי עצם האליה ונמשך למטה לאורך הירך, והוא 'גיד הנשה' שנאסר מדאורייתא, והגיד החיצון נמשך לרוחב הירך והוא אסור מדרבנן, ונחלקו תנאים אם הגידים של שני הרגלים נאסרו, או רק של רגל אחת.

בפרק זה יבוארו פרטי איסור גיד הנשה, כגון באלו בעלי חיים הוא נוהג (פ"ט:), מתי חל איסור גיד הנשה גם בקדשים למרות שיש עליהם איסור קדשים ואין אסור חל על איסור, והאם מעלים את הגיד הנשה של קדשים ע"ג המזבח (פ"ט: -צ'), באיזה רגל יש בירכה איסור גיד הנשה (צ': -צ'), איסור גיד הנשה בעוף ובשליל, איזה חלק מהגיד נאסר ומה הדין בחלב הגיד (צ"ב:), האם מותר לשלוח ירך עם גיד הנשה לעכו"ם או לישראל (צ"ד:), האם צריך ליטול את כל הגיד או שמספיק לחותכו מלמעלה,

חיוב מלקות על אכילת גיד הנשה (צ"ו:), האם יש אסור גיד הנשה בבהמה טמאה או שאין איסור חל על איסור (ק:), כמה מלקות חייב האוכל גיד הנשה של בהמה אסורה (ק"א). ועוד מדיני גיד הנשה.

עוד נתבארו בפרק זה הלכות חשובות כגון איזה חלב אסור באכילה (צ"ב: -ג'), אלו ורידים (-חוטים) אסורים משום דם ואלו קרומים אסורים, ומה הדין בביצי זכר (צ"ג:), על אלו דברים השוחטים (-טבחים) נאמנים, (צ"ג:), איסור גניבת דעת (צ"ד:), מתי מותר לקנות בשר מעכו"ם ואיסור בשר שנתעלם מן העין ואיסור ניוחש (צ"ה:), דיני תערובת איסור והתר וכללי ביטול בשישים או בשיעורים אחרים (צ"ו: - ק:), איסור אבר מן החי (ק"ב: - ק"ג:).

פ"ט: באלו בעלי חיים נוהג איסור אכילת גיד הנשה-

גיד הנשה נוהג בארץ ובחוצה לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית, בחולין ובקדשים (כדלהלן), בבהמה ובחיה, אבל אינו נוהג בעוף מפני שאין לו כף והיינו שאינה עגולה, שבבהמה הגיד נכרך בעיגול סביבות עצם הקולית העליונה, אבל בעוף זה ברוחב ואינו דומה לכף.

גיד הנשה של קדשים

באיזה אופן גיד הנשה נוהג בקדשים-

הגמרא שואלת מה החידוש שאיסור גיד הנשה נוהג בקדשים, וכי משום שהקדיש את הבהמה פקע ממנה איסור גיד הנשה. ואף שגם שאר דיני המשנה פשוטים, צריך שאחד נכתב לצורך והשאר נכתבו אגב אותו דין. תוד"ה גיד.

אין לפרש דאיירי שהקדיש בהמה חיה, וס"ל לתנא שיש בגיד בנותן טעם בבשר, וממילא בגיד הנשה של קדשים לוקה שתיים, אחת משום גיד שאפילו עץ הוא התורה חייבה עליו, ואחת משום קדשים שיש בו טעם ונהנה מן הקדשים, וחל איסור קדשים על איסור גיד, (דאף שאיסור גיד לא חל על איסור טומאה, איסור מוקדשים דחמיר שיש בו כרת אם אכלם בטומאה חל יותר על איסור גיד. תוד"ה ואתי). דא"כ הול"ל שקדשים נוהגים בגיד הנשה. ואין לומר שהתנא סובר שאין בגידים בנותן טעם, ואין איסור קדשים בגיד הנשה, דהא איתא במתני' לקמן שירך שנתבשלה עם הגיד ונתן בה טעם (וסתם נותן טעם שיערו חכמים בשישים), אסורה, ואין לומר שהאיסור הוא משום שמנו של גיד, אבל בגידין אין בהן בנותן טעם, דלהר' מאיר אין לאסור מחמת שומן הגיד כיון שהגיד עצמו אינו אסור, ור"ת מפרש דשמנו של גיד לא נקרא גיד בסתמא, וקשה על דבריו מלקמן צ"א. תוד"ה אם).

וכן אין לבאר דאיירי בולדות קדשים, וסובר התנא שאיסור גיד הנשה נוהג בשליל בן תשעה חי הנמצא בבהמה, ושהקדושה חלה במעי האם, וממילא שני האיסורים חלים יחד ביצירת העובר, (אמנם אם נשחטה האם סובר ר"מ שהגיד של השליל בן ח' הותר בשחיטת האם, אבל כל זמן שלא נשחטה יש איסור בגיד. ואיסור חלב ליכא עד שיהיה בן ט', דכתיב "כל חלב שור וכשב" ובן ח' לא מיקרי שור וכשב, אבל איסור גיד יש בו. אי נמי באמת ניתן להקשות שאיסור גיד לא חל עד שיהא בן תשעה, וניחא למיפרך

ממתני' בנזיר דמבואר להדיא ששני האיסורים לא חלים יחד. תוד"ה (בולדות), שהרי אין האיסורים חלים יחד, וכמו שמצינו שנפל שכולו קיים שלא נקשרו אבריו בגידים שהרי כל אבריו נוצרים ועדיין אין עליו כזית בשר, מטמא, והנזיר שנטמא לאחר שמנה מקצת ימי נזירותו סותר כל מה שמנה ומגלה על טומאה זו (כמו על כזית מן המת, אבל לא על שאר טומאות כנבילה ושרץ, דכתיב "וכי ימות מת עליו"), וחוזר ומונה ימי נזירותו מתחילה, ומבואר שאיסור גיד הנשה חל אחרי איסור קדשים דיצירת העובר היא לפני יצירת הגידים, (דמתחילה הכל בשר, ואח"כ הבשר מתקשה ומתלבן ונעשה גיד. ובמק"א פירש רש"י דמתחילה כשהגיד נוצר אינו על הכף, והאיסור חל רק כשהוא מתקשה על הכף. תוד"ה אלמא). ואין לומר שאיסור גיד הנשה חל אף אחרי שכבר חל איסור קדשים, מפני שהוא חמור שהוא אסור גם לבני נח, וכשיטת רבי יהודה, ונימא שאף שתנא דמתני' חולק על רבי יהודה במה שהוא אסור ירך של ימין ושל שמאל, מ"מ לענין איסור גיד הנשה לבני נח סבר כוותיה. דלא אמר רבי יהודה שאיסור גיד הנשה חל על איסור אחר, אלא לענין בהמה טמאה שזה איסור לאו, ולא לענין קדשים שזה איסור כרת אם אכלם בטומאה או פיגול ונותר. וכתבו התוס' (ד"ה קדשים) דמשמע דרצה לומר שאפילו בשלמים ולאחר זריקה דשרי אף לזרים לא חייל כלל איסור גיד ושרי באכילה, ואף שבאותו זמן אין איסור קדשים, וכבר יכול לחול איסור גיד, כיון דמחיים לא חייל איסור גיד כיון דאיכא איסור מוקדשין דיכול לבא לידי כרת על ידי פיגול ונותר וטמא, תו לא חייל איסור גיד לאחר שחיתה וזריקה, דאיסור גיד בעינן שיחול מחיים דומיא דיעקב שנשה לו גידו מחיים. והקשו התוס' דנימא דמיגו שנוסף איסור גיד לבני נח הוא נאסר גם לישראל. ותירצו דהא דגיד נאסר לבני נח היינו ודוקא לבני יעקב קודם מתן תורה, דאיקרו בני נח, ואפילו אם נאסר מתחילה לכל אומות העולם, הא מבואר בסנהדרין (נ"ט.) שכל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח, וא"כ לאחר מתן תורה אין האיסור אלא לישראל.

צ. ולכן הגמ' אומרת דאיירי בבכור שקדושתו חלה ביציאתו, וא"כ ממה נפשך, אם חל איסור גיד הנשה ברחם א"כ הוא קודם, ואם הוא חל בלידה, שני האיסורים חלים יחד. וכתבו התוס' (ד"ה הכא) דקמ"ל דאיסור קדשים החמור לא מבטל את האיסור גיד מלחול עימו. ורבי יוחנן סובר שאיסורי גיד וחלב חלים רק כשיוצא לאויר העולם. או דמיירי בכל קדשים, ואשמועינן האי תנא שקדושתם חלה בלידה ולא במעי אמן, וממילא איסור גיד קודם לפי שהוא נוהג בשליל והוא קודם, ותו לא פקע.

האוכל גיד הנשה של קדשים הנאכלים (-חטאת אשם ושלמים) לוקה.

העלאת גיד הנשה ע"ג המזבח-

ללישנא קמא דרב פפא מותר להעלות גיד הנשה של קדשים שאינם נאכלים (-עולה) על גבי המזבח, וללישנא בתרא אסור להעלותו בפני עצמו, אבל כשהוא בירך א"צ להוציאו.

לרב נחמן בר יצחק יש מחלוקת אם מותר להעלותו כשהוא בירך, דאיתא בברייתא דהנה כתיב "והקטיר הכהן את הכל המזבחה" ומשמע שגם העצמות והגידים והקרניים והטלפיים בכלל ההקטרה, ומאיך כתיב "ועשית עולותיך הבשר והדם" ולא גידים, ולומדים מזה שאם הם מחוברים לבשר יעלו ואם פרשו אפי' בראשו של מזבח ירדו, וכדעת רבי. אבל לרבנן אפי' בפרשו יש להקטירם (דמחברים לא איצטריך קרא, כדמצינו בראש העולה שצריך להקריבו שלם אף שיש בו הרבה עצמות), אלא שאם נפלו גידים ועצמות אין מחזירים אותם, אבל בשר שנפל מחזירים אותו, ולדבריהם גיד הנשה אין מעלין אותו למזבח, דכתיב "ממשקה ישראל" - מן המותר לישראל, וחלב ודם אע"פ שאסורים לישראל מעלים אותם למזבח מפני שמצותן בכך - שהחלב והדם זה עיקר הקרבן.

צ: גיד הנשה של עולה מעלהו עם הירך כמות שהיא שלימה למזבח, כדי שלא יביא בעל מום דכתיב "הקריבם נא לפחתך", ולמעלה חולצו מן הירך ומשליכו לתפוח (-ערימות אפר שבאמצע המזבח שלשם היו גורפים תמיד את האפר, וכשהוא רבה מוציאים אותו לחוץ), דבעינן "ממשקה ישראל" מן המותר לישראל. וכן איתא בברייתא שגיד הנשה של עולה חולצו לתפוח. ולרב חסדא מעלהו ומקטירו, דלא כתיב "על כן לא יאכל המזבח".

גיד הנשה של שלמים שהירך נאכל, זורקו לאמה וא"צ לשורפו משום נותר, דלא נאמרה שריפה אלא בדבר הראוי לאכילה, דכתיב "יאכל והנותר ישרף". וכתב רש"י שנראה לגרוס חטאת ואשם, דהם נאכלים בעזרה, אבל ירך של שלמים למה חותכו בעזרה והרי הוא נאכל בכל העיר. אי נמי משום חזה ושוק של כהנים שהם נאכלים בעזרה ורוב אכילתם ודירתם ושינתם בעזרה. (אי נמי בשלמים של כהנים, שהיו רגילים לאכול כל קדשיהם בעזרה. תוד"ה של).

תפוח היה באמצע המזבח, ופעמים היה עליו ג' מאות כור, ואמר רבא שהוא לשון **גוזמא** דמעולם לא הגיע לשלש מאות כור, כמו מה שכתוב שהיו משקים את התמיד כשבאים לשוחטו כדי שיהיה נח להפשיטו בכוס של זהב שאין זה בדווקא, ולשמואל זה בדווקא, דאין עניות במקום עשירות. ואמר רבי אמי שהתורה והנביאים והחכמים דיברו **לשון הבאי** (-לשון הדיוט שאינו מדקדק בדבריו ומוציא בפיו דבר שאינו, ואין כוונתו לשקר אלא לא דק), חכמים כנ"ל, וכן הא דתנן שפעם אחת היו צריכים ג' מאות כהנים כדי לפנות את הגפן של זהב שהיתה בפתח ההיכל (שכל מי שהיה מתנדב גרגיר או אשכול היה תולה שם), וכן הא דתנן שהיו צריכים ג' מאות כהנים כדי להטביל את הפרוכת כשנטמאת, (שאף שהיא אסורה בהנאה היא מקבלת טומאה מפני שהיא אהל, שהיו מאהילים בה על הארון. תוד"ה שלש), דלא בעי כולי האי, (ועוביה טפח, ונארגת על ע"ב נימין, וכל נימה מכ"ד חוטנים, אורכה ארבעים אמה כגובה פתח האולם,

חייב להתראת ודאי היא, אבל בזה אחר זה פטור משום דהוי התראת ספק, ולרבנן חייב. ומאידך בברייתא אחרת מבואר שלרבי יהודה אין לוקין על נותר משום שניתקו הכתוב לעשה, ולא משום דהוי התראת ספק דכל נותר זו התראת ספק, דשמא קודם עלות השחר יאכלנו. ולרבי יעקב אין לוקים בנותר משום שזה לאו שאין בו מעשה, ואם פשיטא לרבי יהודה שהימני אסור לכו"ע לוקה ארבעים.

המקור של רבי יהודה לאסור רק גיד הנשה של ימין-
לרבא רבי יהודה לומד מדכתיב "הירך" והיינו המיומנת שבירך, ורבנן לומדים מ"הירך" שהחויב הוא על הגיד שאיסורו מתפשט בכל הירך והיינו הגיד הפנימי. ולרבי יהושע בן לוי רבי יהודה לומד מדכתיב "בהאבקו עימו" והיינו כאדם החובק את חברו וידו מגיעה לכף ימינו של חברו, ורבנן לומדים מזה שהם העלו אבק עד כסא הכבוד. ולרבי שמואל בר נחמני המלאך היה נדמה ליעקב כעכו"ם שהפגשו בדרך צריך לטופלו לימינו. ולרבא בר עולא היה נדמה לו כתלמיד חכם וחלק לו יעקב כבוד כאילו הוא רבו ונעמד לשמאלו, והמהלך לימין רבו הרי זה בור. ולרבנן המלאך הגיע מאחוריו.

נקרא שמו גיד הנשה לפי שנשה (-קפץ) ממקומו ועלה.

"וטבוח טבח והכן" – שיפרע להם בית השחיטה ויטול גיד הנשה בפניהם, וכמ"ד שגיד הנשה נאסר גם לבני נח, והם שמרו מצוות אע"פ שלא ניתנה תורה, שמקובלים היו מאבותיהם. וכתבו התוס' (ד"ה כמאן) דאין לומר שהיו מקיימים אע"פ שלא נאסר לבני נח, כמו לגבי שחיטה דאמר פרע להם בית השחיטה, דמ"והכן" משמע דבלאו הכי היה אסור. אי נמי פרע להם בית השחיטה היינו נחירה, כיון שנצטוו על הנחירה.

אין לתלמיד חכם לצאת יחידי בלילה, כדמצינו ביעקב "ויאבק איש עמו עד עלות השחר", וכן כתיב "ויזרח לו השמש", ובבועז "הנה הוא זורה את גורן השעורים", ובאברהם "וישכם אברהם בבקר ויחבוש" וגו', (התוס' ד"ה מהכא) לא גורסים ויחבוש, שהרי שם לא היה יחידי, ועוד דשלוחי מצוה אינם ניזוקים, אלא הכונה ל"וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם", שהמתין מלהתפלל על סדום עד הבוקר, מפני שלא רצה שיהיה עמו אדם בזמן התפילה, ולא רצה לצאת יחידי בלילה. אי נמי לא היה שום אדם רשאי לראות בהפיכת סדום, וביוסף "לך נא ראה את שלום אחיך". וכתבו התוס' (ד"ה כמאן) שרק לת"ח אין לצאת יחידי בלילה, דהמזיקים מתקנאים בהם כדאמרין ג' צריכין שימור מלך ות"ח ותתן, והא דאמרין (פסחים ב.) לעולם יכנס אדם בכי טוב כו', דמשמע דהיינו בכל אדם, מיירי ברחוק מן העיר, מפני המכשולות והליסטים.

חלום יעקב, ומאבקו עם המלאך

ורחבה עשרים אמה כרוחב פתח האולם, (ופרוסה נגדו לצניעות בעלמא, ונראה שגם פרוכת הדביר זו מידתה, רחבה עשרים אמה כרחבו של היכל, וגובה ארבעים אמה מן העליה ועד הרצפה), ונעשית מפ"ב ריבוא (חוטים). ל"א נערות העוסקות בה), ושתי פרוכות היו עושים בכל שנה), תורה הא דכתיב "ערים גדולות ובצורות בשמים", ונביאים דכתיב "ותבקע הארץ לקולם".

באיזה ירך יש איסור גיד הנשה

לתנא דמתני' איסור גיד הנשה נוהג בין בירך של ימין בין בירך של שמאל. ולרבי יהודה אינו נוהג אלא באחת, והדעת מכרעת דהיינו של ימין, והגמרא מסתפקת אין פשיטא ליה דהיינו של ימין וכוונתו לדעת תורה, או שהוא מסתפק בזה וכוונתו לדעת נוטה, ומסקנת הגמרא (צ"א). דפשיטא ליה דהיינו של ימין, מדתנן אכל ב' גידים מב' ירכות מב' בהמות לוקה שמונים, ולרבי יהודה אינו לוקה אלא ארבעים, והיינו כשאין בכל אחד כזית, ולת"ק לוקה בגיד שלם אף פחות מכזית משום דהוי בריה.

העצמות והגידים והנותר ישרפו בט"ז ניסן ולא בט"ו, דקיימא לן אין שורפים קדשים ביום טוב, ומיירי בעצמות שיש בהם מח, מפני ששימשו את המח שהוא כבשר, אבל מה שאינו ראוי לאכילה אינו טעון שריפה. הגמ' מבארת שגידים הכונה לגיד הנשה, (שהרי גידי בשר (-גידים רכים המתפשטים בבשר) נאכלים בליל פסח, ואם נותרו הרי הם בכלל נותר, ואם הכונה לגידי צואר שהם קשים כעצמות ומשיירים אותם, אם אינם בשר יזרקם לאשפה), ואין מכאן ראייה שרבי יהודה מסתפק איזה גיד נאסר, דיל"ד דאיירי לשיטת רבי יהודה שגיד הנשה נוהג רק בגיד אחד, וב' הגידים הוכרו (-לאו דווקא) ולבסוף נתערבו שלא יודעים מה ניטל מן הימין ומה מן השמאל, ולכן שורף את שניהם דאותו המותר באכילה הרי הוא נותר. או דאיירי בשמנו של גיד, שהוא מותר מדאורייתא וישראל קדושים העושים סייג לתורה נהגו בו איסור, וכיון שהוא מותר מדאורייתא בעי שריפה. או דאיירי עליו שאינו על הכף אלא בתוך הכף, ורק על הפנימי והיינו הגיד הסמוך לעצם שהוא ארוך ונתון לאורכו של שופי כשפורעים את הירך, והוא מתפשט בכל הירך, ראש אחד מחובר לעצם האליה ומשם הוא מתפשט לאורך השופי עד מקום חיבור הקולית ועצם הירך ושם הוא סמוך לעצם, לוקים.

צ"א. האוכל כזית מכל גיד – משל ימין ומשל שמאל, לרבנן לוקה שמונים, ולרבי יהודה להצד דמספקא ליה איזה גיד אסור, הדין תלוי, שאם לרבי יהודה התראת ספק שמה התראה לוקה ארבעים, ואם אין שמה התראה אינו לוקה, (ונחלקו בזה תנאים דאיתא בברייתא שהמכה או מקלל שני אנשים שאחד מהם הוא אביו בספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון, לרבי יהודה אם עשה זאת בבית אחת – בהכאה אחת,

ויותר יעקב לבדו – שנשאר בשביל פכים קטנים, מכאן לצדיקים שממונם חביב עליהם יותר מגופם, לפי שאין פושטים ידיהם בגזל.

צ"א: כשהגיע יעקב מבאר שבע לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו בו אבותי (ירושלים, והוא הר המוריה שהתפלל בו אברהם, והוא השדה שהתפלל בו יצחק דכתיב "לשוח בשדה") ולא התפללתי, מיד קפצה לו הדרך, ואמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה, מיד שקעה השמש קודם זמנה. ולקח כמה אבנים למראשותיו וכל אחת אמרה עלי יניח צדיק ראשו, וכולם נתחברו יחד, דכתיב "ויקח מאבני המקום" וכתיב "ויקח את האבן". ולפי פשוטו י"ל שלקח אחת מאבני המקום. תוד"ה כתיב.

רחבו של הסולם שראה בחלום היה ח' אלפים פרסאות, שהרי עלו בו ב' מלאכים וירדו ב', וכל אחד הוא ב' אלפים פרסאות.

המלאכים היו עולים ומסתכלים בדיוקנו של מעלה (פרצוף דמות יעקב שבארבע החיות), ויורדים ומסתכלים בדיוקנו של מטה, (משמע שאלו שעלו הם שירדו, ולעיל משמע שאחרים ירדו. תוד"ה עולין), ורצו לפגוע בו מחמת קנאה, מיד "והנה ד' ניצב עליו" לשומרו כאדם המניף את בנו במניפה להצילו מהשרב, (ואלמלא מקרא כתוב א"א לאומרו).

קיפל הקב"ה את כל ארץ ישראל והניחה תחת יעקב, כדי שתהא נוחה ליכבש לפני בניו כד' אמות.

המלאך ביקש מיעקב שישחררו בעלות השחר, אמר לו יעקב למה אתה מתיירא מן השחר, גנב אתה, או קוביוסטוס (גונב נפשות. רש"י. ולתוס' ד"ה קוביוסטוס) הכונה למשחק בקוביא, שדרך שהוא חייב לכמה בני אדם, ומתיירא מן השחר כדי להטמין עצמו). אמר לו מלאך אני, ומיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה עד עכשיו.

שירת המלאכים וישראל לקב"ה – ג' כתות של מלאכי השרת חדשות ואמורות שירה בכל יום, אחת אומרת קדוש, והשניה אומרת קדוש קדוש, והשלישית אומרת קדוש קדוש קדוש ד' צבקות. וישראל חביבים לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת, שישראל אומרים שירה בכל פעם שירצו, ומלאכי השרת רק פעם ביום, וי"א פעם בשבוע, וי"א פעם בחודש, וי"א פעם בשנה, וי"א פעם בז' שנים, וי"א פעם ביובל, וי"א פעם אחת בלבד. ואין המלאכים אומרים שירה למעלה עד שישראל אומרים למטה. וישראל אומרים את השם אחרי ב' תיבות "שמע ישראל", והמלאכים אחרי ג' תיבות קדוש קדוש קדוש, (ומה שהם אומרים "ברוך כבוד ד' ממקומו" ששם מוזכר השם אחרי ב' תיבות זה נאמר ע"י האופנים, וי"א שאחר שכבר ניתנה להם הרשות להזכיר שם השם יכולים לומר שוב). וכתבו התוס' (ד"ה ברוך) ש"קדוש"

אומרים השרפים, ומה שאנו אומרים 'והאופנים וחיות הקדש וכו' ברוך', חיות נמי אומרים ברוך, דעדיפי משרפים. ולפ"ז מבואר שחיות ושרפים אינם דבר אחד, וא"כ הא דפריך (חגיגה י"ג): דפסוק אחד אומר "שש כנפים לאחד" ופסוק אחד אומר "ארבע כנפים לאחד", י"ל דמסתבר ליה שאין משונים בכנפיהם, וכן מצינו (יומא ע"ב): לגבי הארונות, ובב"ב (צ"ט). לגבי כרובים של משה ושל שלמה.

צ"ב. יעקב נעשה שר למלאך, והמלאך בכה לו שישלח אותו. והא דכתיב "כי שרית עם אלוהים ועם אנשים" זה רמז שעתידים לצאת ממנו נשיא שבארץ ישראל וראש גולה שבבבל, ורמוזה בזה הגלות.

ביאורי חז"ל על כמה מקראות

ובגפן שלשה שריגים – י"מ שבכל דור יש מישראל ג' שרי גאים – עשירים וקרובים למלוכה, אחד בבבל ושנים בארץ ישראל או איפכא. וי"מ ג' שרי גוים שמלמדים זכות על ישראל בכל דור.

כמה פירושים לגפן, שלשה שריגים, והיא כפורחת עלתה ניצה, הבשילו אשכולותיה ענבים – י"מ דהיינו העולם, אברהם יצחק ויעקב, האמהות, והשבטים. וי"מ דהיינו תורה, משה אהרן ומרים, סנהדרין, והצדיקים שבכל דור (דאין מראים לאדם אלא מה שעתיד להיות). וי"מ דהיינו ירושלים, מקדש מלך וכהן גדול, פרחי כהונה, נסכים (שכולם במקום אחד). וי"מ דהיינו תורה, באר עמוד ענן ומן, ביכורים, ונסכים. וי"מ דהיינו ישראל, ג' רגלים, הגיע זמנם של ישראל לפרות ולרבות, והגיע זמנם של ישראל להגאל.

ג' כוסות האמורות במצרים היינו אחד ששתתה בימי משה, ואחד ששתתה בימי פרעה נכה שהחריבה נבוכדנצר, ואחד שעתידה לשתות עם כל העכו"ם.

ישראל נמשלו לגפן, הבעלי בתים הם הזמורות, התלמידי חכמים הם האשכולות, עמי הארץ הם העלים, והריקנים הם הקונקות. וצריכים האשכולות להתפלל על העלים, כיון שבלי העלים אין קיום לאשכולות.

ואכרה לי בחמשה עשר כסף וחומר שעורים ולתן שעורים – היינו שהקב"ה קנה את ישראל בט"ו בניסן שגאלם בזכות הצדיקים שיש ל' בארץ ישראל וט"ו בבבל, ורובם בבית הכנסת שתחת היציע.

ואקחה שלושים הכסף ואשליך אותו בית ד' אל היוצר – י"מ דהיינו ל' צדיקים שבארץ ישראל שהקב"ה מבקש שיחזירו לו, וי"מ דהיינו ל' צדיקי אומות העולם שאומות העולם מתקיימים עליהם, וי"מ דהיינו שלושים מצוות שקיבלו עליהם בני נח ואינם מקיימים אלא ג', שאין כותבים כתובה לזכרים, שאע"פ שחשודים על משכב זכור

ומייחדים להם זכר לתשמישם אין נוהגים קלות ראש כ"כ יכתבו כתובה, ואין מוכרים בשר המת של אדם באיטליז - שאין אוכלים אותו כ"כ בפרהסיא, וי"מ בשר בהמה שמתה מעצמה, ומכבדים את התורה.

עוד באיסור גיד הנשה

צ"ב: גיד הנשה אינו נוהג בעוף. במתני' איתא שהטעם הוא מפני שאין לו כף, והגמרא מבארת שאף שיש לעוף כף בשר סביבות הקולית העליונה, הכונה שהיא אינה עגולה ואינה דומה לכף, דכל בשר גבוה ועגול נקרא כף. ורבי ירמיה הסתפק אם נמצא עוף שיש לו עגול, או בהמה שאצלה אינו עגול, אם הולכים אחרי אותו בעל חי או אחרי המין. תיקון.

חלב וגיד הנשה של שליל - לר"מ חלב וגיד הנשה של שליל אסורים, דס"ל ששליל בן ט' שנשחטה ונקרעה אמו והוא חי ועומד לפנינו טעון שחיטה, וכיון שאינו ניתן בשחיטת אמו לאו שליל הוא ואינו בכלל "כל בהמה תאכלו" שלומדים מזה להתיר גם חלב וגיד של שליל. ולרבי יהודה שניהם מותרים, דס"ל שאינו טעון שחיטה.

חלבו של גיד הנשה - לת"ק צריך לחטט אחרי חלב הגיד בכל מקום שהוא, ולחתוך את שומנו מעיקרו - מכל מקום שהוא נבלע ונשרש בבשר, דאף שמדאורייתא שומנו מותר, מ"מ מדרבנן אסור, דישראל קדושים הם ונהגו בו איסור. ולרבי יהודה גוממו עם השופי - חותכו בשוה מפני מראית העין שלא יהא נראה כאוכל גיד, אבל עיקרו ושורשו של שומן ושל גיד מותרים. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה גוממו) שלרש"י יוצא שבין לר"מ בין לרבי יהודה אין חילוק בין הגיד לשומנו, דבכל מקום שהגיד אסור גם שומנו אסור. ושיטת התוס' ש'גוממו' היינו לגיד ולא לחלבו, וחלבו תלוי במנהג המקום.

איזה חלק מהגיד נאסר - לרב התורה אסרה רק את הקנוקנות שבו גידים דקים ההולכים באורך הירך מתחת הבשר מגיד החיצון לגיד הפנימי, שהם רכים ונותנים טעם, ולכן הם אסורים, אבל הגיד עצמו הוא קשה והוא כעץ בעלמא. ולעולא הגיד הוא עץ ואעפ"כ התורה חייבה עליו. וכתבו התוס' (ד"ה עולא) שרב סובר דהא דפליגי תנאי אם יש בגידין בנותן טעם, היינו בקנוקנות, אבל גיד לכו"ע עץ הוא, ורב ודאי סובר כמ"ד שיש בהם בנותן טעם, דלמ"ד אין בגידין בנותן טעם אין חילוק בין הגיד לקנוקנות, וכן את המחלוקת של ר"מ ורבי יהודה בחטיטה והתנא שחולק על רבי יהודה וסובר שלא אסרה תורה אלא שעל הכף בלבד, לרב מיירי בקנוקנות, ולעולא כל המחלוקת הם בגיד ולא בקנוקנות, דקנוקנות שרו לכולי עלמא, דגיד אמר רחמנא ולא קנוקנות, ועולא ודאי סובר כמ"ד אין בגידין בנותן טעם, דהא קאמר עץ הוא). ואביי אמר שמסתבר כעולא, שהרי באיסור חלב, החוטים כגון חוטי הכסלים והחוטים הדקים שבחלב שעל הקרב אסורים מדרבנן ואין חייבים עליהם כרת, (וה"ה חוטים שבכוליא), דכתיב "חלב" ולא חוטים, וא"כ ה"ה "גיד" ולא קנוקנות. ואיתא בשאלתות דאף שמסתבר כעולא

אסרינן הקנוקנות מדרבנן, ומשמע שלעולא שרי אפילו מדרבנן. תוד"ה כוותיה.

איזה חלב אסור באכילה

חלב בהמה טהורה אסור באכילה דכתיב "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו, וחלב נבילה וחלב טריפה יעשה לכל מלאכה ואכול לא תאכלוהו", עוד נאמר "כל חלב וכל דם לא תאכלו", והאוכל כזית חלב במזיד ענוש כרת דכתיב "כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לד' ונכרתה הנפש האוכלת מעמיה", ואם התרו בו הרי הוא לוקה, ואם אכלו בשוגג חייב חטאת (כדין כל חייבי כריתות). ואיסור זה וחיובו כרת שבו נאמר בין בחלב של חולין בין בחלב של קדשים, והחלב אינו אסור אלא באכילה אבל הוא מותר בהנאה, וחלב חיה ועוף מותר. חלב היינו שומן הבהמה (אלא שהשומן האסור באכילה, שהוא החלב הנפרד מן הבשר, נקרא חלב, והשומן המותר שהוא מעורב בבשר נקרא שומן.

החלבים האסורים הם החלב שעל הקרב ושעל הכליות ושעל הכסלים, לרבי ישמעאל חלב שעל הקיבה בכלל האיסור, ולר"ע חלב שעל הדקין בכלל האיסור, וחלב הטחול וחלב היתר של הקיבה בכלל האיסור מפני שהם מחוברים לחלב האסור.

חלב הכליות והכסלים - לובן הכליה (-החלב הנמצא בחריץ שבכליה ומתפשט לתוכה) נחלקו רבי ורבי חייא אם הוא אסור, ורבה ורבי יוחנן היו משרשים אחריו, ורבי אסי היה חותך רק את מה שלמעלה, ואמר אביי שמסתבר לומר כרבי אסי, שהרי שמואל אמר שחלב שהבשר חופה אותו מותר, ומבואר ד"חלב אשר על הכסלים" אמר רחמנא ולא חלב שבכסלים, והכא נמי התורה אסרה רק חלב שעל הכליות ולא חלב שבתוכם. הכסלים נמצאים מתחת הכליות, וחלב הכסלים מגולה בחלקו העליון שתחת הכליות, וחלקו התחתון נבלע ומתפשט בכסלים, ואותו חלק שהבשר חופהו מותר, ולמטה כשכלה הבשר יוצא ממנו קרום לבן עבה שתחתיו יש חלב, (ואין זה הקרום הדק שמתפשט בכסלים), ואותו חלב שתחת הקרום יש שנוהגים בו איסור משום שאותו קרום הוא דק ואין זה נחשב שהחלב מחופה בבשר, אבל באשכנז נהגו בו היתר, וכן נראה שהוא חיפוי גמור. ולענין לובן הכליה יש להחמיר לשרש אחריו כרב אסי, והמיקל לא הפסיד. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה אמר) שמשמע מרש"י שחלב שהבשר חופה אותו פשוט שהוא מותר. ור"א ממ"ץ אסר שומן שעל יותרת הכבד אף לאחר שנטל הקרום מעליו, והתוס' מקשים על דבריו. עוד כתבו התוס' שנראה שדווקא חלב דפנות שדומה לשאר חלב ושמא הוא תותב קרום ונקלף, הוה מיתסר אי הוה קרב, אבל חלב יותרת ולובן כוליא ושומן האליה שאין דומין כלל לחלב לא מיתסרי, דאין קרבינ בתורת חלב אלא אגב יותרת וכוליא ואליה.

צ"ג. חלב שתחת המתנים והיינו החלק העליון של חלב הכסלים לפני שנתכסה בבשר, אבל הוא מכוסה במתנים, אסור, כיון שבחיי הבהמה אבריה מתפרקים - נעים כשהיא הולכת, והמתנים נמשכים כלפי מעלה והכסלים כלפי מטה ונמצא שהחלב אינו מכוסה.

חלב שעל ההמסס ובית הכוסות אסור, והאוכלו ענוש כרת, וזהו חלב שעל הקרב, והוא נמצא בסוף הקרב ודבוק לחלב המכסה את הקרב.

חלב שעל הקליבוסט (-עצם קטנה בסוף חוליות השדרה והיא מונחת על עצם האגן ומחוברת לאליה, ועל עצם זו יש חלב) אסור, וזהו חלב שעל הכסלים.

צריך לגרור את החלב אמה מתחילת המעיין - ממקום יציאתם מן הקיבה, וזהו **חלב שעל הדקין** שנחלקו בו רבי ישמעאל ורבי עקיבא (מ"ט:).

חלקים בבהמה האסורים באכילה

להלן יבוארו מספר חלקים בבהמה האסורים באכילה משום איסור חלב או דם, וכן יבואר האם יש איסור מן החי בביצי זכר שנתלשו ועדיין הם מעורים בגופו, ואיזה גיד נאסר באיסור גיד הנשה.

חוטם שביד שנוטלים מן הכתף אין לאוכלם, משום איסור דם, אמנם אם חתכם ומלחם מותר לבשלם אפי' בקדירה.

וכתבו התוס' (ד"ה חתיכה) שמבואר כאן שגם לצלי בעי חתיכה, וכתבו שדוחק לומר שאם נאמר שכשוורדי בית השחיטה עומדים בפני עצמם מחוץ לצוואר לא בעי חתיכה לצלי, דרך מקום חתך שלהם יצא הדם, אבל כשהחוטם שלימין בתוך היד בעי חתיכה לצלי, ואם היינו אומרים כן היה קשה לפירוש ר"ת שאמר שכמו שנהגו העולם לבשל כבד בקדירה אחר צליה, כך מותר לבשלו בקדירה אחר מליחה כששהה שיעור מליחה, דמליח הרי הוא כרותח והיינו כרותח דצלי, שהרי בה"ג אמר ששיעור שהיית מליחה כשיעור צליה, ולפ"ז אם לא היה צריך כאן חתיכה לצלי א"כ אין ראייה מצלי למליחה, שהרי צלי פולט יותר ממליחה, דלצלי לא בעי חתיכה ויהא מותר לבשלו בקדירה, ועם המליחה בעי חתיכה לקדירה.

חוטם שבעוקץ (-באגן, ראש אחד מחובר לשדרה, וראשי הפיצולים נדבקים תחת החזה בראשי הצלעות. וכתבו התוס' (ד"ה חמשה) שהקונים חלק של פנים צריכים להזהר לחטט אחריהם עד החזה) אסורים, ויש שם ה' חוטם בה' מקומות, ג' בצד ימין וכל אחד מהם מתפצל לשנים, וב' משמאל וכל אחד מהם מתפצל לשלש, ואם מוציאים כשהם חמים הם יוצאים, ואם לא צריך לחטט אחריהם עד שימצא את כל החמשה. וכתבו התוס' (ד"ה בעי) שהחטיטה היא מדרבנן, חדא דהא חלב אמר רחמנא ולא חוטם, ועוד שעל הכסלים ולא תוך הכסלים, ומ"מ צריך לחטט אחריהם מדרבנן, ולא דמי לבשר החופה את החלב דשרי, דבהמה בחייה פרוקי מפרקא ונמשכים החוטין בהליכתה ומתגלים, אי נמי כיון דבלאו הכי רובן גלויים גם מה שבתוך הבשר אסור מדרבנן.

חמשה מקומות בבהמה יש בהם חוטם האסורים באכילה, חוטי הטחול והכסלים והכליות אסורים משום חלב, ואין להם תקנה, וחוטי היד והלחי אסורים משום דם, ואם חותכם ומולחם מותרים, ומנו כאן את החוטם הדקים, ולכן לא נמנו כאן חוטי הצוואר שגם הם אסורים משום דם.

דין הקרומים - חמשה קרומים יש בבהמה, הקרום שעל הטחול ועל הכסלים ועל הכליות אסורים משום חלב, והקרום שעל הביצים של הזכר ועל המוח אסורים משום דם. ו"א שמספיק לקלף את הקרום מהטחול בחלקו העליון

במקום עוביו שהוא מחובר שם לכרס ולחלב, דלא אסרה תורה אלא חלב שעל הדד, וחייבים עליו כרת, וי"א שצריך לקלף גם מלמטה, ובברייתא איתא שהוא אסור ואין חייבים עליו. וכן קרום שעל הכליות, על העליון הקרום הדק שעל הכליות שהוא חלב ממש חייב, ועל התחתון הקרום שתחתיו פטור.

צי"ג: ביצי זכר שנתלשו והם מעורים בגופו נחלקו רב אמי ורב אסי אם הם אסורים כאבר מן החי שאע"פ שהם עדיין תלויים בגופו הם נחשבים כחטוכים, שהרי אינם חוזרים ומבריאים, ומה שאינם מסריחים זה בגלל שאינם פתוחים לאויר, (והאיסור הוא מדרבנן, אבל מדאורייתא כיון שהם מחוברים מעט הם ניתרים בשחיטה כאברים המדולדלים. תוד"ה מדלא, או שהם מותרים, דממה שאינם מסריחים מוכח שיש בהם חיות (ומה שאינם מבריאים זה בגלל כחישותא). ורבי יוחנן אמר לרב שמן בר אבא שהם מותרים, אבל שלא יאכלם משום "אל תטוש תורת אמך" שאתה מבבל ושם נוהגים כמ"ד שאוסר. וכתבו התוס' (ד"ה משום) דסבר כרב אשי דאמר (לעיל י"ח:) דהיכא שדעתו לחזור נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם. אי נמי כוונתו שלא יאכלם במקומו.

ביצי גדי וכדו', עד ל' יום מהלידה מותר לאוכלם בלי לקלף את הקרום דאין בהם הרבה דם שילבע באברים, מכאן ואילך, אם יש בהם זרע (והסימן לזה הוא שיש בהם חוטם אדומים) אסורים דבידוע שיש בהם דם, ואם אין בהם זרע מותרים.

אומצא שהאדימה, וביצי זכר, ומזרק (-ורדי הצואר), אם חתכם להרבה חתיכות ומלחם מותר אף לבשלם בקדירה, ואם תלאם בשפוד בתוך התנור לצלותם, ולא חתכם, ומלח אותם מעט כמליחה לצליה, הדם זב מהם כיון שהם תלויים, ואם הניחם על גבי גחלים, לרב אחא מותרים מפני שהגחלים שואבים את הדם, ולרבינא אסורים מפני שהגחלים מייבשים את הבשר והדם לא יוצא אלא נצלה בתוך הבשר, (ובג' אלו בלבד רב אחא לקולא ורבינא לחומרא, והלכה כרב אחא, אבל בשאר דברים רבינא לקולא ורב אחא לחומרא, והלכה כרבינא).

ראש שהטמינוהו ברמץ שכשרוצים להסיר שיער הראש נותנים עליו מים ומטמינים אותו ברמץ, אם בית השחיטה היה למטה מותר כיון שהדם זב דרך החתך. ואם נקבי החוטם למטה י"א שמותר, וי"א שרק אם נעץ שם משהו מותר. ואם הניחו על הצדדים - על הלחיים, י"א שאסור, וי"א שאם נעץ שם משהו מותר. וכתבו התוס' (ד"ה רישא) שיש שנותנים תרגולות במים אחרי שחיטה וטומנין אותה ברמץ כדי להסיר הנוצה, ואף דמבואר הכא שצריך שהדם יוכל לזוב למטה, זה נאמר דווקא בראש, מפני שיש בו הרבה עצמות ודברים המעכבים את הדם מלצאת, אבל בתרגולות האש שואבת את הדם. ובבה"ג משמע שהאיסור בראש הוא רק בגלל הקרום של המוח שיש בו דם, והמוח נאסר מפני שהוא מתבשל בדם הקרום, אבל בתרגולות דליכא למימר הכי שריא, ונראה דגם החוטם שבלחי אסורים אם לא חתכם מתחלה, דגם הם אסורים משום דם כמבואר לקמן קל"ג.

איזה גיד נאסר – הגיד הארוך הנמצא בצד הפנימי של הירך הסמוך לעצם, אסור וחייבים עליו, והחיצוני הקצר שנמצא בסוף השופי לרוחבו בצד החיצון של הירך הסמוך לבשר אסור ואין חייבים עליו, אמנם גם הפנימי יש מקום שהוא נכנס בבשר, וחייבים עליו, וגם החיצוני יש מקום שהוא סמוך לעצם הקולית, והיינו במקום שהטבחים חותכים.

נאמנות הטבחים –

טבח שנמצא אחריו חלב כזית מלקין אותו, וי"א שזה אפילו אם הכזית הוא בב' או ג' מקומות. אבל מעבירין אותו כבר מחלב כשעורה, והיינו במקום אחד.

לר"מ אין הטבחים נאמנים על הגיד לומר שנטלוהו, מפני שזה טורח לחטט אחריו, וכן אינם נאמנים על החלב דאע"ג דליכא טירחא כולי האי כמו בגיד, החמירו שלא להאמינם כיון שאיסורו חמור וגם בו יש טירחא. (תוד"ה נאמנין), ולחכמים נאמנים על הגיד דס"ל דלא בעי אלא גמימה (שם), ועל החלב שאף שיש בו טירחא יותר מבגיד, אין בו טירחא כמו בגיד לר"מ, ומיירי הכא בסתם חלב, דחלב דגיד רבי יהודה מתירו לגמרי, ושמואל מתירו לכו"ע. (שם). וי"א שבתחילה פסקו שאין נאמנים, דסברי כר"מ שצריך לחטוט את כל הגיד וטירחא להו מילתא, ולבסוף פסקו שנאמנים בחלב (תוד"ה חזרו), דסברי כרבי יהודה שא"צ חטיטה. וי"א שבתחילה האמינו לטבחים דסברי כרבי יהודה, ובדורו של רבי יוחנן לא האמינו כי פסקו כר"מ ויש לחוש שהטבח נוהג כרבי יהודה, ואמר רב נחמן שבזמן הזה נאמנים, משום שכבר שכחו את דעת רבי יהודה והוחזק המנהג כר"מ.

איסור גניבת דעת

הגונב דעת הבריות, והיינו שמתעה את חבריו שיחשוב שעשה לו טובה והוא לא עשה, בין ע"י דברים בין ע"י מעשה, עובר ב"לא תגנובו", ולהלן יבואר מה בכלל איסור זה, ומה לא בכלל האיסור (כגון שחבירו היה יכול לחשוב שלא עשה לו טובה, או מפני כבודו של חבריו).

צ"ד. לשמואל אסור לגנוב דעת הבריות ואפי' דעת

העכו"ם, וכדמצינו ששמואל אמר לשמשו לתת שכר לבעל המעבורת שהעבירם, ונתן לו תרנגולת טריפה במקום שחווטה ושמואל הקפיד עליו, (ואין לומר שהקפיד מפני שאמר לו שהיא שחוטה ויש לחוש שיתננה לו בפני ישראל ויקננה ישראל ממנו, דאם מותר לגנוב דעת העכו"ם אין לחוש שהישראל יקננה, מפני שהוא יחשוש שאמר כך כדי לגנוב דעת העכו"ם. תוד"ה טרפה), וי"א שהשקה אותו יין מזוג והעכו"ם סבר שהיין חי ושמואל הקפיד עליו. אמנם אין משם ראיה גמורה, די"ל שהקפיד משום שהשהה טריפה ברשותו עד עכשיו, או ביין משום שאמר לתת לו אנפקא שזה יין חי והקפיד משום כבודו מפני שעבר על דבריו.

לא יפציר בחבירו לסעוד אצלו אם הוא יודע שחבירו יסרב משום שגונב דעתו להחזיק לו טובה בחינם, שהוא סבור שמן הלב הוא מפציר בו, ולא ירבה בתקרובת אם יודע שאינו מקבל.

אסור לפתוח חבית יין חדשה לאורח, אם מכרה לחנוני, כי הוא חושב שלכבודו הוא מוכן להפסיד שיתקלקל שאר היין שבחבית, ובאמת הוא נותנה מיד לחנוני שימכרנה עבורו, (וברש"י צ"ד: מבואר דמיירי שאומר לו שפותח לכבודו, דאי לא הכי הוא הטעה את עצמו). ואם הודיעו שמכרה לחנוני ואינו נפסד, או שבאמת היה פותח אפי' בלא שמכר לחנוני, מותר.

לא יאמר לחבירו שיסוך מפך שמן ויודע שאינו סך, אם הפך ריק וחבירו סבור שיש בו שמן, ואם כוונתו לכבדו – להודיע לבריות שהוא חביב עליו, מותר.

לא ילך לבית האבל עם קנקן יין חסר, ולא ימלאנו מים, מפני שמטעהו, ואם יש שם רבים וכוונתו להחשיבו בעיניהם מותר, דגדול כבוד הבריות.

לא ימכור לחבירו סנדל של בהמה שמתה כאילו הוא משחוטה, מפני שמטעהו, דעור של בריאה שחוטה חזק יותר משל בהמה שמתה, ומפני הסכנה שמה מתה מנשיכת נחש והארס נבלע בעור.

לא ישגר לחבירו חבית יין ששמן צף על פיה שיחשוב שהכל שמן ויזמין אורחים ובטוח שיש לו הרבה שמן לצרכם, ומעשה היה שעשו כך והמקבל חנק את עצמו מפני הבושה.

אין האורחים רשאים לתת לבני בעה"ב ממה שנתנו להם, אא"כ נטלו רשות מבעה"ב. ומעשה היה שעשו כך, ולא היה לבעה"ב דבר אחר לתת להם, וחבט האב את בנו בקרקע ומת, ומחמת כך עלתה אמו לגג ונפלה ומתה, ומחמת כך עלה האב לגג ונפל ומת.

מתי יש לחוש שהבשר אינו כשר

להלן יבואר באיזה אופן מותר לשלוח לנכרי (או לישראל) ירך עם גיד הנשה, או למכור לנכרי נבילות וטריפות, ובאיזה אופן מותר לקנות בשר מנכרי.

שליחת ירך עם גיד הנשה לעכו"ם – מותר לשלוח ירך שלימה לעכו"ם ואין חוששים שימכרנה לישראל ויאכלנה בגידה, מפני שכיון שהיא שלימה מקום הגיד ניכר אם נחטט הימנה, והלוקח מבין שהגיד לא ניטל ונטלו. (מתני' צ"ג:).

ללישנא קמא מותר במקום שמכריזים והיינו שכל הטבחים שם ישראלים, ואם נמצאה טריפה ומכרוה לעכו"ם מכריזים על כך, ואם לא הכריזו מותר לקנות בשר מעכו"ם, ואין חוששים שהנכרי יחתוך והישראל יחשוב שישראל הוציא את הגיד, מפני שחיתוך עכו"ם בירך ניכר, דהישראל חותכה כדרך שהגיד מונח, וכתב רש"י שרבו סמך על זה ושלח ירך לחבירו ע"י עכו"ם ולא עשה בה חותם, אבל באבר אחר שחיתוך עכו"ם וישראל שוה בו אסור עד שיהא בו חותם. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה חיתוכא) שאין לאסור בשולח ירך לחבירו ע"י עכו"ם שמא נזדמנה לעכו"ם ירך אחרת שלא

נודע לישראל שהיתה טרפה עד אחר שניטל גידה והחליפה בזאת, דכולי האי לא חיישינן, דלא שכיח שיזדמן כך ליד עובד כוכבים, אבל במקום שאין מכריזים אסור אף שניכר החיתוך של ישראל, דשמא לאחר הניקור נודע לו שהיא טריפה ולכן שלחה לעכו"ם. וללישנא השניה וכן ללישנא השלישית רק במקום שאין מכריזים מותר, דבאותו מקום לא קונים בשר מעכו"ם, דחיישינן שהיא טריפה.

ואם הירך חתוכה, ללישנא קמא דווקא במקום שמכריזים אסור לשולחה עם גידה, אבל במקום שאין מכריזים מותר, וללישנא השניה אסור אף במקום שאין מכריזים ואסור לקנות שם מעכו"ם, דיש לחוש שישראל יראה את הנתניה ויחשוב שהישראל הוציא את הגיד, וללישנא השלישית ג"כ אסור אף במקום שאין מכריזים, משום שהנכרי יסבור שהישראל אוהבו מאד ולכן תיקן את הירך ליטול גידה עד שתהא ראויה לעצמו, ונמצא מחזיק לו טובה חנם וגניבת דעת אסורה אפי' בעכו"ם.

דעת ר"ת (תוד"ה אמר) שרק כשהישראל אומר שהיא מנוקרת יש איסור גניבת דעת, ובשלימה מותר גם בכהאי גוונא משום שהעכו"ם יודע שהוא משקר, ולכן בחתוכה חוששים גם שמא יתננה לו בפני ישראל ויקנה ישראל מן העכו"ם אף במקום שאין מכריזין ויאכלנה בגידה, ולא חייש דילמא טריפה היא כיון שהישראל אמר בשעת הנתניה שהיא מנוקרת, דאפילו אם היה מותר לגנוב דעת העכו"ם לא מסיק אדעתיה שלהטעותו אומר לו כך, ולא יחשוש שנתנה לו כיון שהיא טריפה, דאם היא טריפה מה נ"מ בכך שהיא מנוקרת. וברייטא דקתני ובעובד כוכבים בין חתוכה ובין שלימה א"צ ליטול הימנה גיד הנשה, מיירי כשנתן לו סתם ולא אמר לו שהיא מנוקרת, דאין בזה גניבת דעת כיון דאיהו דאטעי אנפשיה, וגם ליכא למיחש דלמא חזי ליה ישראל וזבין ליה מן העכו"ם, דמיירי במקום שאין מכריזין ויחשוש הישראל שמא אחר שניטל הגיד נודע לו שהיא טרפה ולכן נתנה לעובד כוכבים, ומציעתא דאין מוכרין נבלות וטרפות לעובד כוכבים היינו כשאומר לו דכשרה היא, ולכן אסור גם משום שמתעוה וגם משום שמא יקנה ישראל ממנו במקום שמכריזין ולא הכריזו, אבל במקום שאין מכריזין לא חיישינן, דאפילו ראהו שאמר לו הישראל כך יחשוב הישראל הרואה דלהשביח מקחו אמר לך, דכשרה דמיה יקרים מפני שהיא ראויה להמכר לישראל, אבל כשאומר שניטל ממנה הגיד לא שייך טעם זה, דלא עדיפא בהכי. ורב אשי סבר דאפילו במקום שאין מכריזין חיישינן דישאל השומע לא אסיק אדעתיה דלהשביח מקחו אומר כן.

שליחת ירך עם גיד הנשה לישראל - השולח ירך לחבירו, אם היא שלימה א"צ ליטול את גיד הנשה, ואם היא חתוכה צריך ליטול את גיד הנשה.

מכירת נבילות וטריפות לעכו"ם

איתא בברייטא שאסור למכור נבילות וטריפות לעכו"ם מפני שמתעוה, ושמא ימכור אותם לישראל אחר.

צ"ד: לאביי ורבא איירי במקום שמכריזים ובאותו יום אירע להם אונס ולא הכריזו, שכיון שתמיד מכריזים והיום לא הכריזו יבואו לקנות ממנו. ולרב אשי איירי במקום שאין מכריזים שישראל לא קנה מנכרי בשר, אלא שחוששים שישראל אחר

יראה שהוא נותן לנכרי ולא שמע שהיא טריפה וילך לקנות ממנו, ואם אומר לו שהיא טריפה דליכא גניבת דעת, מותר למכור לנכרי, דליכא למיחש שימכרנה לישראל, וכן במקום שמכריזים מותר ביום שהכריזו. אמנם בשולח ירך עם הגיד לנכרי אין חשש זה, דבאיטליז נמצאים הרבה ישראלים, משא"כ בשולח לעכו"ם שזה בביתו אין חוששים שמא יראנה אדם והוא יקחנה.

אין לומר לעכו"ם קנה לי בדינר זה בשר, שמא יאנוס את הטבח לתת לו בחינם, ושמא ימכרו לו נבילות וטריפות. לאביי ולרב אשי איירי במקום שאין מכריזים, ולרבא איירי במקום שמכריזים ובאותו יום הכריזו.

דרך ההכרזה - מכריזים שנפל לידם בשר הראוי לעכו"ם, (ולא יכריזו שזה טריפה, מפני שהעכו"ם לא יקנו מפני שזה גנאי להם לאכול בשר שישראל לא רוצים לאכול), ואין בזה משום **גניבת דעת**, מפני שהם מטעים את עצמם מפני שהיו יכולים לשאול אם זה טריפה, ומטעם זה כשהלכו רבא ורב ספרא וחשב מר זוטרא שיצאו לכבודו, ואמר רב ספרא שאם היו יודעים היו טורחים יותר, ושאל רבא מדוע אמרו לו כך והחלישו דעתו, דאין זה נחשב שהטעותו שיחזיק להם טובה בחינם, אלא הוא הטעה את עצמו שהרי לא אמרו לו שיצאו לכבודו. והא דקתני לעיל 'מפני שמתעוה', מיירי במוכר לו בחזקת שחוטה, וכן הפותח חביות המכורות לחנוני מיירי כשאומר לו בשבילך אני פותחן, דודאי גונב דעתו. רש"י. והתוס' (ד"ה אינהו) כתבו דאין נראה, דהא קתני אלא אם כן הודיעו, דמשמע שרק בהודיעו מותר אבל בסתמא אסור, וטעמא משום שאין לאורח לאסוקי אדעתיה שהם מכורות לחנוני, אבל הכא איבעי להו לאסוקי אדעתיהו דטריפה היא, ומר זוטרא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה שלא לקראתו היו באים אלא לצורך עצמם. עוד כתבו התוס' (ד"ה והא) שאף שבלאו הכי היו באים לכבודו, בפועל הם לא באו לכבודו, ולא דמי לחביות שפתחם בעבורו, ולכן אף שאין לו בזה כ"כ פסידא כיון שזה מכור לחנוני, מ"מ כיון שהיה פותחם בעבורו גם אם לא היו מכורות א"צ להודיעו.

צ"ה. קנית בשר מעכו"ם - לרבי מותר לקנות מעכו"ם בשר שקנאו באיטליז של טבחי ישראל, שהנכרי קנאו מן הטבחים כדי להשתכר בו, דהוא ודאי לא שחט, דאזלינן בתר רוב טבחי ישראל, ואין לחוש שישראל מכר לו טריפה, כיון שאין למכור טריפה לנכרי, (ואין לחוש שמא יביא עכו"ם מנבילה שבביתו למכור באיטליז, או שאחד מהטבחים מכר טריפה לעכו"ם לאכילה ולא כדי למכור, דאין לאסור בשביל כך איטליזים של עכו"ם, דאזלינן בתר רוב בשר כשר שקונים מטבחים ישראל כדי למכור. תוד"ה רבי). ומעשה באחד שאמר לחבירו שקנה מהעכו"ם את מה שהוא מכר לו, שזה היה טריפה, ואמר רבי שאין לאסור משום כך את כל האיטליזים כיון שרוב השוחטים הם מישראל ולא הכריזו באותו יום, וללישנא בתרא כיון דאיתחזק איסורא דטריפה יש לחוש שמכר ממנה להרבה עכו"ם, ורק באותו מקרה שהתכוין לצער את חבירו שהיו שונאים זה לזה, אין חוששים דשקר דיבר.

בשר שנתעלם מן העין

בשר כשר שהיה מונח זמן מה בלי שראו אותו, רב אוסור באכילה שמא נטלוהו עורבים או בעלי חיים אחרים והביאו בשר נבילה תחתיו, וכדלהלן.

שיטת רב שבשר שנתעלם מן העין שהיה שעה אחת שלא ראהו, אסור, אפי' אם היה מונח על שלחנו, שמא נתחלף לנבילה. (ואסור אפילו בעיר שיש בה רוב טבחי ישראל, ששמא הביאו עורבים נבילה מרובא דעלמא והחליפו את החתיכה, וחומרא בעלמא הוא משום עובדא דלקמן. תוד"ה אמר).

והגמרא (צ"ה:) אומרת שלפ"ז אין לאכול בשר אא"כ לא העלימו ממנו עין מהשחיטה, או היכא שהוא צרור וחתום, או היכא שיש בו סימן או טביעות עין (שזה מועיל גם לחוטי תכלת שנאבדו ולא חוששים שזה קלא אילן, וטביעות עין עדיפה מסימן, שהרי אדם מותר באשתו אף שהוא סומא או בלילה ע"י טביעות עינא דקלא ומאבידה לא ילפינן, דשם חוששים שישקר בגלל חמדת הממון, דגזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להם ומחמדתם, וכן אם מועידים על רוצח לפי סימן בגופו ובכליו של הרוצח אינו נהרג ולפי טביעות עין נהרג, וכן השולח למצוא אדם על פי סימנים לא ודאי שיכירו אבל ע"פ טביעות עין יכירו), או אם הניחוהו במחרוזת. (משמע שאין דרך לחרוז בשר, ואף דאיתא בתוספתא שהמוצא דגים ובשר חרוזים הרי אלו שלו, הכא סמכין בדבר מועט. תוד"ה בחרוזים), אמנם בערב יוה"כ, כיון שבאותו יום רוב הבשר בעולם הוא של התר, מותר לאכול אפי' בשר שהשליך עורב.

בשר שהיה ביד עכו"ם בחזקת המשתמר, והעכו"ם לא שחטו, ולא מכרו לו טריפה למוכרה כאן, מותר, אבל בבשר המונח שמא עורבים החליפוהו.

ולפי זה הא דתניא שעיר שיש בה ט' חנויות מוכרות בשר שחוטה וחנות אחת של בשר נבילה, ספיקו אסור דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, (והא דקיימא לן דמדאורייתא חד בתרי בטל, היינו היכא שהאיסור מעורב ואינו ניכר, אבל כאן האיסור ידוע במקומו בחנת המוכרת בשר נבילה, ובדבר חשוב אפילו במעורב אינו בטל. תוד"ה ספקו), ובנמצא (דנייד ואינו קבוע) הלך אחר הרוב, איירי שנמצא ביד עכו"ם.

והקשו התוס' (ד"ה ובנמצא) שהרי במקום שמכריזים והכריזו, אוסרים את כל האיטליזים של העכו"ם משום טריפה אחת, וכן במקום שאין מכריזים אסור, ולא אזלינן בתר רוב כשרים, אמנם י"ל שהאיטליז נחשב קבוע, אבל קשה למה ביום שהכריזו נאסר בשר שביד עכו"ם לא באיטליז, דמתסבר שרבי לא התיר בשר הנמצא ביד עכו"ם אלא במקום שמכריזים ולא הכריזו, אבל בהכריזו אסור, וכן קשה למה אסור במקום שאין מכריזים לקנות באיטליז אע"פ שרוב טבחי ישראל שמא איתרמי טריפה לטבחי ישראל ולא אזלינן בתר רוב בהמות שהם כשרות. וכתבו התוס' דאע"ג דמדינא שרי תיקנו חכמים לאסור, וכדמצינו (נדה ס"א:) שבגד שאבד בו כלאים לא ימכרנו לעכו"ם שמא ימכרנו לישראל, אע"פ דמדינא א"צ לחוש כיון דאזלינן בתר רובא.

עוד הקשו התוס' (ד"ה הכא) אהא דאמר בפסחים (ט:): דתשעה צבורים של מצה ואחד של חמץ ואתא עכבר ושקל כו' היינו תשעה חנויות דספיקו אסור, פירש ואתא עכבר ושקל היינו סיפא, וקשה דגם כשהכבר נטל מהצבורים נתיר כדשרינן הכא בנמצא ביד עכו"ם,

דאזלינן בתר רוב. ותירצו דהתם איירי שראינו שלקח מן הצבורים, שנולד הספק במקום הקביעות. והא דפריך (זבחים ע"ג:) ונכבשינהו ונינידו ונימא כל דפריש מרובא פריש, הכונה שנעשה באופן שלא נראה בשעה שיפרוש. עוד הקשו התוס' דהתם משני גזירה שמא יקח מן הקבוע, ואמאי לא אסרינן הכא גבי נמצא ביד עכו"ם משום גזירה שמא יקח מן הקבוע, וכן קשה אהא דאמרינן התם כוס של עובד כוכבים שנפל לאוצר מלא כוסות כולן אסורים, פירש א' מהם לרובא ומרובא לרובא מותרים, ולמה לפני שנתערב ברובא אסורים ולא אמרינן כל דפריש מרובא פריש, אלא משמע דאסור גזירה שמא יקח מן הקבוע, ואין סברא לחלק בין קדשים ועבודת כוכבים לשאר איסורים. ותירצו התוס' דהכא לא שייך כלל למיגזר שמא יקח מן הקבוע, כיון שהאיסור ידוע במקומו, ורק כשהאיסור מעורב אם נתיר בפריש יבוא לקחת מן הקבוע. ור"ת היה מתיר כשנכנס זאב בעדר ודרס שנים או שלשה טלאים כל אחד ואחד מטעם כל דפריש מרובא פריש, וכתבו התוס' דאין זה נראה, דכיון שאין האיסור ידוע חוששים שמא יקח מן הקבוע.

והא דתניא שהמוצא בשר בעיר שישראל ועכו"ם דרים בה, אם הבשר מבושל הולכים אחרי רוב אוכלי הבשר אע"פ שרוב הטבחים ישראל, דבשר מבושל לא נופל מהשוחטים, ושמא עכו"ם בישלו, ואם הבשר אינו מבושל הולכים אחרי רוב השוחטים, צ"ל שראה את הבשר מאז שנפל מיד האדם לשם, (ובעודו ביד הבעלים לא נאסר אפילו אם הוא עכו"ם, דבנמצא ביד העכו"ם מותר), דאל"כ הרי נתעלם מן העין ואסור.

בשר שנמצא בגבולין ורוב השוחטים מישראל, לרב האברים נבילות דדרך לחתוך נבילה לאברים ולהשליכה לאשפה, ומחזיקים את האבר כודאי נבילה ואם אכלו לוקה, וחתיכות מותרות משום נבילה שאינם מטמאים ואם אכלם אינו לוקה כיון שזה ספק, ואסורות באכילה מספק כדין בשר שנתעלם מן העין, וללוי מותרות אף באכילה.

צ"ה: מקור הדבר שרב אוסר בשר שנתעלם מן העין הוא ממה שהיה אדם שנפל לו למים ראש בהמה והביא סל ועלו לו שני ראשים, ואסר רב את הראשים, (וכתבו התוס' ד"ה אסיק) שאם היה עולה לו ראש אחד לא היה רב אוסר, שהרי ראה שלא היה שם עורב, ואין לחוש ששלו נאבד וזה ראש אחר, אבל בנמצאו שני ראשים יש לאסור אע"פ שרוב טבחי ישראל, דבמקומות אחרים שעורב יכול להביא משם איסורא שכיח טפי. ושאלו אותו רב כהנא ורב אסי שהרי גם חתיכות היתר מצויות וחתיכה זו של היתר היא, וענה להם רב דאיסורא שכיח טפי, מפני שזה היה נמל של עכו"ם וי"ל שברוב טבחי ישראל מודה רב שמותר. ואמנם אין מזה ראייה גמורה, כיון שבאותו מקום היה רוב עכו"ם.

עוד מצינו שרב בא לבית חתנו ויצאו כולם לקראתו ונזהר שלא להעלים עיניו מהבשר שהיה שם, ואמר שלולא זה היה אסור לאוכלו, (ומזה אין להוכיח שרב סובר שבשר שנתעלם מן העין אסור, דשמא היו שם רוב טבחי עכו"ם. תוד"ה לא), ומ"מ רב לא אכל מאותו בשר, מפני שנזהר שלא להנות מסעודת הרשות - בת"ח לעם הארץ.

ואין הלכה כרב שאסר בשר שנתעלם מן העין, אלא כמתני' שמשמע שמוותר, ואף שתרצנו דמיירי בעומד ורואהו זה תירוצ' דחוק, ואין הלכה כרב באיסורי אלא כנגד שמואל ולא כנגד מתני', וכן מצינו שרב כהנא התיר.

איסור ניוחש והתר סימן- אסור לנחש אם סומך על ניוחושו ממש, כאליעזר עבד אברהם שאם תשקה אותו ידבר בה ואם לא לא, (ולמ"ד (סנהדרין נ"ו): שכל האמור בפרשת מכשף בן נח מוזהר עליו, לא נתן לה את הצמידים עד שאמרה לו ב' מי היא, ואע"פ שזה כתוב קודם, אין מוקדם ומאוחר בתורה, וכן מוכח ממה שסיפר אח"כ. תוד"ה כאליעזר, וכיונתן בן שאול שאם יאמר עלו נעלה, (וי"ל שאמר כך כדי לזרז את נערו, אבל היה עולה בכל מקרה. תוד"ה וכיונתן), אבל בלא הכי אין בזה איסור ניוחש. ולכן רב היה בודק אם באה מעבורת מיד ואם לא היתה באה מיד לא היה הולך, ושמואל היה בודק בספר, ורבי יוחנן היה בודק בינוקא שהיה אומר לו פסוק לי פסוק. ומעשה ברבי יוחנן שרצה לצאת לשמואל (שהיה כותב לרב כששלח לו שאלה או תשובה) לקדם רבינו שבבבל', ולשמואל כתב 'חברינו', ושלח לו שמואל חשבון עיבור ס' שנים, ואמר רבי יוחנן שזה חשבונות בעלמא, ושלח לו שמואל תליסר גמלי (לאו דווקא. רש"י. ור"ח גורס גוילי, והיינו י"ג גוילים עם שאלות. תוד"ה תריסר) ספיקי טריפות, ואמר שהוא רבו ורצה לצאת לקראתו), ואמר לינוקא פסוק לי פסוק, ואמר לו "ושמואל מות", אמנם באמת לא מות, אלא שמשמים לא רצו שרבי יוחנן יטרח. מי שבנה בית או נולד לו תינוק או שנשא אשה, ואח"כ הצליח ג"פ בסחורה, אע"פ שאסור לנחש, יש בזה סימן שילך ויצליח, ואם לא אל ירגיל לצאת יותר מידי שיש לחוש שלא יצליח, דכתיב "יוסף איננו ושמעון איננו (הרי שתיים, ואם) ואת בנימין תקחו עלי היו כולנה" ואין לך צרה שאינה עוברת עלי.

עוד באיסור גיד הנשה

צ"ו. מה צריך ליטול מגיד הנשה- לת"ק (והיינו כר"מ צ"ב): מדרבנן צריך לחטט אחריו וליטול את כולו, אמנם מדאורייתא די לחותכו מלמעלה. ולרבי יהודה אף מדרבנן די לחותכו מלמעלה.

איזה חלק בגיד נאסר, וחייב מלקות בגיד הנשה- אם אכל כזית מגיד הנשה לוקה. ואם אכל גיד שלם שאין בו כזית, לתנא דמתני' ולת"ק דברייטא לוקה, דבריה היא ובבריה חייב בכל שהוא, ומלשון אכילה לומדים שאם יש בו כמה זיתים ואכל כזית חייב, ומ"אשר על כף" לומדים שאע"פ שהגיד ארוך לא אסרה תורה אלא מה שמונח על הכף (מקצת הגיד השוכב על הבשר התפוח ככף), וכן סובר שמואל, ו"הירך" היינו שהגיד האסור הוא זה הפנימי המתפשט בכל הירך והחיצון מותר, ולמעט עוף שאין לו כף לומדים מ"כף" נוספת (שכתובה). ולרבי יהודה אינו לוקה, דכתיב ביה אכילה, (ומ"אשר על כף" לומד רבי יהודה שאם יש בו כמה

זיתים ואכל כזית חייב, וס"ל לרבי יהודה שלא רק מה שעל הכף נאסר, דכתיב "הירך" – כל הירך).

אכל מהגיד הימני כזית ומהשמאלי כזית, לת"ק לוקה שמונים, ולרבי יהודה לוקה ארבעים דאין איסור גיד הנשה אלא באחת מהן.

תערובות טעם כעיקר

הדפים הבאים (עד דף ק') הם דפים יסודיים בידי תערובות איסור והיתר, ויבואר בהם מתי התערובות (לח בלח, ששני הדברים שהתערבו מתמזגים זה בזה ואחד נותן טעם בשני) נאסרת בגלל שמרגישים בה את טעם האיסור, וטעמו של האיסור הרי הוא כעיקרו וממשו, (ויבואר מהו השיעור האסור, ומתי האיסור נותן טעם בכל ההיתר, ומתי נאסר רק כדי קליפה), או שהאיסור אינו בטל בגלל חשיבותו למרות שהוא לא נותן טעם בהיתר, ובתערובת מין במינו שאין האיסור נותן טעם בהיתר, לרבי יהודה האיסור אינו בטל אפילו באלף, ולרבנן מדאורייתא בטל ברוב ומדרבנן צריכים שישים ומתי האיסור מתבטל בתערובות והיא מותרת באכילה בגלל שלא מרגישים בה את טעם איסור, ולפעמים האיסור בטל ברוב כגון בתערובת יבש ביבש שאין האחד נותן טעם בחבירו אלא שכל חתיכה יש בה ספק האם היא החתיכה האסורה.

צ"ו: ירך שנתבשל עם גיד הנשה, משערים כאילו הירך היא ראש לפת (-הירק של הלפת, שיש לה טעם חזק יותר משורש הלפת, וצריך יותר בשר כדי לתת טעם בירק של הלפת), והגיד הוא בשר, ואם בשיעור כזה היה הבשר נותן טעם בלפת, הירך אסורה, דשיעורין הלכה למשה מסיני וגמיירי דבהכי משערינן, אע"פ שאם היה כרוב או קפלוט היה צריך יותר. ואם גיד הנשה נתבשל עם הגידים של היתר, או שחתיכה של נבילה או דג טמא נתבשלה עם חתיכות כשרות, אם מכיר את האיסור משליכו לחוץ ואין כאן אלא פליטתו והוא אסור בנותן טעם, ובגיד שהוא מין במינו, שלא ניתן להבחין אם הוא נותן טעם, שיערוהו בשישים, ואם אינו מכירו כולם אסורים דבכל אחד יש ספק אולי זהו האיסור, (ואין הגיד בטל ברוב כשאין מכירו, מפני שהוא בריה. ואין החתיכה בטלה ברוב, אף למ"ד שרק דבר שתמיד דרכו להמנות אינו בטל ברוב, משום שהיא ראויה להתכבד בה לפני האורחים. ק.), אבל הרוטב נאסר רק אם האיסור נותן טעם בכל החתיכות והקיפה והרוטב.

ואיתא לקמן צ"ט: שדין זה שאם יש בגיד בנותן טעם ונתבשל עם הירך כל הירך אסורה הוא דלא כדעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה דס"ל שאין בגידים בנותן טעם ומשליכו והשאר מותר. והלכתא אין בגידים בנותן טעם ובין נתבשל בין נמלח בין נצלה משליכו ומותר, אמנם אם לא נטל שמונו הוא אסור בנותן טעם.

צ"ו. מתי טעם האיסור אסור בצליה- שמואל אמר שהדין הנ"ל שהגיד אסור בנותן טעם מיירי בנתבשל שע"י הרוטב הטעם מתפשט בכל הבשר, אבל גיד הנשה שצלאו עם הירך,

קולף (-חותך מלמעלה) ואוכל עד שמגיע לגיד, מפני שבצליה הטעם נצמט בתוכו ואינו מופעפע ויוצא לבשר. אמנם גדי שצלאו עם חלבו - שלא נטל את חלב הכליות, אסור לאכול אפי' מראש אֲזָנוּ אף שאין שם חלב, מפני שהחלב מופעפע - מתפשט בכל הבשר, ומה שמצינו שרבי יוחנן אמר שיקלוף ויאכל עד שיגיע לחלב, י"מ דאיירי בגדי כחוש, וי"מ דאיירי בכליה שנצלתה עם חלבה ויש קרום המונע מהחלב להבלע בכליה, וי"א שהוראת רבי יוחנן היתה על כילכית דג קטן טמא שנמצא באילפס של בשר, והורה רבי יוחנן שקפילא (-נחתום) נכרי יטעם את התבשיל לראות אם יש בו טעם מהאיסור.

מתי סומכים על טעימת קפילא - קדירה שבישלו בה תרומה לא יבשלו בה חולין, ואם בישל יטעם קפילא כהן את התבשיל ויראה אם יש בו טעם מהתרומה. וקדירה שבישלו בה בשר לא יבשלו בה חלב, ואם בישלו יטעם קפילא (-נחתום) נכרי ויראה אם יש בחלב טעם בשר, ומותר לסמוך עליו לפי תומו, ולא יודיעוהו שנצרכים לדבר בשביל לדעת אם המאכל מותר.

צ"ז: שיעורי ביטול - רבא אמר שמה שאמרו חכמים

בכמה מקומות שמשערים בנותן טעם, היינו במין בשאינו מינו דהתירא, שניתן להבחין בטעם וכיון ששניהם היתר כגון בתרומה וחולין יכול כהן לטועמו, ואם התרומה לא נותנת טעם בחולין מותר לזרים לאכול את התערובת, ומה שאמרו חכמים (-רבי יוחנן) שסומכים על קפילא, היינו במין בשאינו מינו דאיסורא כגון בשר בחלב, שאין בן ברית יכול לטועמו, ומה שאמרו חכמים בע"ז ס"ט שמשערים בבשר בחלב ובשאר איסורים בשישים, היינו כשאין קפילא נכרי, או במין במינו בין דהתירא בין דאיסורא, דא"א להבחין בטעמו.

ירך שנמלח יחד עם הגיד - רב אחא בר יעקב ורב אשי התירו ירך שנמלח עם הגיד, ורבינא אסר. הגמ' שואלת על רבינא, שאף שמליח הרי הוא כרותח, אין הכונה לרותח דמבושל אלא לרותח דצלי, (ורק כבוש - איסור והיתר שנכבשו בחומץ ותבלין הרי הוא כמבושל) וצליה אינה אוסרת. קשיא.

מה מצטרף לשיעור שישים שכנגד האיסור - הרוטב, והקיפה (-פרורי בשר ותבלין המתאספים בתחתית הקדירה), והחתיתות, מצטרפות לשיעור שישים. ומה שמצינו שגם הקדירה מצטרפת, י"מ דהיינו הקדירה עצמה, וי"מ דהיינו מה שהקדירה בלעה מן ההיתר, שהרי שיעור ההיתר נתמעט ע"י שהוא נבלע בקדירה, אבל בקדירה עצמה לא משערים. ולהלכה כיון שיש בזה מחלוקת וזה איסור דאורייתא אולנין לחומרא, ואין משערים אלא כמות שהוא לפנינו, ואף לא במה שהקדירה בלעה, כדאמרינן לקמן שגם מן האיסור נבלע בקדירה.

אין משערים נותן טעם כשא"א לטעום - כל איסורים שבתורה מלבד גיד הנשה שמשערים אותו כבשר בלפת, משערים כאילו האיסור הוא בצל או קפלוט ואילו היה נותן טעם בהיתר

הכל נאסר, ומיירי כשא"א לטעום, כגון מין במינו, או במין בשאינו מינו וליכא קפילא, ועדיין לא נפסקה ההלכה שמשערים בשישים. ואין משערים בפלפלין ותבלין שאינם בטלים אפי' באלף מפני שהם נותנים טעם גם באלף כמותם, משום שחכמים שיערו שאין דבר שנותן טעם יותר מבצל או קפלוט.

כחל שנתבשל עם הבשר, אם יש שישים הבשר מותר, והכחל מצטרף לשישים כיון שהוא מין היתר, אמנם הכחל אסור כיון שהבשר נתן בו טעם ואין בו שישים כנגד הבשר, ואם נפל לקדירה אחרת אסור גם אותה, ואף שמשערים את טעם האיסור כנגד כל החתיכה, ולא רק כנגד מה שיוצא ממנה (דמנא ידעינן כמה נפק מינה) ונמצא שאנו דנים שכל החתיכה התבטלה, מ"מ שוויה רבנן כחתיכה דנבילה.

נותן טעם בביצה - איתא בברייתא שביצה טמאה אוסרת בנותן טעם. ואמר רב נחמן שביצה אסורה (וכן גיד הנשה) בטילה בשישים ואין ביצה מן המניין כיון שהיא אסורה. ולרב הונא צריך שיהיה ס"א כנגד הביצה, ורבי יעקב בר אידי ורבי שמואל בר נחמני מסתפקים אם מספיק שישים או שצריך שישים ואחד.

צ"ח. ואמר אביי שמה שביצה אוסרת היינו דווקא בביצה שיש בה אפרוח (וזו כוונת הברייתא ביצה טמאה), ואפי' אם היא מעוּף טהור היא אוסרת כיון שהאפרוח הוא נבילה, אבל ביצה רגילה אינה אוסרת כיון שהיא לא נותנת טעם, והגמרא אומרת שאין לדבריו לא קושיא ולא ראייה.

כזית איסור שנפל לקדירת התר, אין מוסיפים לשיעור ההתר את מה שהאיסור בלע, שהרי האיסור בלע גם איסור ולא רק התר, והיינו שגם האיסור נתמעט מגודלו, ואין לנו אלא לשער כמו שאנו רואים.

חצי זית שנפל לקדירת התר אין להתירו כשיש שלוששים חצאי זיתים כנגדו, משום שאין לזלזל בביטול איסורים דרבנן, ועוד שהרי חצי שיעור אסור מן התורה.

הגמ' מביאה שרבי לא היה מתיר איסור שנתערב במ"ה או אפי' במ"ז התר כנגדו, וי"מ שהתיר בשיעורים הנ"ל, ומכוחו בניו התירו במ"ה או במ"ג, ולפ"ז מיירי בחצי זית.

צ"ח: שיעור הביטול ומקורו מזרוע בשלה

שיעור שישים הנ"ל אם בדקנו ואינו נותן טעם, או במין במינו דליכא למיקם אטעמא, (דאם בדקנו והוא נותן טעם, טעם אינו בטל), הוא שיטת רבי חייא בר אבא, אבל לרבי שמואל בר רב יצחק השיעור הוא מאה.

מקור דין ביטול בשישים או במאה הוא מזרוע בשלה של איל נזיר שמרימים אותה מהאיל ומניפים אותה ונותנים אותה לכהן והיא אסורה לזרים, והאיל כולו נאכל לבעליו שהרי הוא שלמים.

ואע"פ שניתן ללמוד משם להתיר בשיעור זה גם כשיש טעם, אפ"ה החמירו חכמים ואמרו שטעם לא בטל.

כתיב "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל", ואיתא בברייתא שלת"ק בשלה היינו שלימה, ולרבי שמעון בן יוחאי בשלה היינו שנתבשלה עם האיל. ללישנא קמא בין לת"ק ובין לרשב"י היה מבשלה עם האיל דאין מקרא יוצא מידי פשוט, ונחלקו אם היה חותך את הזרוע מהאיל לפני הבישול ושלימה היינו שלא היה חותך את הזרוע לחתיכות, או שלא היה חותך את הזרוע מהאיל, ולפ"ז לפי שתי השיטות אפשר ללמוד מזה ששיעור הביטול (וכדלהלן), וללישנא בתרא בין לת"ק בין לרשב"י היה חותכה לפני הבישול, ונחלקו אם היה מבשלה יחד או לא, ולפי זה רק לרשב"י אפשר ללמוד מזה שיעור ביטול.

מקור שיעור ביטול למ"ד שהביטול הוא בשישים הוא משום דס"ל למ"ד זה שמשערים בשר ועצמות של הזרוע מול בשר ועצמות של שאר האיל, וא"כ שיעור הביטול הוא שישים דקים להו לרבנן שיש שישים כנגד הזרוע ורחמנא שריה. ולמ"ד ששיעור הביטול הוא מאה משערים בשר כנגד בשר, ויש בשאר האיל מאה כנגד הזרוע, לפי שיש בזרוע הרבה עצם ומעט בשר, דהכתף אינו בכלל זרוע, ועצם אינה פולטת טעם. והא דאמרין שזרוע בשלה 'זהו התר הבא מכלל איסור' - שאף שהאיל בלע מן הזרוע התירו הכתוב, אין הכונה שבשאר איסורים אין לומדים מכאן שיש בהם ביטול בשישים או במאה, אלא הכונה שאף לרבי יהודה דס"ל שמין במינו לא בטל, (דכתיב "ולקח מזם הפר ומזם השעיר" שאף שידוע שדם הפר מרובה משל שעיר קרי ליה דם השעיר ומבואר שאינו בטל), הכא בטיל, אבל מין בשאינו מינו לומדים מזרוע בשלה, ואין ללמוד מזרוע בשלה שמין במינו בטל, משום שמחידוש לא גמרינן דשם הרי מותר לבטל אף לכתחילה, ולביטול בשישים או במאה אפשר ללמוד, כיון שזה חומרא, דמדאורייתא אי לאו האי ילפותא ברובא בטיל, ואם באיל שהתורה הקילה אין ההיתר אלא במאה או בשישים, כ"ש בשאר איסורים.

צ"ט. ולרבא הקולא המיוחדת בזרוע בשלה הוא שלא

אוסרים מדין טעם כעיקר כמו בשאר קדשים שהטעם אסור כעיקר ממשו של איסור, אבל חולין לומדים מזרוע בשלה שבטלים בשישים או במאה, דהא ילפינן מ"אחרי רבים להטות" שזה בטל ברוב, דרבא סובר שבחולין אין הטעם כעיקר אלא מדרבנן, וכן סובר רבי יוחנן (ע"ז ס"ז) ש'טעמו ולא ממשו' אין לוקין עליו, ומה שלומדים (פסחים מ"ד) מ"משרת" שטעם כעיקר, ס"ל שזה אסמכתא בעלמא, דנזיר וגיעולי עכו"ם הוו שני כתובין הבאים כאחד שאין מלמדים, אי נמי גיעולי עכו"ם חידוש הוא כדאמרין התם, ומ"משרת" לומדים שהיתר מצטרף לאיסור, אלא לומדים מדכתיב בחטאת "כל אשר יגע בבשרה יקדש" שהנוגע בה ובלע ממנה דינו להיות כמוה, שאם היא פסולה גם היא פסול, ואם היא כשרה גם היא נאכל כחמור שבה, שאפילו אם זה שלמים דינה כחטאת שמותרת רק לפני מן הקלעים לזכרי כהונה ליום ולילה, ומזה לומדים לכל

איסורי קדשים שאינם בטלים לגמרי. (ואין ללמוד להקל מזרוע בשלה ששאר קדשים כגון נותר או פיגול יתבטלו בשישים או במאה, כיון שזה חידוש שמבטלים לכתחילה, וכנ"ל).

ולרבינא הקולא המיוחדת בזרוע בשלה הוא שמקום חתך ג"כ מותר, ובכל האיסורים כשיש איסור והיתר מחוברים כגון הוציא העובר את ידו או אבר המדולדל מקום חתך אסור.

ביטול במין במינו ובמין בשאינו מינו-

איתא בערלה שבתערובת מין במינו יש חומרא על פני מין בשאינו מינו, שאם שאור של תרומה נפל לעיסת חולין, אם יש בשאור כדי לחמץ את העיסה, אוסר אף אם יש בעיסה אחד ומאה כנגד השאור, דנותן טעם לעולם אסור, ואם אין בו אחד ומאה כנגד השאור, אוסר אפי' אם אין בו כדי לחמץ, וכן מתבטל קדירה חולין בתבלין של תרומה ומדמץ שמבשל תרומה וחולין יחד במין במינו אינם בטלים. ואילו במין בשאינו מינו כגון גריסים של תרומה שנתבשלו עם עדשים של חולין, אם יש בעדשים טעם גריסים אינו מותר אף באחד ומאה אף דילפינן ששיעור ביטול בתרומה הוא מאה ואחד, דכתיב "מכל חלבו את מקדשו ממנו" - שאם נפל בתוכו הרי הוא מקדשו, ומיירי קרא בתרומת מעשר שהיא אחד ממאה, וקאמר שאם חזרה לתוך התשעים ותשעה מקדשתו, והיכא שהתרומה נותנת טעם אע"פ שיש כאן שיעור ביטול אסור, דטעמא לא בטל, ואם אין בעדשים טעם גריסים מותר אף בפחות מאחד ומאה דלא בעינן מאה ואחד אלא כשהאיסור בעין, כגון חיטים בחיטים או כשלא נתבשל.

צ"ט: הגמ' מבארת שלמ"ד שהביטול הוא בשישים החומרא היא שבמין בשאינו מינו מספיק שישים וכאן צריך מאה, ולמ"ד שהביטול הוא במאה ולא בשישים, צ"ל שהחומרא היא שצריך מאה ואחד ולא מספיק מאה. ומה שאינו בטל באחד ומאה אם יש בו כדי לחמץ, הטעם הוא משום ששאור חימוצו קשה ויש שקשה מתבירו.

אין המאכלים שווים בשיעור איסור נותן טעם, שהרי דג טמא צירו אסור, ורביעית ממנו אוסרת סאתים של ציר טהור או של דבר אחר, שזה קרוב למאתים - קצ"ב רביעיות. ואף שלרבי יהודה מין במינו לא בטל, שאני ציר שהוא זיעה בעלמא.

ק. חתיכה נעשית נבילה- רבה בר בר חנה אמר שחתיכה של נבילה ושל דג טמא שנפלו לקדירה והוא מכירם, אינם אוסרים בפליטתם עד שיתנו טעם ברוטב ובקיפה ובחתיכות. ורב אמר שאין לסמוך על רבה בר בר חנה, דבאופן זה החתיכה של התר שהיתה בצידה תמיד, או שנתבשלה מתחילה עימה לפני שנתנו בקדירה את שאר החתיכות ואז לא היה שישים כנגד האיסור ונתנה בה הנבילה טעם, נעשית כנבילה עצמה, והיא אוסרת את שאר החתיכות מפני שהן מינה. הגמ' מבארת שרב סובר כרבי יהודה שמין במינו לא בטיל, וממילא מדובר באופן שסילק את חתיכת האיסור ואת הרוטב לפני שנתן

את שאר החתיכות בקדירה, ונתנה חתיכת האיסור טעם בחתיכה הראשונה, והיא נתנה טעם בשאר החתיכות, ואשמועינן שהחתיכה עצמה נעשית נבילה לאסור חברותיה בפליטתה, אבל בלאו הכי יש לאסור בגלל החתיכה הראשונה. או דאיירי בלא קדם וסילקו ולא נאסרו שאר החתיכות אלא מכח חתיכת ההיתר הראשונה, ואיירי שיש בקדירה חתיכה ממין הנבילה וכן מין אחר, דכל מין ומינו כגון נבילה ושחוטתה ודבר אחר כגון תבלין ורוטב, מין ההיתר אינו מבטל את האיסור, אלא אמרינן סלק את מינו כמי שאינו בקדירה, ונשארו שם רק הנבילה והרוטב, ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו, ולכן רק כאשר קיבלה חתיכה אחת טעם בתחילה ונעשית נבילה, היא אוסרת את שאר החתיכות.

איסור גיד הנשה בבהמה טמאה, ואין איסור חל על איסור

ק: גיד הנשה נהג בבהמה טהורה לכו"ע. ובבהמה טמאה, לרבי יהודה יש איסור גיד הנשה, שהרי בני יעקב נאסרו להם גיד הנשה דכתיב "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה", לפני שנאסרה להם בהמה טמאה. ולחכמים אין איסור גיד הנשה בבהמה טמאה, ולמ"ד יש בגידים בנותן טעם לוקה משום טמאה ולא משום גיד, ולמ"ד אין בגידים בנותן טעם פטור, דרק בטהורה התורה חייבה אפילו שהוא עץ, משא"כ בטמאה, ולא נאסר גיד הנשה אלא בסיני, דכתיב "בני ישראל" ולא נקראו בני ישראל עד סיני, ואז נאמר פסוק זה אלא שכשכתב וסידר משה את התורה נכתב במקומו שלכן הוזהרו בני ישראל אחרי כן שלא יאכלו גיד. (והא דכתיב "וישאו בני ישראל את יעקב אביהם", זה היה זמן מרובה לאחר אותו מעשה שנאבק עם המלאך וכשבא לפדן קראו הקב"ה ישראל, דכתיב "לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל", ואין לאסור גיד הנשה מאותה שעה שבני ישראל נשאו את יעקב, שהרי התורה לא ניתנה פעמיים, וכיון שבשעת מעשה זה לא נאסר, אין לאסור אלא ממתן תורה. ק"א:).

הגמ' שואלת איך חל איסור גיד הנשה בבהמה טמאה, והרי רבי יהודה עצמו סובר שאין איסור חל על איסור, כדמצינו שרבי יהודה אומר שנבלת עוף טמא אינה מטמאה בגדים בבית הבליעה, דכתיב "נבילה וטריפה לא תאכל לטמאה בה", לומר שאין מטמאה את האוכל אלא מי שאיסורו משום נבילה, ולא מי שאיסורו רק משום בהמה טמאה, ומבואר שאיסור נבילה לא חל על עוף טמא.

ואין לומר שרבי יהודה סובר שאין בגידים בנותן טעם, וממילא חל איסור גיד הנשה כיון דליכא איסור בהמה טמאה. שהרי רבי יהודה סובר שהאוכל גיד הנשה של טמאה לוקה שתיים, ומבואר שיש בגידים בנותן טעם.

ואין לומר שרבי יהודה סובר שאיסור גיד הנשה נהג בשליל, וממילא שני האיסורים חלים יחד בשעת יצירת הולד,

שהרי רבי יהודה סובר שאיסור גיד הנשה אינו נוהג בשליל (וחלבו מותר), וא"כ איסור טומאה חל על השליל, שהרי כל יצירתו בטומאה, ואיסור גיד שאינו חל עד הלידה לא חל על איסור טומאה. ואין לומר דהיינו דווקא בבהמה טהורה דכתיב "כל בבהמה תאכלו" ואפילו חלבו וגידו, אבל בבהמה טמאה איסור גיד הנשה נהג בשליל, דמ"מ איסור טומאה קודם לאיסור גיד הנשה, וכדמצינו שהנזיר מגלח אם האהיל על כזית מן המת שסותר נזירותו ומגלח וחוזר ומונה נזירותו מתחילה, או על נפל שלא נתקשרו אבריו בגידים.

וצ"ל שרבי יהודה סובר שאף שאיסור טומאה קודם חל איסור גיד, כיון שהוא איסור חמור שהרי לדבריו הוא אוסר גם לבני נח.

ק"א. האוכל גיד הנשה של בהמה אסורה-

האוכל גיד הנשה של בהמה טמאה, רבי יהודה מחייב שתיים, ור"ש פוטר לגמרי, דס"ל שאין איסור טומאה כיון שאין בגידים בנותן טעם, ואין איסור גיד הנשה כיון דכתיב "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה" והיינו במקום שרק הגיד אסור, אבל במקום שכל הבהמה אסורה גיד הנשה לא נאסר.

האוכל גיד הנשה של נבילה, לר"מ חייב שתיים, ולחכמים אינו חייב אלא אחת, אבל האוכל גיד הנשה של עולה ושל שור הנסקל, אף לחכמים חייב שתיים, כיון שאיסורים אלו חמורים יותר, שהרי הם אוסרים בהנאה.

הגמ' מבארת שחכמים היינו רבי יוסי הגלילי שסובר שאף באיסור כולל (כגון הכא שאיסור נבילה כולל גם את שאר הבהמה ולא רק את הגיד, דאיכא למימור דמיגו דחייל אבשר חייל נמי אגיד) אין איסור חל על איסור, וא"כ האיסור השני חמור יותר, דהיכא שהאיסור האחרון הוא גם כולל וגם מוסיף, איסור חל על איסור, וכדמצינו שאדם טמא שאכל קודש טהור חייב, אבל טמא שאכל קודש טמא, אם נטמא הגוף ואח"כ נטמא הבשר חייב חטאת, דהאוכל קדשים בטומאת הגוף זדונו כרת, כיון שאיסור כרת קדים, שהרי כל טמא שאכל דבר טהור הבשר נטמא, אבל היכא שנטמא הבשר שהוא נאסר על הכהנים בלאו בעלמא, ואח"כ נטמא הגוף, לרבי יוסי הגלילי פטור, דלא אמרינן שמיגו שחל האיסור על חתיכות טהורות חל האיסור גם כלפי חתיכות טמאות, (ולרבנן חייב, דס"ל שאיסור חל על איסור באיסור כולל דאמרינן מיגו). ומה שטומאת הגוף לא חלה אף שהיא חמורה שהיא בכרת, ואילו טומאת הבשר אינה בכרת, י"ל דמאידיך טומאת הבשר חמורה שאין לה טהרה במקוה, ואילו טומאת הגוף יש לה טהרה במקוה.

ק"א: והא דאיתא בברייתא שלרבי יוסי הגלילי מי ששגג ועשה מלאכה ביוה"כ שחל בשבת חייב על כל אחד מהם,

לר"מ איסור אבר מן החי נוהג רק בבהמה טהורה, ולא בחיה ועוף וע"פ שהם טהורים, דכתיב לעיל בסמוך "וזבחת מבקרך ומצאנך".

שיעור האיסור-

רב אמר שאבר מן החי אין חייבים עליו אלא בכזית, דכתיב ביה אכילה. והגידים והעצמות מצטרפים לכזית.

ק"ב: והא דאמר רב שהאוכל ציפור טהורה בחייה חייב בכל שהוא (ובמיתתה חייב בכזית דנבילה כתיב אכילה וכל אכילה בכזית חוץ מאבר החי דקפיד קרא אאבר לחודיה, וטמאה בין בחייה בין במיתתה חייב בכל שהוא דבריה היא, ומשום נבילה אינו חייב בבריה, דכשנברא לא היתה נבילה), היינו כשמשהו בשר מצטרף לכזית ע"י גידים ועצמות, דמשום טמאה אינו חייב כיון שאין בגידים ועצמות טעם טמא. וכן מה שמצינו שלרבי האוכל צפור טהורה שאין בה כזית פטור, ורבי אלעזר ברבי שמעון מחייב, דאם על אבר אחד חייב כ"ש על כולה, דקסבר שלימה אין לך אבר מן החי גדול מזה ובאבר לא בעינן כזית, (ואם חנקה ואכלה שאין כאן אלא אסור נבילה, לכו"ע חייב רק בכזית דאין חייבים על נבילה משום בריה, ומחלוקתם היא אם בחייה היא עומדת לנתח לאברים וממילא כל אבר נקרא אבר בפני עצמו ויש כאן משום אבר מן החי, אמנם אינו חייב אלא אחת, דאין כאן אלא התראה אחת, או שאינה עומדת לאברים עד שתישחט, ואין שם אבר אלא כשהפרישו, ולאבר לכו"ע א"צ כזית), ג"כ איירי כשמשהו בשר מצטרף לכזית ע"י גידים ועצמות. ומצינו עוף שאין בכולו כזית בשר, ובאבר אחד יש כזית בצירוף בשר ועצמות, והיינו קלניתא - עוף כחוש מאד, ואמנם קלניתא היא עוף טמא (שאף במיתתה חייב במשהו לפי רב דבריה היא, ורב אמר שבין בחייה בין במיתתה בכל שהוא), אבל אם יהיה עוף טהור כזה, כך יהיה דינו.

ואמר רבא שאם רבי יסבור שמחשבת אוכלין שמה מחשבה ואזלינן בתרה, אם חישוב בחייה של צפור זו שאין בה כזית לאוכלה אבר אבר דגלי דעתיה שהיא עומדת לאברים, ואכלה כולה יהיה חייב דאבר קרינן ביה. ואם ר"א בר"ש יסבור שמחשבת אוכלין שמה מחשבה, אם יחשוב לאוכלה מתה דגלי דעתיה דבחייה אינה עומדת לאברים, ואכלה חיה פטור. ושאל אביי וכי יש דבר שחיובו משתנה בין אדם לאדם, ורבא סובר דאזלינן בכל אדם לפי מחשבתו.

איסורי אבר מן החי ובשר מן החי-

לרבי יוחנן איסור אבר מן החי נלמד מ"לא תאכל הנפש עם הבשר" דאבר חי מיקרי נפש, דאם יתכנו לא ישוב עוד כנפש הנטולה שאינה חוזרת, וכונת הפסוק לא תאכל הנפש ולא תאכל הבשר כל זמן שזה עם זה, ומ"ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" לומדים איסור בשר בן החי ובשר מן הטריפה. ולריש לקיש גם בשר מן החי נלמד מהפסוק הראשון.

דכתיב "שבת היא" דמשמע שאם חל איסור אחר עימה יתחייב על שבת בפני עצמה, וכתיב "יום הכיפורים הוא" וכנ"ל, ולר"ע אינו חייב אלא אחת, ומבואר שלרבי יוסי הגלילי איסור חל על איסור בכולל, ואף ששני איסורים אלו חלים בבת אחת כשקידש היום, לולא שרבי יוסי הגלילי סובר שאיסור חל על איסור בכולל, גם ביחד הם לא חלים, ושבת מוסיפה על יוה"כ שזדון מלאכה במיתת בית דין ולא בכרת, ויוה"כ מוסיף על שבת איסור אכילה. רבי יוסי בר חנינא אמר שצריך להפוך את השיטות, וה"ה דמצי למימר דס"ל לרבי יוסי הגלילי דאע"ג דאיסור כולל לא חייל, איסור בת אחת חייל, סובר ר' יוסי בר' חנינא דמאן דלית ליה איסור כולל לית ליה נמי איסור בת אחת, ופולגתא היא ביבמות (ל"ג). וי"מ ששבת נחשבת קודמת ליוה"כ משום דקביעא וקיימא, ויום הכפורים נחשב אחרון משום שהוא תלוי בקידוש החודש, ורש"י מקשה על ביאור זה.

ואמרו בשם רבי יוחנן שלסובר שאינו חייב אלא אחת אם שגג על שבת ששכח שזה שבת והזיד על יוה"כ שידע שזה יוה"כ חייב חטאת משום שגגת שבת, אבל אם הזיד על שבת ושגג על יוה"כ פטור משניהם. לאביי הטעם משום שהשבת קבועה ועומדת, ואילו יוה"כ תלוי בקביעא דירחא. ולרבא אין לחלק בזה, דסו"ס שניהם באים בבת אחת, ובע"כ רבי יוסי הגלילי פוטר משום שהוא סובר שכיון שבכולל מוסיף אין איסור חל על איסור, ה"ה כשהם חלים בבת אחת לא מחייב אלא אחד, וממילא אם הזיד באחת מהן חייב על ששגג בשניה, אלא שהיתה גזירת שמד שגזרו שלא לעשות יום הכיפורים, ושלחו להודיע שיקיימו יוה"כ בשבת אע"פ שיוה"כ חל ביום אחר, כדי שלא ישכחו תורת יוה"כ, והאויבים לא יבחינו בו משום שבכל שבת לא עושים מלאכה, ורק באופן זה אם שגג ביוה"כ והזיד בשבת פטור, כיון שזה לא יוה"כ, וכן אמרו רבין וכל נחותי ימא.

איסור אבר מן החי

ק"ב. בטהורים ובטמאים-

איסור אבר מן החי נוהג בבהמה חיה ועוף טהורים. ובטמאים לרבי יהודה ורבי אלעזר אסור ולרבנן מותר. ושניהם מקרא אחד דרשו, דכתיב "רק חזק לבלתי אכול הדם וכו'" ולא תאכל הנפש עם הבשר" - לא תאכל ממנו בעוד שהנפש עימו, רבי אלעזר שסובר שגם באיסור חמור יותר אין איסור חל על איסור לומד שכל שיש בו איסור דם יש בו איסור אבר מן החי וגם בטמאים יש איסור דם (ורק שרצים דגים וחגבים ומהלכי שתי אינם בכלל האיסור). ורבנן לומדים מ"הבשר" שרק אם בשרו מותר כשאין בו דם יש איסור אבר מן החי, ולרבי יהודה אבר מן החי נוהג בטמאה משום שאיסור אבר מן החי נוהג בבני נח.

נכרי מוזהר על אבר מן החי אף בטמאים לכו"ע, ואף אם שחט אותה אין שחיטה מטהרתה אם העוף הטמא מפרס, דלנכרי אין הדבר תלוי בשחיטה, ורק היכא שהשחיטה מתירה לישראל היא מתירה גם לבני נח.

ונ"מ במי שאכל אבר מן החי ובשר מן החי יחד, שלרבי יוחנן חייב שתים כיון שיש כאן שני לאוין, אע"פ שאכלם באכילה אחת ובהתראה אחת, ולריש לקיש חייב אחת דאין כאן אלא לאו אחד. וכן הביאור להלן. ואם אכל בשר מן החי ובשר מן הטריפה, לריש לקיש חייב שתים ולרבי יוחנן חייב אחת. ואם אכל אבר מן החי ובשר מן הטריפה יחד, לכו"ע חייב שתים דבזה לכו"ע מתרי קראי נפקי.

ק"ג. ואם אכל אבר מן החי מבהמה טריפה, שנינו שלרבי יוחנן חייב שתים ולריש לקיש אינו חייב אלא אחת. הגמרא שואלת שהרי בהנ"ל מבואר שגם לריש לקיש חייב שתים.

רב יוסף מבאר שבשתי בהמות שאכל אבר מן החי מזו ובשר טריפה מזו לכו"ע חייב שתים אפילו באותה אכילה ובאותה התראה, כיון שיש כאן שני לאוין, ומחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש היא בבהמה אחת שנטרפה עם יציאת רובה בזמן הלידה, רבי יוחנן סובר שבהמה בחייה עומדת לאברים, וממילא שני האיסורים חלים יחד כשנולדה, וריש לקיש סובר שבהמה בחייה לאו לאברים עומדת, וממילא איסור אבר שהוא חל רק כשמפריש את אותו אבר לא חל על איסור טריפה.

או שלכו"ע בהמה בחייה לאו לאברים עומדת, ונחלקו אם איסור אבר מן החי חל על איסור טריפה כיון שהוא נוהג בבן נח או לא.

או שלכו"ע בהמה בחייה לאברים עומדת ואיסור אבר קודם, ואיירי שנטרפה אחרי הלידה, ונחלקו אם איסור טריפה חל על איסור אבר, שלרבי יוחנן איסור חל על איסור ואיסור טריפה חל על איסור אבר מחיים, וריש לקיש סובר שאיסור טריפה מיתלל תלי וקאי ואינו חל אלא כשפקע איסור חיות.

לרבא מיירי שתלש אבר מן החיה ונעשית טריפה עי"ז כגון שחתך רגליה למעלה מן הארכובה, ונחלקו אם בהמה בחייה לאו לאברים עומדת, וממילא חלים שני האיסורים יחד, או שבהמה בחייה לאברים עומדת, ואיסור טריפה לא חל על איסור אבר.

והנה מצינו מחלוקת בדעת רבי יוחנן מה הדין באוכל חלב מן החי מבהמה טריפה, לרבי חייא בר אבא חייב שתים, ולרבי אבהו חייב שלש. וצ"ב במה נחלקו.

הגמרא מבארת דמיירי בבהמה שנטרפה עם יציאת רובה, רבי אבהו סובר שבהמה בחייה עומדת לאברים, וממילא שלשת האיסורים חלים יחד כשנולדה, ורבי חייא בר אבא סובר שבהמה בחייה לאו לאברים עומדת, וממילא איסור אבר שהוא חל רק כשמפריש את אותו אבר לא חל על איסור חלב ועל איסור טריפה שחלו בשעת לידתה.

או שלכו"ע בהמה בחייה לאו לאברים עומדת, ונחלקו אם איסור אבר מן החי חל על איסור חלב דאיסור חל על איסור, או לא.

או שלכו"ע בהמה בחייה לאברים עומדת, ואיירי שנטרפה אחרי הלידה, ונחלקו אם איסור טריפה חל על איסור אבר, לרבי אבהו כמו שהתורה אמרה שאיסורי נבילה וטריפה חלים על איסור חלב, דכתיב "ואכול לא תאכלוהו" אף דכבר כתיב "כל חלב וכל דם לא תאכלו", ללמוד שאיסור נבילה יחול על איסור חלב, כך גם הם חלים על איסור אבר מן החי, ורבי חייא בר אבא סובר שדווקא על איסור חלב הם חלים מפני שהותר מכללו אצל חיה, משא"כ על איסור אבר מן החי.

ק"ג: אבר מן החי שחילקו לשניים ואכלו, אם חילקו מבחוץ - קודם שיתננו לתוך פיו, ואכל כל חלק לבדו, לרבי יוחנן וריש לקיש פטור ואין האכילות מצטרפות בכדי אכילת פרס, דכיון דחידוש הוא, דהא גידין ועצמות דעלמא לא מיחייב עלייהו והכא מיחייב, אין לך בו אלא חידוש, דסתם אכילה בבת אחת משמע, אבל לחצאין לא. ולרבי אלעזר חייב דמחוסר קריבה שנתרחקו מעט זה מזה לאו כמחוסר מעשה. ואם חילקו מבפנים - לאחר שבא סמוך לבית בליעתו בלעו לחצאין, לרבי יוחנן חייב שהרי גרונו נהנה בכזית, ולריש לקיש פטור דבעינן אכילת מעיו בכזית - כשהוא יורד לתוך מעיו צריך שיהיה בו שיעור אכילה, ואינו חייב בסתמא בכזית דא"א ללעוס את כל האכילה יחד אלא בבלע בבת אחת כגון גרומיתא זעירתא - עצם קטנה שעל כף היד, שיש בה משהו בשר, וגיד ועצם משלימה לכזית, ואין אדם לועסו אלא בולעו.

לריש לקיש מה שנשאר בין השניים אינו מצטרף לכזית, ולרבי יוחנן זה מצטרף לכזית. ורב פפא אמר שמה שנשאר בין השניים לא נחלקו בו כיון שלא גרונו ולא מעיו נהנו, דאין הטעם אלא כשהוא סמוך לבית הבליעה, והמחלוקת היא על מה שנשאר בין החניכיים, שלרבי יוחנן חייב שהרי גרונו נהנה, ולריש לקיש פטור דבעינן הנאת מעיו.

ואם אכל חצי זית והקיא ואכל עוד חצי זית, רב אסי אמר בשם רבי יוחנן שחייב משום שגרונו נהנה בכזית, ואע"פ שזה בזה אחר זה חייב כיון שזה בכדי אכילת פרס, אבל הנאת מעיים ליכא, דלא נתמלא כריסו אלא בחצי זית, ופליגא אדרב דימי ורבין דאמרי לעיל משמיה דרבי יוחנן שאם חילקו מבחוץ פטור. ואם אחר שהקיא חזר ואכל את אותו חצי זית חייב, דלאו שמיה עיכול דאי שמיה עיכול לא הוי אלא פירשא בעלמא ואכילה שניה לאו אכילה היא, וממילא נהנה גרונו בכזית.

כל הבשר

איסור בשר בחלב

מקור איסור בשר בחלב הוא מדכתיב "לא תבשל גדי בחלב אמו", וכיון שאיסור זה נכתב בתורה שלש פעמים, אמרו חז"ל שאחד בא לאסור בשר בחלב ואכילה, השני בהנאה, והשלישי הוא איסור לבשלם יחד, והאיסור הוא בכל בהמה ולא דווקא בגדי, והתורה כתבה את ג' הפעמים בלשון ביטול כדי לומר שגם אכילה והנאה אינם אלא כשנתבשלו יחד.

רבנן עשו סייג לתורה והרחיבו את האיסור גם כשהבשר וחלב לא נתבשלו יחד, ואפילו על שלחן אחד באופנים מסויימים אסור, וכן חייבו חכמים להמתין מלאכול מאכלים חלביים אחרי אכילת בשר, וכן אסרו חכמים דברים נוספים.

כיון שטעמו של האיסור ג"כ נאסר (-טעם כעיקר), אסור גם לאכול מאכלים שיש בהם בליעות של בשר בחלב, וישנם פרטים רבים מתי הטעם נבלע, כגון בביטול בכלי ראשון, ומתי לא.

איסור ביטול בשר בחלב הוא בכל בשר, דאף דאמר רחמנא גדי ה"ה בחיה ועוף, ולקמן ק"ג יש מחלוקת אם זה מדאורייתא או מדרבנן. ובבשר דגים וחגבים מותר. מתני'.

ק"ד. לרב יוסף תנא דמתני' סובר שבשר חיה ועוף איסורם מדאורייתא, ודלא כר"ע שסובר שבחיה ועוף אין האיסור מדאורייתא (אמנם בדין נדר דלהלן התנא סובר כר"ע). ולרב אשי מתני' כר"ע, ואין הכונה שהכל אסור מדאורייתא.

הנודר מן הבשר אסור בבשר בהמה חיה ועוף, ומותר בבשר דגים וחגבים, דכל הנודר דעתו למה שנקרא כך בלשון בני אדם, וכל מין בשר דרך לקרותו בשר חוץ מבשר דגים וחגבים. (מתני'). הגמ' אומרת שתנא דמתני' סובר כר"ע שכל דבר שבשליחות השליח נמלך לשאול אם הוא בכלל השליחות אבל בסתמא אינו בכלל השליחות ואינו מוצא מכלל השליחות, הוא בכלל הנדר, וכדמצינו שהנודר מן הירק, לת"ק מותר בדלועין, שהרי אדם אומר לשלוחו לקנות ירק והוא אומר לא מצאתי אלא דלועין ואינו לוקחם מיד כשמוצאם, ולר"ע אדרבה כיון שעל דלועין הוא נמלך זה ראיה שזה ירק, שהרי על קטנית אין השליח נמלך.

ק"ד: העלאת בשר עם גבינה על השלחן

אסור להעלות גבינה על השלחן שאוכל עליו בשר בהמה שמא יבוא לאוכלם יחד כשהם נוגעים ובולעים זה מזה, אע"פ שמותר לאכול בשר אחרי גבינה. ובבשר עוף, לבית שמאי מותר, ולבית הלל אסור, וזו מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. ובבשר דגים וחגבים מותר לכו"ע. ובשלחן שמסדרים עליו את התבשיל מותר להניח שם בשר וחלב.

גם מי שסובר שבשר עוף בחלב אסור מדרבנן, יכול לסבור שאסור להעלותם יחד על השלחן, ולא הוי גזירה לגזירה, דיש לחוש שיעלה בשר בהמה עם גבינה באילפס שהוא כלי ראשון ויאכל בשר בחלב דאורייתא, (אבל כלי שני אינו

מבשל, וכן בשר וחלב שנתערבו צוננים אין איסורם מדאורייתא). ומה שמצינו שאין גוזרים גזירה לגזירה, היינו כגון **חלת חוץ לארץ** שאינה אסורה לזרים אלא מדרבנן, שנאכלת לכהן עם זר על השלחן ולא גזרו שמא זר יקח מזה ויאכל, כיון שגם האכילה אינה אסורה מדאורייתא, וניתנת לכל כהן שירצה אפי' לעם הארץ שאינו משמרה בטהרה, שזה דווקא בחוץ לארץ, שאין לחוש שם לאיסור דאורייתא, אבל חלת חוץ לארץ בארץ ישראל לא הוי גזירה לגזירה, דיש לגזור שמא יאכלו חלת הארץ שהיא אסורה לזר מדאורייתא דתרומה קרייה רחמנא ואסורה לזרים מדכתיב "וכל זר לא יאכל קודש", ואין לתתה לעם הארץ שאינו משמרה בטהרה דכתיב "לתת מנת הכהנים והלויים למען יחזקו בתורת ד' " – למחזיקים יש מנת ולא לשאינם מחזיקים.

ק"ה. אכילת בשר אחרי גבינה – מי שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר, צריך קינוח והדחה, (בית שמאי אמרו שצריך קינוח ובית הלל אמרו שצריך הדחה, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי). ואגרא חמיו של רבי אבא אמר שמי שאכל גבינה, מותר לאכול אחריה עוף בלא נטילת ידים ובלא קינוח הפה לראות שלא נדבק מהגבינה בחניכיו, הגמרא מבארת שרק בלילה ההיתר הוא רק בעוף, ואילו בשר אסור, אבל ביום מותר אפילו בבשר.

לרבי זירא הקינוח צריך להיות דווקא בפת חיטים קרה ורכה, ולא בפת שעורים שהיא מתפוררת בתוך הפה וממילא אינה מקנחת, או בפת חיטים שהיא חמה או קשה. ולהלכה אפשר לקנח בכל דבר חוץ מקמח תמרים וירקות שהם רכים. אם נשאר בשר בין השיניים אסור לאכול גבינה, דכתיב "הבשר עודנו בין שיניהם" ומבואר שזה נקרא בשר.

מי שאכל בשר אסור לו לאכול גבינה מפני שהבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו. ומר עוקבא אמר שהוא כחומץ בן יין לגבי אביו, מפני שאביו כשהיה אוכל בשר לא היה אוכל גבינה עד למחר, והוא ממתיך רק לסעודה הבאה.

שמואל אמר שהוא כחומץ בן יין לגבי אביו, שאביו היה מסייר נכסיו פעמיים ביום לראות מה הם צריכות, והוא רק פעם אחת. דס"ל לשמואל שמי שמסייר נכסיו בכל יום מרויח מפני שמתקנם במה שצריך. ובאמת אב"י תפס את האריס לוקח עצים, ורב אסי ראה שמים עומדים לשטוף את שדהו.

נטילת ידים

הלכות נטילת ידים לפני הסעודה, נמצאים במשניות בסדר טהרות במסכת ידים, באשר היא שייכת לדיני טומאה וטהרה, ואין על סדר טהרות תלמוד בבלי, והרבה דינים חשובים בהלכות אלו נתבארו בסוגיות שלפנינו.

נטילת ידים לפני הסעודה היא תקנה דרבנן, משום סרך תרומה כמבואר בגמרא כאן, ומשום נקיות, ולהלן יבואר אלו מים ששרים

לנטילה, דין כח גברא בנטילה, מתי אפשר לטבול ידיים במקום לנוטלם, חשיבות מצות נטילת ידיים, לאלו דברים צריך ליטול ידיים, עד היכן בידיים צריך ליטול ידיו, שיעור המים לנטילה, ועוד מדיני טילה, וכן יבוארו דינים בנטילת מים אמצעיים (בין גבינה לבשר) ומים אחרונים.

מים ראשונים מצוה - לשמוע דברי חכמים. מים אחרונים חובה מפני מלח סדומית שמסמא את העיניים (וכ"ש שהמודד מלח צריך ליטול ידיו). מים אמצעיים שבין תבשיל לתבשיל רשות, ושבין תבשיל לגבינה חובה.

מים ראשונים ניטלים בין ע"ג כלי בין ע"ג קרקע, ומים אחרונים ניטלים דווקא בכלי ולא ע"ג קרקע, מפני שרוח רעה שורה עליהם, וי"א שאפשר לנוטלם גם ע"ג קיסמים.

מים ראשונים ניטלים בין בחמין בין בצונן, ומים אחרונים דווקא בצונן, מפני שחמין מרככים את הידים ואין מעבירים את הזוהמא אלא מבלעים בהם את זוהמת התבשיל. ללישנא קמא אין ליטול מים ראשונים במים שהיד סולדת (-נכות) בהם דבטלו ונשתנו מתורת מים, וללישנא בתרא מותר ליטול מים ראשונים במים שהיד סולדת בהם, ומים אחרונים אסור רק במים שהיד סולדת בהם.

טעם למה נזהרים בכמה דברים

ק"ה: מה שלא נוטלים דבר מהשלחן בזמן שאחד אוחז כוס לשתות, אינו מחשש לקלקול בסעודה, אלא מפני שזה קשה לרוח צרדא, ואם הוא נוטל ומחזיר, או שמשאיר את מה שנטל בתוך ד' אמות לשלחן, או שנוטל דבר שאינו צריך לסעודה, אין בזה חשש. ומר בר רב אשי הקפיד גם על כלים לכתישת תבלין מפני שהם נצרכים לסעודה.

מה שאוספים את הפרורים אחרי הסעודה אינו משום נקיון, אלא משום שזה קשה לעניות.

מה שלא שותים את הקצף של המשקה, הטעם אינו משום שזה מאוס, אלא מפני שזה גורם לכרסם - יררים הבאים מן החוטם, (ואם שתה קצף של יין, רפואתו שישתה שיכר, ובשל שיכר ישתה מים, ובשל מים אין לו תקנה, והיינו דאמרי אינשי בתר עניא אזלא עניותא). והמנפח בפיו זה גורם לחולי בראש, והמסלקו בידי זה גורם לעניות, ותקנתו שישקעו בתוך המשקה.

מה שלא מושכים ירק מתוך האגודה של הגגן, הטעם אינו משום דמחזי כרעבתנותא שאינו יכול להמתין עד שיתירנו, אלא משום שזה גורם לכשפים. ורב חסדא ורבה בר רב הונא נזהרו בזה וכן לא קינחו בחרס ולא הרגו כינה במלבושם, ולא הצליחה המכשפת לעצור את הספינה שלהם בכשפיה.

מה שלא אוכלים ירק שנפל מהשלחן אינו משום שזה מאוס, אלא משום שזה גורם לריח הפה.

מה שלא יושבים מתחת למרזב המקלח מים מן הגג אינו משום שופכים - מים שהשתמשו בהם על הגג, שהם מאוסים, אלא משום דשכיחי שם מזיקים. ומעשה בסבלים שהניחו שם חבית והיא נשברה, ורב אשי נידה את המזיק, וקצב לו זמן לשלם, ולא בא באותו הזמן, ואמר לו המזיק שאין להם רשות לקחת דבר צרור או חתום או מדוד או מנוי, אלא רק דבר הפקר.

מה שנוהגים לשפוך מים מפי הכד לפני השתיה ממנו אינו משום שיש שם קיסמים, אלא מפני מים הרעים ששתה מהם עד וזו תקנתם.

המשך הלכות נטילת ידיים

ק"ו: לרב דימי זלזול במים ראשונים גרם לאכילת בשר חזיר, שהיה חנוני שהיה מוכר נבילות לעכו"ם ושחוטות לישראל, וכשבא יהודי ולא נטל ידיו היה סבור שהוא נכרי והאכילו בשר חזיר, וזלזול במים אחרונים גרם להוצאת אשה מבעלה, כדאיתא ביומא (פ"ג:): שכידור הכחיש שהפקידו אצלו כסף וכשראו שיש לו שאריות עדשים בשפמו הלכו לאשתו ואמרו לה שבעלה אמר שישבו את כספו ונתן סימן שאכל עדשים, וכששמע זאת כידור גירש אותה. ולרבין זלזול במים ראשונים גרם לאכילת בשר נבילה, וזלזול במים אחרונים גרם למיתה שי"א שכידור (הנ"ל) הרג את אשתו. ורבי אבא נקט כדברי שניהם לחומרא, שמים ראשונים גרמו לאכילת בשר חזיר (שהוא חמור מנבילה כיון שיש בזה שני איסורים) ומים אחרונים גרמו למיתה.

נטילת ידיים בחמין - חמי האור לחזקיה אין נוטלים מהם ידיים - מים ראשונים, ופליג אדלעיל (ק"ה:), וחזקיה הוא תנא, ולרבי יוחנן נוטלים מהם ידיים. **וחמי טבריה או שאר מים שנפסלו משתית בהמה** כגון מים סרוחים, פסולים לנטילת ידיים ע"י כלי וגריעי מחמי האור לפי שלא היתה להם שעת הכושר, ולא תיקנו רבנן נטילה אלא בראויים לשתית בהמה, ולענין טבילת הידים או כל גופו אם יש בהם מ' סאה, במקומם (-כשהם מחוברים) מהני לכו"ע דשם טבילה עליהם ככל המעיינות והמקוואות, ואם העביר אותם דרך חריץ שאין שם שיעור מקוה אבל הם מחוברים למקוה, לרבנן ולחזקיה אפשר להטביל בהם ידיו, ולרשב"א ולרבי יוחנן גוזרים שמא יטול מהם ע"י כלי.

טעם נטילת ידיים לחולין הוא משום סרך תרומה שהידיים הם שניות ופוסלות את התרומה ולא את החולין, וגזרו שיתלו לחולין כדי שאוכלי תרומה יהיו רגילים ליטול ידיהם. ועוד משום מצוה, והיינו מצוה לשמוע דברי חכמים שתיקנוה, או שזה דאורייתא כדאמר ר"א בן ערך שסמכו דבר זה על הפסוק "וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים" משמע שיש מקרה שמועילה שטיפה במים ואסמכתא בעלמא היא.

נטילת ידים לפירות – לרב אושעיא נטילת ידים לפירות רשות, משום נקיות, ואינה לא חובה ולא מצוה, ולרב נחמן הנוטל ידיו לפירות אינו אלא מגסי הרוח ואסור לנהוג בגסות הרוח ואין זה רשות, ורב אמי ורב אסי אכלו פירות ולא נטלו ידיהם.

מהלכות זימון – אין מזמנים על הפירות. ושנים שאכלו יחד פת (וכן שלשה שאכלו פירות) מצוה שכל אחד יברך בפני עצמו, ורק אם אחד בור יוציאו מי שיודע לברך.

ק"ו: עד היכן יטול ידיו – לתנא דברייתא לחולין יש ליטול עד הפרק השני שבאמצע האצבעות, דכיון שהנטילה היא רק משום סרך תרומה, די אם נטל מה שנוגע במאכל דהיינו ראשי האצבעות, ולתרומה עד הפרק השלישי שהוא גבגב היד, ולקידוש ידים ורגלים מן הכיור עד הפרק העליון ששם מתחברים היד והזרוע. וכן אמר רב, ושמואל אמר שיטול לחולין כמו לתרומה ולא חלק על הברייתא, אלא שמפני שהיה כהן ורגיל בתרומה החמיר להרגיל עצמו גם בחולין כדי שיהיה רגיל בזה. ורב ששת אמר שיטול לתרומה לקולא כמו לחולין, דעת התוס' שרב ששת לא חולק על הברייתא, אלא שסובר שכונת הברייתא שבחולין יטול עד הפרק הראשון, וממילא אמר שיטול לחולין ולתרומה עד הפרק השני. ורב אמי הראה עד היכן ליטול בין לחולין בין לתרומה ולחומרא, ולא דווקא לכהנים.

כל דבר שחוצץ בטבילת הגוף חוצץ בנטילת ידים לחולין, ובקידוש ידים ורגלים במקדש.

ק"ז: נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה עליהם לכל היום לאכילה, ובלבד שיזהר מלטנפם ומלטמאם, לרב דין זה הוא אפי' שלא בשעת הדחק, ורב אבינא אמר לעשות כך במקום שמים לא מצויים, ונחלקו בגמ' אם הוא מתיר רק בשעת הדחק וס"ל כרב, או אף שלא בשעת הדחק ודלא כרב.

אריאת דדלאי – צינור המוליך מים לשדות ששופכים אליו מים מהנהר בדלי, אין נוטלים ממנו לידיים ע"י הכנסת הידים לתוך הצינור, דבעינן נטילה מכח גברא וכבר פסק כח השופך, (וטבילה אין כאן כיון שאין בזה שיעור מקוה), ואם נותן ידיו סמוך למקום השפיכה שהמים מקלחים לידיו מכח האדם ששופך את המים לצינור, מהני, דבזה המים באים מכח גברא, וכן אם הדלי ניקב ככונס משקה שזה נקב קצת גדול והקילוח היוצא ממנו נראה, והשופך מים מהדלי לצינור שופך דרך פי הדלי ונשפכים מים מהנקב ליאור, אפשר להטביל ידיו בצנור, כיון שע"ז המים שבצינור מחוברים ליאור, וע"ז מועיל להטביל בצינור את הידים, דאין זה טבילה גמורה שנצריך חיבור כשפופרת הנוד.

כלי שניקב ככונס משקה אינו כשר לנטילת ידים, מפני שרבנן תיקנו ליטול ידים מכלי.

שיעור רביעית – צריך ליטול מכלי, ושיהיה בכלי רביעית מים, אמנם שניים יכולים ליטול ידים מרביעית אחת, כיון שהמים שהשני נוטל בהם הם שיירי טהרה.

מים שנשתנה מראיהם פסולים לנטילת ידים.

מגופת חבית, או חמת או כפישה של עור, שתיקנם, כשרים לנטילת ידים, אבל שק וקופה אינם כשרים לנטילת ידים, כיון שלא נעשו למים, דרובם לא מחזיקים מים.

ק"ז: כורך אדם ידיו במפה שלא יגע באוכל ואוכל תרומה דכהנים זריזים הם ולא יגעו בתרומה, אבל לא יכרוך ידיו במפה ויאכל טהרות דאינם למוזדים להשמור כמו כהנים, ורבי צדוק אכל פחות מכביצה כשהוא כרוך במפה מחוץ לסוכה ולא בירך אחריו ברכת המזון.

מי שמכניסים לו אוכל לפיו ואינו נוגע באוכל, הגמ' מסתפקת אם צריך ליטול ידיו, (ורב הונא בר סחורה האכיל את רב המנונא, ואמר שרק בגלל שהוא רב המנונא האכילו. הגמרא אומרת שאין ראיה שהטעם משום שהוא זהיר שלא ליגע, ד"ל שהיה זריז ליטול ידיו מתחילה, והזריז עדיף מהזהיר, שהזהיר נזהר בשעת מעשה שלא לעבור על המצוה, והזריז רואה את הנולד ומוכין עצמו מתחילה שלא יבוא לידי כך, והיינו דאמרין זהירות מביאה לידי זריזות). ובשמש ודאי שהוא צריך ליטול ידיו כיון שהוא טרוד לשמש את המסובים והוא שכן שהוא לא נטל ונוגע באוכל שאוכל, אבל מה שנוגע בשאר המאכלים אינו מצריך נטילה, שלא הצריכו נטילה לנוגעים אלא רק למי שאוכל. ולהלכה צריך האוכל מאחרים ליטול ידיו. והמאכיל י"א שצריך ליטול ידיו, ולהלכה אינו צריך.

מותר לאשה להדיח במים יד אחת ולהאכיל לבנה הקטן ביוה"כ, ואף אם א"צ נטילת ידים למאכיל, מ"מ צריך משום רוח רעה השורה על הידים שלא נטלו בשחרית, אבל מאכיל שנטל ידיו בשחרית א"צ ליטול ידיו.

צריך השמש לברך על כל כוס שכיון שאינו יודע אם יתנו לו עודף הוא מסיח דעתו, ואם אין אדם חשוב מברך אף על כל פרוסה, משא"כ כשיש אדם חשוב שהוא בטוח שלא ימנעו ממנו לחם כל צורכו. ואין לאחד האורחים לתת פרוסה לשמש, בין כשהכוס בידו ובין כשהיא בידו של בעה"ב, שמא יארע דבר קלקלה בסעודה שבעה"ב יכעס כשהוא שותה והיין חונקו ומזיקו, או שיפחד שהלחם לא יספיק לאורחים ויסתכל מה האורח נותן לשמש והכוס שבידו תישפך, וכן כשהכוס ביד השמש שמא ישפכנה.

הרחקות בין בשר לחלב

מותר לצרור בשר וגבינה במטפחת אחת, ובלבד שלא יגעו זה בזה, ואם נגעו א"צ קליפה כיון ששניהם צוננים, אבל צריך הדחה.

אכילה על שלחן אחד - שני אכסנאים מותרים לאכול על שלחן אחד בשר וגבינה, ובלבד שלא יהיו מכירים זה את זה שאין לחוש יאכל אחד משל חברו. ואף במכירים אסור רק בתפיסה אחת אפילו בלא שלחן, או בכעין תפיסה אחת (ואין דבר מפסיק ביניהם כגון לחם או כלי, וכן באוכלים על שני מפות נפרדות מותר. תוס'). ושני אחים המקפידים זה על זה שאין זה אוכל משל זה, אסורים לאכול זה עם זה, שמא יבואו להתיר באוכלים זה עם זה, כפי שאסרו לענן מצות בפסח סריקי בייתוס שהיה לו דפוס מצויר שהיה הציור נעשה מיד, אטו שאר סריקין המצויירים שאסרו מפני שהאשה שוהה בעשייתם והם מחמיצים, ולא דמי למה שהתירו למי שאין לו אלא חלוק אחד, לכבס במועד, דהתם אזורו מוכיח עליו, דהאזור קבוע בחלוק, וכשמחליפים חלוק מעבירים את האזור לחלוק השני, ומי שאין לו חלוק אחר מכבסו עם אזורו, והרואה שמכבסו עם אזורו יודע שאין לו חלוק אחר, ולכך התירו לו חכמים.

באיזה אופן הטעם אוסר את העיקר

ק"ח. טעמו ולא ממשו - טעם האיסור כשאין ממשות של האיסור כגון היכא שסילק את האיסור שאין כאן אלא טעמו, לאבוי בכל האיסורים זה אסור מדאורייתא, דילפינן מבשר בחלב שהתורה אסרה באכילה אף שאם מסלקם זה מתוך זה אחרי הבישול אין כאן אלא טעם, ולומדים מזה לשאר איסורים בבמה מצינו, ואין לומר ששם זה חידוש שאסורים אע"פ ששניהם מין התר, ועוד שאסור אפי' רק לבשל, ואין ללמוד משם, דא"כ למה שם לא נאסר בלא נותן טעם דהא חידוש הוא, ואפילו בכל דהו זה בשר בחלב, אלא מבואר שזה לא חידוש מיוחד, אלא רואים מזה דאהכי קפיד רחמנא, כמו שכלאי הכרם נאסרים בגלל התערובת, וממילא לומדים מזרוע בשילה להתיר כשאין טעם. ורבא דוחה שבאמת בשר בחלב זה חידוש, ומ"מ אין לאסור בלי נתינת טעם (למרות שא"א ללמוד מזרוע בשילה), בדגופיה גלי קרא דבעינן טעמא, מדלא אסרה תורה אלא בדרך בישול בשר בתוך חלב, שבאופן זה ודאי יש נתינת טעם.

דין חתיכה שנפלה עליה טיפת חלב

לתנא דמתני' אם נפלה טיפת חלב על חתיכה אחת מתוך החתיכות שבתוך הקדירה, אותה חתיכה נאסרת אם יש באותה טיפה כדי לתת בה טעם, והיינו שאין בחתיכה שישים כנגד הטיפה. ואם נייער את הקדירה מיד לפני שהחתיכה קיבלה טעם מן הטיפה, שאז הטיפה התערבה בכל החתיכות, אינה אוסרת אא"כ יש בה כדי לתת טעם בקדירה. מתני'. (ורבי יהודה (ק"ט). אוסר גם בניער).

והיכא שהחתיכה נאסרת, שיטת רב שהחתיכה עצמה נעשית נבילה והיא אוסרת את כל החתיכות אפי' אם יש בהם כדי לבטלה מפני שהן מינה, והיינו שטעם הבשר שיצא מהחתיכה, שהוא עצמו נאסר, אוסר את שאר החתיכות, וס"ל לרב כרבי יהודה שמין במינו לא בטיל, ואיירי שהחתיכה נמצאת

ברוטב עבה (דאל"כ אומרים כאשר נתערבה חתיכת איסור, בהיתר שהוא מינו ושאינו מינו, סלק את ההיתר שהוא מינו כמי שאינו מועיל לא לבטלו לאיסור דמין במינו לא בטל, ולא להחשיבו שנתווסף על האיסור שיצטרכו לבטל גם אותו, אלא מחשיבים כאילו אינו כאן, ושאינו מינו של היתר רבה עליו על האיסור ומבטלו, וגם כאן הרוטב מבטל את החתיכה הנאסרת), וס"ל לרב שאפשר לסוחטו אסור - איסור שנבלע בהיתר ונתן בו טעם ואסרו, וחזר ובישל את החתיכה שבלעה עם עוד חתיכות של היתר, שהחתיכה הראשונה יכול האיסור להסחט ממנה ולהתחלק בחתיכות ההיתר שאין באיסור כדי לאסור כולם, ומ"מ לא די שהחתיכה לא מותרת, אלא גם ההיתר שבה נעשה איסור, וצריך שיעור גדול כדי לבטל את כל החתיכה, וכן דעת רב ורבי חנינא ורבי יוחנן, ודלא כרבי שמעון בר רבי וריש לקיש דס"ל אפשר לסוחטו מותר שאפילו החתיכה שנאסרה הותרה, ואף שאין מבטלין איסור לכתחילה, בדיעבד מותר, דאי אפשר לסוחטו מותר למה החתיכה נעשית נבילה והרי הטעם יוצא ממנה ומתחלק בכל החתיכות האחרות, ואין סיבה לאסור חתיכה אחת יותר מאחרות).

ק"ח: ומה שרב אמר שאם נפל כזית בשר לתוך יורה של חלב, הבשר אסור מפני שהחלב נתן בו טעם, והחלב מותר, ולא אמרינן שהחלב שנבלע בו נעשה נבילה ומעתה הוא אסור דהא ס"ל לרב שמין במינו לא בטל, צ"ל דאיירי שנפלה החתיכה ליורה ורתחת והספיקה רק לבלוע וקדם וסילקה קודם שנחה דכל זמן שאינה נחה מרתיחתה אינה פולטת.

אבל אין לומר שהתורה אסרה בבשר בחלב רק את הבשר ולא את החלב, והחלב מותר אפילו אם היה בבשר שיעור גדול לתת טעם בשר בכל החלב, דכתיב "לא תבשל גדי בחלב אמו" - גדי אסרה תורה ולא חלב, שהרי רב מחייב מלקות במי שאכל חצי זית בשר וחצי זית חלב (הדרך לשער כזית במשקין הוא ע"י הכנסת זית לתוך כוס מלאה משקים, והמשקה שיוצא מהכלי הוא שיעור כזית) שנתבשלו יחד, (והיינו בבאו מיורה גדולה שהיה בה כזית בשר וכזית חלב, אבל ביורה שאין בה אלא שני חצאי זית אלו אינו לוקה לא על הבישול ולא על האכילה, דאינם מצטרפים לעשות איסור אא"כ היה בתחילה שיעור כזית מבשר ושיעור כזית מחלב. וללוי לוקה בין על האכילה בין על הבישול).

ק"ט. ובברייתא מבואר שחתיכה שנפלה עליה טיפת חלב, אם לא נייער (-הגיס) ולא כיסה את הקדירה כלל (ערבוב הקדירה גורם שהטעם יתפשט בכולה, וכן המכסה את הקדירה גורם לכך), אין הטיפה נבלעת אלא באותה חתיכה ואינה יוצאת ממנה לשאר החתיכות כיון שהחלב נמצא בגג אותה החתיכה. ואם לא נייער ולא כיסה בתחילה אלא בסוף שבתחילה החתיכה קיבלה את הטעם ואח"כ כשנייער הטעם נפלט ממנה לחתיכות האחרות, שיטת רבי יהודה שהטיפה נותנת טעם בחתיכה ואוסרתה, והחתיכה נעשית נבילה, ואוסרת את כל החתיכות מפני שהן מינה, ואפי' היכא שנייער מתחילה

ועד סוף אסור אע"פ שהחתיכה לא בלעה את האיסור יותר משאר החתיכות, ואין באותה טיפה שיעור לאסור את כל החתיכות, דחיישינן שלא ניער בתחילה יפה ולא כיסה יפה יפה וממילא החתיכה בלעה בתחילה מן האיסור, וכשניער אח"כ היא פלטה. ושיטת חכמים שאפי' היכא שניער וכיסה בסוף ולא בתחילה, אין הטיפה אוסרת אא"כ יש בה בכדי לתת טעם ברוטב ובקיפה (-פרורים דקים של בשר שיוורדים לשולי הקדירה) ובחתיכות, דס"ל אפשר לסוחטו מותר. ושיטת רבי שאם ניער וכיסה בסוף החתיכה נאסרת ואוסרת את שאר החתיכות, דס"ל שאפשר לסוחטו אסור, ואם ניער וכיסה מתחילה ועד סוף, הטיפה מתבטלת גם ברוטב ובקיפה ובחתיכות, דלא ס"ל כרבי יהודה שחושש שמא לא ניער יפה.

ואין לומר שבין לרבי יהודה בין לחכמים אפשר לסוחטו אסור, ונחלקו לשיטתם אם מין במינו בטל או לא, דלא משמע כך מלשון הברייתא.

ולענין הלכה אפשר לסוחטו אסור, ומין במינו אפילו באלף אינו בטל, וממילא בין בטיפת חלב שנפללה על החתיכה ולא ניער ויש בה כדי ליתן טעם באותה חתיכה, ובין בחלב הדבוק בחתיכת בשר ויש בו ליתן טעם בה, ואפילו אין בו כזית, דהוי חצי שיעור אסור מן התורה, החתיכה עצמה נעשית נבלה, ואין מועילין שאר החתיכות לבטלה, דכולן נאסרות ואפילו הן אלף, אבל אם יש ברוטב לבדו יותר משישים מול כל החתיכה שקיבלה את הטעם, הרוטב מבטלה, ומשליכה וכולן מותרות, דכל מין ומינו ודבר אחר סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו.

חיוב בישול בשר בחלב הוא בשיעור שאחרים -נכרים אוכלים אותו מחמת בישולו, והיינו שנתבשל כל צרכו. (ק"ח:).

הוצאת הדם מהלב - צריך לקרוע את הלב ולהוציא את דמו, ואם לא קרעו אסור לאוכלו, אבל אינו עובר עליו להתחייב כרת, ובכריתות (כ"ב) מוקים לה בלב עוף שאין בדמו כזית, והוא אסור אסור באכילה כיון דחצי שיעור אסור מן התורה, אבל בלב בהמה חייב כרת אם לא קרעו לאחר בישולו, אבל הבשר אינו נאסר כיון שהוא חלק ואינו בולע, ואם בישלו קורעו לאחר בישולו.

דיני כחל

הכחל הוא דד הבהמה, ומכיון שיש בו חללים קטנים שהם כנוס החלב, ומצד שני הכחל עצמו הוא בשר, צריך להוציא את החלב מהכחל לפני שמכניסים אותו לאכילה, וכדלהלן.

ק"ט: צריך לקרוע את הכחל ולהוציא ממנו את החלב, ואם לא קרעו אינו עובר לא על אכילתו ללקות ולא על בישולו, דאין זה נקרא חלב. מתני'.

אכילת כחל שלא קרעוהו - נחלקו בגמ' בדעת רב אם יש איסור לאכול כחל שלא קרעוהו, ולא יעזור שיקרע אותו לאחר בישולו שכיון שהוא רך כבר נבלע בו החלב על ידי הבישול והקריעה לא מוציאה את החלב, (ולהלן ק"). מובא שרב אסר כחל שנתבשל בחלבו כשראה מקום שאינם מקפידים על

בישול בשר בחלב, וי"א שרק כחל של מניקה שכנוס שם הרבה חלב אסור), או שמותר לאוכלו אם נתבשל וא"צ לקורעו, כיון שהחלב אינו כנוס במעי' אלא מובלע בבשר, וכיון שאפילו בנסחט ממנו ויצא חלב שחוטה דרבנן, בדלא פירש אפי' איסורא דרבנן ליכא, ולכתחילה צריך קריעה מדרבנן, אמנם קיבה של טלה או של עגל שיונקים החלב לתוך קיבתם, שבישלה בחלבה אסורה, כיון שהחלב כנוס במעי' ומשיצא מדדי הבהמה חלב הוא.

עוד מביאה הגמ' (ק"). מנהגים שונים אם אוכלים כחל או לא אפילו צלי ואפילו קרעו, ואיתא התם שההולך ממקום שאוכלים למקום שאין אוכלים, נותנים עליו חומרי מקום שהלך לשם, ואין לו לאכול אלא חוץ לתחום.

דרך קריעת הכחל - קורעו שתי וערב, וטחו בכותל (-כובשו בידיו לכותל כדי שיסחט חלבו), והיינו כשנותנו לקדירה כיון שכשהוא יוצא הרי הוא חלב גמור וחוזר ומתבשל עמו, אבל שלא לקדירה והיינו לצלי מספיק קריעה או שתי או ערב כיון שהחלב מטפטף למטה וכשיצא והרי הוא חלב לא חזר, ואפי' לכתחילה.

כל דאסר לן רחמנא שרא לן כוונתה - דם אסור וכבד שכולו דם קרוש ויש לו טעם דם מותר, דם נדה אסור ודם טוהר של בתולים ושל ימי טוהר של יולדת אינו אסור, חלב בהמה אסור וחלב חיה מותר, חזיר אסור ומוחא דשיבוטא שטעמו כטעם חזיר מותר, גירותא (-עוף טמא) אסור ולשון של כוורא שיש לו טעם גירותא מותר, אשת איש אסורה וגרושה אפילו בחיי בעלה מותרת, אשת אח אסורה ויבמה מותרת, נכרית אסורה ויפת תואר מותרת, בשר בחלב אסור וכחל צלוי מותר.

ק"י. מדברי רמי בר תמרי -

אסור לצלות ע"י חרצנים הנמצאים ליד היקבים, שמא הם מיין נסך, ושמא יש להם בעלים, ואם עברו י"ב חודש שזה הזמן שהם מתייבשים אין בהם משום יין נסך, ואם עלו עליהם עשבים מחמת שנגרבו ונעשו עפר, אין בהם משום גזל שכיון שהם הולכים ומתקלקלים ולא נטלם שמע מינה אינו חושש. חולה מעיים פטור מן התפילין מפני שצריך לחולצם תדיר.

ק"י: טלית שאולה פטורה מן הציצית כל ל' יום.

אין להלקות אדם שאינו מכבד אביו ואמו, דכל מצות עשה שממתן שכרה בצדה כגון כבוד אב דכתיב ביה "למען יאריכון ימיך", אין בית דין של מטה מוזהרין עליה, שלכך פירש מתן שכרה לומר שאם לא יקיימנה עונשו שלא יטול שכר זה, אבל בלא הכי מי שאינו רוצה לקיים מצות עשה מכים אותו עד שתצא נפשו.

דיני כבד

כבד שנתבשל - לרבי אליעזר הכבד עצמו אינו נאסר ע"י הבישול, מפני שהוא פולט ואינו בולע כיון שהוא טרוד לפלוט, ולגבי לאסור את הדברים המתבשלים עימו הסתפק אביי אם הוא אוסר כיון שהוא פולט דם, ואף שכולו דם אפ"ה כשהדם פרש הרי הוא דם והוא אסור, או שאינו אוסר (א"כ הוא כבד של איסור כגון של טריפה, שאז הוא אוסר מחמת השמנונית אבל הדם שפשיטא שהוא מותר כל זמן שלא פירש, י"ל שגם כשפירש אינו אוסר). ואם בישל קנה עם הריאה והלב והכבד, אם פי הקנה חוץ לקדירה שאז הדם עובר דרך קנה הכבד לתוך הקנה הגדול של הריאה ויוצא מחוץ לקדירה, או שחלטו את הכבד לפני הבישול בחומץ או ברותחין שע"ז הדם אינו יוצא ממנו לעולם, יש להתיר גם לפי הצד שבסתמא הוא אוסר. ובנחלט לא רק הוא עצמו מותר, אלא גם החומץ מותר, דאם החומץ נאסר גם הכבד שחוזר ובלוע מהחומץ היה נאסר שכיון שהוא נצמט ואינו טרוד לפלוט הוא בולע. ודעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, שכבד מתובל שהתבלין מוכרז אותו או שלוק הרבה מאד אוסר בשר המתבשל עימו, וגם הוא עצמו אסור מפני שאחרי שהוא גומר לפלוט הוא חוזר ובלוע.

ק"א. רבה בר רב הונא נזדמן לביתו של רבה בר רב נחמן והביאו לפניו ג' סאים של פת נקיה מרוחה בשמן ודבש, וכששאלם אם ידעו שהוא עומד לבוא, אמרו לו וכי אתה חשוב יותר משבת שנאמר עליה **"וקראת לשבת עונג"**.

כבד שיש בו סימפון מלא דם צריך לקורעו שתי וערב, וכשמניחים אותו בתנור לצלותו יש להניחו כשהצד החתוך נמצא למטה כדי שהדם יזוב ויצא, דאף שדם הבלוע בכבד מותר, דם הכנוס בסימפונות נחשב דם. אמנם **טחול** מותר אפי' בבישול, דאינו אלא שומן בעלמא.

צליית כבד או כחל יחד עם בשר - אם הכבד נמצא מעל הבשר בזמן הצליה, י"א שהבשר מותר אע"פ שזב דם מן כבד על הבשר, כיון שהדם ע"י צליה אינו נח להבלע אלא הוא מחליק מהבשר, וי"א שהבשר אסור כיון שדם הוא איסור דאורייתא. וכחל שנצלה מעל בשר, לדעה הראשונה הבשר אסור כיון שהחלב נסרך (-נדבק ונבלע) בבשר, ולדעה השניה הבשר מותר כיון שחלב שחוטה איסורו מדרבנן. ומרימור אמר שלהלכה מותר לצלות כבד או כחל מתחת הבשר, אבל מעל הבשר מותר רק בדיעבד ולא לכתחילה, ולדידן בכל אופן אסור לכתחילה, דשפודים שלהם היו תלויים כשחודם למטה, ומה שהיו מכניסים קודם היה למעלה, אבל שפודים שלנו הם שוכבים, ולפעמים זנב השפוד גבוה יותר מראשו ולפעמים להיפך, וממילא בין שהכבד לצד הראש בין שהוא לצד הבשר אסור. ואם יש כלי מתחת הדברים הנצלים, אסור אפי' בשר מעל כבד,

מפני שדם הכבד דרכו לצוף, (משא"כ בסתם בשר שהדם שוקע).

דיני בליעות בכלים

ק"א: סכין ששחטו בה אסור לחתוך בה מאכל רותח מפני שבית השחיטה רותח והסכין בולע מזהם וחוזר ופולטו במאכל הרותח, ובצונן, י"א שצריך הדחה לאותו צונן, וי"א שא"צ הדחה.

בליעה ע"י מליחה וכבישה - לשמואל מליח הרי הוא כרותח, ולכן קערה שמלחו בה בשר אסור לאכול בה רותח מפני שהדם נבלע בקערה ונותן טעם ראשון הוי כאיסור גמור, אא"כ טעם קפילא נכרי ואמר שאין בזה טעם מהאיסור, וכן כבוש הרי הוא כמבושל. ורבינן אמר שלרבי יוחנן מליח אינו כרותח וכבוש אינו כמבושל, ואביי אמר שמכך שרב אסי תלמידו של רבי יוחנן שבר קערה שמלחו בה בשר שהיא של חרס שאין לה תקנה מבואר שלרבי יוחנן מליח הרי הוא כרותח. (אמנם בר גוזלא חי שנפל לכותח מותר, דלא אמרינן דמליח כרותח אלא היכא שאינו נאכל מחמת מלחו - אינו נח להאכל מרוב המלח שבו עד ששורים ומדיחים אותו במים, כעין מליחת בשר להצניע, ואם הוא צלי צריך לקלפו מלמעלה סביב, ואם יש בו בקעים והא צלי, שכולו בולע דרך הנקבים, או שהוא מתובל שהתבלין מוכרז אותו והוא נח וצמא לבלוע, הכל אסור. ק"ב).

צנן שחתכוהו בסכין בשרי, י"א שמוותר לאוכלו עם כותח חלבי, אע"פ שהצנן חריף וממילא הוא בולע מהשמנונית שנקרשה על הסכין שזה כבשר. לאביי הטעם משום שהצנן בלע טעם התר ולא איסור, ולרבא אף שבלע התר סוף סוף איסורא קאכיל כשנותנו עם החלב, אלא הטעם משום שאפשר לטעום לפני שמערבים את הצנן עם החלב ולהרגיש אם יש בצנן טעם בשר. ולהלכה אסור לאוכלו עם כותח מפני שהוא חריף ובלוע מהממשות שנשארת על הסכין, ועוד דמשום חורפיה בלע ואגב דוחקא דסכינא הסכין פולט והצנן בולע, אבל קישות שחתכוהו בסכין יגרור מעט את מקום החתך ויאכל, מפני שהיא מתוקה ואין השמנונית נבלעת בתוכה אלא צפה על מקום החתך, וקלחי לפת שחתכם בסכין מותר לאוכלם מפני שזה לא חריף ואין טעם השומן ניכר בהם, ובסלק אסור מפני שזה נותן בהם טעם, אא"כ חתך גם לפת מפני שאז הלפת מבטלת את טעם השמנונית מהסכין.

דין בליעה מהקדירה עצמה - דגים שהניחום רותחים בקערה, לשמואל מותר לאוכלם עם מאכל חלבי, כיון שזה נותן טעם בר נותן טעם, דקערה זו אינה בשר אלא רק יש בה טעם בשר (דסתם קערה מקנחים אותה מהשומן שנקרש עליה משום מיאוס, משא"כ סכין שלפעמים יש עליו ממשות של שמנונית קרשה ואינה ניכרת), ורק דבר שנתבשל עם בשר ממש אסור לאוכלו עם

מאכל חלבי, אי נמי מודה שמואל שאסור לאכול חלב רותח בקערה, דנותן טעם ראשון הוי כבשר גמור. ובשיתט רב י"א שזה אסור וכדמצינו שרב הכינו לו סם רפואה בקערה ואח"כ הכינו בה תבשיל ואמר שהוא הרגיש בתבשיל את טעם הרפואה, וי"א שגם רב מתיר, ושאיני התם שזה היה דבר מר ביותר. ורבי אלעזר תלמידו של רב נהג לאיסור. והלכה כשמואל.

לרבי חייא פת פוטרת כל מיני מאכל, ויין פוטר כל מיני משקין, ולכן אחד האמוראים שהיה תלמידו אכל תאנים וענבים בתוך הסעודה בלי לברך אף שהם לא באים ללפת את הפת וקיימא לן שדברים הרגילים לבוא אחרי הסעודה טעונים ברכה לפנייהם ואחריהם אפילו אם הביאם בתוך הסעודה, דכיון שאינם לפתן אין הפת פוטרם.

ק"ב. אין להניח כד של מלח ליד כד של כותח, מפני שהאיסור בעין - שהכותח נראה וניכר מפני שהוא עבה, וחוששים שיפול מהכותח למלח בלא ידיעתו, והוא ימלח בזה קדירה של בשר, אבל כד של חומץ מותר להניחו ליד כותח, כיון שהאיסור לא בעין ואינו נותן טעם.

דיני מליחת הבשר

ככר שחתכו עליו בשר שנצלה, לשמואל הככר נאסר מפני שהדם יוצא מהבשר ונבלע בככר, והיינו אם הבשר האדים, ויצא ממנו מזהל סמיוך (דאם הוא צלול אין זה דם), ועבר עד הצד השני של הככר ונראה משני צידי הככר, ורב הונא היה נותן את זה לשמשו, דס"ל שזה מותר אלא שהיה איסטניס, ורבא היה אוכל זאת בעצמו וקרא לזה 'חומר בשר' - יין הבשר.

אין מניחים כלי שמקבלים בו את השומן תחת הבשר, עד שיכלה כל מראה אדמומית שבו שכבר נפלט כל דמו. רב פפא אמר דהיינו עד שתעלה תמרתו (-שהבשר מעלה עשן. ל"א שהגחלים מעלים עשן, דכל זמן שהדם שותת עליהם הם כבים והולכים, אבל כשנוסף עליהם שומן הם מעלים עשן, (ואף ששמואל אמר שככר שחתך עליה בשר שכבר נצלה אסור לאוכלה וא"כ איך מותר בכלה מראה אדמומית שבו, שאני התם שבגלל דוחקא דסכינא נפלט דם, אבל בלא דוחק הסכין אין יוצא דם ע"י האור אלא זה שמנונית. ק"ב:)). ורב אשי הקשה שמא רק החלק התחתון הסמוך לגחלים הגיע למידה זו ולא החלק העליון, ולכן אין לו תקנה אלא אם יניח שתי חתיכות מלח בבשר ובכלי, והדם נשאב למלח ויורד לשולי הכלי, (ודווקא מעט מלח מועיל, אבל הרבה מלח פוסק את כח הדם ועושהו כמים והוא נעקר ומתערב עם השומן), וישפוך את השומן העליון לכלי אחר בנחת כדי שלא יתערב בו הדם.

ק"ב: מליחת ב' דברים יחד -

אם מלח ב' דברים יחד בכלי שאינו מנוקב, אפי' ב' עופות יחד אסורים, מפני שהדם נשאר בכלי וחוזר ונבלע, וכמבואר לקמן ק"ג. שאין מולחים אלא ע"ג כלי מנוקב. ואם הכלי מנוקב, בב'

עופות מותר אע"פ שהדם יורד מהעליונה לתחתונה, כיון שהדם לא נשאר בכלי, וכל זמן שהעליון פולט גם התחתון פולט, וכל זמן שהתחתון טרוד בפליטה אינו בולע, אבל דגים ועופות וכ"ש בשר אחר שהוא קשה יותר מבשר עופות אסור למולחם יחד, מפני שהדגים שהקרום שלהם רך ממהירים לפלוט, ועופות פולטים אחרי הדגים, והדגים בולעים מהעופות והדגים אסורים והעופות מותרים.

ואם מלח בשר שחוטה וטריפה יחד, רבא אמר שהשחוטה נאסרה אפילו אם מלח בכלי מנוקב, ולא אמרינן שכמו שהדם לא נבלע בחתיכה התחתונה כיון שהיא טרודה לפלוט ושתי החתיכות נחות יחד מפליטתם, דכתיב "הטמאים לכן בכל השרץ" ה' יתירא לאסור גם את הצייר והרוטב והקיפה - פרורי בשר ותבלין הנאספים בשולי הקדירה, וכיון שהצייר של הטריפה נאסר הוא אוסר את בשר השחוטה, כיון שצייר נח להבלע יותר מן הדם. אבל אין ראייה לאסור מדברי שמואל שמליח הרי הוא כרותח וכבוש הרי הוא כמבושל, דשמא רק הדם אסור כגון בכלי שאינו מנוקב, ולא הצייר והרוטב כיון שזה זיעה, ולדם ליכא למיחש הכא כיון שהכלי מנוקב.

ק"ג. ודג טהור שמלחו עם דג טמא, אם הטהור מליח והטמא תפל לא נאסר הטהור, ואם הטמא מליח והטהור תפל נאסר הטהור, ואם שניהם מלוחים, לרבא נאסר הטהור.

צריך להדיח את הבשר, ואח"כ למולחו, ואח"כ לחזור ולהדיחו, כדי להוציא את דמו. ואם הבשר הודח בבית הטבח אין בעה"ב צריך לחזור ולהדיחו.

רב דימי מנהרדעא היה מולח במלח גס, ומנערו לאחר זמן, מפני שהוא בולע דם, אבל מלח דק א"צ לנער מפני שהוא נמס מעצמו. הכרכשתא והמעיים (-קיבה וכרס ושאר המעיים) והמעיים שסביב הכנתא אינם בחזקת שיש בהם דם ליאסר אם לא נמלחו, אבל הלב והריאה והכבד והכנתא עצמה יש בהם דם והם צריכים מליחה.

בשר בזמן מליחתו צריך להניחו ע"ג כלי מנוקב.

רב ששת היה מולח עצם עצם, והגמרא דוחה שאם חוששים שאחת תבלע מהשניה נחשוש גם שצד אחד יבלע מהשני, אלא מותר למלוח כמה חתיכות יחד, מפני שכל זמן שהם טרודים לפלוט אינם בולעים, והם גומרים יחד לפלוט.

השובר את מפרקת הבהמה לפני שתצא נפשה הוא גורם שהדם יבלע באברים, דהבהמה בשעת שחיתתה מוציאה דם, וכששבר מפרקתה מתוך צרתה אין בה כח להאנח ולהוציא דם, והדם נבלע באבריה, והבהמה נהיית יותר כבידה, ונמצא גוזל את הבריות כשמוכרה במשקל, והגמ' מסתפקת אם בהמה זו מותרת באכילה. תיקו.

המשך דיני בשר בחלב

המעלה על השלחן עוף וגבינה יחד, אינו עובר בלא תעשה. מתני'. ואין מזה ראייה שבשר עוף בחלב דאורייתא, דאימא אינו בא לידי לא תעשה והיינו שאין חוששים שמא יאכלנו ויעבור עליו, דגם אם יאכלו אינו עובר.

באיזה בשר וחלב יש איסור דאורייתא - לת"ק איסור בישול והנאה הוא בבשר וחלב של בהמות טהורות, אבל אם אחד מהם טמא מותר בבישול ובהנאה דאין בו משום בשר בחלב כדייליף לקמן, ויש בו רק איסור אכילה של בהמה טמאה. ולרבי עקיבא איסור בשר בחלב בחיה ועוף אינו דאורייתא, דכתיב ג' פעמים "לא תבשל גדי בחלב אמו" למעט חיה שאינה בהמה (ואף שחיה בכלל בהמה, היא ממועטת מקרא יתירא) עוף שאינו בהמה וטמאה שאינה כגדי שהוא טהור, ושאר בהמות טהורות יש להם רבוי כדלקמן. ולרבי יוסי הגלילי "לא תבשל גדי בחלב אמו" הוקש ל"לא תאכלו כל נבילה" שנאמר באותו פסוק עצמו, דמשמע שכל דבר שיש בו איסור נבילה יש בו איסור בשר בחלב, אמנם עוף אף שיש בו איסור נבילה מותר לבשלו בחלב, כיון שלא שייך בו "חלב אמו". (ומחלוקת ר"ע וריה"ג היא שריה"ג אוסר חיה ור"ע מתיר. או שר"ע אוסר חיה ועוף מדרבנן, וריה"ג מתיר עוף אפי' מדרבנן. קט"ז).

ק"ג: מה לומדים מדכתיב ג' פעמים "לא תבשל גדי

בחלב אמו" - שמואל לומד מדכתיב ג"פ "גדי", לרבות שיש איסור בשר בחלב גם בחלב ובמיתה שאם בישל חלב בחלב או בשר נבילה בחלב ואכלם עובר גם משום בשר בחלב, אף שאיסור חלב ונבילה חל לפני איסור בשר בחלב, (ומחד קרא נפקי, דס"ל איסור חל על איסור, ומה שמצינו ששמואל אמר בשם רבי אלעזר שכהן טמא שאכל תרומה טמאה אינו חייב מיתה ומבואר שאיסור אכילת תרומה בטומאת הגוף שהוא בלאו ד"בקדשים לא יאכל וכו' ובא השמש וטהר ואחר יאכל", ועונשו מיתה בידי שמים, לא חל על איסור תרומה טמאה שאסורה ועומדת עליו באיסור עשה ד"בשעריך תאכלנו הטמא והטהור" דמשמע שטמא וטהור אוכלים יחד בקערה אחת שהבשר נטמא, ומיירי בבשר פסולי המוקדשין לאחר פדיונם, ו"תאכלנו" לזה ולא לאחר והיינו שתרומה טמאה אסורה באכילה, ולא הבא מכלל עשה עשה, שאני התם שיש מיעוט מיוחד דכתיב "ומתו בו כי יחללוהו" פרט לזו שמחוללת ועומדת. או ששאני בשר בחלב שיש רבוי מיוחד, דגם ה"גדי" הראשון מיותר, מדלא כתיב "לא תבשל בחלב אמו", או ששמואל אמר שכך דעת רבו רבי אלעזר, (וכל היכא דקתני 'משום פלוני' לא שמע הדבר מפיו אלא מפיו אחרים, ושמואל לא ראה את רבי אלעזר שהיה בזמן החורבן מתלמידי רבן יוחנן בן זכאי, ושמואל היה בסוף שנותיו של רבי, אבל הוא עצמו חולק). וכן לומדים לרבות שליל, ולמעט בהמה טמאה, (ור"ע סובר שחלב ומתה א"צ קרא, ושליל הוא גדי מעליא. קט"ז). ולמעט דם א"צ קרא, דלאו גדי הוא, וכן למעט שליא א"צ קרא, דפירשא בעלמא היא, ומהיכא תיתי לאוסרם. ומדכתיב

ג"פ "בחלב אמו" לומד שמואל למעט חלב זכר שהיה לו חלב מועט מן הדדים וכגון אם נשתנה והיו לו דדים, וחלב שחוטה שכבר אינה ראויה להיות אם, וחלב טמאה שאינה ממין אמו, דמשמע שלא נאסר חלב אלא ממין שנאסר בשר. והמבשל בחלב גדי שלא הניקה שלא ילדה מעולם ויש לה חלב כשהיא קרובה לימי לידתה חייב, כיון שעתיד לבוא לכלל אם.

המבשל חלב בחלב נחלקו רבי אמי ורבי אסי אם לוקה או לא. הגמ' אומרת שאין הכרח לומר שנחלקו אם איסור חל על איסור, די"ל שלכו"ע אין איסור חל על איסור, ועל האכילה אינו לוקה לכו"ע, ונחלקו אם לוקה על הבישול כיון שבבישול יש רק איסור בשר בחלב דחלב ושאר איסורים לא נאסרו בבישול, או שכיון שהתורה אסרה אכילה בלשון בישול, אינו לוקה על בישול כמו שאינו לוקה על האכילה. או שלכו"ע לוקה על הבישול, והמחלוקת היא אם אינו לוקה על האכילה כיון שאין איסור חל על איסור, או שלוקה כיון שהתורה אסרה בלשון בישול. או שבאמת לא נחלקו, ולוקה על הבישול דחדא איסורא הוא, ועל האכילה אינו לוקה אם התרו בו משום בשר בחלב ולא משום אכילת חלב, דלא אתי איסור בשר בחלב וחייל איסור חלב.

ק"ד. עצמות וגידים וקרניים וטלפיים שבישלם בחלב פטור.

פיגול נותר וטמא וחלב שבישלם בחלב, תלוי דינם אם איסור חל על איסור בכלל האיסורים.

לענין הכשר זרעים, מי חלב כחלב וחלב נקרא משקה דכתיב "ותפתח את נאד החלב ותשקהו", ומוחל (-משקה הזב מן הזיתים) הרי הוא כשמן דאיכרי משקה דכתיב "משתה שמנים", והם מכשירים את הזרעים, אמנם המבשל בשר במי חלב פטור.

מקור איסור בשר בחלב בכל הבהמות -

אף שבתורה כתיב "לא תבשל גדי בחלב אמו" האיסור כולל כל בהמה, דכתיב "וישלח יהודה את גדי העיזים" ועוד כתיב "גדי העיזים", משמע מזה שכל מקום שנאמר גדי סתם, אפילו פרה ורחל במשמע, ואין ללמוד משם שבכל מקום הכונה לגדי עיזים, דשני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים, ולמ"ד מלמדים, איכא תרי מיעוטי - ה' דכתיב בכל אחד. (ק"ג:).

ובברייתא איתא שאין ללמוד לאסור לבשל גדי בחלב פרה ורחל מק"ו, דאם אמו שלא נאסרה עימו בהרבעה, ונכנסת עימו לדיר להתעשר, אסור לבשל את בשרו בחלב שלה, פרה ורחל שנאסרו עמו בהרבעה ואין נכנסים עימו לדיר להתעשר לא כל שכן. דיש לדחות שאמו נאסרה באיסור אותו ואת בנו משא"כ פרה ורחל. ורחל שנכנסת עמו לדיר להתעשר, אין ללומדה מאמו שהרי אמו יש בה איסור אותו

ואת בנו, ואין ללמוד מפרה שהרי אינה נכנסת עמה לדיר להתעשר. אלא לומדים חלב פרה ורחל מ"בחלב אמו". לרש"י דרשה זה חולקת על דרשת שמואל, דהאי תנא סובר שחלב זכר ושחוטה וטמאה נלמדים מהפסוק הראשון דכתיב "אמו" ולא שחוטה ולא זכר ולא טמאה, ו"גדי" משמע ליה דווקא גדי, ובשר חיה ושאר בהמות נלמדים מ"גדי" יתירא. ולתוס' שמואל מרבה פרה בחלב עצמה, והאי תנא מרבה בשר וחלב שאינם מאותו מין.

ואחותו הגדולה (שאינה נכנסת עימו לדיר להתעשר, ומאיך אינה אסורה עימו בשחיטה) והקטנה (שנכנסת עימו לדיר להתעשר) נלמדים מאמו ופרה בצד השווה. - אחותו הגדולה והקטנה היינו ממינו ממש של הגדי, הגדולה היינו זקנה שכבר נתעשרה, וקטנה זו גדייה שלא נתעשרה עדיין, ופרה ורחל מתרבים מ"בחלב אמו" וכן"ל, ואחותו הגדולה והקטנה נלמדים מצד השווה מאמו ופרה, דמה אמו שנכנסה עמו לדיר נאסרה עמו בבישול, ואחותו גדולה לא כ"ש, מה לאמו שכן נאסרה עימו בשחיטה, פרה תוכיח, מה לפרה שכן נאסרה עימו בהרבעה ובמעשר, אמו תוכיח שמוותרת עמו בהרבעה ובמעשר, וחזר הדין, הצד השווה שבהן שהם חלב הוא בשר ואסור לבשל בחלב, ואתיא מביניא בין אחותו גדולה ובין קטנה. ע"כ פירוש רש"י כדברי ר' יוסף טוב עלם. וי"מ שאחותו גדולה זה פרה ואחותו קטנה זה רחל.

קי"ד: אסור לבשל בהמה בחלב עצמה, דכתיב "בחלב

אמו" יתירא. הגמ' רוצה ללמוד דין זה מק"ו שאם לא נאסר פרי עם פרי שני בני פרה בשחיטה, נאסר פרי עם האם, כ"ש בישול שנאסר פרי עם פרי גדי עם החלב, ק"ו שיאסר פרי עם האם. ואין לדחות שסוס בן סוסה יוכיח, שהוא אסור עם אחיו הפרדה שילדה הסוסה מהחמור, ומותר עם אמו, דשאני התם שזרע האב הוא הגורם לאיסור, שהרי פרד בן סוסה אסור בסוסה ומותר בפרדה. ואין לדחות שעבד בן שפחה יוכיח, שהוא אסור בבת חורין כאחותו המשוחררת ומותר במין אמו, דשאני התם שהגט שחרור גורם לאיסור, שהרי עבד בן משוחררת מותר באחותו ואסור באמו. ואין לדחות שכלאי זרעים יוכיחו שאסור בשני מינים ומותר במין אמו, דשאני התם שכל האיסור הוא ע"י האם והיינו זריעה, שהרי מותר להניחם חיטים ושעורים יחד בכד. אמנם איכא למיפרך שגדי עם חלב הם ב' גופים, משא"כ חלב עם אמו, להכי בעי קרא.

מקור איסור בשר בחלב באכילה ובהנאה - בשר בחלב

אסור באכילה דכתיב "לא תאכל כל תועבה" כל שתיעבתי לך הרי הוא בבל תאכל. ואסור בהנאה, שהרי כל מקום שנא' "לא תאכל" או "לא תאכלו" זה כולל איסור אכילה והנאה, עד שיפרט הכתוב כמו בנבילה "לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי". (לר"מ מותר גם למכור לגר דכתיב "לגר תתננה או מכור", ומותר גם לתת לנכרי דכתיב "תתננה או מכור לנכרי". ולרבי יהודה אסור למכור לגר או לתת לנכרי, מדכתיב "או". ולר"מ או בא להקדים נתניה

לגר לפני מכירה לנכרי, ולרבי יהודה א"צ לזה קרא, דגר אתה מצווה להחיותו משא"כ נכרי).

קט"ו. למה לא לומדים איסורי אכילה נוספים מ"לא

תאכל כל תועבה" - מעשה שבת אינם נלמדים מפסוק זה, דכתיב "קודש היא" היא קודש ואין מעשיה קודש. החורש בכלאים או חוסם פי פרה לא לומדים לאסור מפסוק זה, דאם שבת דחמירא אינה אוסרת כ"ש שאלו אינם אוסרים. וכלאי זרעים לא נלמדים מפסוק זה, דכתיב בכלאי הכרם "פן תקדש" פן תוקד אש, ומשמע שכלאי זרעים מותרים, ואין לומר שהם מותרים רק בהנאה, דכלאי בהמה לומדים שהם מותרים להדיט ממה שהתורה אסרתם לגבוה, וכלאי זרעים הוקשו לכלאי בהמה דכתיב "שדך לא תזרע כלאים, בהמתך לא תרביע כלאים". ואותו ואת בנו לא נאסרים מפסוק זה, דא"כ למה צריך פסוק לאסור מחוסר זמן לגבוה. ושילוח הקן לא נאסר מפסוק זה, דלא אמרה תורה "שלח" לתקלה.

מקורות נוספים לאיסורי בשר בחלב -

ר"ל לומד איסור בשר בחלב באכילה מ"אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל", ומבושל מיותר כדי ללמד שיש בישול אחר שהוא ג"כ אוסר.

קט"ו: רבי לומד איסור אכילה מדכתיב "לא תאכלנו",

וכיון שהתורה נדרשת ב"דבר הלמד מעניינו" לומדים לבשר בחלב, כיון שהענין מדבר על שני מינים, דפסולי המוקדשין שנפדו מותרים באכילה כחולין ואסורים בגיזה ובעבודה כקדשים. ואיסור הנאה לומד רבי מהקש "כי עם קדוש אתה" ל"לא יהיה קדש".

דבי רבי אליעזר למדו איסור הנאה מ"לא תאכלו כל נבילה וכו' לא תבשל גדי בחלב אמו", אמרה תורה כשתמכרנה לא תבשלנה.

דבי רבי ישמעאל למדו מדכתיב ג"פ "לא תבשל גדי בחלב אמו" איסור אכילה הנאה ובישול.

איסי בן יהודה לומד איסור אכילה מגז"ש "כי עם קדוש אתה" ל"ואנשי קודש וכו' לא תאכלו". ואיסור הנאה לומד מק"ו, שאם ערלה שלא נעבדה בה עבירה אסורה בהנאה, כ"ש בשר בחלב שנעשתה עבירה בבישולם יחד שאסורים בהנאה, (אך בלי שלמדנו איסור אכילה מגז"ש, היינו פורכים שחורש בכלאים וחוסם פי פרה יוכיחו שאע"פ שנעבדה בהם עבירה מותרים). מה לערלה שכן לא היתה לה שעת הכושר, חמץ בפסח יוכיח, מה לחמץ בפסח שכן ענוש כרת, כלאי הכרם יוכיחו, ואין לומר ערלה תוכיח וחזר הדין, משום דאיכא למיפרך מה להצד השווה שבהם שהם גידולי קרקע, אבל השתא דאמרין כלאי הכרם יוכיחו

ליכא למיפרך מה לכולהו שהם גידולי קרקע, משום שהכלל הוא שאם לומדים דין מג' מקומות בצד השוה, ואין פירכא על המקור השלישי, לא פורכים אלא פירכא של קולא וחומרא ולא פירכא כל דהו, וכן בלימוד ממקור אחד צריך פירכא של קולא וחומרא, אבל כשלומדים חדא מתרתי פרכינן פירכא כל דהו.

קט"ז. ואין לפרוך מה לכלאי הכרם שכן לא היתה להם שעת הכושר, דאף כלאי הכרם היתה להם שעת הכושר קודם השרשה, מפני שעיקרם נאסר, דכתיב "הזרע", אמנם בדבר שכבר היה זרוע, וכגון המעביד עציץ נקוב בכרם, אינו נאסר אלא בהוסיף מאתים, דכתיב "פן תקדש המלאה".

שיטת ר"ש שבשר בחלב מותר בהנאה, דילפינן גז"ש "כי עם קדוש אתה" מ"ואנשי קודש תהיון לי" שאסור באכילה ומוותר בהנאה.

דיני קיבה וחלב הנמצא בה

קט"ז: חלב הנמצא בקיבה של נבילה, במתני' איתא שהוא אסור. ובסיפא מבואר שבהמה כשרה שינקה מטריפה החלב שבקיבתה אסור, וטריפה שינקה מכשרה החלב שבקיבתה מותר, מפני שהוא כנוס במעיה. וביאר רבי יוחנן שהסיפא היא לאחר שחזר בו רבי יהושע, ומשנה לא זזה ממקומה.

הקונה גדי מעכו"ם אין חוששים שינק מטריפה או נבילה, שהרי מצינו שמותר לקנות ביצים מעכו"ם ואין חוששים שהם מטריפה או מנבילה, אך שמואל סבר לאסור מפני שיש לחוש שינק מטמאה, כיון שטמאה זה דבר מצוי, (אמנם בבהמות שלנו אין חוששים שינקו מטמאה, מפני שישראל בדלים מטמאה ומפרישים בהמותיהם מלינק מטמאה). וחזר בו שמואל והתיר.

הכנת גבינה ע"י חלב מקיבה אסורה - לרבי חייא בר אבא בשל נבילה מותר ובשל שחיטת עכו"ם אסור, וכר"א דס"ל שסתם מחשבת עכו"ם לע"ז. ולרב שמואל בר רב יצחק מותר אף בשל שחיטת עכו"ם, ואין חוששים לדברי ר"א, וכן הלכה. אמנם בעור קיבת נבילה אין מעמידים.

המעמיד בעור של קיבה כשרה, אם הקיבה נותנת טעם בחלב החלב נאסר.

ק"י. איסורי חלב ודם - איסור חלב חמור מדם שחלב מועלים בו וחייבים עליו משום פיגול ונותר וטמא, משא"כ דם. ואיסור דם חמור מחלב שהוא נוהג אף בחיה ועוף ובטמאים, ואיסור חלב נוהג רק בבהמה טהורה.

מעילה - שלמים יש בהם מעילה לאחר שזרק הדם, אע"פ שהם קדשים קלים, דכתיב בפר כהן משיח "כאשר יורם משור זבח השלמים". אמנם א"א ללמוד משם חלב האליה כיון דליתא בשור. ולכן לומדים גם מדכתיב "כל חלב לד' ". אמנם א"א ללמוד משם יותרת ושתי כליות, ולכן צריך את שני הפסוקים. ואין לאסור אליה מחמת שהיא נקראת חלב, מפני שהיא נקראת "חלבו האליה" ולא חלב בסתמא.

דם אין בו מעילה דכתיב "לכם", וי"א מדכתיב "לכפר" לכפרה נתתיו ולא למעילה, וי"א מדכתיב "הוא בנפש יכפר" לומר שלפני כפרה אין בו מעילה כמו לאחר כפרה, (שאין לך דבר שנעשית מצוותו ומועלין בו, שהרי תרומת הדשן ובגדי כהונה יש בהם מעילה אחר שנעשית מצוותם, ושני כתובין הבאים כאחד אין מלמדין, ולמ"ד דהא דכתיב בבגדי כהונה "והניחם שם" היינו שלא ישתמש בהם ביו"כ אחר, תרומת הדשן ועגלה ערופה הם שני כתובים, ולמ"ד ששני כתובין מלמדים, תרי מיעוטי כתיבי, "ושמו" ו"הערופה"). ובעינן ג' קראי בדם למעט מנותר וממעילה ומטומאה, אבל לפיגול א"צ קרא דרק דבר שיש לו מתירים לאדם או למזבח יש בו פיגול, ודם עצמו הוא מתיר.

העור והרוטב

טומאת אוכלין בדבר שאינו אוכל

ק"י: מה מצטרף לאוכל לגבי טומאה - עור, רוטב (והיינו ליחה קרושה (ק"כ), אבל ליחה שאינה קרושה אע"פ שמצטרפת לככותבת לענין יוה"כ, שאני התם דתליא ביתובי דעתא, אבל להצטרף בעינן קרושה. ושומן נטמא אף בפני עצמו דאוכל מעליא הוא), קיפה (והיינו תבלין, אבל פירמא חתיכות בשר דקות שיורדות למטה נטמאים בפני עצמם), אלל (יבואר לקמן קכ"א), עצמות, גידים, קרניים (במקום שחותכים ויוצא מהם דם), וטלפיים, מצטרפים עם הבשר לשיעור טומאת אוכלין, אבל לא לטומאת נבילות. ולרבי יהודה האלל המכונס, אם יש בו כזית במקום אחד חייב עליו.

דין שומר לענין טומאה - שומר והיינו דבר שהוא שומר על האוכל, כגון עור, מצטרף לטומאה קלה, דכתיב "זרע זרוע אשר יזרע" כדרך שמוציאים אותו לזריעה, והיינו עם הקליפה, אמנם גם שומר כמו פרח הרימון מצטרף לשיעור קבלת טומאה, (אבל הנץ שהוא שומר דשומר אין מצטרף), אע"פ שאינו נזרע כך, וכן עור מצטרף, דכתיב בפסוק זה ג"פ לשון זריעה. אמנם שומר לא מצטרף לטומאה חמורה

כטומאת נבילה שמטמאה אף אדם וכלים, דכתיב "הנוגע בנבלתה" ולא בעור שאין עליו כזית בשר בלא העור, אמנם אם יש בבשר כזית בלא העור, ונגע בעור, נטמא הבשר, מפני שהעור נעשה כבית יד לבשר. והשומר הוא טמא הוא והאוכל אם נגע בו שרץ, ומטמא אם האוכל טמא והיד נגעה באוכל טהור, ומצטרף לכביצה. וא"צ קרא לומר ששומר מכניס ומוציא טומאה, דיליף ק"ו מיד, והלימוד הנ"ל מלמד ששומר מצטרף.

ק"ת: דין יד לענין טומאה – יד כגון עצם שאין בו מוח ובראשו בשר, שאינו שומר, טמא ומטמא ואינו מצטרף. דכתיב "לכם" ג"פ, לגבי זרעים ולגבי נבילה ולגבי תנור, ולומדים לכם לכל צרכיכם, להכניס טומאה ולהוציא טומאה. ואין לומר שיד תכניס ולא תוציא, דאם יכולה להכניס כ"ש שיכולה להוציא. ואין לומר שתוציא ולא תכניס, דכי כתיבא יד אהכנסה כתיבא. (ואין ללמוד זרעים נבילה ותנור זה מזה, דזרעים חמירי שטומאתן מרובה, ותנור חמור שמטמא מאוירו, ונבילה חמורה שמטמאה אדם ומטמאה במשא וטומאה יוצאה מגופה. ותנור ונבילה חמירי מזרעים, שהם מקבלים טומאה בלי נגיעה. וזרעים ונבילה חמורים מתנור, שהרי הם אוכל. ונבילה אפשר ללמודה מתנור וזרעים, אך י"ל דיו לבא מן הדין להיות כנדון, וא"א ללמוד שנבילה תטמא אדם). וי"א שלומדים הכנסת טומאה, מדכתיב "יטמא" לרבות שומר, וכיון שאינו מצטרף, ולהכניס לומדים ק"ו מיד, א"כ לומדים מזה להוציא ביד (באם אינו ענין), ואין לומר דנימא שבא ללמד שומר בשאר אוכלין, כיון ששומר של נבילה הרי הוא כיד, וממילא עדיף ללמוד ממנו דין יד.

דבר שאינו לא יד ולא שומר, אינו טמא ואינו מטמא ואינו מצטרף.

ק"ת: דין יד להכשר – לרבי יוחנן יש יד להכשר, ולרב אין יד להכשר. וי"ל שנחלקו אם מקרא נדרש לפניו דכתיב "טמא הוא" ולפני פניו דכתיב "וכי יותן מים", או שמקרא נדרש רק לפניו. או י"ל שנחלקו בסברא, אם יש יד להכשר כיון שהוא תחילת טומאה, או שהכשר אינו תחילת טומאה. ותניא כוותיה דרבי יוחנן, (עוד איתא התם שזרעים אינם מקבלים טומאה או הכשר עד שיתלשו).

שיעור אוכלין ליד ולשומר

לרב אין יד לפחות מכזית, ואין שומר לפחות מפול, ולרבי יוחנן יש יד לפחות מכזית, ויש שומר לפחות מפול. אמנם בבירה מודה רב שיש שומר אף לפחות מפול, כדמצינו שחיטים או שעורים או עדשים עם קליפתם מצטרפים לטומאה.

ק"ט. והנה איתא בברייתא שאם יש ב' עצמות ועליהם ב' חצאי זיתים והכניס ראשיהם לבית, הבית טמא. וליהודה בן נקוסא אין מצטרפים כזית מב' עצמות. הגמ' אומרת שרב יכול להעמיד בעצמות שהם שומר לבשר, ויסבור כת"ק שטמא כיון שיש כאן שיעור פול, או בעצמות שהם יד לבשר שאין בהם מוח, ויסבור כיהודה בן נקוסא. ורבי יוחנן יעמיד בעצמות שהם יד לבשר, ויסבור כת"ק.

והא דאיתא בברייתא שקולית שיש עליה בשר, כל חלק ממנה מטמא אוכלין, לרבי יהודה דין זה הוא דווקא כשיש בה כזית בשר, ולאחרים דין זה הוא אפי' אם יש עליה כפול בשר. הגמ' אומרת שרב יכול להעמיד ביד ולסבור כרבי יהודה, או להעמיד בשומר ולסבור כאחרים. ורבי יוחנן יעמיד בשומר ויסבור כאחרים, והא דאמרי כפול זה רק בגלל שרבי יהודה אמר שיעור, אבל באמת ה"ה בפחות מפול.

והא דתניא שלרבי אלעזר בן עזריה שרביט של פול אינו מטמא, אבל שרביט של קטניות מטמא כיון שהוא רוצה למשמש בקטניות ע"י השרביט אע"פ שהם פחות מפול. הגמ' אומרת שרב יעמיד בקלח שמטמא מדין יד, ומפני שהוא רוצה בקלח לתשמיש.

ק"ט: שומר שע"ג שומר אינו מצטרף, כדמצינו שיש ג' קליפות בבצל, הפנימית מצטרפת אע"פ שהיא נקובה, והאמצעית מצטרפת רק אם היא שלימה, והחיצונה אינה מצטרפת אע"פ שהיא שלימה.

אוכל שחילקו לשנים מסתפק רב אושעיא אם השומרים לא מצטרפים כיון שאין אחד שומר על השני, או שכיון שכל אחד שומר על שלו מצטרפים.

והא דתניא שלרבי אלעזר בן עזריה שרביט של קטניות מטמא, כיון שהוא רוצה למשמש בקטניות ע"י השרביט אע"פ שצריך ב' וג' שרביטין כדי להצטרף לכביצה. רב אושעיא יעמיד בקלח שמטמא מדין יד, ומפני שהוא רוצה בקלח לתשמיש.

והא דתניא שבחיטה או בשעורה או בעדש, הקליפה מצטרפת, הכונה לשדרה, ואיירי בחיטים גדולות שיש בשורה אחת כביצה (כמו שהיה בימי שמעון בן שטח), דאל"כ העליון אינו נחשב שומר לתחתון, או דאיירי שבחיטה אחת יש כזית.

האם שיעור יש לה דין יד – שיעור שיש עליה בשר, לר"ל אין לה דין יד כיון שהיא נתלשת, אבל יש בה דין שומר, וג"מ שבשומר צריך שיגע דווקא כנגד הבשר, ולרבי יוחנן יש לה דין יד. ורבי יוחנן הקשה על ר"ל ממתני' דלהלן שיעור שיש עליו כזית בשר הנוגע בחוט היוצא מהבשר או בשערה הוא

דבש תמרים ויין תפוחים וחומץ סתונויות ושאר משקים **ממיני פירות של תרומה**, ר"א מחייב על המשקין קרן וחומש, ורבי יהושע פטר. הגמ' מבארת שנחלקו אם אומרים דון מינה ומינה לדמותו למלמד בכל פרטיו, וממילא כמו שביכורים הם גם משאר מינים ה"ה תרומת משקין היא גם בשאר מינים, או שאומרים דון מינה מה שצריכים ללמוד ואוקי באתרה לשאר פרטיו, וממילא רק תירוש ויצהר קדושים בתרומה ולא שאר משקין, ולדבריו אף ביכורים וערלה הם רק במשקה היוצא מן הזיתים ומן הענבים בלבד, שהרי חוזרים ולומדים ביכורים וערלה מתרומה.

טומאת אוכלין - המשך

קכ"א. מהו אלל - מבואר במתני' שאלל מצטרף עם הבשר לטמא טומאת אוכלין, לרבי יוחנן אלל היינו מרטקא - גיד השדרה והצואר שהוא רחב ולבן וקשה מאד, ולר"ל אלל היינו בשר שפלטתו סכין בהפשטת העור מהבהמה ובשר זה אינו חשוב, ואיירי בחישוב על מקצתו, או שמקצתו פלטתו חיה, אבל בחישוב על כולו מטמא אף בפני עצמו, ובלא חישוב כלל בטולי בטליה. ואמנם "אלל" הכתוב בתורה הכונה למרטקא אף לר"ל, וכדכתיב "רופאי אלל כולכם" שהרי רק מרטקא אינה בת רפואה. ומה שאמר רבי יהודה שהאלל שכינסו למקום אחד והחשיבו חייבים עליו אם יש כזית במקום אחד, ודאי הכונה לבשר שפלטתו סכין, שהרי במרטקא אף בכזית במקום אחד פטור כיון שהוא עץ בעלמא. והמחלוקת היא אליבא דרבנן.

חרטום - מקור, וציפורניים מטמאים ומיטמאין ומצטרפים. והיינו חרטום התחתון של העליון, אבל התחתון או העליון הוא עץ בעלמא. וציפורניים היינו במקום שהם מובלעים בבשר.

דין טומאת בהמה מפרכסת

השוחט בהמה טמאה לעכו"ם והיא עדיין מפרכסת, מטמאה טומאת אוכלין, ואינה מטמאה טומאת נבילות עד שתמות או עד שיתז ראשה, ואינה מצילה כלים שבתוכה מפני הטומאה, והרובעה חייב. וי"א שישראל ששחט בהמה טמאה, ונכרי ששחט בהמה טהורה, צריכים מחשבה, וצריכים הכשר מים ממקום אחר ודם השחיטה עצמו אינו מכשיר, ואף שדבר שסופו לטמא טומאה חמורה א"צ הכשר, אף כאן יכול לפוררה לפחות מכזית ולא תטמא טומאת נבילות, משא"כ עוף שמת הוא כבר מטמא,

קכ"א: ואף שבהמה ששחטו בה שניים או רוב שניים ועדיין היא מפרכסת, לחזקיה אין בה איסור אבר מן החי כיון שהיא מתה, הכונה שאינה חיה, אבל לא הגיעה לכלל מתה. ולרבי יוחנן יש בה איסור אבר או בשר מן החי, ואפי'

טמא. ור"ל מעמיד שהשערה מטמאה מדין שומר שהיא שומרת על הדי, דאף ששומר ע"ג שומר אין בו דין שומר, מ"מ הרי השערה נוקבת בעור, (ומ"מ עור כשר לתפילין כיון שנקב שהדיו מכסה אותו אינו נקב). או שר"ל יעמיד שגם החוט וגם השערה מטמאים משום יד, ויש הרבה חוטים או שערות שאם יחזיק בהם הם לא יחתכו, וכמו שהעמיד רבי אילעא שמה שמלאי זקן העליון של השיבולת מעביר טומאה לשיבולת או מהשיבולת ואינו מצטרף לשיעור, היינו במלאי בין המלאים.

דין אוכל שנמחה

קכ"ב. באיסור חלב וחמץ ונבילה - חלב שהמחהו חייב על אכילתו אע"ג דכתיב "אכילה", דמ"נפש" מרבים שותה, (ודם שהקרישו חייב על אכילתו, שהרי החשיבו). וכן לגבי פסח, אם המחה מצה אינו יוצא בה יד"ח, ואם המחה חמץ חייב כרת אע"ג דכתיב אכילה, דמ"נפש" מרבים שותה. וכן לגבי נבלת עוף טהור, אם המחה אותה בחמה היא טהורה (מפני שמסרחת), אבל אם המחה אותה באור היא טמאה אע"ג דכתיב "אכילה", דמ"נפש" מרבים שותה. וא"א ללמוד אחד מהשני, דחמץ היתה לו שעת הכושר ונבילה אין בה חיוב כרת משא"כ חלב, וחלב לא הותר מכללו ונבילה אין בה חיוב כרת משא"כ בחמץ, וחלב וחמץ אינם מטמאים משא"כ נבילה, ונבילה אין בה כרת משא"כ בחלב וחמץ, וחמץ היתה לו שעת הכושר משא"כ נבילה וחלב, וחלב הותר מכללו משא"כ חמץ ונבילה (והיינו שחלב חיה מותר להדיוט, אבל נבילה אף שעוף הותר במליקה זה רק לכהנים שזוכים משלחן גבוה. אבל מה שהותר חלב בהמה לגבוה אינו קולא, שהרי נבילה הותרה לגבוה במליקה).

ואין ללמוד ציר ורוטב וקיפה של **שרצים** מחלב חמץ ונבילה (ולא איצטריך לרבותם מ"הטמאים"), דהו"א דאמרינן דיו ובעינן כזית. ואין ללמוד חלב חמץ ונבילה משרצים, דמה לשרצים שטומאתם במשהו.

קכ"ג. טבל וחדש והקדש ושביעית וכלאים, משקה היוצא מהם כמותם, דילפינן מחלב חמץ ונבילה, שהרי הם איסור הבא מאיליו.

הקדש משקה היוצא ממנו דינו כמותו. ואין ללמוד מחלב חמץ ונבילה, שהרי אינו איסור הבא מאיליו. ואין ללמוד מביכורים (שלומדים מ"תביא" לרבות אם הביא ענבים ודרכם), דמה לביכורים שהם טעונים קרייה והנחה. ואין ללמוד מתרומה (שהוקשה לביכורים) או מתרומה וביכורים, דמה לתרומה וביכורים שכן חייבים עליהם מיתה וחומש. אלא לומדים מתרומה או מביכורים יחד עם חלב או חמץ או נבילה.

עור בית הבושת – הרחם, ועור השליל, ועור שתחת האליה, מטמאים כבשר.

עור האנקה והכח והלטאה והחומט מטמאים כבשר, דכתיב "הטמאים", ושאר ח' שרצים ממועטים מ"אלה", ורבי יהודה חולק בלטאה, ורבי יוחנן בן נורי סובר שלכל הח' שרצים יש עורות, ותנשמות לרב עורה מטמא כבשר, דס"ל כרבי יהודה שהולך אחר מישוש היד, ולתנא דידן תנשמות אין עורה מטמא.

כל עורות אלו **אם עיבדם** (בשיעור ד' מילין, כמו לגבל ולתפילה ולנטילת ידים, אך כל זה בהולך לפניו, אבל לאחריו אפי' מיל אחד אינו חוזר, אבל פחות ממיל חוזר) **או שעשה מהם טלאי או שהלך עליהם** הם טהורים, חוץ מעור האדם.

קכ"ג. לגיון העובר ממקום למקום ונכנס לבית, הבית טמא, מפני שודאי יש לו כמה קרקפילין עור ראש אדם מת לצורך כישוף במלחמה.

מתי בטל שם יד לטומאה בעור שהופשט מהבשר – עור שמפשיטו מהבשר כדי לעשות שטיח למטה או לשלחן, בבהמה או בחיה, בטהורה או בטמאה, בדקה או בגסה, הרי הוא יד לבשר להוציא או להכניס טומאה, עד שיפשיטו כדי אחיזה, והיינו טפחיים, ואם הפשיט טפחיים, לרב הכל טהור, ולרב אסי הטפח הסמוך לבשר נשאר טמא, אא"כ הפשיט רק טפחיים שאז גם הטפח הסמוך לבשר טהור, מפני שאז הוא עדיין מפשיט בסכין, אבל אח"כ אחז בעור ומפשיט. הגמ' (קכ"ג:): אומרת שלרבה בר אבוב (דלהלן לגבי טלית), בטומאה דאורייתא חוששים שלא יפשיט יותר מכדי אחיזה ויבואו לטהר, וכל הדין הנ"ל הוא בטומאה דרבנן, וטהור נגע בטומאה היינו בהמה טהורה שהיא טריפה.

ואם הוא מפשיט את העור כדי לעשות ממנו חמת והוא מתחיל להפשיט מכיוון הפה, הוי יד עד שיפשיט את החזה, ואם מתחיל מהרגליים כל העור הוי יד.

עור שעל הצואר לרבי יוחנן בן נורי הוי חיבור, ולחכמים אינו חיבור. ונחלקו (קכ"ג:): אם שומר העשוי להנתק מאיליו הוי חיבור או לא.

מתי בטל שם טומאה ע"י קריעה או נתיצה –

טלית טמאה שהתחיל לקורעה, בטלה ממנה הטומאה אחרי שיחתוך רובה. ואמר רבה בר אבוב שכל זה דווקא בטלית טבולת יום, דמיגו שלא חס עליה והטבילה אין לחוש שלא יקרע את הרוב, אבל טלית שלא טבל אותה אינה נטהרת שמא לא יקרע את רובה. ורבא חולק מפני שיש לחוש שיאמרו שטבילה מועילה בלי הערב שמש.

לאחר שתצא נפשה נשאר הבשר באיסורו, ואם שחטה לעכו"ם מטמאה טומאת אוכלין ולא טומאת נבילות.

ואם שחט סימן אחד או רוב סימן אינה מטמאה טומאת אוכלין, וכן אם נחרה אינה מטמאה כלל.

ואם הנכרי שחט במקום שאינו עושה את הבהמה לטריפה ובא ישראל וגמר את השחיטה, כשרה. ואם הישראל התחיל בשחיטה והנכרי גמר, פסולה בין אם הישראל עשאה טריפה ובין בלא עשאה טריפה. והרוצה לאכול בשר לפני שתצא נפש הבהמה, יחתוך כזית חי מבית שחיטתה ומולחו ומדיחו היטב ויאכלו כשתצא נפשה, וגם הנכרי מותר בה, ודבר זה מועיל להבריאה.

שחיטה לצורך נכרי ששהה או דרס בה או שלא בדק את הסכין, אינה מטמאה טומאת אוכלין.

קכ"ב. שני חצאי זיתים שנמצאים ע"ג העור לרבי ישמעאל אין העור מבטלם ומטמאים, ואפי' בפלטתו סכין, ולר"ע העור מבטלם ואין מטמאין בין בפלטתם חיה בין בפלטתם סכין.

אלו עורות מטמאים כבשר

עור של אדם מטמא כבשר מדרבנן, כדי שלא יעשה שטיחים מעורות אביו ואמו, וכ"ש שאם עיבדו אסור מדרבנן, וי"א שזה טעם רק למה אחרי העיבוד טמאים, אבל בלא עיבדו אסור מדאורייתא.

עור של חזיר ישוב מטמא כבשר, ולרבי יהודה ה"ה בחזיר הבר.

עור של הדבשת הרכה של הגמל, שעדיין לא טענה משא, מטמא כבשר. הגמ' מסתפקת מה הדין בהגיע זמנה לטעון ולא טענה, או בלא הגיע וטענה, תיקו.

קכ"ב: **עור הראש של עגל רך** מטמא כבשר. לעולא בן שנתו ויונק, ולרבי יוחנן מספיק יונק. ואמר ר"ל שלחכמים עור הראש של עגל הרך אינו מטמא, וכדמצינו שהשוטט עולה וחשב להקטיר כזית מעור שתחת האליה חוץ למקומו, פסול ואין בו כרת, ובמחשבת חוץ לזמנו, פיגול ויש בו כרת, ולרבי יעקב ור"ש ה"ה בעור של בית הפרסות ושל ראש עגל הרך וכל הדברים שמנו חכמים שמטמאים כבשר והיינו לרבות עור של בית הבושת, דינם כבשר אף לגבי פסול ופיגול.

עור בית הפרסות מטמא כבשר. לרב הכונה לבית הפרסות ממש, ולרבי חנינא הכונה לרכובה הנמכרת עם הראש.

קכ"ג: לרב הונא אף אם קרע את רוב הטלית, אם נשאר כדי מעפורת, הוי חיבור.

ואם קרע עור, לר"ל נשאר העור בטומאתו כיון שאפשר לחברו מחדש, (אמנם בעור המופשט כל חלק שהופשט הוי כאילו הופרש לגמרי, כיון שאינו עתיד לחזור לבשר). ולרבי יוחנן הדין בעור כמו בבגד, כיון שהחיבור מחדש אינו חיבור גמור.

ולל"ב (קכ"ד). הקורע טלית היא טהורה אפי' בנשאר בה כדי מעפורת. ובעור נחלקו רבי יוחנן ור"ל אם בנשאר בו כדי מעפורת הוא טהור או לא.

עור טמא מדרס שחשב לעשות ממנו רצועות או סנדלים, לרבי יהודה הוא טהור כשיתן בו איזמל, ולחכמים רק כשימעיטנו מה' טפחים. לל"ק לר"ל (הנ"ל) דין זה הוא רק כשחותך מסביב מפני שאז א"א לחברו היטב. ולל"ב אינו טהור בפחות מה' טפחים אלא בצריך לו למושב הזב שבפחות מה"ט אינו ראוי לזה.

קכ"ד. טומאת תנור וטהרתו- לר"מ תנור אינו מקבל טומאה אא"כ יש בו ד"ט, ולחכמים רק גדול צריך ד"ט, אבל קטן שעושים לתינוקות, מספיק טפח ושנגמרה מלאכתו. ותנור שכבר נטמא מטהרים אותו ע"י ששופרים אותו לאורכו לג' חלקים, ואם שופרים אותו לרוחבו די שלא ישאר בכל שבר ד"ט (ולחכמים מספיק שלא יהיה בו רוב, ואפי' יש בו יותר מד"ט), ומגרר את הטיט שעליו לארץ. ואם רוצה שהתנור לא יקבל טומאה, לת"ק צריך שיגרר את הטיט לארץ, ולר"מ מספיק שימעיטו מבפנים מד' טפחים.

עור שיש עליו כזית בשר במקום אחד, הנוגע בחתיכת בשר קטנה היוצאת מהעור, או בשערה היוצאת מהעור כנגד הבשר, טמא. שיטת עולא בשם רבי יוחנן שהדין הנ"ל הוא רק כשחיה חתכה חתיכה זו מהבהמה, אבל בחתך בסכין אפי' בשיעור גדול יותר (כתרטא או כנפאי) בטל הבשר לעור, ולרב נחמן אין הבשר מתבטל לעור. והגמ' אומרת ש"ל שרבי יוחנן איירי במרודד דק שאם מצרפים יש בו כזית אך אין דרך אדם לצרפו. וי"א שרבי יוחנן אמר את החילוק הנ"ל על שני חצאי זיתים דלהלן, ולא על זית שלם.

צירוף ב' חצאי זיתים לטומאה

עור שיש עליו ב' חצאי זיתים בשר, לרבי ישמעאל העור מטמא במשא ולא במגע מפני שהוא נושא כזית אבל לא נוגע בכזית, דכתיב "בנבלתם", ורב פפא מעמיד דין זה דווקא במרודד שמחברים ע"י חתיכת בשר דקה, אבל בלאו הכי אינו מטמא במגע, דאמר עולא דכתיב "והנשא" וקרין והנושא" לומר דבעינן שיהיו נישאים בבת אחת, והגמ' אומרת שזה

מחלוקת תנאים, ויש מ"ד דלא בעינן שיהיו נישאים יחד. ולר"ע אין העור מטמא לא במגע ולא במשא, מפני שהעור מבטל את הבשר, וטען ר"ע שהרי כתוב "הנוגע... והנושא" ולומדים מזה שרק דבר שיכול לטמא במגע מטמא במשא. ומודה ר"ע שהמחבר ב' חצאי זיתים בקיסם והסיטם שהוא טמא, וגם בזה י"א דאיירי במרודד וי"א שטמא בכל גוונא.

קכ"ד: ואם נגע בבשר עצמו ולא בעור, לרבי יוחנן אף בזה טהור, ולרב פדא טמא משום ששני הנגיעות מצטרפות.

צירוף בטומאת אהל- דברים המטמאים טומאת אהל שנחלקו לשני חצאי זיתים והכניסם לבית, רבי דוסא בן הרכינס מטהר משום שאין החצאים מצטרפים, וחכמים מטמאים. הגמ' אומרת שרבי דוסא סובר כרבי ישמעאל, וחכמים סוברים כר"ע, ולא טיהר ר"ע אלא מפני שהעור מבטלם.

טומאה בעצמות

קכ"ה. הנוגע בקולית שאין עליה בשר ויש בתוכה מח, אם היא של מת, או של מוקדשין שגזרו חכמים שהנותר והפיגול מטמאים את הידים, בין בפתוחים בין בסתומים בין בנקובים טמא במגע. וקולית של נבילה או של שרץ, סתומים טהורים אע"פ שיש בהם כזית מח, דכתיב "בנבלתה" ולא בעצם קולית סתומה, ומה ששומר מטמא זה רק כשאפשר ליגע בטומאה עצמה, ואף במשא אין מטמאים דכתיב "הנוגע... והנושא" את שלא בא לכלל מגע לא בא לכלל משא, (הגמ' קכ"ד: מסתפקת אם רבי ישמעאל הנ"ל חולק על דרשה זו), אבל נקובים אפי' כל שהוא מטמאים במגע, דכתיב "הנוגע יטמא", (ומ"מ בהמה מטמאה אף שיש לה עור, כיון שיש בעור נקבים, וכן כליה מטמאה אף שיש עליה חלב, מפני שחוטאים נמשכים ממנה. קכ"ו:). ואם חשב לנקוב את הקולית מטמאה, דמחוסר נקיבה לאו כמחוסר מעשה.

הגמ' אומרת שקולית של מת איירי כשאין על הקולית כזית בשר ולא כזית מח מבפנים (דאל"כ מטמא אף באהל), וס"ל שהמח שבפנים אינו מעלה ארוכה מבחוץ (דאל"כ הוי אבר מעליא ומטמא באהל), אבל קולית של מוקדשין איירי שיש בה כזית דאין נותר לפחות מכזית, וקמ"ל ששימוש נותר מילתא היא, וכדאמר רבי יצחק שעצמות קדשים ששימשו נותר מטמאים את הידים. ולאביי איירי ששף את העצם לרחובה שאז אינה מעלה ארוכה ולכן אינה מטמאה באהל. ולרבי יוחנן איירי בעצם שיש בה כזית מח המתקשקש בחלל העצם מפני שהוא יבש, ואינו מעלה ארוכה, ובאמת לגבי מת היא מטמאה אף באהל, דטומאה בוקעת ועולה, אבל בנבילה אינו מטמא כיון שהמח מתקשקש.

אי מאהיל בכלל נוגע

הנוגע בחצי זית, והוא גם מאהיל על חצי זית או שחצי זית מאהיל עליו, איתא באהלות שזה מצטרף לטומאה. רבי אבין רוצה להוכיח מזה שטומאת מגע ואהל הם משם אחד, דאל"כ לא היו מצטרפים. והגמ' דוחה שבהמשך המשנה איתא שהנוגע בחצי זית ודבר אחר מאהיל עליו ועל חצי זית טהור, ומבואר שאינם שם אחד ולכן אינם מצטרפים. ומה שברישא מצטרפים איירי בטומאה הרצוצה בין ב' מגדלים שאין ביניהם פותח טפח, דחשיב נוגע כיון שהלכה למשה מסיני שטומאה רצוצה בוקעת ועולה.

קכ"ה: ואמנם לרבי יוסי מאהיל בכלל נוגע, דס"ל שמלא תרווד רקב מטמא במגע ובמשא ובאהל, ואין הכונה נוגע ממש שהרי לא נגע בכל הרקב, אלא הכונה למאהיל וקרי ליה נוגע, והא דתני נוגע ותני מאהיל, לאב"י למטה מטפח נחשב נוגע ולמעלה מטפח נחשב מאהיל, ולרבא אפי' למעלה מטפח נחשב נוגע, ומאהיל היינו בהמשכה שהוא איננו מאהיל אבל דבר אחר מאהיל עליו ועל הטומאה, וכדמצינו שחבלי המיטה וסריגי החלונות חוצצים בין הבית לעליה מפני הטומאה, אבל אם פירסם באויר מעל המת, הנוגע כנגד הנקב טמא, וס"ל לרבא דאיירי למעלה מטפח וקרי למאהיל נוגע, אבל למטה מטפח אף שלא כנגד הנקב טמא, דהוי ככסותו של מת. ולאב"י למטה מטפח לא הוי ככסותו של מת, כיון שאינו מבטל אותם לגבי המת, ולדבריו סובר רבי יוסי שטומאה טמונה שאין לה חלל טפח אינה בוקעת, וכדלהלן.

תיבה של מגדל - ארון עץ, **שיש בחללה פותח טפח ואין ביציאתה פותח טפח**, לת"ק אם יש טומאה בתוכה כל הבית טמא, ואם יש טומאה בבית מזה שבתוכה טהור, מפני שדרך הטומאה לצאת ולא להכנס. ורבי יוסי מטהר את הבית, מפני שיכול להוציאה לחצאין או לשורפה במקומה, וס"ל שטומאה טמונה אינה בוקעת. ואם העמיד את התיבה בפתח הבית ופתח התיבה לחוץ, אף אם טומאה בתוכה הבית טהור אף לת"ק.

קכ"ו: כלב שאכל בשר מת, ומת הכלב, והוא מוטל על איסקופת הבית, לר"מ אם יש בצוארו רוחב טפח הבית טמא אע"פ שאין שם חלל טפח. ורבי יוסי אמר שרק אם הטומאה כנגד המשקוף ולפנים הבית טמא, והגמ' מבארת שרבי יוסי מצריך גם שיהיה בצואר חלל טפח ולא מספיק שהצואר עצמו יהיה טפח. ולרבי אלעזר אם הפה לכיוון פנים הבית טהור שאין דרך המאכל לצאת דרך הפה אלא דרך אחוריו, ואם הפה לכיוון חוץ הבית טמא. ולרבי"ב בכל גוונא הבית טמא.

קכ"ז: שיטת ר"ש שמאהיל אינו בכלל נוגע, ולכן ס"ל שמלא תרווד רקב מטמא במשא ובאהל ואינו מטמא במגע, (ועצם כשעורה מטמאה במגע ובמשא ולא באהל, וגולל ודופק מטמא במגע ובאהל ולא במשא).

טומאת שרצים

ביצת השרץ המרוקמת טהורה כיון שא"א ליגוע בה, אמנם אם ניקבה אפי' כחוט השערה מטמאה אע"פ שלא נגע, כיון שהקליפה היא שומר, דכתיב "הטמאים" לרבות ביצת השרץ וקולית השרץ, ובעינן ריקום משום דכתיב "השרץ".

טומאת עכבר - עכבר שבים אינו מטמא, דכתיב "על הארץ" ולא אמרינן שכל ששמו עכבר יטמא, (והא דדרשינן מ"על הארץ" שספק טומאה צפה טהור אף ברה"י, תרי "על הארץ" כתיבי), ומ"מ עכבר היבשה מטמא אף אם ירד לים, דכתיב "השורץ" כל מקום ששורץ, ועכבר שחציו בשר וחציו אדמה מטמא אע"פ שאינו פרה ורבה דכתיב "בשרץ", לת"ק הנוגע בבשר טמא ובאדמה טהור, ולרבי יהודה אף הנוגע באדמה שכנגד הבשר טמא היכא שהשרץ על פני כולו - שנעשה בשר מצד אחד, וי"א שגם לת"ק טמא רק בהשרץ על פני כולו.

קכ"ז: מיני הצב הטמאים - כתיב "והצב למינהו" והיינו ערווד ונפילים וסלמנדרא. (ור"ע היה אומר על פסוק זה "מה רבו מעשיך ד' " שיש שחיות דווקא בים ויש שדווקא ביבשה, ויש שחיות דווקא באש ויש שדווקא באויר.

כל שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה, דכתיב "האזינו כל יושבי חלד".

ביברי שמהעיר נרש אינם שרצי הארץ, וכל בני העיר יהיו בנדוי לפי שהיו רשעים, ולא רצו לשמוע את דבר השם, והם גנבים.

רב הונא בר תורתא ראה נחש כרוך על הצב ויצא מהם ערווד והיה נושך בני אדם וממיתם, ואף שכל שאין תשמישם ועיבורם שוה אין יולדים ואין מגדלים - מניקים זה מזה, היה זה נס לצורך פורענות.

מה נחשב חיבור לטומאה

קכ"ז: אבר ובשר מדולדלים בבהמה, אם הם מעלים אורכה אינם מטמאים לא טומאת נבילה ולא טומאת אוכלין, ואם אינם מעלים אורכה מטמאים טומאת אוכלים בעודם מחוברים אם חשב להאכילם לעכו"ם, וצריכים הכשר לבוא פעם אחת במים, ואם מתה הבהמה, הבשר המדולדל צריך הכשר, והאבר המדולדל לר"מ מטמא משום אבר מן

החי ואינו מטמא משום אבר של נבילה, דכתיב "וכי יפול" עד שיפול לגמרי.

ר"ש מטהר. י"מ (קכ"ט) שר"ש מטהר כשהם במקומם. ואמר רבי יוחנן שטעמו של ר"ש הוא מדכתיב "אשר יאכל" דווקא אוכל שיכולים להאכילו לאחרים ואבר מן החי אסור אף לעכו"ם, אבל לאחר מיתה אם מיתה עושה ניפול מטמא משום אבר מן החי, ואם אין מיתה עושה ניפול מטמא משום אבר מן הנבילה. ורבי זירא שואל אולי טעמו של ר"ש לטהר הוא כיון שהוא מעורה, וכדמצינו שרבי יהודה מטהר יחור של תאנה שנתלש והוא מעורה בקליפה, כיון שהוא מעורה, (וחכמים אומרים שרק אם אינו יכול לחיות הוא טהור). ואמר רבי אסי שהילפותא הנ"ל היא הטעם של ר"ש למה דם הבהמה אינו מכשיר (כדלהלן), והגמ' דוחה ששם רבה ורבי יוחנן ביארו באופנים אחרים. ולכן הגמ' מבארת שר"ש חולק וסובר שאם מתה הבהמה הבשר טהור אף אם הוכשר ע"י מים, דכתיב "אשר יאכל" דבעינן שיכולים להאכילו לאחרים.

ואם נשחטה הבהמה לר"מ דם הבהמה מכשיר, ולר"ש אינו מכשיר. לרבה נחלקו אם בהמה נעשית יד לאבר להכשירו, (וילה"ס אם בהמה בחייה היא יד לאבר או לא). ולאביי נחלקו אם כשאוחז בקטן ואין הגדול עולה עמו הרי הוא כמוהו, (וכן סובר רבי יוחנן, ממה שאמר רבי יוחנן שמה שאמר ר"מ שאוכל שנפרס ומעורה במקצת אינו מעביר טומאה אם אוחז בקטן ואין הגדול עולה עימו, בין בטבול יום בין בשאר טומאות (לרבי), צריך להחליף את השיטות). ולרבה (קכ"ח). נחלקו אם יש יד לטומאה. ולרב פפא נחלקו אם יש הכשר לפני שחשב עליו לאכילה. ולרב אחא בריה דרב איקא איירי שנתקנח הדם בין סימן לסימן ונחלקו אם זה דם שחיטה כיון שישנה שלחיטה מתחילה ועד סוף, או שזה דם מכה כיון שאינה לשחיטה אלא לבסוף. ולרב אשי נחלקו אם השחיטה מכשרת והשחיטה אינה מועילה לאבר, או שהדם מכשיר.

טומאת אוכלין בפירות יבשים - תאנים שצמקו באיביהן מטמאים טומאת אוכלין, והתולש מהם בשבת חייב חטאת. וכרוב או דלעת וכדו' שצמקו באיביהן אינם מטמאים טומאת אוכלין כיון שכשהם יבשים אינם ראויים לאכילה, ואם קצצם ע"מ ליבשם מטמאים טומאת אוכלין. וענף שנתלש פירותיו כתלושים לכל דבריהם אפי' כשהם לחים.

מה נחשב יד לענין טומאה

קכ"ח. קישות שנטעה בעציץ שאינו נקוב וגדלה ויצאה מחוץ לעציץ, לת"ק כולה טהורה מפני שהיוצא לחוץ יונק מהאוויר והוא כמחובר, ולר"ש הקישות שבפנים טמאה. ואביי

מסתפק אם הקישות שבחוץ נעשית יד לקישות שבפנים. תיקו.

קכ"ח: המשתחוה לחצי דלעת, אסורה בהנאה משום ע"ז, ורבי ירמיה מסתפק אם המחצית האסורה נעשית יד לחברתה. תיקו.

יחור של תאנה שנתלש רובו והקליפה עדיים מחוברת, רבי יהודה מטהר את הפירות, ולחכמים זה תלוי אם הענף יכול לחיות ע"י החיבור או לא. ורב פפא מסתפק אם ענף שיכול לחיות נעשה יד לענף שאינו יכול לחיות. תיקו.

אבן שבין ב' בתים שנולד בה נגע, חולץ את כולה ונותץ רק את החצי המנוגע. ורבי זירא מסתפק אם החצי שאינו מנוגע נעשה יד לחצי המנוגע לטמא באהל. תיקו.

טומאת אבר ובשר מן החי

אבר מן החי מטמא דכתיב "וכי ימות מן הבהמה", (ואף דילפינן מזה שטריפה ששחטה אינה מטמאה, הוה מצי למיכתב "מבהמה").

בשר מן החי אינו מטמא, לריה"ג המקור הוא דכיון דכתיב "וכי ימות" בעינן דבר שאינו עושה חליפין ובשר אם יתלוש אותו יעלה בשר אחר תחתיו. ור"ע לומד דין זה מ"בהמה" דבעינן שיהיה בו גידים ועצמות כבהמה, ונ"מ שלר"ע אף כליות ושתיים אין בהם טומאת אבר מן החי, אף שאינם עושים חליפין. ולרבי בעינן בשר גידים ועצמות, ונ"מ שלרבי ארכובה אינה מטמאה באבר מן החי.

וכן נחלקו ריה"ג ור"ע ורבי לענין **בשר הפורש מן השרצים**. וקמ"ל שבין שרץ שמתמא ככעדשה, ובין בהמה שמתמאה במשא, אינם מטמאים מחיים.

בשר הפורש מאבר מן החי אינו מטמא, אבל בשר הפורש מאבר מן הנבילה מטמא.

קכ"ט. החותך כזית בשר מאבר מן החי ואח"כ חשב עליו לאוכלו, טהור. אבל אם חשב לאוכלו ואח"כ חתכו, בברייטא איתא שטמא, ושאלו רבי זירא ורבי אסי הרי טומאת בית הסתרים אינה מטמאה, וענה רבי אבא בר ממל שזה לר"מ דס"ל שטומאת בית הסתרים מטמאה, ושאל רבי אסי שהרי גם לר"מ טומאה שצריכה הכשר אינה מטמאה בבית הסתרים, ורבה מעמיד בשחוש, ורבה בר רב חנן אומר שכיון שהבשר מטמא טומאה חמורה אגב אביו בסופו כשהיה נבילה אינו צריך הכשר, וענה לו רבא שכאן טעון הכשר כיון שהוא משמש מעשה עץ בעלמא, דאין האבר מטמא אלא כשיש בו בשר גידים ועצמות, ולא היה בו תורת אוכל.

באיזה עוד דינים אומרים "מעשה עץ שימש" – כופת
שאור שייחדה לשיבה בטלה מתורת חמץ. תקרובת ע"ז של אוכלין מטמאין באהל. אוכלין שחיברום לכלים ככלים דמו. חלב נבילה בכפרים שאין דרך לאוכלו צריך מחשבה והכשר לקבל טומאה. בית שסיככו בזרעים טהרו מפני שנעשו אהל, ואם יש צרעת בבית טמאים. הגמ' אומרת שאין הכרח לומר בכל הנ"ל שטומאתם אינה דאורייתא, דאל"כ מצינו אוכל שמטמא טומאה חמורה. מפני שהם מטמא טומאה חמורה כמעשה עץ.

קכ"ט: אבר או בשר המדולדלים באדם טהורים, ואם האדם מת הבשר טהור והאבר מטמא משום אבר מן החי ואינו מטמא משום אבר מן המת. ונ"מ בכזית בשר או עצם כשעורה שפרשו, שר"א מטמא בכזית בשר הפורש מאבר מן החי, ורנבה"ק ורבי יהושע מטהרים, ובעצם כשעורה ורנבה"ק מטהר ור"א ורבי יהושע מטהרים, ותנא דמתני' סובר כרבי יהושע.

איתא במתני' שר"ש מטהר. י"מ שר"ש סובר שאף אבר שאינו מדולדל אינו מטמא משום אבר מן המת, וכן סובר ר"א, (ולרבי יהושע יש טומאה באבר מן המת, שהרי אם אדם חי שהוא טהור אבר הפורש ממנו טמא, כ"ש מת שהוא טמא שאבר הפורש ממנו יהיה טמא, וכמו שאם כתוב במגילת תענית שאין להספיד בפסח קטן כ"ש שאין להספיד בפסח גדול). עוד יש לפרש שנחלקו בכזית בשר ובעצם כשעורה, וכן"ל.

הזרוע והלחיים

קל"ל. קדשים שקדם מום קבוע להקדש ונפדו חייבים בבכורה ובמתנות, ויוצאים לחולין להתיר בהם גיזה ועבודה, וולדן וחלבן מותר לאחר פדיונם, והשוחטם בחוץ פטור, ואין עושים תמורה, ואם מתו יפדו, חוץ מבכור ומעשר שאע"פ שקדם מום קבוע להקדש חלה עליהם קדושה גמורה אלא שאין ראויים ליקרב. אבל קדשים שקדם הקדשם למומם, או שהיה מום עובר לפני ההקדש ואחרי ההקדש נולד בהם מום קבוע, ונפדו, פטורים מבכורה ומתנות, ואסורים בגיזה ועבודה, וחלבם אסור לאחר פדיונם, והשוחטם בחוץ חייב, ואם מתו יקברו.

זרוע לחיים וקיבה (נקראים בגמ' בשם "מתנות") נוהגים בארץ ובחו"ל, בפני הבית ושלא בפני הבית, בחולין אבל לא במוקדשין, ואף שאם חולין שפטורים מחזה ושוק

חייבים בזרוע לחיים וקיבה, כ"ש קדשים, (ולכא למיפרך שרק חולין חייבים בבכורה, שהרי זכרים פטורים מבכורה, מה לזכרים שכן חייבים בראשית הגז, תישיש יוכיחו, מה לתישיש שכן נכנסים לדיר להתעשר, ואף זקנים נכנסו לדיר להתעשר, לקוח ויתום יוכיחו, ואין לומר מה ללקוח ויתום שמינם נכנס לדיר להתעשר, שהרי גם קדשים מינם נכנס לדיר להתעשר), הא כתיב התם "ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם" אין לו אלא מה שאמור שם.

חולין פטורים מחזה ושוק, ואין ללמוד ק"ו מקדשים שהרי חולין חייבים בזרוע לחיים וקיבה משא"כ קדשים. שהרי חזה ושוק טעונים תנופה בפנים, וא"א להכניסם משום דקמעיל חולין לעזרה.

אם יש במתנות כהונה חיוב ממוזן

קל"ז: המזיק מתנות כהונה או שאכלם – לרב חסדא פטור, דכתיב "וזה יהיה משפט הכהנים" זה ולא אחרים, או משום דהוי ממוזן שאין לו תובעים שאם יתבענו בדין יאמר שהוא נותן לכהן אחר. והלכה כרב חסדא.

הגמ' דלהלן מבארת את דעת רב חסדא.

אם המתנות באו ליד כהן בטיבלייהו, אם אכלם בעה"ב או הלוי לפני הפרשה פטור מן התשלומין, דכתיב "אשר ירימו" אין לך בהם אלא משעת הרמה ואילך, אבל לאחר שהופרשו לריב"ב יכול להוציאם בדיינים דכתיב "משפט", והיינו למ"ד מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמין. וחזה ושוק שאין יכול להוציאם אפי' בכהאי גוונא, דכתיב "וזה". והא דילפינן מ"וזה יהיה משפט הכהנים" שהמתנות דין, אין הכונה שיוצאים בדיינים, אלא שהדיינים אומרים שיתן לחבר ולא לעם הארץ, דכתיב "לתת מנת לכהנים וללויים למען יחזקו בתורת ד'".

בעה"ב שהיה עובר ממקום למקום וצריך ליטול לקט שכחה ופאה, נוטל, וכשיחזור, לר"א חייב לשלם מדינא, ולחכמים כיון שהיה עני באותה שעה פטור. הגמ' אומרת שמשמע שאם היה עשיר היה חייב, ולרב חסדא צ"ל שאינו חייב לשלם מדינא אלא ממידת חסידות.

קל"א. חיוב משתרשי במתנות כהונה – אם בית המלך לקחו את גורנו בשביל חובו חייב לעשר ממקום אחר שהרי הוא כמוכר, ואין זה חיוב ממוזן כמזיק, אלא מדין משתרשי ליה שהוא משתכר במעשר, וזה חיוב בעלמא כשאר חיובי מעשרות. ואם לקחו את גורנו באנפרות בלא סיבה פטור מלעשר.

המוכר בני מעיה של פרה והיה שם את הקיבה, צריך הלוקח לתת אותה לכהן ואינו מנכה למוכר מהתשלום, אבל אם מכר לו לפי משקל הלוקח חייב לתת את הקיבה

לכהן כיון שהיא בעין, והמוכר מנכה לו מהדמים. שיטת רב (קל"ד). שדין זה הוא דווקא כשהלוקל שקל בעצמו, דאם הטבח עצמו שקל יכול הכהן לתבוע את הטבח, ולרב אסי אפי' כשהטבח שקל התביעה היא מהלוקח. הגמ' אומרת שאין הכרח שנחלקו בגזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אדם אחר ואכלו, אם יכול לגבות משניהם או רק מהגזלן. ד"ל שלכו"ע יכול לתבוע את מי שאכל, והמחלוקת היא אם שייך גזילה במתנות כהונה.

תרומה ומעשר וחלה וראשית הגז ומתנות והדמאי והביכורים והקרבן והחומש **הם נכסי כהן** לענין שיכול לקנות בהם עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, ובעל חוב נוטלם בחובו ואשה נוטלתם בכתובתה, וכן מותר לקנות בהם ס"ת.

חיוב נתינה במתנות עניים, ואם עני חייב בהם - מתנות עניים שבכרם הפרט והעוללות (דכתיב "וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט") והשכחה (דכתיב "לא תעולל אחריך"), והפאה (גז"ש אחריך אחריך מזית). ובתבואה לקט שכחה ופאה (דכתיב "לא תכלה פאת שדך בקצרך ולקט קצירך וכו' " וכתוב "ושכחת עומר בשדה"). ובאילן השכחה והפאה (דכתיב "לא תפאר אחריך"). וכל מתנות אלו אין בהם טובת הנאה לבעלים אלא כל הקודם בהם זכה, כיון דכתיב בהו עזיבה, ואפי' עני מוציאם אותם מידו אם יש לו כרם או תבואה או אילן, דכתיב "לא תלקט לעני", אבל מעשר עני המתחלק בבית יכול לתתו למי שירצה דכתיב ביה "נתינה", ואפי' עני מוציאין מידו (גז"ש לגר לגר), ושאר מתנות כהונה כגון הזרוע והלחיים והקיבה, אין מוציאין אותם לא מכהן לכהן ולא מלוי ללוי, (ולענין להוציא מלוי לכהן עיין לקמן).

דין כהנים ולויים במתנות כהונה

חיוב לוי במתנות כהונה - כתיב "וזו יהיה משפט הכהנים מאת העם... הזרוע והלחיים והקיבה". רב מסתפק אם לויים בכלל עם והם חייבים לתת לכהן, או שאינם בכלל עם ויכולים לתת להם את הזרוע לחיים וקיבה. ומכאן זה אמר רב שמספק אין מוציאם מהם את שלהם, אבל אין להם לקחת את המתנות. אמנם בראשית הגז ובתרומה ובתרומת מעשר ובחלה לויים חייבים.

קל"א: מסקנת הגמ' שנחלקו תנאים אם לויים בכלל עם או לא, (דכתיב "וכפר את מקדש הקודש" זה טומאה שאירעה לפני ולפנים, "אהל מועד" זה היכל, "מזבח" כמשמעו, "עם הקהל" אלו ישראל וי"א אף הלויים וכו"ל, "יכפר" למ"ד הראשון אלו לויים ולמ"ד השני אלו עבדים כנעניים), ורב מסתפק כמו איזה תנא לפסוק. והלכה כרב.

השוחט לכהן או לעכו"ם פטור ממתנות כהונה, והשוחט לישראל חייב, והשוחט ללוי זה תלוי בדברי רב לעיל אם לוי חייב במתנות או לא. (ולא כתבה המשנה שכהן ועכו"ם עצמם פטורים, משום שהתביעה היא מן הטבח, דכתיב "מאת העם" למעט כהנים, וא"כ הא דכתיב "מאת זובחי הזבח" היינו שאפי' טבח כהן נותן. קל"ב:).

למי נותנים תרומה ומעשר - לר"ע נותנים תרומה לכהן ומעשר ראשון ללוי, ולראב"ע מעשר ראשון אפשר לתתו לכהן, ולאחר שקנסם עזרא אין לתת מעשר ראשון ללוי אלא רק לכהן, אמנם אין להוציא מלוי מעשר ראשון.

קל"ב. מתנות כהונה בכהנת - עולא היה נותן זרוע לחיים וקיבה לכהנת בת כהן ואפי' אשת איסור אכילה לזרים, וכן הלכה, אבל הא דכתיב "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תיאכל" אינו כולל כהנת, משום דכתיב בפרשה אהרן ובניו. ודברי רבי ישמעאל למדו זרוע לחיים וקיבה ממנחה דבעינן כהן. ודבי ראב"י למדו מדכתיב פעמיים כהן דמהני אף בכהנת, דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. ורב כהנא ורב פפא ורב יימר ורב אידי בר אבין אכלו בגלל נשותיהם.

לויה שילדה, בנה פטור מה' סלעים.

זרוע לחיים וקיבה בכלאים - לר"א כלאים הבא מן העז ומן הרחל חייב ומן הכוי פטור ממתנות. ולרבנן כלאים הבא מן העז והצביה וכוי חייבים במתנות. שיטת רב הונא בר רב חייה שכו' לרבנן חייב רק בחצי מתנות, מפני שהוא צבי הבא על התיישה כמבואר בסוגיא לעיל פ. ונחלקו אי אמרינן "שה" ואפי' מקצת שה או לא, וממילא לרבנן יכול לומר לו שיביא ראייה שאין חוששים לזרע האב ויקבל את החצי השני. ולרבי יוחנן רבנן מחייבים כוי במתנה שלימה, דכתיב "אם שה" לרבות את הכוי, (ומ"אם שור" מרבים כלאים, ולחלק נפקא להו מ"מאת זובחי הזבח" דמשמע אפי' זבח אחד, ולר"א "אם" מיבעי ליה לחלק, ומ"מאת זובחי הזבח" לומד ר"א שהכהן תובע את המתנות מהטבח).

דיני כוי - כוי חלבו אסור כבהמה, ודמו חייב בכסוי כחיה, ודמו וגידו אסורים כבהמה וחיה, ולענין זרוע לחיים וקיבה לרבנן חייב ולר"א פטור.

בכור שנתערב במאה - אם יש מאה שוחטים כולם פטורים ממתנות, ואין הכהן יכול לומר שממ"נ המתנות שלו או מדין בכורה או מדין מתנות, משום דאיירי שהבכור כבר בא לידי כהן ומכרו לישראל במומו. ואם אחד שוחט את כולם רק בהמה אחת פטורה.

קל"ב: כהן טבח פטור מן המתנות שתיים ושלוש שבתות, ואח"כ חייב במתנות, והיכא שיש לו חנות קבועה חייב

במתנות מיד. וכהן שאינו מפריש מתנות הרי הוא בשמטא. ואנשי הוצל היו בשמטא כ"ב שנים, ואין להפסיק לשמטתם, שהרי העובר על מצוות עשה כגון שאינו עושה סוכה לולב או ציצית מכין אותו עד שתצא נפשו, אלא אחרי זמן כזה יש לקונסם ללא התראה.

חלוקת ואכילת הזרוע לחיים וקיבה

חלוקת הזרוע והלחיים והקיבה – בבהמה גדולה מחלקים עצם עצם, ובקטנה נותנים זרוע לאחד קיבה לאחד ולחיים לשנים.

י"א שאסור לאכול מבהמה שלא הורמו מתנותיה, והאוכל מבהמה כזו הרי הוא אכילו אוכל טבלים. ולית הלכתא כוותיה.

מתנות כהונה **יש לאוכלם צלי ובחרדל**, דכתיב "למשחה" והיינו לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים.

י"א שכהן שאינו בקי בכ"ד מתנות כהונה אין נותנים לו מתנות אלו, ולא מילתא היא אלא כל כהן שאינו מודה בעבודה אין לו חלק בכהונה, דכתיב "המקריב... לו תהיה שוק הימין למנה", ואף כהן שאינו מודה בט"ו עבודות כגון היציקות והבלילות והפתיחות והמליחות והתנופות וההגשות והקמיצות וההקטרות והמליקות והקבלות וההזאות והשקאת סוטה וטהרת מצורע ונשיאות כפים בין מבפנים בין מבחוץ אין לתת לו מתנות כהונה, דכתיב "לבני אהרן".

קל"ג. י"א שהחוטאים שיש בלחי אסורים משום דם, וכהן שאינו יודע להוציאם אין לתת לו לחיים. והגמ' דוחה שהדם יוצא ע"י הצליה או ע"י החיתוך והמליחה.

חטיפת המתנות וקבלתם – אין לכהן לחטוף את המתנות דכתיב "ונתן" ולא שיטול מעצמו, וכן אין לכהן לומר שיתנו לו את המתנות, דהא דכתיב "ויטו אחרי הבצע" היינו שהיו מבקשים את המתנות. ואביי אמר שאחרי ששמע שבלחם הפנים הצנועים היו מושכים ממנו ידיהם אחרי שנשתלחה בו מארה, לא היה לוקח גם אם היו נותנים לו, מלבד בערב יוה"כ כדי להחזיק עצמו כהן, ולא היה יכול לעשות זאת בנשיאת כפים, משום שהיה אנוס באותו זמן שהיה לומד עם תלמידיו. ולהלן (קל"ד:) איתא שרבי אמי קדם לזכות בשק של דינרים ששלחו לבני הישיבה, והגמ' מבארת שזכה בזה לעניים, אי נמי זכה לעצמו משום דכתיב "והכהן הגדול מאחיו" גדלוהו משל אחיו, (ויש לומדים מפסוק זה שצריך שיהיה גדול מאחיו בנוי ובחכמה ובעושר).

כהן שיש בשכנותו ת"ח עני, ויש אנשים הרגילים לתת לכהן זה את המתנות, יזכה אותם לאותו ת"ח אף לפני

שקיבלם. אמנם אם המזכה הוא כהן המשרת בבית בעה"ב אין ליטול ממנו מפני שהוא מזכה בעל כרחו. כל השונה לתלמיד שאינו הגון נופל בגיהנום, והרי הוא כזורק אבן למרקוליס. כל העושה טוב למי שאינו מכיר בה כאילו זורק אבן למרקוליס.

פטור ממתנות בשותפות עם כהן או עכו"ם

איזה שותפות פוטרת ממתנות –

מי שהוא שותף עם עכו"ם או עם כהן בבהמה, וכן כהן שמכר בהמה לישראל חוץ מהמתנות, פטור מהמתנות. ואם אמר לו ע"מ שהמתנות שלי, י"א שיכול הישראל לתתם לכל כהן שירצה, מפני שע"מ זה לא שיו, וי"א שגם ע"מ הוי כחוץ.

קל"ג: לרב הונא שותף בראש פטור מהלחי, ושותף ביד פטור מהזרוע, ושותף בבני מעיים פטור מהקיבה. ולחייא בר רב אפי' שותפות באחד מהם פוטרת מכל המתנות. והגמ' מוכיחה מברייטא דלא כדבריו.

אפי' שותפות באחד ממאה מאותו אבר פוטרת מהמתנה שמאותו אבר.

עכו"ם או כהן שמכרו לישראל אבר החייב במתנות ועיקר הבהמה שלהם, חייב הישראל במתנה, כדמצינו שעכו"ם וכהן שמסרו את צאנם לישראל לגזוז פטור מראשית הגז, וכן הלוקח גז צאנו של עכו"ם פטור, ואיתא בברייטא שלגבי זרוע לחיים וקיבה אינו כן.

עשית סימן –

צריך לעשות סימן בבהמה שידעו שלא כולה של ישראל, ומה שמצינו שאצל עכו"ם א"צ לעשות סימן, איירי כשהם יושבים על הכספת, דאז בכהן י"ל שבעה"ב מאמינו לשמור על המעות, אבל בעכו"ם ודאי זה שלו וממילא א"צ סימן אחר. אי נמי בסתמא עכו"ם צועק למוכר שלא ימכור אלא במחיר מסוים וממילא יודעים שהוא שותף בה, משא"כ כהן שהוא צנוע וסומך על הטבח ולא יודעים שהוא שותף.

פסולי המוקדשין א"צ לעשות בהם סימן שהם פטורים ממתנות, והיינו דווקא באלו הנמכרים בבית בכור ומעשר, אבל אלו הנמכרים באיטליז צריך לעשות להם סימן.

כ"ד מתנות כהונה – י' במקדש והם חטאת וחטאת העוף ואשם ודאי ואשם תלוי וזבחי שלמי ציבור ולוג שמן של מצורע ושתי הלחם ולחם הפנים ושיירי מנחות ומנחת העומר. ד' בירושלים, בכור ביכורים מורם מן התודה ואיל נזיר ועורות קדשים. י' בגבולין, תרומה ותרומת מעשר וחלה וראשית הגז ומתנות ופדיון הבן ופדיון פטר חמור

ושדה אחוזה ושדה חרמים וגזל הגר. וכולם נכתבו בכלל ובפרט, והמקיימים כאילו קיים כל כללות ופרטות שבתורה, ונכרתה עליהם ברית מלח של קרבות. והעובר עליהם כאילו עובר על כלל ופרט ועל ברית מלח.

קל"ד. מתנות בגר- גר שנתגייר אחרי שחיטת הבהמה פטור ממתנות, אבל אם נתגייר לפני שחיטת הבהמה חייב במתנות.

ספק מתנות עניים

במתני' איתא שאם יש ספק אם נתגייר לפני שחיטת הבהמה או אחריה פטור, מפני שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

חיטים שבחורי הנמלים, אם נמצאו לפני הקצירה הרי הם של בעה"ב, ואם נמצאו לאחר הקצירה, לת"ק העליונים לעניים והתחתונים לבעה"ב, ולר"מ הכל לעניים מפני שבספק לקט שכחה ופאה חייב.

ר"ל שואל מהדין בספק בחורי הנמלים על הדין בספק בגר מתי נשחטה הבהמה, (ולל"ב ר"ל מצא סתירה בדין חיטים שבחורי הנמלים גופא). ורבי יוחנן עונה שדזה דעת יחידאה בדעת ר"מ. ור"ל שואל שהרי יש טעם לדבריו, דכתיב "עני ורש הצדיקו" צדק משלך ותן לו, (דאין לומר שהכונה להצדיקו בדין, דהא כתיב "ודל לא תהדר בריבו"). ורבא מתרץ שהפרה היא בחזקת פטורה, אבל הקמה היא בחזקת חייבת. ואביי מקשה מהדין בעיסה שיש ספק אם עשאה לפני שנתגייר או אח"כ שהיא חייבת בחלה. וענה רבא שחלה זה ספק איסורא (וכן ספק בקרבן אשתו או בבכור בהמה טמאה או טהורה), ואזלינן לחומרא, אבל מתנות הם ספק ממון (וכן ראשית הגז ופדיון הבן ופדיון פטר חמור) דאזלינן בהם לקולא.

קל"ד: חיוב הפרשה כשאין למי לתת- אם אין עניים א"צ להניח לקט שכחה ופאה, דכתיב "לעני ולגר תעזוב אותם" ולא לעורבים ולעטלפים. אמנם בתרומה חייב להפריש (ולכן אף שאין מביאים את התרומה מגורן לעיר או ממדבר לירושב, אם אין שם כהן שוכר פרה ומביאה מפני הפסד תרומה), דשאני תרומה דטבלה, אי נמי משום דכתיב בה נתינה, (והא דכתיב ביה "תעזוב" יתירא, זה בא לרבות שהמפקיר את כרמו והשכים בבוקר ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה ופטור מן המעשר), וכן לגבי מתנות אם אין כהן צריך לשום את שוויים ולתת את הדמים לכהן שבא ראשון ויאכל את המתנות בעצמו.

עוד בדיני זרוע לחיים וקיבה

צורת נתינת המתנות- מקום שנהגו למלוג את העגלים ברותחין עם העור, לא יפשיט את הזרוע, ואף במקום שנהגו להפשיט את הראש לא יפשיט את הלחי.

הזרוע היא הזרוע הימנית, דכתיב "הזרוע" החשובה שבזרוע. ודורשי חמורות אמרו שהזרוע ניתן כנגד מזה שפנחס לקח רומח בידו, ויד ימין היא עושה מלחמה וממילא זרוע היינו של ימין, (ולחיים כנגד "ויעמוד פנחס ויפלל", וקיבה כנגד "ואת האשה אל קיבתה"), ויש לומדים שזה ימין, דכתיב בשלמים "ואת שוק הימין", וזרוע מוקדשין לומדים מדכתיב התם "תרומה" וזרוע חולין לומדים מדכתיב "תתנו".

מקום הזרוע הוא מהפרק של הארכובה עד כף של יד, וזה גם הזרוע בשילה שבנזיר, ומקום זה ברגל האחורית הוא השוק, ולרבי יהודה השוק הוא מהפרק של הארכובה עד סובך של רגל.

מקום הלחי הוא מהפרק של הלחי עד הפיקה של הקנה. והא דאיתא בברייתא שנוטלה ובית שחיטה עימה, לל"ק זה תלוי במחלוקת אם מוגרמת כשרה, ולל"ב הכונה שבית השחיטה נשאר עם הבהמה.

צריך לתת את הלחי עם הצמר שבראש כבשים ועם בשער שבזקן התיישים, (וכן בקיבה צריך לתת את החלב שע"ג הקיבה ואת החלב שבתוך הקיבה, אמנם הכהנים נהגו בו עין יפה ונתנוהו לבעלים).

ראשית הגז

דיני ראשית הגז

קל"ה. ראשית הגז בחו"ל- ראשית הגז נוהגת בארץ ובחו"ל, בפני הבית ושלא בפני הבית. ולרב אלעאי (קל"ו). ראשית הגז אינו נוהג בחו"ל, וכן נוהגים.

ראשית הגז בקדשים- ראשית הגז נוהגת בחולין ולא במוקדשין דכתיב "צאנך". הגמ' אומרת שקדשי מזבח פטורים בלאו האי קרא, כיון שאינם בני גיזה, דכתיב "ולא תגזו בכור צאנך". וגם קדשי בדק הבית זה רק למ"ד שאינם בכלל העמדה והערכה, שכיון שאינם אסורים בגיזה ועבודה אלא מדרבנן הו"א לחייב מי שעבר וגזו. ולמ"ד דבעי העמדה והערכה י"ל דאייירי קרא במקדיש בהמתו לבדק הבית חוץ מגיזה וכחישה, שאינו חייב לגזוז ולתת, (ואם לא אמר וכחישה אסור לגזוז כיון שזה מכחיש את הבהמה), ובקדשי מזבח אף אם אמר חוץ מגיזה וכחישה

פשטה הקודשה בהכל, וכדמצינו שהאומר רגלה של זו עולה נעשית כולה עולה, ואף ר"מ שחולק ברגל מודה במקדיש אבר שהנשמה תלויה בו. ולרבא איירי מתני' במקדיש את הגיזה עצמה, שאינו חייב לגזוז ולפדות דכתיב "גז צאנך תתן" לומר שאינו חייב אלא במחוסר רק גזיזה ונתינה ולא במחוסר גם פדיון, ולדברי רבא מ"צאנך" ממעט רב אלעאי בהמת השותפים מראשית הגז וכדלהלן.

קל"ה: דעת רבי אלעאי בפרטי דיני ראשית הגז - לרבי

אלעאי שותפות עם ישראל פטורה מראשית הגז, דכתיב "צאנך", ושותפות עכו"ם נלמדת מתרומה דכתיב בה "ראשית דגנך", (ולפ"ז רבי אלעאי פוטר ראשית הגז בחו"ל, אמנם ראשית הגז אינה טובלת כמו תרומה, דכתיב "וראשית גז צאנך תתן לו" אין לך בו אלא מראשיתו ואילך. וכן לומדים מ"ראשית" שאין עוד הפרשה אחריה. ולענין הפרשה משנה על חברתה, לומד רב אלעאי מתרומה שאין מפרישין (ולרבנן מצטרף). ולענין ראשית הגז שגדלה בפטור, סובר רבי אלעאי שהקונה צאן עכו"ם כדי לגזוז פטור, כמו שהקונה תבואה שהביאה שליש פטור מלהפריש על מה שקנה מהעכו"ם, (ועל מה שהמשיך לגדול אח"כ, לר"ע חייב ולחכמים פטור), וכן אין חייבים עליו מיתה וחומש, דכתיב "ויסוף חמישיתו עליו" וכתוב "ומתו בן". וכן אין להפריש ממין על שאינו מינו, כמו לענין תרומה שאין תורמים ממין על שאינו מינו כגון שחורות ולבנות אע"פ שזה פרי אחד, (ולרב יצחק נחלקו בזה ב"ש וב"ה). וכן צריך לרב אלעאי שיהיו שייירה ניכרים, כמו בתרומה שהאומר שכל הגורן יהיה תרומה לא אמר כלום, וכן לענין חלה. קל"ו). ולרבנן בהמת השותפין חייבת בראשית הגז, ומ"צאנך" ממעטים שותפות עכו"ם, ולא מיעטו מ"ראשית דגנך" כיון ד"ראשית" הפסיק הענין, אי נמי ס"ל שאף בתרומה שותפות עכו"ם אינה פוטרת, וכדמצינו שנחלקו רבי ורשב"ג אם תבואה שגדלה בשדה המשותפת לישראל ועכו"ם היא מעורבת מטבל וחולין או ששל ישראל חייבת ושל עכו"ם פטורה, ומבואר שנחלקו אם יש ברירה, אבל לכו"ע של ישראל חייבת. או שרבי אלעאי ממעט מ"דגנך" בין שותפות עכו"ם בין שותפות ישראל, ולרבנן שותפות ישראל אינה פוטרת כיון שהוא בר חיובא.

באלו דברים שותפין חייבים גם לרב אלעאי - רבא אומר

שרב אלעאי מודה ששותפים חייבים בתרומה, דכתיב "תרומותיכם". וכן חייבים בחלה, דילפינן מתרומה, (ומדכתיב "עריסותיכם" ילפינן דבעינן כדי עריסותיכם). וכן חייבים בפאה דכתיב "ובקוצרכם", ומ"שדך" ממעטים עכו"ם. וכן חייבים בבכורה, דכתיב "ובכורות בקרכם וצאנכם", ומ"יולד בבקרך ובצאנך" ממעטים שותפות עכו"ם. וכן חייבים במזוזה, דכתיב "למען ירבו ימיכם",

ומ"ביתך" לומדים שיניח את המזוזה בדרך בואו בצד ימין. וכן חייבים במעשר, דכתיב "מעשרותיכם", ומ"דגנך" ממעטים עכו"ם. וכן חייבים במתנות - זרוע לחיים וקיבה, דילף נתינה נתינה מתרומה, ומ"מאת זובחי הזבח" לומדים שתובעים את המתנות מהטבח. וכן חייבים בביכורים, דכתיב "בארצם", ומ"מארצך" ממעטים חו"ל. וכן חייבים בציצית, דכתיב "בגדיהם" ומ"כסותך" ממעטים שאולה עד ל' יום. וכן חייבים במעקה, דכתיב "כי יפול הנופל ממנו" כל שראוי ליפול ממנו, ומ"גגך" ממעטים בתי כנסיות ומדרשות.

קל"ו: רב ביבי בר אביי חולק על רבא וסובר שרב אלעאי

פוטר בהמת השותפין מבכורה, דכתיב "בקרך וצאנך", והא דכתיב "בקרכם וצאנכם" היינו של כל ישראל. ורב חנינא מסורא סובר שרב אלעאי פוטר בהמת השותפין ממתנות, דילף נתינה נתינה מראשית הגז, ובהכרח שגם בתרומה שותפין פטורים, דאל"כ היה לומד משם לחייב.

קל"ז: נהוג עלמא כריב"ב שאין ד"ת מקבלים טומאה,

וכרבי יאשיה שאין חיוב בכלאים אלא כשזרע חיטה שעורה וחרצן במפולת יד.

ראשית הגז בטריפה - ראשית הגז נוהג בטריפה, ור"ש פוטר דילף צאן צאן ממעשר, ובמעשר כתיב "כל אשר יעבור תחת השבט" פרט לטריפה שאינה עוברת, ולא לומדים צאן צאן מבכור, שאע"פ שראשית הגז דומה לבכור לענין שנוהג ביתום ובלקוח ובשותפין ובמתנה ושלל בפני הבית וניתנים לכהן וא"צ להקדישם והכהן רשאי למוכרם, ואילו למעשר ראשית הגז דומה בפחות דברים והיינו לענין שנוהגים בזכרים ובבהמות מרובות ובפשוט ואין נוהגים בטמאים ובאדם ואינם קדושים מרחם ולא נהגו לפני הדיבור, מ"מ יותר ראוי ללמוד פשוט מפשוט.

קל"ז: ראשית הגז אינה נוהגת אלא ברחלות, דכתיב

"לעמוד לשרת" בעינן דבר הראוי לשרות. (ובהא דכתיב "לא תעבוד בבכור שורך ולא תגזז בכור צאנך" אסור גם לעבוד בצאן ולגזוז שור, דילפינן מו' ד"ולא"). ואף שלשון תורה הוא רחלים, לשון תורה לעצמה ולשון חכמים לעצמן.

כבשים שצמרים קשה פטורים מראשית הגז, דכתיב "ומגז כבשי יתחמם".

השוטף את הרחלים במים כדי ליפותם ונתלש מהם צמר, לרבנן פטור ולרבי יוסי חייב, כדמצינו בברייתא שרבי יוסי לומד מדכתיב "ולקט קצירך" דבעינן לקט מחמת קציר, למעט לקט קיטוף בידים, אמנם בדבר שדרך לקוצרו ביד מודה רבי יוסי שחייב, דכתיב "לקצור" לרבות עוקר, וכתוב

"ובקוצר" לרבות תולש. וכן מצינו שרבי יוסי מחייב פאה בבצלים אע"פ שאינו קוצרם במגל, (וס"ל שבצלים הגדלים בין הירקות, צריך לתת פאה בכל שורה. ולרבנן מספיק לתת פאה אחת על הכל).

אין ראשית הגז נוהגת אלא בבהמות רבות, (משא"כ זרוע לחיים וקיבה שנוהגים בבקר ובצאן במרובה ובמועט). לב"ש מרובות היינו ב' רחלות, דכתיב "יחיה איש עגלת בקר ושתי צאן", ולב"ה ה' רחלות, דכתיב "חמש צאן עשויות", והיינו מעשות את בעליהן לעשות מצוה, (אבל בבכורה ובזרוע לחיים וקיבה אפי' אחת חייבת). ולרבי יוסי השיעור לראשית הגז הוא ארבע, דכתיב "וארבע צאן תחת השה". ואמר רבי שהלכה כרבי יוסי, ורבי יוחנן אמר שהטעם הוא מפני שאמרה מפי חגי זכריה ומלאכי.

קל"ז: שיעור הגזיזה- לרבי דוסא בן הרכינס השיעור הוא מנה וחצי מכל רחל. ולחכמים אף בגוזזות כל שהוא חייבות, ונחלקו בדעת חכמים כמה השיעור- רב סובר שכל שהוא היינו מנה וחצי, (ואיתא להלן שכוונתו למנה בן מ' סלעים), וצריך שיהיה לפחות חמישית משיעור זה בכל אחת מהם, וכן סובר רבי יוחנן. ולשמואל צריך שיהיה שישים סלעים בכולם, ונותן סלע אחת לכהן. ולרבה בר בר חנה (ולרבי ינאי) צריך שיהיה שש סלעים בכולם, ונותן חמשה לכהן ואחד לו. ולרבי אלעזר מספיק כל שהוא כפשוטו.

שיעור הנתינה- משקל חמש סלעים ביהודה, שהם י' סלעים בגליל, בכדי שיוכל לעשות ממנו בגד קטן, דכתיב "תתן לו" שיהיה בו כדי מתנה, ואיתא להלן קל". דהיינו אבנט, דבעינן ראוי לשרת דכתיב "לעמוד לשרת", (ולא מעיל, דתפשת מועט תפשת, ולא כיפה של צמר שמצינו שהיתה מונחת בראש הכה"ג ועליה היה מונח הציץ לקיים מה שנא' "ושמת אותו על פתיל תכלת", דהא כתיב "הוא ובניו" דבר השווה לאהרן ולבניו, ואבנט אף למ"ד שלא היה אותו אבנט לכה"ג ולכהן הדיוט, מ"מ שניהם שמם אבנט). ואף שא"צ לנקות את הצמר, מ"מ צריך לתת בכדי שישאר שיעור זה אחרי שילבנו הכהן. הגמ' מבארת ששילרב ושמואל ורבי אלעזר הנ"ל איירי הכא במי שיש לו הרבה גיזה, ולא בשיעור הקטן.

אחד משישים הוא השיעור לרב ושמואל בראשית הגז, ובתרומה (והיינו מדרבנן בתרומה דרבנן, אבל בדאורייתא, מדאורייתא חיטה אחת פוטרת את הכרי, ומדרבנן יתן אחת מארבעים), ובפאה (ואף שמדאורייתא אין לה שיעור כמו ביכורים וראיון, מדרבנן שיעורה אחד משישים, ואפי' בחו"ל).

רבי יוחנן אמר שהיה יושב י"ז שורות אחרי רב שהיה יושב לפני רבי, והיו יוצאים מזה לזה זיקוקין דינור כשהיו נושאים ונותנים בהלכה, ולא היה מבין מה הם אומרים.

קל"ח. חמת חדשה שלא גמר תפירתה ושייר בה סדק אינה מקבלת טומאה אע"פ שמקבלת רימונים, אבל אם תפרה ונקרעה שיעורה כמוציא רימונים, ולראב"י שיעורה כמוציא פקעיות של שתי שמשקלם רבע ממנה של ארבעים סלעים, (ומכאן ראייה שהתנא משתמש בשיעור מנה של מ' סלעים).

צמר שנשתנה ע"י צביעה, פטור מלינתו לכהן, אבל אם ליבנו ולא צבעו חייב.

המוכר גיזת כל רחל שגזו וממשיך לגזוז עוד אחת וכו', לרב חסדא חייב שהרי גזז ה' רחלות, ולרב נתן בר אושעיא פטור, דבזמן השלמת השיעור בעינן "צאנך", ולדבריו מה שהקונה צאן עכו"ם לגוזזם חייב היינו שקנאם לל' יום, אבל בסתמא פטור כיון שאחרי הגזיזה חוזרת הרחל לרשות העכו"ם.

חיוב ראשית הגז בלוקח-

הלוקח גז צאנו של נכרי פטור מראשית הגז, אבל בלוקח מישראל, אם שייר מהגז המוכר חייב, ואם לא שייר הלוקח חייב, ואם שייר מין אחר (כגון שחופות ולבנות, זכרים ונקבות), גם המוכר וגם הלוקח צריכים לתת ראשית הגז. הגמ' (קל"ו:) מבארת שזה רק עצה טובה, אבל מדינא הוי מין אחד, אמנם לרב אלעאי זה מדינא.

מיהו התנא הנ"ל שסובר שאם המוכר שייר הוא צריך להפריש על הכל- לרב חסדא היינו רבי יהודה שסובר שהמוכר אילנות עם פירות שבשדהו, אם לא שייר המוכר לעצמו צריך לתת פאה מכל אילן כיון שהשדה עצמה אינה שלו, ואם שייר לעצמו צריך המוכר לתת פאה על הכל. רבא דוחה שהדין הנ"ל הוא רק כשכבר התחיל המוכר לקצור לפני המכירה שכבר חל עליו החיוב, דכתיב "ובקוצרכם" משמע מתחילת קצירה, ואילו לגבי ראשית הגז אין החיוב חל על כל העדר מזמן שהתחיל לגזוז. ולכן מבאר רבא שזה דברי התנא לעיל קל"ב שאם קנה בני מעיה של פרה ויש שם את הקיבה נותנה לכהן ואינו מנכה מהדמים, ומבואר דס"ל שאין המתנות כלולים במכירה, וממילא אם שייר אומר הלוקח למוכר שהוא לא קנה את ראשית הגז, אבל במוכר הכל א"כ גם ראשית הגז אצל הלוקח.

שילוח הקן

קל"ח: שילוח הקן נוהג בארץ ובחו"ל. בפני הבית ושלא בפני הבית. בחולין אבל לא בקדשים.

וכן שנינו לגבי כסוי הדם, ואותו ואת בנו, וגיד הנשה, וזרוע לחיים וקיבה, וראשית הגז. ואין החידוש בדינים אלו אלא שראשית הגז נוהגת בחו"ל ולאפוקי מרבי אלעאי. ושאותו ואת בנו נוהג שלא בפני הבית אע"פ שהאיסור נאמר בעניינא דקדשים. ומה שנוהגים בקדשים יש בזה חידוש מלבד בגיד הנשה, דאף דאוקימנא בולדות קדשים, מ"מ היה אפשר שלא לכתוב דין זה כלל, ואידי שיש חידוש בכל דין במקרה אחד, כתבה המשנה דינים אלו בכלם.

שילוח הקן בקדשים

שילוח הקן אינו נוהג בקדשים דכתיב "שלח תשלח" יצא זה שאי אתה מצווה לשלחו אלא להביאו ליד גזבר, ולומדים מזה שעוף טהור שהרג את הנפש אין בו מצות שילוח, כיון שצריך להביאו לבי"ד ולקיים "ובערת הרע מקרבך", אמנם אם נגמר דינו הוא בר קטלא ומהיכן נמלט.

קל"ט. מתי פטור משילוח הקן מטעם שזה קדשים- היכא שהקדיש קן שבביתו, פטור משום שאינו מזומן. והיכא שמצא קן של הפקר והקדישו לא חל ההקדש, דאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו, דבעינן דומיא ד"ביתו". והיכא שהגביה והקדיש והחזיר פטור אפי' בחולין דכיון שזכה בהם חשיב מזומן. ואם הגביה את האם והקדישה, כבר נתחייב בשילוח לפני ההקדש, כמו שמצינו לגבי כסוי הדם שאם הקדיש חיה אחר ששחטה חייב לכסות את דמה. ולכן רב מעמיד במקדיש פירות שובכו וברחו, ושמואל ורבי יוחנן מעמידים במקדיש תרנגולתו לבדק הבית ומרדה, וקמ"ל שאף קדשי בדק הבית פטורים משילוח הקן, וס"ל שאף שמרדה לא פקעה קדושתה, דבבי גזא דרחמנא היא נמצאת, דכתיב "לד' הארץ ומלואה", אבל רב ס"ל שבקדושת דמים כיון שמרדה פקעה קדושתה, (משא"כ בקדושת הגוף).

חיוב אחריות במקדיש ובמעריך - האומר מנה זה לבדק הבית ונגנב המנה או שנאבד, לרבי יוחנן חייב המקדיש באחריות, ולר"ל פטור כיון שבבי גזא דרחמנא איתיה. הגמ' מבארת שאף שר"ל סבר בתחילה כרב (הנ"ל) חזר בו מפני דברי רבי יוחנן רבו, ורבי יוחנן מדבר כשאומר הרי עלי מנה, ובשילוח הקן איירי באומר הרי זו, ור"ל סובר שאפי' באומר הרי עלי אינו חייב באחריות אלא בקדשי מזבח, לפי שהם מחוסרים הקרבה, ולא בקדשי בדק הבית, אא"כ הקדיש שור ומת או בית ונפל, שאז גם לר"ל באומר הרי עלי חייב לשלם כיון שאינם בעולם. אמנם לענין ערכין לכו"ע מי

שאומר ערכי עלי או אפי' אם לא אמר עלי וכגון שאמר הריני בערכי או הריני בערך פלוני (דאם אמר ערכי או ערך פלוני אין בכלל דבריו להתחייב), חייב באחריות המעות, דכתיב "ונתן את הערכך" חולין הם בידך עד שיבואו לידי גזבר.

דיני שילוח הקן

קל"ט: שילוח הקן אינו נוהג אלא בעוף ובאינו מזומן (כדלהלן), אבל כסוי הדם נוהג גם בחיה, וגם במזומן.

הלכות שילוח הקן הנלמדים מהפסוק - "כי יקרא (והיינו באירע שמצא, וא"צ לחזר כדי לקיים "שלח תשלח") קן (אפי' באפרוח אחד או ביצה אחת) צפור (טהורה ולא טמאה) לפניך (ברשות היחיד כגון בפרדס ובשדה שאינה משתמרת, ולמסקנה מרבים אם היו לפניך ומרדו) בדרך (ברשות הרבים, ולמסקנה מרבים ים, דכתיב "הנותן בים דרך", אבל אין לרבות מוצא קן בשמים דכתיב "דרך נשר בשמים" דלא איקרי דרך בסתמא) בכל עץ (באילנות) או על הארץ (לרבות בורות שיחין ומערות). ואמנם אחר שמרבים כל דבר, ילפינן מ"דרך" שאין קינו בידך - אינו מזומן לך ואינו קנוי לך, למעט אם קינו בתוך הבית.

המוצא קן בראשו של אדם חייב בשילוח הקן, דכתיב "ואדמה על ראשו".

משה מן התורה דכתיב "בשגם הוא בשר" בשגם בגימטריה משה. המן מן התורה דכתיב "המן העץ". אסתר מן התורה דכתיב "ואנוכי אסתר אסתר". מרדכי מן התורה דכתיב "מר דרור" ומתרגמינן מירא דכיא.

עופות שקינו בבית כגון יוני הדרסיות פטור משילוח, והיינו על שם הורדוס שהתחיל לגדלם, (ורב כהנא ראה אותם מדברות ע"י כישוף). וי"ג הדרסיות ע"ל שם מקומם.

שילוח הקן בעוף טמא

אם העוף או הביצים הם מעוף טמא אין מצות שילוח הקן. לרב יצחק לומדים דבעינן צפור טהורה מדכתיב "צפור", דלא אשכחן עוף טמא דאיקרי "צפור". ולדבריו הא דכתיב "תבנית כל צפור כנף" וכתיב "החיה וכל בהמה רמש וצפור כנף" וכתיב כל צפור כל כנף" וכתיב "אמור לצפור כל כנף", צפור היינו טהורה וכנף היינו טמאה וחגבים. ו"צפורי שמיא" כולל גם טמאים כדכתיב "ובענפיה ידון ציפרי שמיא".

ק"מ. והא דכתיב "כל צפור טהורה תאכלו" לא אתא למעוטי טמאה, אלא אסורה, למעוטי צפור ששחטו למצורע, דאף דכבר ילפינן לאיסור מדכתיב "וזה אשר לא

תאכלו מהם", אתא קרא לעבור עליו בעשה ולא תעשה, (ולא איירי בטרופה ולעבור עליו בעשה ולא תעשה, דקרא איירי בשחוטה, והוי דבר הלמד מעניינו).

והא דכתיב לגבי מצורע "שתי צפורים חיות טהורות" אין הכונה חיות בפין - מותרות לאכילה, אלא הכונה שחיים ראשי אברים שלה למעטוי מחוסרי אבר. ואין הכונה טהורות ולא טמאות, אלא טהורות למעוטי של עיר הנדחת, שאינו יכול לקחתה ולשוחטה, (אבל למשתלחת א"צ קרא, דלא אמרה תורה שלח לתקלה, ולמעוטי טריפה לא צריך קרא, דנפקא מדתנא דבי רבי ישמעאל שלומד שדין מכשיר בחוץ צפורי מצורע כדין מכפר בחוץ שעיר המשתלח דבעינן שני השעירים יהיה ראוי ליפול עליו הגורל לשם, כמו שבפנים דין מכשיר כדין מכפר), ולרבא ממעטים מ"טהורות" שמצורע לא יטול לצורך הציפור המשתלחת צפור שכבר נטהר על ידה מצורע אחר. ולרב פפא ממעטים שלא יקח לשחיטה צפור שהיא חילופי ע"ז, (ולשילוח לא בעי קרא, דלא אמרה תורה שלח לתקלה). ולרבינא ממעטים שלא יקח לשחיטה עוף שהרג את הנפש ולא נגמר דינה, (דאי נגמר דינה היא בת קטלא, ולשילוח הא בעי "ובערת הרע מקרבך").

והא דבעינן שגם הביצים יהיו טהורים ילפינן מדכתיב "תקח לך" ולא לכלבין. כדמצינו שרב כהנא לומד שאם הביצים הם טריפה אינו חייב לשלח את האם, (אבל אם האם טריפה חייב, ולא ילפינן מהקס לאפרוחים, דא"כ א"צ לכתוב "צפור" למעט עוף טמא.

עוד בדיני שילוח הקן

ק"מ: ספיקות שלא נפשטו בחיוב שילוח הקן - א' אם יש חיוב שילוח הקן היכא ששחט מקצת סימנים באפרוחים כיון שבידו לגמור, או שאין חיוב כיון שאם לא יגמור הוי טריפה. ב' האם מטלית או כנפים תלושות או ביצים מוזרות או שני סדרי ביצים, חוצצים בין האם לאפרוחים. ג' אם יש חיוב שילוח הקן כשהזכר רובץ על הביצים והנקיבה רובצת על הזכר. ד' היכא שיונה הרובצת על ביצי תסיל או איפכא, ששניהם טהורים, אמנם קורא שרובצת על ביצי עוף טהור אחר חייב דכיון שדרכה בכך קרינן ביה "והאם רובצת".

קורא זכר עוף טמא שדרכו לרבוץ על ביצי אחרים, לר"א חייב, דכתיב "קורא דגר" וכתוב "ובקעה ודרגה" מה התם דגירה מעליא אף הכא הוי דגירה מעליא. ולחכמים פטור. ובשאר עופות מודה ר"א שאם הזכר דוגר פטור.

צורת ישיבת הצפור הראויה למצות שילוח - אם האם מעופפת פטור מלשלח אף אם נוגעת בהם מצידיהם דכתיב "רובצת", אמנם אם הכנפים נוגעים בקן מעליהם חייב, דהא לא כתיב יושבת. ואם היתה יושבת בין שני

ענפים ונשענת עליהם, לל"ק אם כשיוציאו את הענפים תפול עליהם חייב לשלח, ואם לאו פטור, ולל"ב כל שאינה נוגעת בהם מעליהם פטור. ואם היתה יושבת בין האפרוחים או הביצים פטור אף אם נוגעת בהם בין הצדדים ולא מעליהם, ורק ביושבת על גביהן חייב.

אפרוחים וביצים שאין בהם מצות שילוח הקן - אם האפרוחים מפריחים - גדולים או שהביצים מוזרות פטור מלשלח, דכתיב "והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים" בעינן ביצים בני קיימא דומיא דאפרוחים, ובעינן אפרוחים הצריכים לאימן דומיא דביצים.

קמ"א. שלחה וחזרה אפי' ארבעה וחמשה פעמים חייב, שנא' "שלח תשלח", שלח אפי' מאה פעמים משמע, תשלח לומר שאין מצוה זו נדחית מפני דבר מצוה כטהרת מצורע. והיינו כגון שנטל את האם ע"מ לשלח, דהו"א שכיון שאין לו אלא עשה דשילוח, יבוא העשה של מצורע וידחה עשה דשילוח הקן, שהרי גדול שלום שבין איש לאשתו שהרי שמו של הקב"ה שנכתב בקדושה נמחה על המים בסוטה, ומצורע הרי אסור בתשמיש המיטה דכתיב "וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים" אהלו זו אשתו, קמ"ל ששילוח הקן דוחה. אבל א"צ קרא לומר שאסור ליטול את האם לצורך מצוה, דזה פשיטא שהרי אין עשה דוחה לא תעשה ועשה, ואף אם עבר כבר על הלאו ונטל את האם יש מ"ד שאינו לוקה אלא כשביטל את העשה לגמרי שאינו יכול לקיימו עוד (וזה כלל בכל לאו הניתק לעשה) וא"כ אינו עובר על הלאו אלא כששחטה ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה, ולמ"ד שלוקה כשלא קיים את הלאו תוכ"ד ואם התרו בו לוקה, כבר אין כאן לאו. אמנם שיטת רבי יהודה (וכדלהלן) שגם העשה הוא רק מעיקרא ואם לקחה ולא שילחה לא אמר קרא שישלח, וא"כ ליכא לאוקמי קרא בהכי.

עד מתי יש מצוה לשלח - לרבנן אף אם נטל את האם יש מצות עשה לשלח, וממילא אינו לוקה כיון שאין לוקין על לאו הניתק לעשה. ולרבי יהודה אם נטל את האם לוקה, והגמ' מסתפקת אם דעתו שלוקין על לאו הניתק לעשה, או שאחר שנטל אין עשה לשלח וממילא אינו ניתק לעשה, ונ"מ אם לוקה לרבי יהודה על לאו דגנב וגזלן, ומהא דתניא שאם עבר על מצות שכחה או פאה לוקה לרבי יהודה אין ראה שלוקין על לאו הניתק לעשה, די"ל דס"ל ש"תעזוב" מעיקרא משמע, והגמ' מוכיחה שרבי יהודה סובר שאין לוקין בלאו הניתק לעשה ממה שאמר רבי יהודה שבנותר אין לוקין משום דהוי לאו הניתק לעשה, ובהכרח שבשילוח הקן אינו לוקה משום שאחר שנטל כבר אין מצוה לשלח. ומ"מ מבואר בגמ' שהיה מעשה שהלקו על כך מכת מרדות מדרבנן.

ק"מ: צורת השילוח - צריך לשלוח בכדי שתצא מתחת

ידו שאינו יכול לחזור ולתופסה. לרב הונא משלחה ברגל אוזחה ברגל ומשלחה, דכתיב "משלחי הרגל", ולרב יהודה משלחה באגפיה בכנפיה, דרגליה היינו כנפיה, עוד מפרש רש"י שהנדון הוא היכא שתלש כנפיה, שלרב הונא יצא כיון שמהלכת ברגלה, ולרב יהודה לא יצא.

רבא הורה לאדם לשלח צפור עם ביצה אחת, ותפס את היונה ע"י מצודות, ועשה זאת כלאחר יד מרחוק באופן שלא הבין המשלח, משום חשדא שיאמרו שחייבו לשלח בשביל הנאת עצמו, וצריך להתרחק מן הכיעור.

קנין חצר כשיש חיוב שילוח הקן - יוני שובך ויוני עליה חייבות בשילוח, דאף שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו, וכתיב "כי יקרא" פרט למזומן, מ"מ עם יציאת רוב הביצה חל חיוב שילוח, וממילא כיון שאסור לו לזכות (דכתיב "שלח תשלח את האם" ואח"כ "ואת הבנים תקח לך") חצירו ג"כ אינה יכולה לקנות, וממילא אין בנטילתם משום גזל אא"כ כבר שילח את האם, ואם זכה בהם קטן אביו של קטן חייב להחזיר משום דרכי שלום. ואם בא אדם והכה על הקן כדי להגביה את היונים, קנה בעל החצר את הביצים, ויכול להקנותם בסודר למי שירצה. (ומי שיש לו יוני שובך שהם שלו, ורוצה להכניס ליו"ט, א"צ להגביה, ודי שיאמר זה וזה אני נוטל).

קמ"ב. לא יטול אם על בנים אפי' לצורך טהרת מצורע.

שכר מצוה - אם על מצוה קלה שמפסיד בה איסר אמרה תורה "למען ייטב לך והארכת ימים" כ"ש במצוות חמורות. תחית המתים תלויה בכל מצוה שבתורה שמתן שכרה בצידה, כגון כבוד אב ושילוח הקן, שהרי היה מעשה בבן שקיים מצות שילוח הקן לבקשת אביו ובחזרתו נפל ומת, בהכרח ש"ייטב לך" היינו בעולם שכולו טוב שאין בו לא נזק ולא יסורים אלא טובה, "והארכת ימים" היינו לעולם שכולו ארוך. ואין לומר שהרהר בע"ז שמחשבה מצטרפת למעשה (דכתיב "למען תפוש את בית ישראל בליבם", משא"כ בשאר עבירות אין מחשבה מצטרפת למעשה), מ"מ המצוה מגינה שלא יבוא לידי הרהור. ואף ששלוחי מצוה אינם ניזוקים לא בהליכתם ולא בחזרתם, המעשה היה בסולם רעוע, והיכא דקביע הזיקא אין המצוה מגינה.